

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1934.

Första kammaren.

Nr 40.

Lördagen den 2 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 298, angående förbättrande av landskommunernas räkenskapsväsen; och nr 299, angående utredning och förslag i fråga om ersättning i vissa fall av statsmedel för skada, som tillfogats enskild person vid ingripande på ordningsmaktens sida.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 279, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om beskattning av realisationsvinst i samband med rekonstruktion av den s. k. Kreuger-koncernen, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet den av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl. väckta motionen, nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd åt Hellefors Bruks Aktiebolag.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 59—61.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, och för arbetare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner. *Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m.*

I en den 2 mars 1934 dagtecknad proposition, nr 222, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att, utom annat, godkänna vid propositionen fogade förslag till

1) reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen (civila tjänstepensionsreglementet) och

2) reglemente angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst (tjänstepensionsreglementet för arbetare).

I samband med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

inom *första kammaren*:

- nr 329, av fröken *Hesselgren*,
- nr 330, av fröken *Hesselgren*,
- nr 331, av herr *Berg, Robert*,
- nr 342, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl.,
- nr 343, av herr *Bissmark* m. fl.,
- nr 344, av herrar *Forslund* och *Johanson, Karl August*,
- nr 345, av herr *Norling*,
- nr 346, av herr *Granath*,
- nr 347, av herrar *Granath* och *Petrén*,
- nr 348, av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*,
- nr 355, av herr *Norman* m. fl., och
- nr 356, av herr *Reuterskiöld*; samt

inom *andra kammaren*:

- nr 581, av herrar *Holmgren* och *Jeppsson*,
- nr 602, av herr *Lundqvist* m. fl.,
- nr 603, av herr *Lundqvist* m. fl.,
- nr 604, av herr *Blomquist*,
- nr 605, av herr *Törnkvist* i Karlskrona,
- nr 606, av herrar *Severin* och *Eriksson* i Stockholm,
- nr 607, av herr *Lindskog* m. fl.,
- nr 608, av herrar *Jacobsson* och *Meyerhöffer*,
- nr 609, av herr *Hage*,
- nr 610, av herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå,
- nr 622, av herr *Sefve* m. fl.,
- nr 623, av herr *Andersson* i Stockholm m. fl.,
- nr 624, av herr *Andersson* i Stockholm m. fl.,
- nr 625, av herr *Gustavson* i Sala m. fl., och
- nr 626, av herr *Spångberg* m. fl.

I de likalydande motionerna I: 342 av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl. och II: 622 av herr *Sefve* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte

dels godkänna Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till tjänstepension för tjänstemän tillhörande den civila statsförvaltningen och för arbetare i statens tjänst med de ändringar däri, som betingades av att tills vidare ingen rubbning skedde i nu gällande bestämmelser angående pensionsåldrarna,

dels avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad det avsåge pensionsreglering jämväl för så kallad säsongarbetare,

dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och förslag angående pensionsåldern, med huvudsaklig hänsyn tagen till statsverkets intresse såsom arbetsgivare.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i särskilda med A 1—A 10, B och C betecknade punkter.

I punkterna A 1 och A 2 hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och de i ämnet väckta motionerna I: 343, 344, 345 och 347 samt II: 602, 605, 606, 607 och 623 ävensom med avslag ej mindre å motionen I: 329, i vad densamma nu vore föremål för prövning, än även å motionerna I: 330, 342, 348 och 356 samt II: 604, 608, 609, 610, 622, 624 och 626, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte

- 1) för sin del godkänna under punkten infört förslag till reglemente angå-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

ende tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen (civila tjänstepensionsreglementet);

2) för sin del godkänna under denna punkt infört förslag till reglemente angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst (tjänstepensionsreglementet för arbetare).

I fråga om förslaget i dess helhet hade reservation avgivits av herrar *Lindgren, Ernfors, Silfverstolpe* och *Leffler*, vilka på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen, i anledning av motionerna I: 342 och II: 622, måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 222, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt förnyad utredning angående lämplig pensionsålder för tjänstemän och arbetare i statens tjänst samt därefter för 1935 års riksdag framlägga förslag till civilt tjänstepensionsreglemente samt till tjänstepensionsreglemente för arbetare;

2) att övriga i ämnet väckta motioner måtte anses besvarade genom vad under 1) hemställts.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Åkerberg: Med avseende å föredragningen av bankoutskottets utlåtande nr 60 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt vardera av punkterna A 1 och A 2 på det sätt, att först föredrages utskottets i punkten framtillda reglementsförslag, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadgande, övergångsbestämmelser och rubrik sist samt under iakttagande, att näst efter 19 § av förslaget till civila tjänstepensionsreglementet behandlas den till samma paragraf hörande åldersförteckningen (bilaga B);

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

*Punkten A 1.**Utskottets förslag till civilt tjänstepensionsreglemente.**1 §.*

I denna paragraf var 1 mom. så lydande:

Detta reglemente skall, med de undantag som i 2 § angivas, äga tillämpning å följande ordinarie befattningshavare:

a) ordinarie tjänsteman, som är underkastad föreskrifterna i något av följande avlöningsreglementen, nämligen avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 1925 nr 270) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, avlöningsreglementet den 9 juni 1922 (nr 379) för befattningshavare vid lots- och fyrstaten, avlöningsreglementet den 21 maj 1926 (nr 177) för förste provinsialläkare och provinsialläkare samt avlöningsreglementet den

för tjänstemän vid domänverket; ävensom

b) justitieråd, regeringsråd och landshövding.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Herr **Ernfors**: Herr talman! Då jag jämte tre andra ledamöter till utskottsbetänkandet har fogat en reservation, skall jag be att få motivera min ställning till frågan med några ord.

Enligt min uppfattning är det mycket välbehöfligt att få en förändring i det nuvarande pensionsreglementet, icke minst därför att det är en hel massa lägre statstjänst innehavare, som sakna rätt till pension. Alla extra ordinarie äro ju undantagna, och detta lagförslag ger dem den förmånen, att de komma att bli berättigade till pension. Således kan jag säga, att det föreliggande reglementet är, som vi säga i vår reservation, väl ägnat att läggas till grund för en revision av den civila pensionslagstiftningen. Vi ha således ingenting att invända mot omfattningen av pensioneringen, men det finns vissa punkter i betänkandet, som vi för vår del icke kunna vara nöjda med, och det är i synnerhet den sänkning av åldrarna, som statsrådet har föreslagit och som utskottet med vissa jämkningar har beslutat förelägga riksdagen.

Först får jag då säga, att om man ser på den ekonomiska sidan av saken, kommer denna sänkning av pensionsåldrarna, som enligt Kungl. Maj:ts förslag går så långt, att den i vissa fall uppgår till sju år, att föranleda stora utgifter för statens vidkommande. Dessutom har statsrådet för sin del — och det har utskottet icke protesterat mot — lagt arbetslöshetssynpunkter på frågan, och jag får då för min del säga, att det anser jag icke vara riktigt. Ungdomsarbetslösheten får icke inverka på ett pensionsreglemente. Det är ju meningen, att pensionsreglementet skall räcka för en lång följd av år. Har jag godkänt, att man skall lägga arbetslöshetssynpunkter på förslaget, anser jag, att jag då också har förklarat, att jag ingenting har att invända mot det påståendet, att arbetslösheten skulle bli permanent, men det få vi väl ändå hoppas, att den ej skall bli. Medan jag är inne på frågan om arbetslöshetens avhjälpan, kan jag ej underlåta att påpeka, att genom en sänkt pensionsålder kommer en hel del arbetsföra pensionärer ut i livet. De gå ifrån verksamheten vid en tidpunkt, då de äro fullt arbetsföra, och komma med all säkerhet att i det allmänna förvärvslivet försöka konkurrera med dem, som det här var meningen att hjälpa. Det är ju alldeles klart, att en pensionär med två tredjedelar av sin gamla lön i pension och vid full vigör icke gärna kan sitta med armarna i kors, utan han kommer naturligtvis att mot lägsta möjliga ersättning gå in på arbetsmarknaden och konkurrera med dem, som mycket mer behöva arbetstillfällen. Med detta har jag velat säga, att arbetslösheten icke avhjälptes på minsta vis genom vad utskottet här föreslår. Man får väl säga, att det är ett slöseri att icke tillvarata den arbetskraft, som är fullt duglig. Enligt min uppfattning bör pensioneringen ske på ett sådant sätt, att de som äro sjuka, svaga eller oförmögna att sköta sin tjänst, må förtidspensioneras. De må förtidspensioneras, då krafterna ej längre tillåta dem utföra det arbete, som de fått sig ålagt och som de åtagit sig. Men att släppa i väg fullt arbetsföra är ett slöseri med statens medel, och det är icke blott det, utan i många fall kunna dessa äldre sitta inne med en hel del kunskaper och fördelar, som de yngre sakna och som de ej få förrän vid gamla år. Således kan det även tänkas, att arbetet, i verken t. ex., blir sämre utfört, om det skall utföras bara med yngre arbetskrafter. Förr har det sagts och man har gjort den uppfattningen gällande, att tack vare bättre levnadsförhållanden, bättre bostäder, bättre mat och allting annat livslängden har ökats, och på grund därav har man alltid tänkt sig, att i stället för att det skulle bli en sänkning, vore det berättigat att höja pensionsåldern, men nu drager statsrådet ett brett streck över ett sådant resonemang och går den motsatta vägen.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Vi få väl också se på hur det ställer sig för vissa statstjänstemän. Jag tänker då på dem, som fått kosta på sig en mycket dyrbar utbildning. Vi veta alla, hur det är med största delen av dem. De komma icke i tjänst så snart. De bilda familj vid senare tidpunkt än andra, och det är uppenbart, att de härigenom mista flera år av sin verksamhet, som de hade tänkt, att de skulle få tillgodo och under vilka år de skulle få använda sina inkomster till avbetalning av sina studieskulder och sitt bo. Och framför allt ha de, om de ha gift sig vid en sen ålder, vid pensionsålderns inträde ej hunnit tillräckligt sörja för sina barns uppfostran.

Sedan kommer jag till en punkt, som herr Reuterskiöld berört i sin motion, där han framställer en synpunkt, som jag för min del finner vara fullt berättigad. Jag drager nämligen i tvivelsmål, huruvida det finns laglig grund, trots övergångsbestämmelserna, som ju medgiva en liten lindring, för att kunna ändra pensionsåldern för sådana, som fått en viss pensionsålder bestämd i tjänstereglementet. I utskottet har det ju påståtts, att det verkligen är så, att riksdagen har laglig rätt att ändra detta, men jag skall dock be att få säga, att jag drager i tvivelsmål, huruvida så är förhållandet. Tänkom oss i vilken ställning riksdagen då kommer. Det är ju alldeles klart, att de, som bli missnöjda och känna sig kränkta, komma att på laglig väg söka få ut sin rätt. Då skulle jag verkligen vilja fråga ledamöterna i denna kammare, som bland sig hyser så många jurister: vem skall döma i den frågan? Kommer det till högsta domstolen, äro ju faktiskt justitieråden jäviga. Även justitieråden äro ju människor, när det gäller deras egen fördel. Antingen kommer deras mänskliga känsla gentemot sig själva och kanske en behövande familj att göra sig gällande, eller också äro de så finkänsliga, att de resonera så: »Här har visserligen klaganden rätt, men jag måste trots denna uppfattning vara så känslig, att jag dömer på ett annat sätt, för att icke någon bland allmänheten skall säga, att jag dömer partiskt till egen fördel.» Hela vårt rättsväsende kommer då att undergå en — jag hade så när sagt — kränkning, som jag hoppas, att denna kammars ledamöter ej skola gå in för.

Vi reservanter skulle naturligtvis helst ha sett, att reglementet såsom sådant hade antagits, men att frågan om pensionsåldrarna hade fått anstå, tills det kunnat verkställas ytterligare en utredning, och således uppskjutas till nästa år. Det kravet ha vi framställt i utskottet, men det har påståtts, att det icke går för sig. Då ha vi, åtminstone från min sida, mycket motvilligt måst gå in på att yrka avslag på hela förslaget. Då nu detta pensionsreglemente ej skulle komma till tillämpning förrän den 1 juli 1935, anser jag för min del lämpligt att besluta ett avslag i den form, som vi ha yrkat, nämligen med ett mycket bestämt uttalande, att Kungl. Maj:t skall efter ytterligare utredning komma till 1935 års riksdag med nytt förslag. Det tror jag icke bör förhindra, att reglementet kommer i tillämpning samma dag. Om riksdagen i början av 1935 får taga ställning till ett ändrat förslag, anser jag för min del, att reglementet gott hinner sättas i kraft den 1 juli. Således vill jag påpeka, att vårt yrkande enligt vår mening ej behöver föranleda ett fördröjande av pensionslagens tillämpning. Under sådana förhållanden kan jag icke finna annat än att vår reservation borde kunna bifallas. Jag stryker ytterligare under, att de största betänkligheterna har jag i fråga om lagenligheten, då det gäller att sänka pensionsåldern för dem, som redan fått fastställt i sina tjänstgöringsbestämmelser, hur länge de skola stå kvar i tjänst.

På grund av vad jag anfört, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av mig och tre andra ledamöter av utskottet.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Herr Åkerberg: Herr talman! Den talare från högerreservanterna, som nu senast haft ordet, gav i många stycken sin anslutning till det föreliggande förslaget och dess grundtankar. Det var egentligen endast i fråga om själva pensionsåldrarna, som han påstod sig ha en avvikande mening. Jag tror också, att propositionen i fråga om hela pensionssystemets teknik innehåller en så betydande rationalisering av de bestämmelser, som förut voro gällande, att förslaget i och för sig, bortsett från sänkningen av pensionsåldern, har ett betydande värde. Emellertid kan man ju ej komma ifrån att pensionsålderns sänkning är utgångspunkten för hela frågans upptagande. Det är den som det hela står och faller med. Det är ej nog med att man får en bättre teknik i det hela och i själva anordningarna. De syften, som finansministern eftersträvar och som nationen önskar få tillgodosedda, äro framför allt av social natur. Nu säger herr Ernfors, att dessa sociala syften icke uppnås. Han säger, att de pensionerade sextioåringar, som drivas från sina platser, komma att kasta sig ut på den allmänna arbetsmarknaden och i stället skapa ökad arbetslöshet genom att andra människor, som annars kunde ha fått arbete, bli arbetslösa. Det är klart, att i enstaka fall kanske något sådant skulle kunna uppstå, men jag tror ej, att herr Ernfors själv inbillar sig, att det skall vara så stora möjligheter för dessa pensionärer att göra sig gällande på den allmänna arbetsmarknaden. Den anmärkning, som han i det stycket framförde, kan knappast sägas ha någon större relevans.

Herr Ernfors sade vidare, att förhållandena numera äro sådana, att det icke är berättigat att pensionera människor i sextioårsåldern. Livslängden har ökat och människorna ha fått större vitalitet. Större förmåga finnes hos de gamla att utföra ett samhällsnyttigt och acceptabelt arbete än förr. Att det ligger något i detta, vill jag icke bestrida. Vi ha ju här i vår kammare många människor över den här i reglementet förutsatta pensionsåldern, som besitta en förvånande vitalitet och som jag för min del mycket väl skulle kunna rekommendera till åtskilliga tjänstemannaplatser i den civila förvaltningen. Herr Trygger kastade en blick på mig, när jag yttrade det, och han förstod mycket väl, åt vilket håll jag riktade mina tankar. Det ligger, som sagt, något i denna synpunkt, men man bör akta sig för att överdriva densamma. Det är riktigt, att statistiken visar, att från 1890-talet medellivslängden i vårt land ökat med mer än tio år. Men å andra sidan framgår det också av statistiken, att huvudansvaret för detta kommer på den minskning av barndödligheten, som inträtt under dessa år. Det kraftiga bekämpandet av barndödligheten, förbättringen i bostadsförhållandena och andra hygieniska förhållanden i samhället ha vållat, att den ofantliga dödlighet, som träffade människor under första åren av deras liv förr i världen, har nedgått. Och det är klart, att den ökning av medellivslängden, som beror på barnadödlighetens tillbakagång, ej kan ha något avgörande inflytande i fråga om pensionsvillkoren. Då får man hålla sig till den ökning av åldern, som inträtt — låt oss säga över sextiofem år. Det är påvisat, att även i de högre åldrarna en höjning har ägt rum, men den är ju icke mer än något över ett år. Det är ju inte så litet, och det är naturligtvis anmärkningsvärt, att detta har kunnat ske på en trettio, fyrtio år, men det är dock inte av någon mera revolutionerande natur. Det är klart, att en viss förbättring i det allmänna hälsotillståndet har inträtt, men man får inte förväxla denna förbättring med den förändring i själva människornas exteriör, som bl. a. tar sig uttryck i, att damerna ha kortare klänningar upp i de allra äldsta åren, att de klippa sitt hår och att de överhuvud taget ha lättfärdigare maner i uppträdandet. Detta behöver ju inte bevisa, att de äro mera skickade än förut att utföra ett verkligt arbete i det allmännas tjänst.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Under alla förhållanden har man ju här att träffa ett val. Frågan är: skall man behålla de gamla i deras tjänster och låta ungdomen gå och driva på gator och gränder med alla de moraliska vådor, som detta kan föra med sig, eller skall man offra en slant på att åstadkomma en utjämning? Det är klart, att det senare är vad man i samhällets intresse bör välja, såväl ur arbetsutbyttets synpunkt som även ur sociala synpunkter. En människa över 60 år är i alla fall en 60 års människa. Hon besitter inte den rörlighet, vitalitet och kraft, åtminstone vad själva kroppsarbetet beträffar, som en människa i de yngre åren besitter. Jag bortser inte alls från det berättigade i vad herr Ernfors här anförde, att det hos äldre människor finnes en mognad erfarenhet, som ynglingar och flickor inte besitta, och att även denna mognade erfarenhet kan ha en viss betydelse för deras tjänsteutövning. Det är alldeles riktigt, att så är fallet, men även förmågan att utnyttja denna erfarenhet, som finnes hos äldre människor, avtager dock ganska hastigt efter det en viss åldersgräns har passerats.

Det är, som jag nyss nämnde, de sociala synpunkterna, som här ha skjutits i förgrunden. Herr Ernfors framhöll, att arbetslösheten visserligen är ett betänkligt faktum i samhället, men att denna arbetslöshet inte kommer att vara beständigt, under det att pensionsreglementet kommer att vara beständigt. Ja, jag tror att intetdera av dessa påståenden håller verkligt streck. Ett pensionsreglemente gör man ju inte för evigheten. Man gör det för det behov, som finnes, och de förutsättningar, som föreligga för dagen, för de närmaste årtiondena, men ingen inbillar sig, att det beslut vi fatta i dag skulle vara gällande för generationer, som leva femtio eller hundra år härefter. Jag misstänker, att under det närmaste seklet kommer denna pensionslag att omarbetas många gånger. Å andra sidan är jag inte så säker på att herr Ernfors har rätt, när han påstår, att arbetslösheten inte är permanent. Åtminstone som förhållandena gestalta sig numera i vårt samhälle har man anledning att misstänka, att vi i varje fall under nuvarande samhällsskick komma att få dragas med en betydande arbetslöshetskår i vårt land såväl som i andra länder. Ungdomsarbetslösheten är just den värsta formen av arbetslöshet. Det är tidens allra största lyte, en verklig kräftska i samhället. Vid andra tillfällen, när den frågan diskuteras, brukar man kunna vara ense om att konstatera, att ungdomsarbetslösheten är en fara för samhället och att man bör vidtaga alla åtgärder, som kunna vidtagas för att bekämpa densamma.

Det är klart, att denna tidigare pensionering inte innebär något avgörande hugg mot ungdomsarbetslösheten, men det gäller dock här några tusen människor, några tusen platser, som skulle kunna ställas till förfogande för unga män och kvinnor, som nu förgäves speja efter möjligheter att vinna en nyttig placering i samhället. Det har upplysts i utskottet, att de nya bestämmelserna för de ordinarie tjänstemännens vidkommande skulle medföra, att cirka 1,700 platser skulle ställas till förfogande för yngre människor. Sedan komma ju de extra och extra ordinarie samt hela arbetarekåren. Det är klart, att även om detta inte är något avgörande hugg mot ungdomsarbetslösheten, kommer det dock att utöva ett välgörande inflytande på arbetsmarknaden. Det är sant, att genom de mildringar, som utskottet har genomfört i jämförelse med den kungl. propositionen, och framför allt genom övergångsbestämmelserna, kommer värdet i det avseendet att avtrubbas, men å andra sidan komma ju kostnaderna att minskas. Enligt de beräkningar, som ha gjorts, skulle ett genomförande av propositionens bestämmelser vid omkring mitten av 1940-talet medföra en kostnadsökning av 6 å 7 miljoner för staten. Med de bestämmelser, som utskottet föreslår, bli kostnaderna naturligtvis betydligt

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

mindre, och under själva övergångstiden torde egentligen några mera betydande kostnadsökningar inte behöva befaras. Vad kostnaderna beträffar, får man som en motvikt mot dem anföra den besparing, som åstadkommes genom att unga män och kvinnor, som eljest hade fått underhållas på ett eller annat sätt av samhället, sättas i produktivt arbete och bli i tillfälle att försörja sig själva. För samhället måste det vara angeläget att den mänskliga arbetskraften utnyttjas på bästa möjliga sätt, och jag har den bestämda uppfattningen, att denna proposition, detta förslag till ändringar i pensionsbestämmelserna, innebär ett betydande steg på vägen mot förverkligandet av denna rationalisering av arbetsmarknaden.

Herr Ernfors sade också, att befolkningsstatistiken gav stöd åt högerreservanterna. Den pekade mot en sådan sänkning av pensionsåldrarna, som är föreslagen i propositionen och i utskottets betänkande. Han menade då, att tack vare nativitetens tillbakagång bli årsklasserna i de produktiva åldrarna mindre, under det att de äldre klasserna bibehålla sin styrka från äldre tider, då nativiteten var större. Han menade, att det kommer att bli alltför betungande för dessa arbetande människor att bära upp en så stor överbyggnad, som dessa åldringar i pensionsställning skulle innebära. Jag har i något annat sammanhang sett en uppgift, att sådan utvecklingen tenderar, skulle det snart gå därhän, att det skulle bli en pensionär på tre arbetande människor. Det finnes någon sanning i detta. Det försiggår en viss omgruppering i samhället, och det är möjligt, att pensionsbestämmelserna i en framtid få lov att anpassas efter detta. Hur läget i en längre bort liggande framtid kommer att bli, kan man i dag inte säga, men man kan säga: den dagen, den sorgen. Det problem, som föreligger i dag, behöver inte ta hänsyn till dessa förhållanden. I dag ha vi att ta ställning till *vårt* problem, och det visar på ett helt annat läge.

Jag har här en tabell, som är utplockad ur 1928 års pensionsförsäkringskommittés betänkande och som visar befolkningsutvecklingen ända från 1901 till 1970. Det är klart, att vad framtiden beträffar, kan det ju endast vara fråga om beräkningar, men statistikerna ha ju ganska stora möjligheter att göra sådana beräkningar med ledning av födelsekullarnas storlek under olika gångna år. Det visar sig då, att åldersklassen 15—65 år under åren 1901—1910 i medeltal utgjorde 59.52 procent av hela befolkningen. 1930 utgjorde denna åldersklass 65.81 procent. Det har alltså sedan sekelskiftet inträtt en ganska betydande tillväxt i denna produktiva gruppens andel i samhället. Kommittén beräknar vidare, att denna andel av de arbetande människornas grupp 1940 kommer att stiga till 68 procent. 1950 beräknas en sänkning ha inträtt till 67.96 procent, 1960 till 67.32 procent och 1970 till 66.06 procent. Det framgår av detta, att det så mycket mindre är fallet, att dessa människor, som stå i arbete och utföra den produktiva verksamheten i samhället, skulle minska i antal i förhållande till de gamla och alltför unga, som ännu inte kommit in i arbete, att tvärtom under de närmast två årtiondena en tillväxt i de arbetande människornas antal kommer att ske, och ännu så sent som 1970 kommer procenttalet för denna grupp att vara högre än det är för närvarande. Jag kan inte underlåta att upplysa om att detta delvis, kanske rent av till större delen beror på att åldersklassen över 65 år visserligen kommer att tillväxa i oroväckande grad, men att å andra sidan åldersklassen 0—15 år i stället kommer att gå tillbaka i samma mån. Man kan konstatera, att det blir flera pensionärer, men det blir i stället så mycket färre barn och ungdomar, och jag misstänker, att det är mera kostsamt och maktpåliggande för ett samhälle att draga fram en yngling eller flicka till mogen ålder med utbildning och allt än att underhålla en pensionär.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Det framgår av denna statistik, att under de närmaste årtiondena komma dessa medelåldrar, som bära upp samhället och utföra det produktiva arbetet, att befinna sig i, icke tillbakagång utan tillväxt. Det stora problemet i vårt samhälle kommer just att bli att skaffa dessa människor sysselsättning och förvärvsmöjligheter. Det kommer att bli ett problem, som överskuggar allt, och herr Ernfors optimistiska uppfattning, att arbetslösheten kommer att försvinna, vinner intet stöd i den befolkningsstatistik, ur vilken jag har gjort några få utdrag. Man måste säga, att det är dålig politik att låta de unga gå och driva, framför allt att vänja dem att vara sysslolösa, medan man tillåter gubbarna och gummorna att sitta kvar på sina platser, som de faktiskt inte kunna sköta på samma sätt som ungdomen skulle kunna göra. Jag erkänner för min del, att det är sunt, att all den arbetsvilja, som finnes i samhället, kan få komma till användning. Jag erkänner också, att det är hårt, att man skall behöva be en människa, som vill arbeta och som har suttit på en viss tjänst i många år, att frånträda denna tjänst, men, som jag nyss nämnde, vi ha här att träffa ett val. Idealet, att var och en som vill arbeta också skall av samhället tillförsäkras möjlighet till detta, hör hemma i ett samhälle, som vi ännu inte hunnit förverkliga, ett mera rationellt, mera planmässigt samhälle. Man kan beklaga, att vi inte lyckats förverkliga detta samhälle, men vi få ta konsekvenserna därav, när vi ha att träffa detta val. Antingen skola vi avkoppla de äldre och släppa fram ungdomen eller låta ungdomen gå och driva på gatorna. Jag tycker, att det inte borde vara svårt att träffa ett sådant val.

Jag kommer nu till själva övergångsbestämmelserna. Utskottet har uppvaktats av ganska många deputationer, framför allt från gamla tjänstemän och grupper av tjänstemän, vilka genom de nya bestämmelser, som ha föreslagits i propositionen, ha bragts i hotfull närhet av avgångstidpunkten. De ha framhållit detta, som herr Ernfors här upprepat, att tjänstemän, som ha räknat med att bli pensionerade vid t. ex. 67 år, ha anpassat sina skuldbetalningar till denna avgångstid. De ha skaffat sig egna hem och tagit lån på dessa, de ha barn, som ännu gå i skolan o. s. v. Genom denna plötsliga förändring skulle alla deras beräkningar kullkastas. Utskottet har ansett sig böra taga den största möjliga hänsyn till dessa böner och synpunkter, och de övergångsbestämmelser, som utskottet har vidfogat reglementet och som inte funnos i den kungl. propositionen, hava gjorts så rymliga och vittgående, att alla de nämnda klagomålen rimligtvis måste sägas ha blivit tillmötesgångna. Jag tror inte, att med de övergångsbestämmelser, som nu finnas, någon enda tjänsteman kan komma och säga: »De lån och de förpliktelser, som jag har för mina barn, kan jag inte fullgöra genom att jag blivit pensionerad tidigare, än jag har räknat med förut.» Naturligtvis finns det människor, som ändock inte äro nöjda, men vill man fasthålla de synpunkter, som varit bestämmande och bärande såväl för propositionen som för utskottets utlåtande, kan man faktiskt inte gå längre i medgivanden, än utskottet har gjort.

Nu har det ju påyrkats, att det skulle tagas särskild hänsyn till vissa grupper. Herr Ernfors har redan talat om högsta domstolen. Det har framhållits, att med dessa bestämmelser skulle en alltför hastig nyrekrytering av högsta domstolen äga rum. Jag vill påpeka, att redan i förutvarande bestämmelse — och detta bibehålles såväl i propositionen som i utskottets utlåtande — åtnjuter domarekåren, även justitieråden, en alldeles särskild förmån. Enligt de nya bestämmelserna är visserligen pensionsåldern fastställd till 65 år, men härutöver ha de rätt att kvarstå ytterligare två år, utan att någon myndighet har rätt att pröva, om de ha förmåga att utföra det arbete, som åligger dem under den tiden. Deras verkliga pensionsålder är alltså 67 år. Man kan

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

tycka, att det borde vara tillräckligt. Enligt nuvarande bestämmelser ha justitieråden rätt att kvarstå till 70 år.

Vad beträffar de farhågor, som ha uttalats, nämligen att det skulle bli en alltför snabb omsättning i högsta domstolen, täcka utskottets övergångsregler behovet i det stycket, lika väl som det motförslag, som har framförts, nämligen att den, som fyller 60 år före den 1 juli nästa år, skulle hava rätt att själv bestämma, när han vill avgå — naturligtvis inom ramen av de gamla bestämmelserna. Denna regel avhjälper åtminstone inte de nackdelar, som jag nyss nämnde, nämligen att det skulle bli en alltför snabb omsättning, åtminstone inte i högre grad än utskottets övergångsregler. Å andra sidan är det ju inte sympatiskt att lagstifta för vissa grupper och allra minst att vid lagstiftning taga hänsyn till vissa enskilda personer.

Utskottet har i alla fall gjort ytterligare ett undantag ifrån propositionen, och ett betydande sådant. Enligt propositionen skulle ju pensionsåldern bli 60 år för lönegraderna 1—12 och 65 år för tjänstemän över 12:e lönegraden. Utskottet har infört ytterligare en grupp, som har plockats ut huvudsakligast ur 60-årsgruppen och gett denna grupp en pensionsålder av 63 år. Till den gruppen har bland annat förts den stora vaktmästarkåren, som förut haft 67 års pensionsålder och som enligt propositionen skulle helt hastigt komma ned ända till 60 år. Det har ansetts, dels att detta skulle vara en alltför stor sänkning, dels att vaktmästarna med sitt arbete mycket väl skulle kunna stå ut till 63 år.

Det har gjorts anmärkning här emot de förslag till grupplaceringar, som gjorts av utskottet. Man har sagt, att de grupper, som skulle få en pensionsålder av 63 år, inte ha plockats ut på det riktiga sättet, och utskottet är självt medvetet om att några små korrigeringar skulle kunna ske till logikens fördel. Bland annat har påpekats, att en brevbärförman kommit att få 63 års pensionsålder, under det att en värdebrevbärare får endast 60 års. Nu upplyses det, att en brevbärförman ofta blir befordrad till värdebrevbärare, och det är givetvis riktigt, att dessa båda grupper böra hava samma pensionsålder.

Vidare har det också upplysts, att i tullverket ungefär motsvarande oriktigheter skulle kunna smyga sig in i tabellen. Utskottet är som sagt medvetet om att just ifråga om denna grupptabell vissa korrigeringar skulle kunna ske. Men det är på det sättet, att hela detta komplex av bestämmelser inte kommer att träda i kraft förrän den 1 juli 1935. När Kungl. Maj:t får riksdagens beslut och alla dessa papper och yttranden från de olika verken, blir ju Kungl. Maj:t i tillfälle att pröva de små förändringar, som behöva ske, och kan då vara i tillfälle att framlägga förslag om dessa jämkningar till nästa års riksdag.

Herr Ernfors gav sig också in på det svåra kapitlet om huruvida staten har laglig rätt att förändra pensionsåldern för sina tjänstemän. Jag tyckte, att han själv var litet inkonsekvent, ty högerreservationen går ju ut på att riksdagen skulle anmoda Kungl. Maj:t att till nästa år komma in med ett nytt förslag, även inbegripande förändringar i pensionsåldrarna. Om staten inte skulle hava laglig rätt att göra en sådan förändring i år, torde den väl inte heller ha en sådan rätt nästa år. För min del är jag inte tillräckligt mycket jurist för att riktigt kunna utreda denna sak. Men jag tror mig kunna förklara, att flertalet jurister nog ha den uppfattningen, att staten har rätt att genomföra de förändringar, som ur samhällets och statens synpunkt kunna vara erforderliga i pensionsbestämmelserna.

Det finns ju i avlöningsbestämmelserna för samtliga nyreglerade tjänstemän en bestämmelse, som lyder så här: »Envar annan, som, utan att tillhöra äldre

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

lönestat, vid den tidpunkt, då detta reglemente träder i kraft för vederbörande verk, innehar ordinarie befattning vid verket eller som senare tillträder sådan befattning, är pliktig att underkasta sig detta reglementes föreskrifter och villkor samt särskilda av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade föreskrifter ävensom dels — — — dels ock de ändrade bestämmelser, som kunna vara utfärdade — — — i fråga om pension.» Man kan naturligtvis tolka detta på olika sätt, och det har framhållits, att frågan om pensionsåldern icke skulle vara inbegripen i den där skyldigheten för tjänstemannen att underkasta sig förändrade bestämmelser i fråga om pension. Beträffande den vid förbehållets tillkomst avsedda innebörden av denna bestämmelse, kan man hänvisa till vad kommunikationsverkens lönekommitté uttalade 1919 såsom specialmotivering just för detta stadgande. Kommittén yttrade: »Då fullständiga pensionsbestämmelser icke skulle utfärdas i samband med reglementets fastställande, hava tjänstemännen även måst förklaras underkastade ändringar beträffande bestämmelserna rörande pension. Härmed avses allenast, att de särskilda pensionsbestämmelserna, såsom angående pensionsålder, det procentuella förhållandet mellan lön och pension m. m. skola kunna ändras, men däremot givetvis icke att pensionens absoluta belopp skulle kunna minskas.»

Den kommitté, som föreslagit bestämmelsen, hade alltså den uppfattningen, att tjänstemännen inte vore skyldiga att underkasta sig ändringar i fråga om pensionsbeloppen, men däremot nämner den alldeles särskilt pensionsåldern såsom hörande till dessa omständigheter, som staten kunde ändra, utan att tjänstemännen hade rätt att däremot protestera. Herr Ernfors fruktade, att dessa ändringar skulle leda till massprocesser ifrån tjänstemännens sida, och frammanade till och med den skräckbilden, att vi inte skulle kunna få domare, som voro tillräckligt objektiva för att kunna döma i ett sådant mål. Dessa skräckmålningar tror jag inte höra hemma i en realistisk diskussion om denna sak. Framför allt vet jag inte, vad herr Ernfors menade, när han talade om att hela vårt rättsväsen skulle undergå en kränkning, om dessa beslut fattades av riksdagen.

Jag tror, herr talman, att det föreliggande förslaget å ena sidan är så försiktigt avvägt, att det varken i fråga om den enskildes rätt eller samhällets intressen åstadkommer några mera revolutionerande förändringar, men å andra sidan innebär en anpassning till samhälleliga krav, som i dessa dagar med särskild kraft göra sig gällande. Med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Bodin, Gunnar: Herr talman! Ur statsnyttans synpunkt och med hänsyn till det alltmera skärpta kravet på effektivitet i arbetet synes det, som om nuvarande pensionsåldrar äro väl höga i vissa fall och att någon sänkning därför kan vara önskvärd. Vår tid ställer större krav, än någonsin förut varit fallet på befattningshavarna, vilket förhållande icke bör förbises vid avgörandet av denna fråga.

Vi ha under arbetet i utskottet kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag är väl avvägt, vad beträffar pensionsåldern i högre löneställning än 12:e lönegraden, och ha därför liksom utskottet biträtt förslaget om 65 år i dessa fall. I fråga om lönegraderna 1—12 samt motsvarande lönegrader vid lots- och fyrstaten hava vi ansett, att pensionsåldern bör normalt fastställas till 63 år, varvid undantag i sänkande riktning böra göras för befattningar, för vilka detta med hänsyn till tjänstens krav kan anses erforderligt. Dessa undantag äro angivna i den reservation, vi avgivit såsom bilaga B.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till min och herr Rybergs reservation vid 19 § och till det förslag i fråga om civila tjänstepensionsreglementet, som fogats till utlåtandet såsom bilaga B.

Herr **Hansén**: Herr talman! Då det nu föreligger reservationer dels om avslag på den kungl. propositionen och dels om mycket väsentliga rubbningar i de av Kungl. Maj:t föreslagna pensionsåldrarna och det dessutom man och man emellan tycks råda den uppfattningen, att det inte är någon större brådska med att lösa denna fråga, ber jag att till en början få rekapitulera bakgrunden till densamma.

Frågan om en ny pensionslagstiftning för civil personal i statstjänst har länge varit aktuell. Frågan har aktualiserats ur olika synpunkter eller — om man i stället vill uttrycka sig så — innefattar flera olika aktuella frågor: för det första frågan om ett enhetligt ordnande av pensionsbestämmelserna för den redan pensionsberättigade ordinarie personalen vid civilförvaltningen, för det andra frågan om medgivande av pensionsrätt för icke-ordinarie tjänstemannapersonal och för det tredje frågan om beredande av pensionsrätt för mera fast anställd arbetarpersonal i statens tjänst.

För allmänna civilförvaltningens ordinarie personal gäller som bekant för närvarande 1907 års civila pensionslag. Denna lag är anpassad efter det äldre lönesystemet, d. v. s. det lönesystem, som gällde före 1921 års nya lönereglering. År 1921 antog man visserligen provisoriska pensionsbestämmelser, varigenom pensionsunderlagen och pensionsavgifterna anpassades efter det nya lönesystemet, men längre har man ännu icke kommit. Man hoppades då, att dessa provisoriska bestämmelser snart nog skulle ersättas av en ny definitiv pensionslag. Så har ännu ej skett.

För kommunikationsverken, vilka fingo den nya löneregleringen redan år 1919, antogs år 1920 en ny pensionslag. Denna är givetvis avpassad efter det nya lönesystemet och utgör beträffande pensionsunderlag och pensionsavgifter modellen för allmänna civilförvaltningens provisoriska pensionsbestämmelser. Men den nya pensionslagen för kommunikationsverken införde samtidigt åtskilliga omläggningar i andra hänseenden beträffande pensionsvillkoren. Följden härav har blivit, att sedan år 1921 stora ojämnheter förefinnas i pensionsbestämmelserna mellan å ena sidan kommunikationsverken och å andra sidan allmänna civilförvaltningen. Dessa skiljaktigheter beröra i stor utsträckning punkter, som äro av väsentlig betydelse. Sålunda äro pensionsåldrarna fastställda på olika sätt för enahanda eller likartade tjänster å ena sidan inom kommunikationsverken och å andra sidan inom allmänna civilförvaltningen. Även i vissa andra avseenden föreligga betänkliga skiljaktigheter. Jag skall här beröra några av dessa.

Pensionen är vid kommunikationsverken delad i statspension och avgiftspension. Statspensionen bestämmes i förhållande till vederbörandes samliga tjänstår, men avgiftspensionen, som utgör $\frac{1}{3}$ av hela pensionsbeloppet, bestämmes endast i förhållande till den tid, vederbörande erlagt pensionsavgift. Vid allmänna civilförvaltningen däremot räknas tjänstår enhetligt för hela tjänstetiden, och pensionen bestämmes enbart efter tjänsteårens antal, oberoende av vid vilken tidpunkt tjänstemannen blivit ordinarie och börjat erlagga pensionsavgift. Avgiftsskyldigheten är vid kommunikationsverken begränsad till 30 år, och när denna avgiftstid förflutit, upphör avgiftsskyldigheten, vilket innebär, att tjänstemannen under senare delen av sin tjänstetid får en löneförhöjning. Vid allmänna civilförvaltningen däremot fortfar avgiftsskyldigheten hela tjänstetiden intill pensionsåldern, oavsett hur många år vederbörande betalat avgifter. Detta innebär, att en innehavare av alldeles samma

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

tjänst efter 30 avgiftsår vid kommunikationsverken har högre nettolön än vid allmänna civilförvaltningen. Beträffande avgångsskyldigheten före uppnådd pensionsålder föreligga stora skiljaktigheter i bestämmelserna. Vid kommunikationsverken kan förtidspensionering av en sjuk befattningshavare ske, så snart han befinnas vara till följd av sjukdom oförmögen att för framtiden behörligen sköta sin tjänst, men vid allmänna civilförvaltningen har befattningshavaren rätt att vara sjukledig 5 år i följd, innan avgångsskyldighet kan inträda; kan han genom en kortare tids tjänstgöring bryta ledigheten, måste en sådan 5-årsperiod räknas på nytt, innan avgångsskyldighet inträder. Vid kommunikationsverken erhåller en tjänsteman, som frivilligt avgår ur tjänst före uppnådd pensionsålder, viss kompensation för sin pensionsrätt på så sätt, att kapitalvärdet av hans egna avgifter överföres till pensionsstyrelsen för att i sinom tid öka hans allmänna folkpension, men vid allmänna civilförvaltningen erhåller en i förtid avgående tjänsteman ingen som helst ersättning för sin tjänstgöring eller sina pensionsavgifter.

Att i alla dessa och andra avseenden olika pensionsbestämmelser gälla för olika delar av den civila statsförvaltningen, ehuru anställningsvillkoren och lönebestämmelserna numera äro desamma, kan icke anses tillfredsställande och har länge ansetts påkalla en revision, varigenom dessa skiljaktigheter skulle utjämnas.

Det är en annan, mycket viktig del av det här föreliggande förslaget, som jag ber att få framhålla. För närvarande är det endast ett fåtal tjänstemän vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk, som åtnjuta pensionsrätt utan att vara ordinarie. Alla övriga icke-ordinarie tjänstemän vid civilförvaltningen äro utan en ordnad pensionsrätt. Visserligen utgör den icke ordinarie tjänstemannapersonalen i stor utstäckning rekryteringspersonal, som så småningom uppnår ordinarie anställning och då får pensionsrätt. Med den förskjutning av proportionen mellan ordinarie och icke-ordinarie personal, som under senare år ägt rum, har emellertid rätten till ålderspension för icke-ordinarie personal fått allt större betydelse. Det må nämnas, att år 1930 de icke-ordinarie tjänstemännen vid centralförvaltningen, hovrätterna och länsstyrelserna utgjorde 52.8 procent av hela personalen. Medelåldern vid utnämning till första ordinarie tjänst låg vid samma tid, fränsett de lägsta biträdesbefattningarna inom de centrala verken, vid en levnadsålder av omkring 40 år. Även för dem, som så småningom bliva ordinarie, är under alla förhållanden möjligheten till sjuk- och invaliditetspension vid inträffad arbetsoförmåga av stor betydelse. För hela den icke ordinarie personalen måste det dessutom vara av vikt att i tid få börja genom egna avgifter bidra till sin pensionering. Jag vill i detta sammanhang erinra om att den icke ordinarie personal, som vid sen ålder får pensionsrätt och kommer på ordinarie stat och först då börjar erlagga pensionsavgifter, erhåller full pensionsrätt med beräkning av sina tjänstår såsom extra, om åren i så fall äro tillräckligt många, utan att hava erlagt därför föreskriven avgift. Det är sålunda ett ekonomiska intresse, förutom ett — jag skulle vilja säga — moraliskt intresse, att man lägger om denna sak, så att pensionen för varje pensionsberättigad grundas på erlagda avgifter. Slutligen är tjänstepensionsrätten för icke-ordinarie personal av stor vikt såsom grundval för ett ordnande av familjepensionsfrågan.

Till sist några ord om arbetarpensionerna. För närvarande åtnjuta endast vissa grupper av arbetare vid telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk en ordnad pensionsrätt med avgiftsplikt. De pensionsbestämmelser, som gälla för denna personal, äro mycket komplicerade och hava länge ansetts vara i behov av revision. Ytterligare ett par arbetargrupper, nämligen marinens daglönare och viss personal vid hingstdepåerna, åtnjuta rätt

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

till åldersdomsunderstöd enligt summariska grunder och utan avgiftsplikt. Alla övriga arbetare i statens tjänst sakna helt och hållet pensionsrätt. För dem måste pensionsfrågan lösas genom prövning av Kungl. Maj:t och riksdagen i varje särskilt fall. Ingen lär här i kammaren vara främmande för den behandling, som dessa ärenden få, men ingen lär heller vara tillfredsställd med sådana arbetarpensionsfrågors behandling, ty någon likvärdighet i de fattade besluten är ju knappast tillfinnandes, även om bankoutskottet försöker följa de principer, som utskottet dragit upp för handläggningen av dessa ärenden, är det ju, som bekant, inte så sällan, som riksdagen går en annan väg. Man skulle kunna säga, att den ena varder upptagen och den andra kvarlåten, även om skälen i stort sett äro desamma.

Ur här antydda synpunkter hava de olika nu nämnda frågorna länge ansetts påkalla en lösning. Utredningar i saken hava också länge pågått. Sedan år 1921 hade tre kommittéer arbetat med problemet om ny pensionslagstiftning för den civila personalen, nämligen 1921 års pensionskommitté, 1926 års pensionsutredning och 1930 års pensionssakkunniga. Av dessa har 1921 års pensionskommitté beträffande civilförvaltningens tjänstepersonal avgivit två olika betänkanden, ett före och ett efter den proposition i ämnet, som förelades 1925 års riksdag men då föll på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut. Inräknar man den nu föreliggande propositionen, är det alltså sedan förra årtiondets början fyra betänkanden och två propositioner, som utarbetats angående nya pensionsbestämmelser för civilförvaltningens tjänstemannapersonal. Samtliga kommittéer hava framlagt förslag till grunder för arbetarpersonalens pensionering. Frågan är alltså grundligt utredd, och det är på tiden, att den bringas till sin lösning. Faller frågan nu, kan man på goda grunder antaga, att man har att vänta ett långt dröjsmål, innan en lösning blir möjlig. Det är inte sannolikt, såsom reservanterna tyckas göra troligt, att regeringen redan till nästa års riksdag skulle kunna framlägga en ny proposition. Om man med de nya överväganden, man där rekommenderar, verkligen väntar en grundlig, förnyad utredning om rätta grunder för pensionsålderns bestämmande, måste man anse det uteslutet att vänta ett nytt förslag till nästa års riksdag.

Det är dock icke blott i och för sig önskvärt, att frågan nu bringas till lösning. Detta är även nödvändigt, för att man skall kunna gå vidare till andra frågor inom pensionsväsendets område, vilka icke kunna lösas, förrän huvudprinciperna för den civila pensionslagstiftningen blivit fastställda. I främsta rummet har man här att tänka på den militära personalens pensionering. För denna gälla bestämmelser, som tillkommit på 1870-talet och som länge ansetts otidsenliga och som numera icke passa ihop vare sig med lönesystemet eller med den gällande militära organisationen. Beträffande den militära pensioneringen har utredningen igångsatts, och avsikten torde vara, att om nu föreliggande förslag bifalles, måhända redan till nästa års riksdag, eller under något av de allra närmaste åren framlägga förslag, till militärt tjänstepensionsreglemente.

Nu har man och det må inte förtänkas, gjort en hel del invändningar mot det föreliggande förslaget, och inte heller utskottet har kunnat tillstyrka det oförändrat. Den mest brännande frågan gäller ju pensionsåldrarna. Kungl. Maj:ts förslag innebär som bekant, att alla befattningshavare i lönegraderna 1—12 skulle pensioneras vid 60 års ålder, medan pensionsåldern för övriga befattningshavare och tjänstemän skulle bli 65 år. Det tycks inte råda någon större meningsskiljaktighet om pensionsåldern för lönegraderna ovanför den tolfte, medan däremot åsiktsbrytningarna i främsta rummet äro att finna hos de grupper, som tillhöra de lägre löneklasserna.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Utskottet har icke kunnat oförändrat biträda Kungl. Maj:ts förslag, vilket innebär, att vissa grupper, om också inte så stora till omfattningen, skulle på en gång få sju års nedsättning i sin pensionsålder. Dessa hava i bil. B. till utskottets utlåtande undantagits från den allmänna regeln om 60 år och föreslagits till 63 års pensionsålder. Men utskottet har jämväl hyst den uppfattningen, att åtskilliga grupper, som nu pensioneras vid 65 eller 64 år, mycket väl med hänsyn till sin dagliga gärning och den påfrestning, denna kan anses vara förenad med, kunna kvarstå i tjänst till 63 år. Utskottet har, så långt det varit möjligt, granskat personalgrupperna med hänsyn till arbetets art och vidtagit en sådan justering i Kungl. Maj:ts förslag, att cirka 25 procent av de tjänstemän, som enligt Kungl. Maj:ts förslag i lönegraderna 1—12 skulle få pensionsåldern sänkt till 60 år, nu få denna bestämd till 63 år.

Reservanterna från bondeförbundet vilja sträcka sig väsentligt längre och fastställa sistnämnda pensionsålder för det alldeles övervägande antalet befattningshavare i dessa lönegrader. När reservanterna föreslå detta, torde de emellertid knappast kunna påstå att de därigenom tillmötesgå personalgruppernas egna önskemål. Jag lade också märke till att talesmannen för reservanterna, min ärade vän herr Bodin, sökte hävda, att det var en statsnyttans angelägenhet, att dessa personer pensionerades vid 63 års ålder. Vad beträffar tjänstemännens egna önsknings, ha dessa ju under många år dokumenterats genom petitioner och framställningar om sänkt pensionsålder, och senast vid behandlingen i bankoutskottet av den kungliga propositionen ha flera av de allra största personalgrupper, som det här gäller, genom sina organisationer till utskottet anmält sin anslutning till 60-årsåldern. Det återstår då att fråga: är det förenligt med statsnyttan, att för dessa personalgrupper fastställs en pensionsålder av 63 år? För min del tror jag det inte. Granskar man dessa personalgrupper, skall man finna, att de allra flesta inom dem i regel utföra sitt arbete under bar himmel och äro skyldiga att utföra det praktiskt taget under alla väderleksförhållanden. Deras arbete är av den ansvarsfulla och noggrannhet krävande karaktär, att det fordrar både snabbhet i uppfattningen och snabbhet i handlingen. Men inte nog härmed! Deras arbete har i många fall till uppgift att garantera andras säkerhet till liv och egendom. Jag måste säga, att med de stora krav, som ställas på dessa befattningshavare, har jag efter granskning fall för fall, grupp för grupp, kommit till den bestämda uppfattningen, att det i lika hög grad är förenligt med statsnyttans som billighetens krav, att de pensioneras vid 60 års ålder.

Man har givetvis också fäst sig vid kostnaderna, och det är lika naturligt. Ja, dessa äro betydande, det är sant, men jag skulle vilja ställa den motfrågan: när har riksdagen kunnat genomföra en åtgärd, som skipat rättvisa och skapat rimliga förmåner åt statens befattningshavare och samtidigt tillgodose ett stort, socialt intresse, utan att det medfört merkostnader? Vill man nå dessa syften, kan det inte undvikas, att kostnaderna stiga. Den behandling, som propositionen fått i utskottet, har emellertid i väsentlig mån reducerat dessa merutgifter, dels genom de nyss refererade förflyttningarna till 63-årsgruppen, dels genom övergångsbestämmelserna. Det har inte varit möjligt att under de dagar, som stått till förfogande, få en exakt beräkning av vad detta innebär i kronor, men att det måste betyda rätt avsevärda förskjutningar i de merkostnader, som den kungliga propositionen upptar, är ju uppenbart. På samma sätt verka under de första åren övergångsbestämmelserna i kostnadshänseende.

Jag skall sedan säga några ord om övergångsbestämmelserna. Kungl.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Maj:t hade i propositionen, under framhållandet av det sociala intresset att bereda plats för de unga, föreslagit, att reglementet skulle träda i omedelbar tillämpning den 1 juli 1935. För min del kunde jag inte finna detta vara förenligt med billighet gentemot befattningshavarna. Jag resonerade som så, att befattningshavarna ha ansett sig ha goda skäl för sin uppfattning, att dem var tillförsäkrat ett visst antal tjänsteår. För dem, som stodo nära den tidpunkt, då de skulle avgå, skulle det verka hårt och måhända bryskt, att man plötsligt toge bort två, tre, fyra eller fem år av deras tjänstetid. Det skulle dessutom kunna bereda dem betydande ekonomiska misräkningar, då man ju måste förutsätta, att många stått i den beroende ställning under sin huvudsakligaste tjänstemannabana, att inkomsterna nätt och jämnt täckt utgifterna. Barnens uppfostran och egna studieskulder ha tagit, vad som kunnat avvaras, och många av dem ha säkerligen räknat med att under de sista tjänsteåren skulle de, på sätt som var dem möjligt, sörja för sin ålderdom utöver vad pensionen kan göra.

Jag har för min del — och utskottet har ju enat sig därom — hävdad den meningen, att man här borde fara varligare fram och ge skäliga övergångsbestämmelser. Jag vill icke förneka, att jag varit inne på en tanke att föreslå, att de, som hade fem år kvar av sin tjänstetid, skulle äga rätt att välja mellan att kvarstå till den förutvarande pensionsåldern eller att avgå efter den nya. Det visade sig emellertid, då man började granska ett förslag, att man fick så tvära och oberäknade övergångar, att andra utvägar måste sökas. Utskottet har därför gått efter pensionssakkunnigas linjer i princip men för övrigt lagt fram ett förslag till övergångsbestämmelser, som tillförsäkrar de tjänstemän, vilka stå nära pensionsåldern, att icke behöva drabbas av mer än ett års inskränkt tjänstetid till en början, sedan två år och så undan för undan, tills man successivt kommit in på det nya reglementet. Det är klart, att man även i en sådan fråga kan ha delade meningar, men det är inte möjligt att skapa övergångsbestämmelser, som tillgodose alla önskemålen, i all synnerhet om man inom rimlig tid vill vinna syftet med sänkt pensionsålder. Sträcker man sig längre, kan man förskjuta verkningarna av den nya pensionslagen till en framtid, som måhända står mogen för att göra en ny revision av pensionsreglementet, och då skulle hela denna åtgärd vara förfelad ur synpunkten av att bereda nya platser för de unga.

Utskottets ärade ordförande har i sitt nyss hållna anförande berört även en av mig med flera avgiven reservation. Jag avstår från att upptaga detta till bemötande vid detta stadium av föredragningen. Jag ber att få återkomma därtill, då den punkten skall behandlas.

Om man som sagt kan hysa olika meningar — och det är helt naturligt i en fråga av denna räckvidd — kvarstår dock enligt min mening det faktum, att ett bifall till den kungl. propositionen på sätt utskottet föreslagit innebär en länge efterlängtd lösning av pensionsfrågan för såväl civilförvaltningens ordinarie som extra ordinarie tjänstemän som för arbetare i statens tjänst. Genom att vi antaga lagen komma de extra ordinarie befattningshavarna liksom arbetarna att få genom sina egna avgifter bidra till sin pensionering, och därmed hävdas principen om ansvarigheten för sig själv. Det har säkerligen inte berott — det vare mig långt ifrån att förebrå dem därför — på dessa tjänstemän eller på arbetare själva, att detta inte skett tidigare, utan det har berott på att man inte blivit färdig i Sveriges riksdag med att antaga ett pensionsreglemente, som berett dem möjlighet att genom egna bidrag tillika med sådana från staten sörja för sin pensionering.

Jag skall bara med ett par ord understryka en sak, som redan framhållits, nämligen ungdomens bekymmersamma ställning i vår tid. Det torde knap-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

past någon gång ha sett så mörkt ut för de unga att få anställning och försörjning som i vår tid. Skälen äro många. Den omvälvning i förhållandena länderna emellan, som världskriget medförde, stoppade den stora emigration, som tidigare från vårt land mottagit befolkningsöverskottet. Det var en faktor, som på sin tid samlade svenska folket till mycken klagan över att det unga, friska blodet gick ut ur vårt land. Förhållandena ha kastats om, och nu beklagar man att den möjligheten är stängd. Detta bereder oss ett befolkningsöverskott, som tillsammans med den rationalisering och den tekniska utveckling, som jämväl gjort mänsklig arbetskraft överflödigt, skapat ett problem för de unga, vilket vi alla ha både rätt och skyldighet att allvarligt pröva. Man bör inte förvåna sig över att de unga i en sådan tid resa krav på att få rum och plats. För min personliga del har jag i utskottet sagt, att hur mycket jag än beaktar dessa krav, kunna de dock icke få tillgodoses genom någon orätt emot de äldre, men jag bestrider ett eventuellt påstående, att någon orättvisa begåtts mot de äldre tjänsteinnehavarna, om utskottets förslag antages. Det är inte så, att man med antagande av dessa pensionsbestämmelser gör något rättsingrepp mot de nuvarande tjänstemännen. Förslaget ger mer än det tar. Det är naturligt, att då man skall gå att reglera pensionsförhållandena för så stora personalgrupper, kan man inte undgå vissa gränsfall, som kunna verka mer eller mindre oegentliga. Ser man det i sitt hela sammanhang, skall man finna, att förslaget, som sagt, ger mer än det tar och är väl ägnat att reglera de frågor, det här gäller.

Vi böra därför vid vårt avgörande av denna fråga bedöma den i stort och inte låta meningsskiljaktigheterna i detaljerna bli utslagsgivande. Till dem komma vi successivt under ärendets behandling.

Med hänsyn till vad jag nu anført och den mycket befogade tanke, som ligger bakom propositionen, nämligen att bereda ökade möjligheter för den unga generationen att vinna försörjning och tro på framtiden, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den nu föredragna paragrafen.

I herr Hanséns yttrande instämde herrar *Wohlin, Carl Carlsson, Hamrin, John Björck, Edward Larson, Johan Larsson, Bjurström* och *Elof Andersson*.

Herr Johanson, Karl August: I det föreliggande förslaget till pensionsreglemente är det i ett par punkter, som jag icke kan biträda bankoutskottets förslag, och skall därför angiva skälen härför.

I Kungl. Maj:ts proposition har föreslagits, att för lokomotivförare och för lokomotiveldare vid statens järnvägar skulle i pensionsunderlaget inräknas viss del av de s. k. lokomotivtjänstpengarna, varigenom de nämnda befattningshavarna i pensionshänseende skulle placeras i 13:e resp. 8:e löneklasserna, i stället för som nu är fallet 12:e resp. 7:e. Utskottet avstyrker detta förslag med bland annat följande motivering: »För sin del kan utskottet emellertid ej tillstyrka, att för lokomotivpersonalen skulle på grund av dessa befattningshavare tillkommande särskilda inkomster i tjänsten göras ett undantag från nu gällande regler med avseende å relationen mellan fast lön och pensionsunderlag. Ett beslut i sådan riktning skulle, såvitt utskottet kan döma, vara ägnat att medföra konsekvenser beträffande andra befattningshavare med särskilda inkomster i viss tjänstgöring, icke minst för befattningshavare, vilka liksom lokomotivpersonalen på grund av sin tjänstgöring hava regelbundna inkomster av reseersättning i en eller annan form.»

Då jag förmodar, att det inte har varit utskottet obekant, hur lokomotivtjänstpengarna tillkommit och att desamma i regel räknats som en löneförmån, har jag synnerligen svårt att förstå utskottets ställningstagande. Redan år

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

1863 omnämnes denna avlöningsförmån för lokomotivförare med så kallade milpenningar och under år 1867 utfärdades en order om betjäningens ordinarie arvoden, där det fastställdes, att lokomotivförarna, i samband med premiesystemets införande, fingo sina ordinarie arvoden sänkta från klasserna 2—5, 2,100—1,200 riksdaler, till klasserna 3—6, 1,800—1,080 riksdaler. Att uppfattningen om loktjänstpengarnas utgående som löneförmån bibehållits, framgår av kungl. järnvägsstyrelsens skrivelse till 1930 års pensionskommittén, däri styrelsen anför: »Enligt kungl. styrelsens mening torde visst fog icke saknas för att vid bestämmande av pensionsunderlagen för lokomotivpersonal hänsyn tages till lokomotivtjänstpenningarna. Vid lönegradsplaceringen av denna personal läser nämligen avseende hava fästs vid samma personal tillkommande förmån av dylik extra ersättning. Kungl. styrelsen har också i underdånigt yttrande den 17 december 1930 över en framställning från Lokmannasällskapet i Göteborg uttalat sig i sådan riktning. Då emellertid styrelsen icke kan överblicka vilka konsekvenser den ifrågasatta anordningen, som innebär ett avsteg från hittills gällande principer i fråga om pensionsberäkning, kan medföra, är styrelsen förhindrad att avgiva ett definitivt förslag i ämnet. Därest från ovan angivna synpunkt hinder icke anses möta för anordningens genomförande, bör givetvis förmånen uppskattas till visst fixt belopp. Beträffande dettas storlek förutsätter kungl. styrelsen att, därest principerna av eder accepteras, närmare förhandlingar därom få föras mellan eder och kungl. styrelsen.»

Vidare återfinnes i det betänkande angående gemensamt lönesystem samt löne reglering för postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, som inlämnades den 20 februari 1919, följande: »Enligt vad tidigare föreslagits, skulle till lokomotivförare fortfarande utgå milpenningar utöver lönen. Då dylik ersättning icke tillkommer lokomotivmästare, går en lokomotivförare, som befordras till lokomotivmästare, förlustig en mot milpenningarna svarande inkomst utan att erhålla annan avlöningsförhöjning, än som med tillämpning av de för andra tjänstemän gällande regler medföres av befordran till högre tjänst. För den del av milpenningarna, som utgör verklig reseersättning, bör han givetvis icke erhålla gottgörelse, men lokomotivtjänstpenningarna däremot hava mera karaktären av verklig, behållen inkomst, till vilken måste tagas hänsyn vid befordringen.» Och i sitt avgivna betänkande hava pensionskommittén förordat, att »för lokomotivförare och lokomotiveldare fastställas särskilda pensionsunderlag, beräknade på sådant sätt, att det för vederbörande lönegrad bestämda normala pensionsunderlaget förhöjes med ungefär två tredjedelar av den inkomst av lokomotivtjänstpenningar, som ifrågavarande befattningshavare i genomsnitt uppbära för år».

Här har således såväl kungl. järnvägsstyrelsen som lönekommittén och pensionskommittén tydligen angivit, att lokomotivtjänstpenningarna äro att betrakta som en löneförmån. Såsom en given konsekvens härav borde utskottet kunnat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Omnämnas bör också, att vid de enskilda järnvägar i vårt land, som äro närmast jämförliga med statens, ävensom vid många av utlandets järnvägsföretag, har sedan länge viss del av lokomotivtjänstpenningarna — som ibland utgå i form av s. k. milpenningar och ibland i form av timersättning — räknats in i lokpersonalens pensionsunderlag. Så utgå exempelvis vid Bergslagens, Gävle—Dala och Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar dessa belopp med 360 kronor för lokomotivförare och med 240 kronor för eldare. Vid Häl-singborg—Hässleholms järnvägar inräknas 300 kronor av lokomotivtjänstpenningarna i pensionsunderlaget för såväl lokomotivförare som lokomotiveldare,

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

vid Ystads järnvägar 350 kronor för lokomotivförare och 200 kronor för lokomotiveldare, vid Blekinge kustbanor 500 kronor för lokomotivförare och 350 kronor för lokomotiveldare. I Norge inräknas på liknande sätt 720 kronor per år av de s. k. körepenningarna i pensionsunderlaget och i Danmark — för tjänstemän, anställda före 1919 och därest vederbörande befattningshavare själv så önskar — 500 kronor för lokomotivförare och 250 kronor för lokomotiveldare samt i Schweiz till 450 schweizerfrancs för lokomotivförare och 300 schweizerfrancs för lokomotiveldare.

Utskottet anför, som jag tidigare pekat på, att ett beslut i angiven riktning kunde vara ägnat att medföra konsekvenser beträffande andra befattningshavare med regelbundna inkomster av reseersättning i en eller annan form. Jag har mycket funderat över vilka konsekvenser som skulle kunna uppstå, om riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Till all tågpersonal utgår reseersättning. Såväl tågmästare, konduktörer, lokomotivförare och lokomotiveldare erhålla denna ersättning, som utgår med visst belopp per timme vid tågtjänst och som avser att täcka de fördyrade levnadskostnader, som givetvis uppstå genom att den angivna personalen vid utövande av sin tjänst vistas borta från hemmet. Reseersättningen är till hela sitt belopp beskattningsfri. Vad således beträffar reseersättningen, är all tågpersonal helt och fullt likställd. Lokomotivtjänstpenningarna däremot uppbäras endast av lokpersonalen. Dessa äro i likhet med annan avlöningsförmån icke skattefria och ha, som jag påpekat, alltid räknats som en löneförmån. Det är således två från varandra helt skilda inkomster, det här är fråga om, vilka icke under någon form kunna jämföras. Hur ett bifall under dessa förhållanden skulle kunna medföra konsekvenser är tämligen ofattbart.

Beträffande lokomotiveldarnas placering skulle dessa, även med bortseende från lokomotivtjänstpengarna, vara placerade i 8:e löneklassen. Vid 1919 års riksdag godkändes nämligen ett förslag om att lokomotiveldare, som uppnått 40 års ålder utan att erhålla befordran till lokomotivförare, skulle erhålla uppflyttning i 8:e löneklassen. Lokomotiveldarna äro således i pensionshänseende placerade i en löneklass lägre, än vad de rätteligen skulle vara. Häremot skulle kunna invändas, att lokeldarna erhålla befordran till lokförare före uppnådd pensionsålder. Så har också tidigare varit förhållandet, men numera kommer det med de dåliga befordringsmöjligheterna att inträffa, att lokeldare uppnå pensionsåldern.

Beträffande pensionsålderns sänkning kan jag inte annat än beklaga, att inte utskottet gått in för bifall till de två likalydande motioner, herr Forslunds i första kammaren och herr Severins i andra kammaren, däri hemställas om att pensionsåldern för lokomotivförare och lokomotiveldare skulle sänkas till 58 år och för övrig personal tillhörande löneklasserna 1—20 till 60 år. Nu om någonsin borde väl en sänkning av pensionsåldern vara fullt berättigad, inte enbart ur arbetslöshetssynpunkten utan även av den anledningen, att nutidens jäkt och högt uppdrivna hastigheter fordra en personal, som ur alla synpunkter är fullt kapabel att fullgöra den åliggande tjänsteuppgifter. Detta har också framhållits i de nämnda motionerna. Jag kan också helt och fullt instämma i de synpunkter som herr Hansén nyligen här har framfört i denna sak.

Beträffande övergångsbestämmelserna har jag vid genomläsandet funnit, att de hade kunnat göras något annorlunda, men som saken nu ligger till, är ingenting däråt att göra.

Jag ber, herr talman, att i den nu behandlade delen, alltså i 1 §, få yrka bifall till utskottets förslag.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Herr **Silfverstolpe**: Herr förste vice talman, mina herrar! Då jag inom utskottet varit med om att behandla denna fråga, skall jag med några ord be att få klarlägga min ställning. I likhet med herr Ernfors beklagar jag livligt, att högerreservanterna inom utskottet ej kommit i tillfälle att framlägga ett eget förslag. Tiden var så knapp, att det inte kunde medhinnas att utarbета ett sådant förslag.

Reservanterna finna för sin del, att det är högst nödvändigt, att ett reglemente fortast möjligt antages, och de dela i allo utskottets uppfattning härvidlag. Utskottet framhåller, att behovet av ett nyordnande av det civila pensionsväsendet med styrka gjort sig gällande. Utskottet säger vidare: »Tjänstemän vid kommunikationsverken, å ena sidan, och inom övriga nyreglerade delar av den civila statsförvaltningen, å andra sidan, äro, ehuru båda kategorierna av tjänstemän sedan länge äro inordnade under samma lönesystem, i pensionshänseende underkastade bestämmelser, som i grundläggande delar äro av olika innebörd.» Det säges vidare, att den civila pensionslagen »är anpassad efter ett helt annat lönesystem än det, som numera genomförts för civilförvaltningen i allmänhet», och flera olika skäl framhållas för att ett nytt reglemente bör komma till stånd. Sedan tillkommer, att den största delen av den icke ordinarie personalen för närvarande saknar pensionsrätt, och arbetarna sakna den till fullo.

Emellertid har utskottet funnit Kungl. Maj:ts förslag i stort sett lämpligt att läggas till grund för ett nytt reglemente. Reservanterna ha dock härutinnan skilt sig från utskottet i en springande punkt, nämligen i fråga om pensionsåldrarna. Pensionssakkunniga ha ju föreslagit en pensionsålder av 63 år för lönegraderna 1—12, 65 år för lönegraderna 13—20 och 67 år för lönegraderna däröver. Detta förslag har ändrats av Kungl. Maj:t sålunda, att pensionsåldern för lönegraderna 1—12 fastställts till 60 år och för gruppen däröver till 65 år, Kungl. Maj:t har sålunda kraftigt desavuerat majoriteten inom pensionssakkunniga och även kommit med ett betydligt radikalare förslag. Detta har inte utskottet kunnat acceptera, utan utskottet har föreslagit en pensionsålder för lönegraderna 1—12 av 60 år med vissa undantag, som finnas angivna i bilaga B, samt för de högre lönegraderna till 65 år.

Emellertid har ingen ordentlig undersökning gjorts beträffande vilka åldrar som böra fastställas, utan man har endast gått efter subjektiv uppfattning, i första rummet av pensionssakkunniga, sedermera av departementschefen och slutligen av utskottet. Ingendera parten har åtminstone i avsevärd grad haft någon kontakt med verkligheten, utan de åldrar, som här fastställts, äro fastställda från skrivbordsstolen. Att det göres en ordentlig utredning borde man fordra i sådana fall som detta. Det kan ju ske både teoretiskt och praktiskt, teoretiskt i så måtto, att man kan för de olika grupperna se efter, vid vilken tidpunkt vederbörande ha blivit pensionerade, d. v. s. om de nått pensionsåldern i laga tid eller om de avgått dessförinnan och av vilka skäl de då avgått. Man kan också vidtaga en läkarundersökning av åtminstone vissa grupper, men någon sådan har aldrig blivit gjord. Man nöjer sig, som jag sade, med en subjektiv uppfattning. Man pekar på medellivslängden. Här har flera gånger berörts, att den har ökat från åren 1891 till 1925 med ungefär tio år. Då säger man, att detta huvudsakligast beror på den minskade barnadödligheten. Den uppgiften torde nog vara riktig. Endast 1.3 år lär komma på de äldre årsklasserna. Även den uppgiften är måhända riktig, ifall man endast håller sig till statistiken. Men då är ju att märka, att den statistik, som man åberopar, slutade år 1925. Det är under de senare åren, som förändringarna gjort sig kraftigt märkbara, och vi skriva nu 1934. Även

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

detta borde sålunda enligt min uppfattning ge anledning till en närmare undersökning.

Det är alldeles oriktigt att bedöma pensionsåldrarna efter lönegrader, såsom pensionssakkunniga och Kungl. Maj:t samt utskottet ha gjort. Vid utskottets utlåtande är fogad en reservation av herr Laurén, och där säges, att det är de större eller mindre krav, som ställas på befattningshavare, vilka böra vara avgörande för hur pensionsåldrarna skola fixeras. Denna princip tillämpas ju delvis. Inom kommunikationsverken återfinnes den, och lika väl som man kan gruppera befattningshavarna efter lönen, kan man gruppera dem efter sådana här principer, ifall man endast visar vilja därtill.

Lagligheten av att sänka pensionsåldern kan naturligtvis ifrågasättas. Regeringsformens § 36 säger ju, att ämbets- och tjänsteman icke annat än efter tjänstefel kan få avsättas. Här har förut talats om detta, och utskottets ärade ordförande sade, att det fanns fler grundlagstolkare, som voro av den meningen, att riksdagen hade laglig rätt att göra en ändring, än som ansågo motsatsen. Men bara det förhållandet, att det finns olika meningar bland grundlagstolkarna, borde enligt min uppfattning göra riksdagen synnerligen betänksam.

Sänkningen innebär betydande konsekvenser för befattningshavarna. Att de få lämna sin tjänst vid en tidpunkt, som de inte ha tänkt sig, är naturligtvis, som också flera gånger har framhållits här, synnerligen betänkligt, särskilt ur ekonomisk synpunkt, men även i övrigt är det ju så, att när man har gått in på ett kontrakt så att säga, enligt vilket man har rättighet att behålla tjänsten till en viss pensionsålder, bör man få stå kvar så länge. För egen del betvivlar jag, ehuru jag inte alls är sakkunnig på lagområdet, att riksdagen har rätt att göra denna ändring. Alldeles tydligt är, att när så många tjänstemän äro starkt intresserade i denna sak, kan man med säkerhet räkna på att detta lagförslag, om det nu antas av riksdagen, kommer att överklagas.

Det kan också sägas, att lagligheten av att lägga arbetslösheten till grund kan diskuteras. Arbetslösheten är ju en tillfällig företeelse. Utskottets ärade ordförande har gjort sig all möda att förklara, att arbetslösheten kommer att bestå för framtiden, och det är givet, att den i viss mån kommer att göra det, men inte får man i ett pensionsreglemente ta fasta på sådana saker, som kunna vara av tillfällig natur. Pensionsreglementet är ju avsett att gälla för all framtid. För övrigt ändra sig förhållandena snabbt nu för tiden. Så sent som förra onsdagen hördes det helt andra toner här i kammaren beträffande arbetslösheten. Det är endast tjänstedugligheten, som bör vara avgörande för hur länge en person kan få vara kvar i tjänst. Det och ingenting annat är ett verkligt statsintresse.

För tjänstemännen är denna fråga av synnerligen stor betydelse. Man kan indela tjänstemännen i två kategorier: de, som äro för detta förslag, och de, som äro mot det. Om man skulle göra en omröstning inom åldersklasserna 30—40, 40—50, 50—60 och däröver, skulle man finna, att de två sistnämnda åldersklasserna säkerligen skulle vara avgjorda motståndare till det nu föreliggande förslaget, under det att de första, naturligtvis med tanke på sin egen fördel, ville vara med om det. Skall man nu lagstifta här, måste man ju givetvis taga hänsyn till båda parternas intresse och icke ensidigt gynna den ena parten.

Så kommer man till en mycket viktig fråga, nämligen frågan om kostnaderna. Den har utskottet berört med mycket varsam hand. Utskottet hänvisar endast till Kungl. Maj:ts proposition, men utskottets ärade ordförande har ju här närmare gått in på detta och angivit kostnaderna. Men det är nog inte

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

som han angav, att det endast skulle vara fråga om att offra en slant, som han uttryckte sig, på en utjämning. Det är säkerligen en mycket stor slant, som man får offra. Kostnaderna för Kungl. Maj:ts förslag återfinnas på sid. 173 i propositionen nr 222, och man finner där, att kostnaden den 1 juli 1936 utgör 4.56 miljoner, den 1 juli 1940 5.88 miljoner och den 1 juli 1945 6.88 miljoner kronor. Men till detta komma ju senare många andra kostnader. Nästa år väntas ju förslaget för militära befattningshavare, och det finns åtskilliga oreglerade verk, för vilka pensionsfrågan ännu väntar på sin lösning. Man kan alltså med säkerhet utgå ifrån, att de kostnader, som här äro angivna, i framtiden komma att betydligt höjas. Visserligen är det sant, att det förslag, som utskottet kommit till, blir billigare än Kungl. Maj:ts, och detta har utskottets ordförande och även andra varit inne på, men någon direkt utredning om hur stora kostnaderna bli, förefinnes ju inte, och det borde man väl i alla fall ha, när man går att fatta beslut i en så viktig fråga som denna.

Herr Hansén yttrade, att även om kostnaderna äro stora, får man inte fästa sig så hårt vid det, ty genomför man ett socialt förslag, måste man ju vara beredd att resonera som så, att smakar det något, så kostar det också något. Det är ju riktigt, men frågan är nu, hur mycket man kan våga sig på att offra i ett fall som detta.

Jag skall inte förlänga debatten. Alla skäl för och emot av principiell betydelse, som kunna framdragas, ha också här blivit nämnda. Högerreservanterna framställa på sid. 94 följande yrkande: På grund av vad här i korthet antytts finna vi ett förnyat övervägande av spörsmålet om pensionsåldrarna vara påkallat. Därvid böra de olika verken erhålla tillfälle att yttra sig i frågan, huruvida mera avsevärda sänkningar av pensionsåldrarna äro önskvärda med hänsyn till tjänstens krav och huru vittgående dylika sänkningar i sådant fall böra göras för olika befattningsgrupper. Då det sålunda synes oss erforderligt att frågan om pensionsåldrarna genom Kungl. Maj:ts försorg göres till föremål för förnyad utredning, nödgas vi föreslå, att riksdagen för närvarande avvisar reglementsförslaget men samtidigt hos Kungl. Maj:t anhåller, att förnyad utredning angående pensionsåldrarna skyndsamt verkställas.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det förslag, som här föreligger, är i det stora hela en glädjande företeelse. Det ger mycket goda förmåner åt de extra ordinarie befattningshavarna, som de fått vänta på många, många år, och det har också tagit upp frågan om arbetarpensioner på ett sätt, som man med tillfredsställelse måste se.

Vad den här mest omdebatterade frågan om åldern beträffar, så måste jag ju räkna mig till dem, som med rätt så stort tvivel se på nyttan av denna sak, men jag måste å andra sidan säga mig, att en sänkning av pensionsåldern är ett krav, som icke är utmärkande endast för vårt land utan för närvarande framställles över hela världen. Att det är ungdomsarbetslösheten, som ligger bakom detta krav, är ju klart, och att det finns en viss grad av känslotänkande i denna sak, det tror jag att man också måste medge. Men det är nog ett faktum, att vi inte kunna ens med de bästa utsikter för framtiden räkna med att undgå en minskning i arbetsuppgifterna, åtminstone inte förr än man har kommit i jämvikt i förhållande till de tekniska omläggningarna av arbetet. Man kan ju säga, att de tekniska omläggningarna inte röra en stor del av dessa pensionstagare, men det tror jag är ett misstag. Det visar sig, att den rationalisering, som började inom industrien, går vidare, arbetsområde efter arbetsområde, och följden blir på varje arbetsområde densamma: att det blir

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

en viss minskning av arbetstillfällen. Jag måste därför säga mig, att man nog får lov att försöka gå denna väg. Att det inte är en slutgiltig väg, det skulle jag å andra sidan hålla för ganska troligt. När man en gång kommer i jämvikt, så torde det kanske visa sig och detta har sagts också från annat håll i dag, att de då levande finna bördan för tung med hela denna stora mängd av pensionstagare. Men, som det har sagts: den dagen, den sorgen. Man får nu endast se till, att man här försöker räcka den arbetslösa ungdomen en hand. De svåraste förändringarna för de äldre har man ju försökt att åtminstone delvis rätta till i övergångsbestämmelserna, och såvitt jag har förstått, har man lämnat öppet ganska stora möjligheter för jämkningar på de punkter, där det kanske hakar sig särskilt svårt.

Det är emellertid en annan princip här i detta förslag, som jag för min del är mycket glad över. Jag ser, att herr finansministern förstår vad jag menar. Det är ett gammalt krav från kvinnohåll, som här blivit uppfyllt, då man i propositionen infört *samma pensionsålder för män och kvinnor*. Det har inte heller framkommit någon reservation på den punkten, vilket måste betyda, att vi ha marscherat något litet framåt, sedan frågan sist var uppe. Utskottets ärade ordförande har visserligen uttalat en del tvivel om kvinnornas förmåga till arbete på äldre dagar. Det kanske inte rör dem så mycket i detta avseende, eftersom kvinnornas pensionsålder inte blir så ändrad som männens, men jag måste dock, herr ordförande, protestera mot det något »lättfärdiga» sätt, varpå utskottsordföranden avfärdar det faktum, att kvinnorna i våra dagar äro unga längre än de voro förr i världen. Herr ordförande, detta beror icke på några »lättfärdiga manér», och det beror inte heller, herr ordförande, på de korta kjolarna. De korta kjolarna äro snarare ett uttryck för den föryngring kvinnorna under senare åren undergått, och varav kommer denna föryngring? Den beror på det faktum, att kvinnornas löner äro bättre och de icke äro så svältfödda och utarbetade som förr i världen. Ni kanske tycka, att jag inte ser så värst svältfödd ut, och det är jag inte heller, men jag talar här inte i egen sak; jag talar för alla de många, som stå bakom mig, och jag tror jag har rättighet att säga, att även om pensionsåldern i framtiden skulle höjas utöver den nu föreslagna, så skulle inga skäl finnas för att inte kvinnorna då skulle följa med i galoppen. Ni få akta er, mina herrar, så att de inte bli så friska, att de aldrig dö. När det gällt den allmänna folkpensioneringen, har man ju motiverat olikheten i mäns och kvinnors pensioner med att vi aldrig dogo, men det är ett faktum, att vi blivit friskare och därmed också behålla vår arbetskraft längre än förut.

Nu har man således gått in för denna princip, som ju av oss alla måste i hög grad gillas, men man har inte fullt dragit ut konsekvenserna. Man har gått in för lika *pensionsålder*, men man har inte gått in för lika *pensionsunderlag*. Pensionen är olika, och detta har jag i motion inte bara denna gång utan flera gånger påpekat. Här har man ett typiskt exempel på det som jag talade om häromdagen, nämligen faran av provisorier. När 1925 års lönereglering genomfördes med anledning av behörighetslagen, så infördes, att det sista ålderstillägget icke skulle utbetalas till de kvinnliga tjänstemännen. Man tröstade oss då med att det var visst inte någonting, som skulle fortfara i alla tider. Dåvarande statsministern sade till mig, att det behöves ni inte vara oroliga för; ingen av er hinner komma upp till det sista ålderstillägget innan denna bestämmelse är borttagen. Det var för 10 år sedan, men vi ha den fortfarande kvar. Men vad värre är: den påverkar nu pensionerna för dem som börja komma i pensionsåldern. Så som själva systemet är lagt, skall underlaget ju bygga på den sista löneklass, man får, och detta betyder sålunda, att när kvinnor bli pensionerade, få de ett pensionsunderlag,

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

som är en lönegrad lägre än vad de rätteligen skulle ha, och det kunde ju få vara hänt, om det inte vore så, att de hela tiden betalt samma pensionsavgifter som de manliga tjänstemännen. Det är där, orättvisan ligger, och minskningen i pensionen är icke så alldeles obetydlig. Jag har i de tabeller, som utskottet framlagt, kunnat räkna ut, att t. o. m. i första lönegraden blir det en minskning på 80 kronor om året. Man kan ju säga, att 80 kronor är inte så mycket, men det betyder ganska mycket i en liten pension på 1,200—1,500 kronor. I de högre löneklasserna blir minskningen ännu större. Där går den upp till 300—325 kronor om året. Det är således givet, att man är mycket ledsen över detta förhållande.

Därtill kommer, att kvinnorna få en extra pålaga även på ett annat sätt, nämligen genom avgifterna till änke- och pupillkassan. Till densamma betala de kvinnliga tjänstemännen precis detsamma som de manliga, men då få icke tillgodogöra sig annat än pensionen för pupill, inte för make. På den punkten har verkligen utskottet sagt, att det tycker, att detta inte är alldeles riktigt. Utskottet säger att avvägningen av de kvinnliga befattningshavarnas pensionsbidrag icke kan anses rationell, då kvinnorna ha sämre förmåner än männen trots att de betala detsamma, men, säger utskottet, det där får man rätta till, när man tar upp frågan om familjepensioneringen för kvinnorna. Ja, det är nog troligt, att den saken får lov att justeras i det sammanhanget, och efter vad utskottet här antytt, pågår en utredning om denna fråga, men detta är en detalj, den löser inte den andra om pensionsunderlaget, och på den punkten säger utskottet bara helt enkelt, att man inte kan gå in på att ändra förhållandena, därför att pensionsunderlaget måste stå i ett bestämt förhållande till den pension, som man får. Ja, detta är en mycket riktig princip, såvida inte underlaget är felaktigt. Men det är det, jag menar här, att vill man inte lösa saken på den ena sidan, så måste man lösa den på den andra sidan, och 1928 års lönekommitté har ju också sagt, att den anser, att denna sak inte är rättvis utan bör ändras. 1928 års lönekommitté är sålunda i det fallet mera tillmötesgående än utskottet, som avfärdat saken utomordentligt knapphändigt. 1928 års lönekommitté säger bl. a.: »att starka skäl tala för att kvinnornas undantagsställning kommer att upphävas».

Jag har väckt en motion på detta område, men det finns inte någon reservation om bifall till den, och jag förstår, att det lönar sig inte ens att yrka bifall till motionen. Jag kan därför inte göra något annat än att försäkra kammaren, att det inte är sista gången, som kammaren får selsätta sig med denna fråga. Från kvinnohåll kommer man aldrig att ge sig, när man har stöd i behörighetslagen för att det skall kunna vara lika lön för lika arbete, utan vi komma att vidhålla, att då skola också konsekvenserna dragas ut. — Man behöver inte se ut som om man tänkte, att arbetet inte var lika, vilket det förefaller mig som om den ärade ordföranden här satt och tänkte. — Emellertid kan man ju inte nu göra någonting åt detta; jag har bara velat understryka, att här är ett allvarligt krav, som jag hoppas även med tiden skall vinna beaktande.

På en annan punkt har propositionen tagit upp till lösning en sak, som åtskilliga gånger påpekats som en svårighet, och som nog blir mycket bra för dem som få glädje av den. Det gäller frågan om dem som av en eller annan anledning få lov att lämna statstjänsten. Det är så ordnat enligt detta nya förslag, att de avgående tjänstemännen skola kunna tillgodogöra sig de pensionsavgifter, de inbetalt. Dessa avgifter skola flyttas över till den allmänna pensionsfonden, och på det sättet skola de avgifter, som tjänstemännen betalat av sin egen lön, icke gå till spillo för honom, utan bli en besparing, som alltid följer honom även om han flyttar till ett annat arbetsfält. Detta är en utomor-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

dentligt bra och riktig princip, men den har inte blivit helt genomförd därigenom att man icke tagit med alla grupper. Det är nämligen så, att de oreglerade verken, om jag förstått saken rätt, icke ha fått tillgodogöra sig det förslag, som Kungl. Maj:t här avgivit, och det blir också en grupp, som icke hinner få nytta av reformen, nämligen den som blir pensionerad under nästa år. Vi ha således en grupp av tjänstemän, som under alla år ha betalat sina pensionsavgifter men som, om de lämna statstjänsten, icke skulle kunna få någon nytta av dem. Jag tänker här särskilt på statligt anställda lärarinnor. De betala ju pensionsavgifter, men skulle de avgå, få de inte igen någonting. De ha inte heller några möjligheter att tillgodogöra sig den allmänna pensionsförsäkringen, ty de som äro anställda i statstjänst, betala inga avgifter och skola inte betala några avgifter till den allmänna pensionsförsäkringen. Alltså stå de där utan att ha någon nytta av det som avdragits. Jag har i en motion tillåtit mig påpeka detta och föreslå, att man nu i detta samband skulle taga upp denna fråga till lösning även för denna grupp. Jag har förut motionerat om detta, och då sade utskottet, att det inte kunde göra någonting då, därför att saken skulle tagas upp i samband med den civila pensionslagen. Nu när vi hålla på med den civila pensionslagen, säger utskottet bara, att det kan utskottet icke gå med på. Utskottet har kostat på tre, fyra ord på saken och säger bara helt lugnt, att det där är en sak, som vi inte kan göra något åt. Jag är ganska förvånad över detta med tanke på den uppfattning, som nu gör sig så starkt gällande inte minst i andra kammaren — jag hoppas att det inte ligger lika till här — nämligen att man vill göra alla möjliga anstalter för att förmå gifta kvinnor att lämna sitt arbete. Här har man naturligtvis en av orsakerna till att kvinnorna, även när de skulle vilja lämna sin tjänst, icke kunna göra detta: de förlora sina pensioner. En människa, som hållit på under många år och betalat in pensionsavgifter och sedan inte får någonting för dem — kan man undra på om de känna sig ovilliga att utsätta sig för något sådant, även om de kanske ur andra synpunkter skulle tycka, att det vore fördelaktigt att lämna den tjänst, de ha.

Nu kan man ju inte heller på denna punkt göra något yrkande, det förstår jag mycket väl. Det är ju möjligt, att om denna utredning angående gifta kvinnors arbete kommer till stånd — och det lär den väl göra, är jag rädd — den sak, varom jag nu talar, kommer upp för ett annat forum och att det sålunda kommer att visa sig, att den inte bör avfärdas bara med några ord utan att man verkligen bör undersöka, om inte både rättvisa och klokhet tala för att man vidtar någon anordning för överflyttning av de inbetalda medlen till den allmänna pensionskassan.

Jag har, herr förste vice talman, sålunda en del kritik mot detaljerna i detta förslag. Jag känner mig inte fullt övertygad om behovet av sänkningen av pensionsåldern, men jag anser, att det är ett försök, som man bör göra. Jag är mycket glad över den princip, som ligger till grund för förslaget, att mäns och kvinnors ställning såvitt som möjligt gjorts likadan, och jag anser, att den gradering av åldrarna efter yrken som enligt utskottets förslag, har gjorts är den riktiga vägen att slå in på.

Resultatet av detta blir alltså, herr talman, att jag för min del anser mig kunna rösta för förslaget.

Häri instämde herr *Lindhagen*.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr förste vice talman! Jag skall be att med några ord få vidröra en detalj i det förslag, som vi här i dag behandla, en detalj, i vilken jag väckt en motion. Jag har i denna motion föreslagit sådan

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att både överskötare och skötare vid statens sinnessjukhus måtte få sin pensionsålder bestämd till 57 år. Frågan har varit uppe till behandling vid flera tidigare tillfällen här i riksdagen. Innan denna personal 1919 uppfördes på ordinarie stat och medan alltså dess pensionsålder bestämdes av medicinalstyrelsen, var pensionsåldern för den manliga sjukvårdspersonalen 55 år och för den kvinnliga 53. Av den kommitté, som hade att förbereda frågan om uppförande av denna personal på ordinarie stat, upptogs i fråga om pensionsåldern samma bestämmelse, som tidigare tillämpats av medicinalstyrelsen, och kommittén ansåg sig böra göra det uttalandet om denna pensionsålder för denna personal, att kommittén ansåg den vara väl avpassad och väl motsvarande billighetens krav med hänsyn till det många gånger synnerligen nervslitande arbete och psykiska påfrestningar, som denna personal är utsatt för.

Då frågan sedan gick till 1902 års löneregleringskommitté, hade denna kommitté emot det nämnda förslaget om pensionsålder icke att anföra något annat än att då denna personal ju måste hänföras under den gällande pensionslagen och då där stadgades en lägsta pensionsålder av 55 och 60 år för kvinnliga resp. manliga befattningshavare, skulle ett frångående av dessa åldersbestämmelser ha nödvändiggjort en förändring i den gällande pensionslagen, och det ansåg man sig icke vid den tidpunkten ha möjlighet att genomföra, om man inom den tidrymd, då det var fråga om att denna personal skulle uppföras på ordinarie stat, skulle kunna få saken ordnad. Så gott som uteslutande av dessa formella skäl, såvitt man kan läsa ut av betänkandet åtminstone, gick löneregleringskommittén alltså emot det framställda förslaget om en pensionsålder av 53 resp. 55 år för sjukvårdspersonalen vid statens sinnessjukhus.

Frågan upptogs sedan till behandling motionsvis vid 1918 års riksdag och lika så vid 1922 års riksdag, då denna personal överfördes till samma grupp som befattningshavarna vid de s. k. nyreglerade verken. Vid det senare tillfället väckte jag en motion i andra kammaren, däri jag föreslog den pensionsålder, som var gällande före år 1919. Motionen vann ju icke något gehör i riksdagen, men jag har icke kunnat underlåta att i samband med en allmän omgestaltning av pensionslagen och i samband med en generell sänkning av pensionsåldern för åtskilliga andra befattningshavargrupper i statens tjänst ånyo föra denna fråga på tal. Jag har denna gång icke framställt samma yrkande, som jag hade förra gången, nämligen om pension vid 53 och 55 år för kvinnlig resp. manlig sjukvårdspersonal, utan jag har låtit den hittills sedan 1919 gällande pensionsåldern av 55 år för den kvinnliga personalen vara oförändrad i mitt förslag och inskränkt mig till att i fråga om den manliga personalen yrka på en pensionsålder av 57 år. Jag skall be att få understryka, vad jag yttrade i debatten i andra kammaren vid 1922 års riksdag, att det, när det gäller denna personal, finns synnerligen goda skäl för en något lägre pensionsålder än vad som gäller i allmänhet för andra statstjänare, och detta särskilt på grund av den omständigheten, att det är ett mycket svårt arbete, som de ha att utföra. Och då det vid något tillfälle anförts, att det finns möjlighet att när dessa befattningshavare komma till högre ålder, göra sådana omplaceringar inom tjänstgöringsområdet, att de skulle kunna få sin tjänstgöring förlagd till lugnare avdelningar vid dessa sjukhus, så vill jag framhålla, att denna möjlighet icke längre finns på grund därav, att på de lugnare avdelningarna vid våra sinnessjukhus numera tjänstgör kvinnlig personal och den manliga personalen hela tiden är hänvisad till det synnerligen svåra och nervpåfrestande arbetet att hava vården om de svårt sjuka personerna. Jag känner otaliga fall, då denna personal icke håller ut till den nu gällande pen-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

sionsåldern av 60 år, utan nödgas en längre eller kortare tid före pensionsåldern vara ständigt sjukskriven och till sist avgå med sjukpension. Det kan icke vara rimligt att ha det ordnat på det sättet, utan jag anser särskilda undantagsbestämmelser nödvändiga, då det gäller särskilda omständigheter, som motivera dylika.

Nu har emellertid varken utskottet eller någon reservant inom utskottet givit sin anslutning till den av mig framförda motionen, och då är det ju heller inte någon mening med att här i kammaren framställa något yrkande om bifall till densamma. Jag måste således resignera inför det resultat, vartill utskottet kommit, men jag har, herr talman, icke kunnat underlåta att vid behandlingen av denna fråga framföra några synpunkter, som jag menar ge skäl för en särställning i fråga om pensionsåldern för de befattningshavare, som det här gäller.

Jag har, herr talman, med detta endast velat fästa uppmärksamheten på en sak, som jag anser vara av synnerligen stor vikt för ifrågavarande befattningshavargrupp.

Herr Granath: Herr talman! I fråga om det väsentliga i det förslag, som här föreligger, till reglering av pensionsåldern för befattningshavare vid civilstaten, skall jag inte spilla många ord utan endast be att få uttala min tillfredsställelse med att denna fråga äntligen kommit på riksdagens bord. Jag ber att i det fallet endast få stryka under de synpunkter, som här hava anförts av utskottets ärade ordförande och herr Hansén.

Herr Ernfors tog dock litet för lätt och ledigt på den tanken, att man så som förhållandena nu äro, skulle kunna pensionera dem, som han ansåg vara överåriga befattningshavare och att det för dem skulle kunna ordnas med förtidspensionering. Det går dock inte så lekande lätt, herr Ernfors, att ordna den frågan på frivillighetens väg, ty i många fall är det så, att när vederbörande befattningshavare komma upp i en ålder, där de icke på ett tillfredsställande sätt kunna sköta de befattningar och de åligganden de hava, anse de icke själva, att de äro olämpliga för sin uppgift och vilja därför inte frivilligt avgå med förtidspension. Jag menar därför, att herr Ernfors' tankegång i det fallet är fullständigt missvisande, eftersom man inte så lätt som han föreställer sig kan lösa det problemet.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, för att yttra något om en motion, som jag har avgivit i anledning av det föreliggande kungl. förslaget. Jag har nämligen i motionen hemställt, att lant- och lädbrevbärare i postverket med samma antal arbetstimmar per år som de s. k. säsongarbetare, vilka föreslås att erhålla tjänstepension enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare, även måtte erhålla pensionsrätt enligt ovannämnda pensionsreglemente.

De befattningshavare, som det här gäller, ha ju i viss mån pensionsfrågan ordnad på så sätt, att de äga rätt att efter vissa tjänsteår få ett understöd. Detta understöd tilldelas dem genom generalpoststyrelsen, men icke efter samma grunder som pension utgår, och därför bliva de satta i en sämre ställning än sina kolleger inom andra verk, särskilt då det gäller säsongarbetare.

Kommunikationsverkens lönenämnd, som har haft att yttra sig över det förslag till lösning av pensionsfrågan, som nu föreligger, har också varit av samma uppfattning, och den säger i sitt yttrande: »Enligt nämndens mening bör det i främsta rummet vara den totala arbetstiden för år och icke en för dag beräknad minimitjänstgöring, som är avgörande för rätten att komma i åtnjutande av pensionsförmån. Därest en arbetare, som under 7 månader fullgör 208 arbetstimmar per månad eller tillhoppa 1,456 arbetstimmar under året, skall inordnas under pensionsreglementets bestämmelser, synes det nämnden

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

skäligt, att så sker jämväl beträffande en arbetstagare, som exempelvis under var och en av årets månader kan räkna en arbetstid av 122 timmar eller under året i sin helhet tillhoppa 1,464 timmar.»

Anledningen till att utskottet har gått emot motionen är den, att utskottet anser, att det inte går att lösa pensionsfrågan för lant- och lådbrevbärare i postverket på samma sätt som t. ex. för säsongarbetare. Utskottet säger i sitt betänkande: »Detta förslag får utskottet avstyrka, enär det med hänsyn till anställnings- och tjänstgöringsförhållanden för ifrågavarande anställningshavare icke synes vara möjligt att lösa pensionsfrågan för nämnda personal enligt de principer, som kommit till uttryck i reglementet.» Det är just det, som jag har litet svårt att fatta, att, bara därför att en lantbrevbärare utför sitt arbete under alla dagar om året men med kort arbetstid per dag, eftersom arbetet icke räcker hela dagen, denne icke skall kunna pensioneras, medan däremot en säsongarbetare, som arbetar under sju månader om året och kommer upp till ett visst antal arbetstimmar, skall kunna pensioneras. Jag förstår inte den motivering, som i det avseendet givits av utskottet. Utskottet säger dock: »Erinras må i detta sammanhang, att utredning för närvarande pågår om införande av förhandlingsförordning för lant- och lådbrevbärare samt att de resultat, till vilka denna utredning kan leda, måhända kunna komma att påverka dessa personalgruppers anställnings- och avlönings- samt pensionsförhållanden.»

Jag skulle vilja i anslutning härtill ge uttryck åt önskvärdheten av att man, i samband med den utredning, som nu pågår angående dessa befattningshavares anställningsvillkor, även toge under övervägande att utreda pensionsfrågan. För att styrka, att lant- och lådbrevbärarna icke ha så kort arbetstid, som man här vill göra gällande, att de icke skulle kunna inordnas i pensionsreglementet, skall jag, för att inte trötta endast anförä ett par siffror. Utav de 187 stycken lant- och lådbrevbärare, som för närvarande åtnjuta understöd, är det 1, som har icke mindre än 41 tjänsteår, och den med lägsta antalet tjänsteår, har 17. Den synpunkt, som här har anförts, att dessa icke skulle kunna tillgodoräkna sig tillräckligt lång tjänstgöringstid för att bliva berättigade till pension, anser jag alltså därmed vara förfallen.

Herr talman! Jag skall inte trötta med några ytterligare uppgifter, utan jag skall endast be att få uttala den förhoppningen, att utredning beträffande lant- och lådbrevbärarnas pensionsfråga kommer att verkställas i samband med utredningen angående desammas anställningsförhållanden.

Herr Ernfors: Herr talman! Jag ber om överseende för att jag yttrar mig ännu en gång under denna debatt, men jag ber att få säga några ord i anledning av vad som sagts här om vad jag förut yttrat. Sålunda sade herr Åkerberg, att det inte skulle finnas stora möjligheter för sådana tjänstemän, som vid full vigör avgingo med pension vid 60 års ålder, att få annan anställning. Gentemot det skall jag helt kort be att få peka på det exempel, som vi ha beträffande våra militärer. Hur ha inte de pensionerade militärerna ingripit nästan på alla områden? De äro ju duktiga karlar, de erbjuda sin arbetskraft till kanske halva priset och bliva därför antagna här och där. Jag var ute ur kammaren under en del av herr Åkerbergs anförande, men enligt vad som blivit mig upplyst, skulle herr Åkerberg hava sagt, att jag skulle ha påstått, att det nu föreslagna reglementet skulle räcka för all framtid. Antingen har herr Åkerberg hört fel, eller också har jag inte uttalat mig nog tydligt, ty vad jag menade var, att detta reglemente skulle gälla för *lång* tid framåt. Staten kan väl inte, enligt min tanke, alltför ofta sätta i gång en sådan utredning, som den, vilken nu ägt rum.

Vidare talade herr Åkerberg om vad jag sagt om lagligheten av det beslut,

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

som väl kommer att fattas här, och han sade, att jag hade kommit med en skräckmålning. Det var väl inte någon skräckmålning, utan om det lät som något ditåt, så beror det väl på att jag, som min vana är, uttalade mig litet kraftigt om saken. Jag skall be att få lämna några uppgifter beträffande pensionsförhållandena för våra högsta domare, nämligen justitieråden och regeringsråden, men jag ber att få bli ursäktad för att jag läser från bladet nu, vilket jag i regel inte brukar göra.

Kungl. brevet av den 11 juni 1926 med bestämmelser om löneförmåner till justitie- och regeringsråd innehåller, att dessa äro underkastade de ändrade bestämmelser, som kunna vara utfärdade i fråga om pension men, märk väl, icke i fråga om avgångstid. Denna formulering innefattar en avvikelse från den, som ett år tidigare kommit till användning vid utfärdande av kungl. brevet den 26 juni 1925 med avlöningsbestämmelser för landshövdingarna, så till vida, att i sistnämnda brev landshövdingarna förklarades pliktiga att underkasta sig de ändrade bestämmelser, som kunde bli stadgade i fråga om skyldighet att avgå från tjänsten samt i fråga om pension. Det är väl ändå tämligen klart och tydligt, att om en sådan bestämmelse har utfärdats år 1925, skulle det väl icke underlåtas att göra en liknande bestämmelse beträffande justitie- och regeringsråden 1926. De sakkunniga, som den 20 juni 1925 tillkallades att biträda vid behandling av frågan om justitie- och regeringsrådets ställning i löne- och pensionshänseende, vilka den 11 september samma år avgåvo förslag i ämnet, hade — efter påpekande att 36 § i 1921 års allmänna avlöningsreglemente innehöll stadgande av innebörd, att de befattningshavare, som vore underkastade reglementet, även vore pliktiga att underkasta sig de bestämmelser, som kunde bli utfärdade i fråga om pension, ävensom att denna bestämmelse vore tillämplig även å justitie- och regeringsråd — såsom sin mening uttalat att, då nu avlöningsreglementet icke vidare skulle äga tillämpning å ifrågavarande befattningshavare, förevarande stadgande borde oförändrat upptagas bland de villkor och bestämmelser, som enligt de sakkunnigas förslag skulle ersätta reglementet.

I anledning av de sakkunnigas förslag, att i fråga om skyldigheten att underkasta sig ändrade pensionsbestämmelser stadgandet härom borde för tydlighetens skull givas den mera utförliga formulering, som kommit till användning i 1925 års avlöningsbestämmelser för landshövdingar, borde det sålunda föreskrivas, att justitie- och regeringsråd vore pliktiga att underkasta sig de ändrade bestämmelser, som kunde vara stadgade i fråga om skyldighet att från tjänsten avgå samt i fråga om pension. I statsrådsprotokollet till 1926 års statsverksproposition erinrade vederbörande statsråd, att »statskontoret föreslagit, att skyldighet borde stadgas för justitieråd och regeringsråd att underkasta sig de ändrade bestämmelser, som kunde vara stadgade ej endast — såsom de sakkunniga föreslagit — i fråga om pension utan även i fråga om skyldighet att avgå från tjänsten.» Härefter yttrade departementschefen: »Därest förslag till ny civil tjänstepensionslag kommer att antagas av innevarande års riksdag, torde däremot någon föreskrift om skyldighet för justitieråd och regeringsråd att vara underkastade de ändrade bestämmelser, som kunna vara utfärdade i fråga om pension, ej vara erforderlig. I annat fall lärers bestämmelse härom böra, på sätt de sakkunniga föreslagit, införas bland avlöningsvillkoren, varvid dock torde böra iakttagas, att bestämmelsen i fråga bör fullständigas med den i 4 § av kungörelsen den 29 juni 1921 (nr 456)» — — — » intagna föreskriften, att nämnda förpliktelse jämväl skall innefatta skyldighet att underkasta sig sådana ändringar i pensionsrätten, som kunna vara fastställda i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. I övrigt finner jag anledning ej föreligga att frångå de sak-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

kunnigas förslag till bestämmelser i berörda hänseende.» I överensstämmelse med sistnämnda alternativ blevo bestämmelser sedermera avfattade i statsutskottets utlåtande, och i riksdagens protokoll finnes icke något uttalande i denna del.

Det framgår tydligt härav, att det dock kan vara tvivel underkastat, såsom jag sade, huruvida man här inte står på gungande grund och inte vet, om det icke med mycket stora skäl av åtskilliga kan framställas rättsanspråk. Jag tror det emellertid.

Jag måste nu verkligen be att få inskjuta en sak, som jag glömde att nämna något om, när jag förra gången hade ordet, men som jag nu bara vill anföra för att få det till protokollet antecknat såsom något högst underligt. Och det är det förhållandet, att regeringen här i propositionen säger, att vi skola besluta ifrågakvarande förändringar med tanke på arbetslösheten. Då går riksdagen naturligtvis med på dem. Men samtidigt har regeringen i år, utan något som helst initiativ från järnvägsstyrelsens sida, föreslagit riksdagen, och riksdagen har beslutat elektrifiering av statsjärnvägarna i en fart, som är betydligt över medelhastigheten — jag hade så när sagt över den tillåtna hastigheten. Men enligt propositionen, mina herrar, blir det inte så litet antal anställda, vilka genom personalindragning komma att sakna sysselsättning. Detta anför jag bara som ett bevis på hurusom i vissa fall arbetslösheten tages till intäkt för en sak och vid andra tillfällen för en annan sak.

Herr Granath sade, att det var svårt att ordna med förtidspensionering och att min tanke därvidlag var missvisande. Jag vet mycket väl, att det är svårt, men herr Granath, jag kan draga fram flera exempel — ingen nämnd och ingen glömd — på att tjänsteinnehavare skaffa sig läkarintyg på att de äro sjuka, men att de, sedan de på grund av detta intyg lämnat tjänsten, visat sig hava varit så friska, att de kunnat åtaga sig andra befattningar.

Beträffande vad fröken Hesselgren sade får jag be om ursäkt, att jag yttrar något med anledning av hennes anförande, ty hon var nog vänlig att hålla med oss reservanter, när vi uttala våra farhågor för de ökade kostnader för pensioneringen, som skulle komma att uppstå i fall utskottets förslag bifalles. Men kvinnan likmätigt — förlåt att jag säger det — såg hon sedan inte saken ifrån den synpunkten utan hon sade, den dagen den sorgen, och ansåg att man vid avgörandet av denna fråga måste anlägga känslotänkandets synpunkter. Fröken Hesselgren får ursäktas, att jag, då jag såsom riksdagsman röstar om sådana här saker, åtminstone i de flesta fall måste låta känslotänkandet fara och i stället tänka på statens finanser. Om kvinnor nu inte göra det, så undrar jag inte på det, ty det är väl det sant kvinnliga, som då kommer fram, men just ett sådant uttalande tyder väl på vilken fara det skulle innebära, ifall det kvinnliga elementet skulle bliva alltför talrikt representerat i riksdagen.

Herr **Forslund**: Herr talman! Jag tillhör dem, som äro tacksamma för att denna fråga förelagts årets riksdag, såväl i vad avser pensionsåldern som beträffande möjligheten till ökad pensionsrätt. Det är inte utan fog som detta problem nu förts inför riksdagen för sin lösning, ty åtskilliga framställningar i frågan föreligga, och en mängd av uppvaktningar hava ägt rum för att till vederbörande framföra tjänstemäns och arbetares önskemål härvidlag. Även om man inte kan anse det föreliggande förslaget vara tillfredsställande, har man därigenom i alla fall kommit ett stycke på väg, då det gäller att ordna framför allt arbetarpersonalens pensionsfråga. Pensionsåldern synes också vara väl avvägd i Kungl. Maj:ts förslag rörande de 12 första lönegraderna. Jag har emellertid ansett, att enahanda skäl borde ha varit avgörande för att sänka pensionsåldern för den stora grupp av befattningshavare

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

i högre lönegrader, som ha en pensionsålder fastställd till 65 år och för vilka det nu inte blir någon sänkning alls av pensionsåldern. Jag måste säga, att det föreligger stora svårigheter, då det gäller att fastställa en rättvis pensionsålder, om man skall gå efter lönegrader. Därtill kommer ju också, att det särskilt vid de större affärsdrivande verken kan inträffa, att personer med mycket likartad tjänsteställning kunna beviljas pension vid olika ålder men å andra sidan måste jag särskilt betona, att det inte bara är i lönegraderna 1—12 som det föreligger ett behov av att sänka pensionsåldern.

Det går nog inte i längden att resonera så som herr Ernfors gjorde, att det är slöseri att ge folk pension vid den nu föreslagna åldern, och jag fattade hans uttalande därvidlag, som om han menade, att de människor, som skulle få pension i enlighet med föreliggande förslag, äro fullt arbetsföra. De högre tjänstegraderna kräva också fullgoda arbetskrafter, och det går inte i vår tid att behålla nuvarande höga pensionsålder för högre befattningar, enär man måste räkna med att större fordringar komma att ställas på dessa likaväl som på dem, som befinna sig i lönegraderna 1—12. Det riktiga hade därför, synes det mig, varit, att man hade gått ett stycke längre än vad Kungl. Maj:t här föreslagit. Då så icke har skett, får man ju finna sig i detta förslag, och man bör inte för den sakens skull förhindra, att den föreslagna ändringen blir genomförd.

Det är ju så, att arbetet vid en hel del verk har intensifierats i mycket hög grad, så att man där kräver betydligt större prestationer än tidigare. Man tvingas också att bland personalen företaga undersökningar, huruvida icke förtidspensionering skulle kunna ske med därmed följande s. k. sjukpensionering, då vederbörande icke få full pension. Sådan sjukpensionering förekommer i flera fall årligen vid statens större verk, och man ser då ständigt efter, huruvida det inte är någon, som kan förtidspensioneras. Detta är ett tydligt bevis för att verken själva anse sig behöva arbetskrafter, som i fråga om hälsan äro av bästa kvalitet. Det är givet, att samma arbete knappast kan presteras av en tjänsteman vid 60 års ålder som vid unga år. Alla skäl tala således för att biträda vad som i denna punkt har påyrkats, och jag skall i all korthet be att få yrka bifall till utskottets hemställan i den punkten.

Jag vill nu inte gå in på frågan om de rättsliga förhållandena i detta avseende, då jag förmodar, att den frågan kommer att behandlas av någon annan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den nu föreliggande kungl. propositionen har med varandra sammankopplat två frågor, vilka efter mitt förmenande varken behöva eller böra sammankopplas. De två frågorna röra, den ena en arbetarpensionering, som förut icke har funnits men som skulle införas, och, den andra en ändring av pensionsbestämmelserna rörande förvaltningen i egentlig mening.

Jag kan väl förstå, att man har kombinerat frågorna, därför att man ansett sig vilja ha så att säga likformiga grunder, men denna likformighet är inte något väsentligt, och jag skall för min del inte motsätta mig ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition enligt utskottets förslag rörande arbetarpensioneringen. Det är ett nytt moment, en ny institution, och vi torde inte kunna längre undvara den. Jag tror, att den frågan är i sak avgjord, och om vi då taga den i det här förslaget eller i något annat, synes mig vara tämligen likgiltigt. Huvudfrågan synes mig där vara, att vi erkänna det behov, som föreligger, och ge en lösning, som kan vara kanske mer eller mindre bristfällig — det är allt mänskligt verk — men som dock här kan i någon mån tillfredsställa behovet och önskemålet.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Men när jag säger detta, har jag därmed också sagt, att jag inte kan finna, att den omständigheten, att man tillgodoser ett icke förut tillgodosett berättigat önskemål, skall medföra, att man bryter sönder och fördärvar det, som finns i fråga om förvaltningsrättsliga pensionsbestämmelser. I detta fall likaså så många andra gånger och inte minst i går, då det gällde förhandlingsordningen, sammanblandar man de två tingen: privata och offentliga förhållanden. Man går felaktigt ut ifrån, såsom jag också förut betonat, att det är ett avtalsförhållande, som ligger till grund för förvaltningens befattningshavare, och på det bygger man upp och anser, att det skall vara lika grunder för pensioneringen i båda fallen. Jag kan inte dela den uppfattningen, och jag har aldrig kunnat dela den uppfattningen. När utgångspunkten icke är densamma, kan jag inte finna, att principerna och grunderna för utformningen behöva vara desamma.

Jag kan förstå departementschefen, då han i sitt yttrande till statsrådsprotokollet har tagit upp tre olika förklaringar över pensionsrätten och därvid först och främst den, att pensionen skulle vara ett ålderdomsunderstöd. Den förklaringen har han skarpt och klart avisat, och den tanken skulle ju aldrig ha kommit upp, om det icke gällt arbetarpensioneringen. Den kan icke gälla med avseende på pensionering inom förvaltningens tjänste- och ämbetsmannagrader. Sedan han avisat den tanken, tar han upp frågan, om pension skall anses såsom upplupen lön eller som en genom kollektiv försäkring grundlagd livränta. Båda förklaringsgrunderna — om man vill anse dem vara sådana — äro användbara, då det gäller arbetarpensioneringen, men gälla alls icke den pensionering, som det i övrigt är fråga om, pensionering av statens ämbets- och tjänstemän i egentlig mening. Därvidlag tillåter jag mig stryka under vad jag i går underströk, att kommunikationsverken stå på gränsen till privata företag — statens affärsverk och enskilda affärsverk hava vissa beröringspunkter med varandra, som sluter dem närmare till varandra än kommunikationsverken och affärsverken kunna stå till statens förvaltning i övrigt.

Går jag sedan till frågan: vad är grunden för ämbets- och tjänstemännens pensionsrätt, skall jag göra en liten kort rekapitulation av utvecklingen. Jag tror att en sådan är nödvändig och nyttig för att herrarna skola inse, vad det verkligen gäller.

År 1778 — om jag går tillbaka så långt i tiden — medgavs, att en ämbets- eller tjänsteman skulle kunna få avsked vid 70 års ålder med bibehållande av hela lönen. Detta hade den effekten, att efterträdaren ingen lön fick, och det var ju litet betänkligt. Han stod i expektans. Men det innebar en rätt för denne ålderstigne tjänsteman att kunna slippa ifrån tjänstgöringen, men behålla sin lön.

När vi sedan komma till åren 1809 och 1810, ville man råda bot härpå, och då satte man över dessa tjänstemän på s. k. allmän indragningsstat — där ha vi begynnelsen till denna — och så fick därutöver lönen gå till den nye innehavaren på den vanliga staten.

År 1818 kommo nya författningar, man ökade på de 70 åren med 30 tjänsteår, och satte pensionen lika med lönen, men man bestämde den som verklig pension, alltså lika med lönen. Grunden var uppenbarligen, att man stod inför spörsmålet, huruvida bestämmelserna i grundlagen, som jag för övrigt inte skall gå närmare in på, om oavsättlighet kunna förenas med avgångsplikt före avlidandet eller det frivilliga tillbakaträdandet. När man gav vederbörande lönen, så menade man, att däri kunde föreligga full ersättning, ty den civila rätt, tjänstemannen hade och har, var och är en rätt till lönen, och den rätten ansåg man sig inte kunna beröva honom.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Sedan gavs 1823 åt vederbörande en rätt att avgå vid sjuklighet redan vid 65 år och 40 tjänstår. Först 1858 kom man så vitt jag erinrar mig in på frågan om lägre pensionsbelopp, och då bestämdes, att där lönen var 3,000 kronor, skulle pensionen bli lika med den, men där lönen var högre, skulle pensionen utgå med något reducerat belopp. Detta blev för de högre pensionerna omkring 80 %, eller $\frac{4}{5}$, men högsta beloppet fick ej gå över 8,000 kronor. Och 8,000 kronor är den pension, som jämlikt dessa bestämmelser fortfarande gäller t. ex. för statsråd, ifall de sitta tills de uppnå pensionsåldern. Det var då mycket mer än andra kunde få men är ju mycket mindre numera.

Så kom 1877, och det året skall jag ett par ögonblick stanna vid. 1877 sökte man tillgodose de synpunkter, som jag här betonat, genom att uppdelat lönen i *lön och tjänstgöringspengar*. Pensionen blev lika med lönen, och tjänstgöringspengarna voro det plus, som tillkom vid tjänstgöringen. Hela tiden sedan har man följt denna princip. Till lönen finnes en civil rätt, och den skall vederbörande behålla, men man uppdelar den så, att det blir en ersättning för den faktiska tjänstgöringen och en ersättning för innehavet av befattningen. Det är den ståndpunkt, på vilken vår svenska rätt fortfarande står. Var vi själva stå, vet kanske var och en, ehuru jag är inte säker på, att alla veta det på riktigt säkert sätt.

Om jag sedan gör ett hopp, skall jag be att få stanna ett ögonblick vid ett uttalande av riksdagen 1899. Då förelåg en kungl. proposition om pensionsväsendets ordnande, men den hade inte tagit hänsyn till det, som riksdagen ville, att den skulle taga hänsyn till, nämligen att vederbörande befattningshavare skulle bidra till sin egen pensionering genom avgifter. Riksdagen avsåg därför denna kungl. proposition, men så tillade riksdagen i sin skrivelse följande ord, som jag skall be att få stryka under: »Med hittills följda grundsatser har riksdagen jämväl funnit överensstämma, att de nya bestämmelser, i fråga om pensionsväsendet, som må komma att föreslås och således även ett eventuellt stadgande, som förpliktade till erläggande av avgift för egen pensionering, skulle äga tillämplighet endast på tjänsteinnehavare, som efter de nya bestämmelsernas trädande i kraft erhöles syssla, med vars innehavande sådan förpliktelse vore förbunden, så framt icke tidigare erhållen befordran skett med uttryckligt förbehåll att vara pensionsreglering underkastad.»

När sedan 1907 års proposition framlades och av riksdagen godkändes samt därefter den nu gällande 1907 års pensionslag utfärdades, var denna synpunkt beaktad och finns också upptagen i 1907 års lags sista bestämmelser, där tillämplighet av 1907 års pensionslag icke sattes i fråga för andra än dem, som *efter lagens trädande i kraft blevo utnämnda*, eller som genom ett dylikt *förbehåll i fullmakten* voro underkastade sådan skyldighet.

Nu kan man fråga sig: vad karaktär har då denna pensionslag? Ja, därom kunna meningarna vara delade. Om jag läser den kungl. propositionen, måste jag säga, att antingen ha Kungl. Maj:ts rådgivare — Kungl. Maj:t har ju ingenting sagt, utan det är bara rådgivarna numera, som tala i propositionerna — menat vad de sagt eller också ha de sagt vad de inte menat. De säga nämligen på sid. 90—91 i propositionen att gällande pensionslag har civillags karaktär. Mena de verkligen, att den är civillag? Då skall lagrådet höras över den. Jag blev mycket glad, då jag såg det, ty jag anser, att det är en mycket sund och riktig ståndpunkt, att här är fråga om civillag. Men lagrådet har aldrig förr hörts, och har inte hörts nu heller. Om den nu är civillag, skall lagrådet höras, om den inte är civillag, *kan* lagrådet höras, men Kungl. Maj:t har i alla fall inte hört det. Det finns inte tidigare uttalat, att pensionslagen

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

är civillag. Kungl. Maj:ts nuvarande rådgivare uttala visserligen, att den är civillag, men de följa inte sitt eget uttalande och ha därför förmodligen menat något annat än vad de skrivit.

Nu säger utskottet, att allmän civillag kan den inte vara, och så åberopar utskottet mig emot min motion. Utskottets citat är alldeles rätt, ty jag har på det anförda stället inte sagt annat än att allmän civillag är det och det, och där har jag talat om allmän civillag. Men utskottet har glömt bort, att det finns en bestämmelse i vår grundlag, i § 89 regeringsformen, att om Konungen åt riksdagen överlämnar att gemensamt med honom något avgöra, som rikets allmänna styrelse rör, så skall den frågan behandlas, som om den gällde allmän civillag. Om man nu betraktar denna pensionslag på så sätt, blir den likställd med allmän civillag fastän den inte är sådan. Då frågas: är detta verkligen något, som faller under Kungl. Maj:ts ekonomiska lagstiftning? Om jag följer den korta resumé av utvecklingen jag nyss gjort, finner jag, att på området utfärdats kungl. författningar, och dessa kungl. författningar avse sådana förhållanden, som gälla den enskilde befattningshavarens rätt till sin lön, och det har alltid varit ett ostridigt förhållande, att denna rätt är en hans privaträtt. I och med det att han är utnämnd till innehavare, har han fått denna rätt till löneförmånerna, och han kan inte rubbas i denna rätt annat än genom sitt eget medgivande eller genom uttryckligt förbehåll i fullmakten. Om det nu skulle bli så, att detta reglemente kommer till stånd, kan jag inte se annat, än att *inga befattningshavare, i varje fall inga som fått sin fullmakt före det civila avlöningsreglementets tillkomst 1921 och omredigering 1925*, kunna tillförbindas att avgå och mottaga pension förrän de äro skyldiga därtill i enlighet med nu gällande 1907 års pensionslag. *I den mån det i fullmakterna finns förbehåll, må det vara hänt*, men i den mån man endast åberopar övergångsbestämmelser eller dylikt i det civila avlöningsreglementet skall jag här inte ingå på saken alls, därför att det är en juridisk tvistefråga, som jag tror är ligkiltig för riksdagen. Jag endast konstaterar det förhållandet, att det både kan och enligt min uppfattning också bör så tolkas, att här en process, möjligen en massprocess, av befattningshavare är tänkbar. Hur utgången kan bli, kan jag naturligtvis lika litet säga i detta fall som angående någon annan process, men jag kan säga så mycket, att om de grundsatser, som hittills behärskat vår svenska rättsskipning, fortfarande komma att gälla, kommer processen att lyckas. Det är under sådana förhållanden just inte mycket bevänt med övergångsbestämmelserna och de modifierationer, som däri skett.

Om jag nu lämnar den frågan, skall jag be att få beröra en annan punkt, som också enligt min mening är av väsentlig betydelse. Här har sagts, att man skall sänka pensionsåldern för att ge plats åt de unga. Tro herrarna, att alla svenska unga män skola få sin självförsörjning genom tjänster? Det har blivit en allmän tro och en allmän uppfattning, att det är genom tjänst och anställning, som man skall försörja sig, under det att vår svenska rätt alltid gått ut ifrån och vårt svenska samhälle alltid byggt på grundsatsen, att var och en försörjer sig själv genom att skaffa sig det arbete, han kan och vill, och tjänster i staten eller hos andra ha i allmänhet varit en bisak. Nu är det klart, att i vårt industrialiserade tidevarv blir anställning i industrien av mycket större betydelse än förr, men vi få väl inte så överskatta den, att all självförsörjning måste gå ut på möjligheten att få anställning och till och med därhän tolka det, att staten måste se till, att det finns anställningsmöjligheter för hela den skara unga män, som söka sig ut. När staten har lämnat möjligheten öppen för alla unga svenska män — jag talar inte om kvinnorna, ty dem anser jag inte i längden kunna komma i fråga för statsämbeten och befattningar

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

— är det för att de skola få konkurrera så mycket de vilja men inte för att staten skall skapa nya försörjningsmöjligheter och nya befattningar, ty nya befattningar skapar staten efter sitt eget behov men inte alls efter tillgången på konkurrerande sökande.

Under sådana förhållanden kan jag inte se, att det när det gäller statsäm-beten och tjänster — jag lämnar då bort hela frågan om kommunikationsver-ken och hela frågan om arbetarpensioneringen — finns någon som helst anled-ning att genom pensionsbestämmelser skapa, som det heter, plats för de unga. Visst kan det vara nyttigt och bra, att det blir en föryngring, men huruvida man i en sådan grad som utskottet och Kungl. Maj:t skall underskatta bety-delsen av deras insats, som uppnått något äldre år, är jag inte lika övertygad om. Nu tillhör jag dem, som överhuvud taget inte falla under den här lagen på något sätt, därför att jag står under 1907 års pensionslag alltså; där är inte någon ändring i denna punkt föreslagen. Jag kan således inte i det fallet anses tala i egen sak, och så mycket tror jag mig kunna säga, att i ofantligt många fall, då det gäller insatser på ämbetslivets och även på vetenskapens område, göras de största insatserna, när den samlade erfarenheten och mogna-den lagt kapson på lusten att irra litet omkring vid tidigare och yngre år. Och jag tror inte, att den erfarenhet, som skapas i våra svenska ämbetsverk, är att förakta — inte alls, i synnerhet då man kommer upp till de högsta befatt-ningshavarna. Jag tror för min del överhuvud taget, att detta tal om sänk-ning av pensionsåldern just kommit till genom den här olyckliga kombination-en med arbetarpensioneringen. Det har sagts, att genomsnittslivslängden är större, och man har sökt förminska betydelsen härav genom att erinra om att nativiteten sjunker och därigenom de högre åldrarna naturligtvis bli mera framträdande. Ja, men ingen kan väl heller neka till, att genom hela den livsföring, som numera förekommer, har livslängden i det enskilda fallet bli-vit ökad och inte bara livslängden utan också livskraften. Om staten under sådana förhållanden skall betala full lön, låt vara graderad efter olika löne-klasser i det här diverseskåpssystemet, åt en befattningshavare och samtidigt betala pension åt hans företrädare, som efterlever kanske lika länge som han själv, är det väl ändå omöjligt att förneka, att det blir en *dubbelbetalning, som i längden blir ganska avsevärd*, just därför att både livslängden och livskraft-en ökat hos allesammans.

Jag vet, att vid Uppsala universitet har det varit lärare hos akademien, som varit lärare kanske i tio år och efter avgången kanske levat trettio eller fyrtio år. Uppsalaluften konserverar nämligen i allmänhet som bekant både i den ena och andra riktningen. Men är det då någon rimlig mening i att sänka pensionsåldern? När universitetets en gång vördade nestor, professor Ham-marsten, var emeritus, skrev han fortfarande vetenskapliga arbeten, som hade ett lysande innehåll och lysande innebörd. Han hade inte alls förlorat sin energi eller sin livskraft eller sin förmåga att leda och tänka, och jag tror, att gå vi i allmänhet till vårt svenska folks bildade klasser, är detsamma för-hållandet. Jag skulle därför mycket lättare kunna förstå, om Kungl. Maj:t hade höjt pensionsåldern än då jag nu hör och ser, att den skall sänkas. Men det är alltsammans för de ungas skull, för att man skall så att säga kunna i konkurrensen om anställning och självförsörjning genom anställning få så många som möjligt med. Men vad är konsekvensen annat än en ökning av statens påstådda försörjningsplikt gentemot de enskilda? Så länge staten kan hava fördel av den man, som sitter på platsen, så länge bör den också be-hålla honom, och vår hittillsvarande rätt har ordnat det så, att Kungl. Maj:t också om än med viss begränsning kan medge den, som uppnått pensionsål-dern, att sitta kvar. Det har blivit praxis mer och mer att låta bli att tillämpa

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

detta. Men när den regeln kom till, var det en mycket naturlig regel, sedd i belysning av hela tillkomsthistorien.

Jag har under sådana förhållanden mycket svårt att acceptera det förslag, som här föreligger. Härtill kommer nu den omständigheten, att man om det nya s. k. reglementets rättsliga karaktär måste hysa ganska stora tvivel. Det är inte så lätt att konstatera vad det är; man kan konstatera, att det inte är lag, men vad det därutöver är, är kanske inte lika lätt att avgöra. Jag måste säga, att när man ser ett sådant reglemente som detta, frågar man sig: vad är det för bestämmelser, som där finnas? Är det samma bestämmelser, som finnas i den civila pensionslagen, eller är det inte det? Nej, det är inte samma bestämmelser, och alldeles särskilt då det gäller frågan om förtidspensionering är det en mycket väsentlig olikhet. Där har Kungl. Maj:t i sitt ändringsförslag till nu gällande 1907 års civila pensionslag — som skall fortfarande bestå fastän för en begränsad krets befattningshavare — inte föreslagit den ändring, som föreslagits till införande i pensionsreglementet, nämligen att man skall kunna erhålla en förtidspensionering mot sin vilja, om man inte provas *lämpligen* kunna upprätthålla befattningen. Det har Kungl. Maj:t försökt genomföra flera gånger förut, och jag minns väl den dag i denna kammar för sex år sedan, då dåvarande överståthållaren Hederstierna slog ihjäl Kungl. Maj:ts förslag just genom den punktens betonande. Den situationen föreligger inte i dag. Det är nu en underordnad punkt. Det spelar enligt mitt förmenande heller ingen roll vad det står i detta reglemente, sedan det upphört att vara lag. Fastän jag anser det vara en ganska betänklig sak att erhålla sådana bestämmelser, som även skola tillämpas på våra högsta domare, är det bara en bland alla de många andra betänkligheterna i detta stycke.

Allt som allt, herr talman, jag kan inte för min del biträda det föreliggande förslaget. Jag kan inte heller vara nog sangvinisk att tro att till nästa års riksdag ett nytt förslag skall kunna föreligga, och jag tror, herr talman, att det är bättre att behålla vad man har på de allmänna civilförvaltningsbestämmelsernas område än att införa nya oprövade och icke genomtänkta bestämmelser, om vilka utskottets ärade ordförande själv kunde säga, att om de nu voro litet bristfälliga här och var, kunde de ju ändras ett annat år. En sådan lagstiftning på ett område som detta synes mig inte vara tillräddlig. Jag kan därför inte heller biträda några reservationer med begäran om framläggande av ett förslag, vars utarbetande säkerligen kommer att, såsom andra ha invänt, kräva längre tid än man förutsatt, utan jag tillåter mig yrka kort och gott avslag på den föreliggande propositionens olika förslag med undantag av det angående arbetarpensionering, till vilket jag tillåter mig yrka bifall.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! För min del har jag sökt att se på denna fråga från vårt lands och folks synpunkt och med hänsyn till dess bästa men inte från vissa statsfunktionärers eller enskildas intressesynpunkter. Enligt min mening är livet av bra litet värde, ifall man icke får arbeta. Jag anser för min del — det är min utgångspunkt — att det är en mänsklig rättighet att få arbeta, från vilken man icke kan uteslutas och icke bör uteslutas genom konstlade medel, ty det skulle komma att leda till obotlig skada för vårt land.

Det förslag, som nu föreligger här, vilar enligt min uppfattning på den felaktiga åsikten, att det förefinnes i landet, i samhället, endast ett visst mått av arbetsmöjligheter, och att dessa arbetsmöjligheter vore man berättigad att fördela mellan de yngre och de äldre, men ifall de inte räcka till åt de yngre, så finge man offra de äldre, även om de skulle vara fullt arbetsföra. Enligt

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

min åsikt har man härvidlag förbisett, att det icke är så, att det finns ett visst antal, ett visst mått av arbetsmöjligheter i ett land, utan arbetet självt skapar nya arbetsmöjligheter. Jag kan inte förstå hela den storartade utveckling, som har skett i länderna och icke minst i vårt land, ifall det verkligen skulle vara så, att det vid varje tid endast föreläge ett visst antal möjligheter till arbete, vilka man då skulle fördela inom folket och vara bunden av. Det skulle vara döden åt all utveckling, därest en sådan åsikt skulle vara riktig. Naturligtvis kan det temporärt vara svårigheter för åtskilliga att få arbete, och vi lida ju för närvarande särskilt av den så kallade ungdomsarbetslösheten, men man har ej rättighet att för tillfälliga förhållanden rubba på i sig riktiga principer. Således äger man icke kränka principen, att var och en, som duger till arbete, icke får avskäras från möjligheterna att erhålla arbete. Därför att för ögonblicket arbetslösheten är svår, får man enligt min åsikt icke heller i en kristid rubba på erkända, genom erfarenheten bestyrkta grundsatser i fråga om finansiella och ekonomiska spörsmål. Den tillfälliga arbetslösheten och nu särskilt hos oss ungdomsarbetslösheten har man att angripa med särskilda därför tjänliga medel, och man äger inte lägga den till grund för framtiden såsom någonting permanent. Nu är det visserligen här bara fråga om statstjänare, men det är väl ingen av herrarna, som har den uppfattningen, att inte den grundsats, som staten tillämpar med avseende å sina tjänare, kommer att ha mycket stort inflytande på vad som kommer att bli tillämpat och på vad som kommer att fordras inom det privata näringslivet i allmänhet. Det är sålunda nu inte bara en fråga angående statstjänare, som föreligger, utan det är en fråga, som gäller hela vårt arbete i Sveriges land. Jag kan inte fatta annat än att därest man utgår från den felaktiga ståndpunkt, som jag har karakteriserat, innebär det, att vårt land resignerar och avstår från att tävla med andra nationer i arbetet för höjandet av såväl den andliga som den materiella kulturen. Jag tycker ändå, när man läser om vad som försigår i andra länder och tänker sig, att deras folk kastar en blick på Sverige — detta land, som ej deltog i kriget utan satt och åskådade detsamma från tribunen, detta land vars ekonomiska utveckling har visat en sådan styrka, att det vore ganska sannolikt, om vi här skulle sätta en bom för vår framtida utveckling, att man i de andra länderna komme att säga, att vi äro en nation på dekadens. Det bleve väl ungefär så, att Sverige för deras ögon skulle framstå såsom ett gubb- och gumhus, där de yngre göra allt arbete och de äldre sysselsätta sig med sina större eller mindre krämpor.

Herr talman, jag kan inte finna annat än att den principiellt felaktiga utgångspunkt, som förelegat vid förslagets upprättande, gör att man ej kan antaga detsamma utan bör taga upp frågan på nytt från riktigare synpunkter. Därvid förbiser jag ingalunda, att resultatet vid en sådan prövning kan bli, att man kommer att sänka pensionsåldern i vissa fall. Jag tror också, att resultatet kommer att bli, att man i andra fall bör höja den. Men hur som helst, denna sak kommer då att avgöras, icke efter vad man tycker eller efter tillfälliga omständigheter, utan den kommer att avgöras på objektiva skäl. När ett sådant förslag kommer tillbaka, äro vi naturligtvis alla villiga att taga frågan under förnyad omprövning och göra allt för att få den slutligt löst.

Herr talman! Såvida avslagsyrkandet icke skulle av kammarens majoritet bifallas, skulle jag vilja framställa ett yrkande om ändring i vissa paragrafer i reglementet angående tjänstepension för statstjänstemän tillhörande den civila förvaltningen, vilken ändring går ut därpå att justitieråd och regeringsråd skulle bli undantagna från reglementets tillämpning. Skälet till att jag gör ett sådant yrkande är, att det sannerligen inte är lätt att rekrytera dessa

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

ämbeten, som ställa så stora krav på sina innehavare. Vi ha inte så mycket framstående folk på detta område att vi kunna sätta åldersgränsen alltför lågt och sålunda lägre än för närvarande. Och de särskilda egenskaper, som äro värdefulla vid dessa ämbetens utövning och därför värdefulla för hela landet och folket, ha visat sig föreligga och bevaras även till den ålder, som för närvarande är bestämd såsom pensionsålder för dessa höga ämbetsmän. Jag kan säga detta av egen erfarenhet. Jag var professor i Uppsala i sjutton år i processrätt, ett ämne där man naturligtvis är uppfostrad att särskilt se till själva förfarandet i processen jämte det materiella, och när jag sedan kom in i högsta domstolen, var det med mig som med alla professorer — de tycka naturligtvis att de äro ganska styva, framför allt i sitt eget ämne. Men när jag blev medlem av denna församling — jag tänker då närmast på den gamle ordföranden, som var bortåt 70 år, men det var åtskilliga äldre herrar där — var det alldeles märkvärdigt vad de imponerade. Först och främst denna objektivitet — de voro nästan impregnerade av objektivitet! Och så denna erfarenhet; allt vad de kunde med avseende på fall, som tidigare förekommit. Och den humanitet, som de också visade! Jag blev verkligen djupt imponerad. Den tradition, som nu finnes i denna domstol, är ju något oerhört värdefullt, och den har kommit till stånd med den pensionsålder, som för närvarande är stadgad. Av dessa skäl vågar jag hemställa till kammaren, därest kammaren skulle antaga detta lagförslag och godkänna dess första paragraf i övrigt, att göra den ändringen i första paragrafen, att orden justitieråd och regeringsråd uteslutas från reglementets tillämpning, och att sålunda punkten 1. b) endast kommer att omfatta landshövdingar, som ingå under reglementets bestämmelser.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lindgren m. fl. avgivna reservationen, och eventuellt yrkar jag, att 1 §, 1. b) endast skall innehålla ordet »landshövding», med uteslutande av orden justitieråd och regeringsråd.

Herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarrens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är inte min mening att försöka lägga många argument till dem, som i dag ha anförts för den kungl. propositionen i den modifierade form, som utskottet föreslagit. Men eftersom de båda sista anförandena ha rört vid två grundpelare i hela förslaget, kanske det kan anses lämpligt att just vid detta tillfälle anknyta några reflexioner till desamma.

Jag kan tyvärr inte smickra mig med att äga en kännedom om våra grundlagar eller om lagar överhuvud taget, som gör det möjligt för mig att närmare följa herr Reuterskiölds argumentering. Men det är alldeles tydligt, att om herr Reuterskiöld har rätt, så kan man endast draga den slutsats, som han själv med mycket klar konsekvens drog, att då är det inte mycket lönt med ett riksdagsbeslut nu om att Kungl. Maj:t till nästa riksdag — eller överhuvud taget till någon följande riksdag, skulle jag vilja säga — skall inkomma med förslag, som skulle innebära ändringar i fråga om pensionsåldrarna. I alla händelser skulle frågan då skjutas bort till en så avlägsen framtid, att man inte för närvarande kan anse att det har någon praktisk betydelse.

Gentemot detta argument vill jag endast anföra två ting. I den mån man kan kritisera ändringarna i fråga om pensionsåldrarna genom hänvisning till grundlagen, vilket jag visserligen inte erinrar mig att herr Reuterskiöld gjorde,

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

är det dock tydligt att det beträffande hela vårt nuvarande pensionsreglemente och allt vad vi i sammanhang därmed besluta har utbildats en praxis beträffande tolkningen av grundlagen, som gjort det möjligt att lämpa lagen efter de verkliga förhållandena.

I den mån det gäller lagar i övrigt skulle jag endast önska att gentemot herr Reuterskiölds auktoritet få åberopa vad som tidigare i detta ärende förekommit. Det är nämligen så, att år 1900, alltså året efter den riksdagsskrivelse, som herr Reuterskiöld åberopade, utfärdades två kungörelser av Kungl. Maj:t, som just inneburo, att de som därefter fingo statstjänst skulle vara underkastade de bestämmelser, som i dessa kungörelser framfördes, och vilka bland annat också inneburo, att de skulle vara skyldiga att underkasta sig ändringar i fråga om pensionerna. På dessa kungörelser från 1900 har man under alla de följande åren stött sig, och i den civila pensionslag, som kom till år 1907 och som lades fram av den Lindmanska regeringen med Albert Petersson som justitieminister och Hederstierna och Roos som konsulter, utgick man såsom självklart från att alla, som tillträtt statstjänst efter utfärdandet av kungörelserna av 1900, skulle vara skyldiga att underkasta sig sådana ändrade bestämmelser.

Det andra faktum jag vill erinra om är, att när högsta domstolens ledamöter låtit en promemoria rörande ledamöternas egen pensionering komma till bankoutskottet, har man där icke ansett det lämpligt att taga upp diskussionen om dessa ändringars laglighet. Man har tydligen inte ansett, att man i denna punkt kunde stödja sig på några sådana otvetydiga förhållanden, som skulle motivera att man inte gjorde några ändringar. Och detta trots att vissa särskilda förhållanden råda beträffande justitieråd, som skulle ha kunnat motivera, att man därvidlag fallit tillbaka på frågan om lagligheten.

Under sådana förhållanden tror jag, trots allt det intresse som denna diskussion kan framkalla, att det inte är lönt att föra debatten på den linjen. Den faller också utanför de meningsskiljaktigheter, som föreligga mellan majoriteten i utskottet och reservanterna, även de reservanter, som för ögonblicket gå på avslag.

Det som däremot herr Trygger anförde var utan tvivel av en praktisk betydelse, som ingen kan underskatta. Jag är den förste, som skulle vilja instämma med herr Trygger däri, att det vore högst beklagligt om man skulle uppfatta försörjningsmöjligheterna i samhället såsom en begränsad mängd, som det gällde att ransonera. Och det vore olyckligt, om man skulle betrakta dessa tjänster såsom några av de få tillfällen, som yppade sig för en viss grupp människor att skaffa sig sitt livsuppehälle, och eftersom de inte räckte till för alla ansåge sig böra utesluta några av de gamla. Jag tror att själva grundtanken i herr Tryggers resonemang är sådan, att det vore glädjande om alla kunde dela den, nämligen att ju mer arbete, som utföres i samhället, desto fler nya arbetstillfällen skapas.

Men samtidigt kan man inte dölja för sig, att det ideala samhällstillstånd, där det förhåller sig på detta sätt, äro vi ännu mycket långt borta ifrån. Vi måste under sådana förhållanden, och jag vet inte för huru länge, finna oss i att vi inte kunna skapa nya arbetstillfällen åt de årsklasser som växa upp. Vi måste om icke såsom en nödfallsutväg, så låt oss i alla fall gärna säga såsom en utväg, som inte är den bästa, skrida till att företaga en begränsning av arbetstiden, koppla av de gamla och låta de unga längre sysselsätta sig med sin utbildning för att man för ögonblicket skall kunna komma till rätta med frågan om hur man skall kunna skaffa folk arbetstillfällen.

Jag tror att inte ens herr Trygger bör vara alldeles främmande för den tankegången. Under de senare åren har ju den frågan ofta diskuterats, hur

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

man skulle kunna förmå enskilda arbetsgivare att i förtid pensionera sina äldre arbetare för att därigenom bereda plats för de unga, och en av herr Tryggers egna meningsfränder har ju vid förra årets riksdag motionerat om att genom statsbidrag försöka påskynda en dylik tidigare avgång av äldre arbetare.

Jag har ansett att under nuvarande förhållanden en sådan väg i viss utsträckning är nödvändig att slå in på. Och jag skall bekänna, att när den del av motiveringen för de sänkta pensionsåldrarna fördes fram, om vilken det nu är tal och som syftar på arbetslösheten, var det icke minst med tanke på svårigheterna för det allmänna att försöka öva påtryckning på de enskilda att gå denna väg, därest inte samhället, och i detta fall naturligtvis staten, själv är villig att med sitt exempel gå före. Om staten alltså skall kunna säga till enskilda arbetsgivare, att det är önskvärt att de pensionera sina arbetare tidigare än annars skulle ha skett, då bör också staten för sin del visa villighet att taga på sig de uppföringar, som givetvis äro ofrånkomliga.

Emellertid är det inte så, att motiveringen med arbetslösheten är den enda. Den kommer i grund och botten som den andra i ordningen. Den första är faktiskt, att det allmännas intresse i många fall kräver att pensionsåldern sänkes. Jag hoppas att jag nu inte säger någonting som är stötande, ty det är inte min avsikt. Vi känna ju allesammans till, att människorna äro olika beskaffade i fråga om den hastighet, med vilken de förlora arbetsförmågan, den kroppsliga och den andliga. Det vore därför i hög grad önskvärt från vissa synpunkter, att man kunde taga helt individuella hänsyn och låta, som herr Reuterskiöld säger, de människor stanna kvar i sin tjänst, som bevarat en större vitalitet. Men var och en, som vill tänka igenom möjligheterna att sålunda företaga en individuell prövning i varje särskilt fall, måste erkänna, att den metoden skulle skapa synnerligen stora besvärigheter. Det skulle av var och en, som på detta sätt avkopplades i förväg, uppfattas såsom en kritik, som man kanske inte kunde finna det berättigade i. Och om man vet, att ett antal, kanske ett mycket stort antal, av statens tjänstemän när de komma upp till en viss ålder inte längre ha samma arbetsförmåga som tidigare, är det lämpligt att man sätter gränsen jämförelsevis lågt, med en möjlighet att låta personer, som alltjämt kunna utföra ett nyttigt arbete, stanna kvar i sin tjänst; man bör göra det hellre än att sätta gränsen högre och sedan i förväg skicka bort dem, som man anser icke fylla måttet.

Det är i alla händelser detta argument, som jag tror att utskottet accepterat, när det gäller sänkningen från 67 till 65 år. Den har väsentligen, såvitt jag förstår, grundats på hänsyn till arbetsförmågan.

Beträffande sänkningarna från 65 till 60 år eller från 63 till 60 år vill jag erinra om ett annat faktum. Organisationerna för de tjänstemän, som befinna sig i de grader, där det kan vara tal om en sänkning till 60 år, ha sedan många år tillbaka upprepade gånger framställt begäran om att få denna sänkning av pensionsåldern, just emedan de anse, att det efter denna ålder inträder sådana förändringar med människorna, att de inte äro tjänstdugliga på samma sätt som förut. Även här kan man alltså motivera förslaget med en minskad tjänstduglighet efter en viss uppnådd levnadsålder.

När man har detta såsom utgångspunkt, är det väl ganska naturligt, att man i en tid av svår arbetslöshet frågar sig, om det inte är lämpligt att genomföra en sänkning just nu. Och det enda man då kan invända mot utskottets förslag, sådant det nu föreligger, skulle naturligtvis vara, att genom de övergångsbestämmelser, som utskottet föreslagit, uppskjutes effekten av den tidigare avgången. Den blir ju successiv och kommer inte alls att i samma omfattning omedelbart leda till uppsugning av ny arbetskraft. Men när jag kan acceptera utskottets ändringsförslag, är det inte bara därför, att jag villigt er-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

känner, att det kan anföras skäl för att en omedelbar avgång i många fall kan verka ganska hårt. Det har här varit frågan om ett vägande av de äldres intresse att få bevara en viss standard och de yngres intresse att komma med i arbetet. I propositionen föll avgörandet i denna sak, som naturligtvis måste vara tveksam, till förmån för att snabbare låta de unga komma med. Utskottet har ansett att övervägande skäl tala för att göra det något försiktigare, och jag skall därom inte säga något annat än att jag i nuvarande läge anser att jag kan acceptera de övergångsbestämmelser, som utskottet föreslagit. Det hänger samman därmed, som också utskottet påpekat, att den arbetslöshet, om vilken vi tala, icke endast kan få anses vara en akut företeelse. Jag skall inte taga upp en diskussion om den saken nu — den kommer säkerligen att sysselsätta oss både resten av denna riksdag och under kommande riksdagar. Jag är alldeles övertygad om att vi under det närmaste decenniet, eller ett par decennier framåt, få lov att räkna med svårigheter att skaffa försörjning åt den befolkning, som växer in i de arbetsföra åldrarna. Det är alltså inte bara ett ögonblickets problem, denna fråga om de ungas tillträde till arbete. Det är ett problem även på längre sikt, och med den motiveringen kan jag mycket väl förstå att utskottet kunnat anse, att risken inte är så stor att genomföra de övergångsbestämmelser, som det här är fråga om.

Jag skall endast tillägga ytterligare en sak. Om man bortser från frågan om lagligheten och om man är övertygad om att det verkligen är skäl att göra ändringar i gällande pensionsbestämmelser, medför det icke obetydliga risker om detta förslag nu skulle falla. Det har redan sagts av talarna för utskottet, och jag kan inte låta bli att upprepa det, att med detta nu framlagda förslag sammanhänger det fortsatta arbetet på reglering av pensionsförhållandena på flera områden. Familjepensioneringen är under utredning, och avsikten är att så snabbt som möjligt söka komma fram till riksdagen med förslag i ämnet. Avgörande är emellertid därvidlag att man vet, hur pensioneringsbestämmelserna äro avfattade. En annan sak, som kanske på många håll anses ännu mer trängande, är den militära pensioneringen. Om detta förslag nu faller, därför att riksdagen inte kunnat ena sig i frågan om pensionsåldrarna, och när riksdagen är så splittrad i denna fråga, som faktiskt är förhållandet, är det ju fara värt att det dröjer mycket länge, innan man kan räkna med den enighet i riksdagen, som skulle göra det möjligt att genomföra den renovering av hela pensionsreglementet, som här föreslås. Under sådana förhållandena kan det militära pensionsreglementet inte komma till avgörande, och det har varit mycket ivriga röster, vilka kommit även till finansdepartementets öron, som från denna speciella synpunkt varit i högsta grad intresserade av att detta förslag nu antages.

Frågan är ju också gammal. Herr Reuterskiöld erinrade ju om förra gången förslaget lades fram, och det var en tillfällig ödets skickelse att det var jag, som råkade sitta som chef för finansdepartementet då den kvarn, som mal fram våra utredningar, kommit så långt att ett förslag rörande pensionsreglemente var färdigt att föreläggas riksdagen. Det avslogs den gången på grund av vissa detaljer; det var en kombination av missnöje från domarhåll och missnöje från lönereglerarhåll, där man inte kunde finna sig i vissa av de formella bestämmelserna.

Saken ligger nu till på ett annat sätt, och det är med glädje man kan konstatera, att även talesmännen för reservanterna från högern uttalat, att man gärna skulle önskat se reformen genomförd om man endast kunnat få andra pensionsåldrar. Jag beklagar att man från dessa reservanternas sida inte haft tid att utarbeta ett förslag till bestämmelser rörande pensionsåldrarna. Hade ett sådant förelegat från dessa reservanternas sida, skulle vi i detta ögonblick

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

här i kammaren ha haft tre positiva förslag och intet förslag, som gått på rent avslag. Samtliga skulle då ha yrkat bifall till den kungl. propositionen i princip, med skiljaktigheter endast beträffande 19 §, som behandlar pensionsåldrarna. Det vore väl rimligt om kammaren därav drog den slutsatsen, att det bästa vore att vid den kommande voteringen, då det gäller om vi skola få ett nytt pensionsreglemente eller inte, stanna för den positiva linjen, för att sedan överlämna åt de kommande voteringarna att fälla avgörandet beträffande pensionsåldrarna.

Jag tror att man därigenom skulle bringa en på många håll länge efterlängtd reform i hamn, som kommer att lägga grunden till det fortsatta arbetet på pensionsregleringens område.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har tillbragt större delen av min arbetsdag i ämbetsverk, och jag vet att många hjärtan, inte minst bland hustrur och barn, klappa inför ett sådant tillfälle som det nuvarande.

Ett sådant förslag som detta måste ha många hakar och hyskor. Pensionsåldern kan icke bestämmas individuellt för varje person, utan måste taga gestalt i kollektiva drag. *Åldersgränsen* är det viktigaste och mest omtvistade spörsmålet i detta fall. Det är då en viss reson i, att för de mer intellektualistiska lönegraderna satts en gräns på 65 år, medan man för dem, som befinna sig i de mera kroppsarbetande klasserna, där man blir fortare utsliten, satt gränsen till 60 år. Det kan alltså inte finnas någon anledning till erinran mot de 60 åren, fastän jag tycker att det är tråkigt att det skall finnas en sådan skillnad. Den har väl sin grund i nödvändigheterna.

Något som är av intresse att få närmare utrett är orsakerna till, att vissa grupper av tjänsteinnehavare inom de första tolv lönegraderna själva påyrkat en låg åldersgräns. När man vet detta blir det än svårare att begära en höjning av 60-årsgränsen. Vad kan det bero på? Kroppsarbetarna ha kanske den erfarenheten, att de äro så utslitna redan vid 60 år, att de inte längre stå ut med arbetet. Eller också kan det bero därpå, att deras arbete varit så enformigt, så glädjelöst och kanske också så litet betalt, att de längta efter en tid, då de få vara individer och inrätta sig som de själva önska, även om det måste ske med små medel. Kanske äro bägge dessa förhållanden anledningen till den opinion, som lär finnas inom dessa klasser.

Jag har därför ingen anledning att yrka avslag på det föreliggande förslaget. Inte heller har jag i min makt att ställa till rätta detaljer, där man skulle kunna önska någon annan ordning. Jag kommer sålunda att rösta för detsamma.

I alla fall må det tillåtas mig göra ett par erinringar om saker, som jag särskilt fäst mig vid särskilt i fråga om principerna.

Att sänka åldersgränsen för att utmönstra befattningshavare på grund av minskad arbetsförmåga i allmänhet vid den nu gällande gränsen kan diskuteras. Men underligt synes vara att under sådant antagande sänka gällande gräns, som knappast föranlett erinran just när levnadsåldern stigit. Sänkningen är dock måttlig och 65 år ett ganska klassiskt tal, som man inte bör ha något att erinra mot.

Nu har herr Trygger föreslagit, att göra ett undantag för justitieråd och regeringsråd. Domarna i Stockholms rådhusrätt, det verk som jag tillhört, ha samma förmån som statens domare och behöva avgå först vid 70 års ålder. De två rådmän, som närmast avgingo innan jag slutade, voro inte uttjänade. Och de sutto inne med stor erfarenhet. Under den långa tid jag tjänstgjort, har jag ock tyckt mig märka, att de äldre i verket voro i viss mån mera lagda

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

för humanitet, under det att den yngre generationen, som växt upp under tidslägets inverkan, var mera så att säga laglig.

Själv tyckte jag det var konstigt att behöva avgå. Även magistraten skrev i en adress: »Då han nu faller för åldersstrecket, mot vilket han själv utgör en levande protest.» Man kan förstå att särskilt domare i allmänhet få någonting mera långlivat över sig. De ha varit tvungna att tänka opartiskt så mycket som möjligt. Det tror jag är en livskälla.

Men inte böra vi väl nu göra något undantag för vissa domare och skapa en klassskillnad, som nu ej finns. Åtminstone kan jag inte tillråda det. Herr Trygger målade som om han fått det intrycket, att när en person utnämns till justitieråd eller regeringsråd, var det, som om en fågel Fenix stigit upp ur gruset: vilken kolossalt märkvärdig människa! Det är inte fallet, herr talman, ty ledamöterna i högsta instans äro vanliga människor som vi andra, och bekantskapskretsen säger ibland till och med, när ett regeringsråd eller justitieråd utnämns: »Kors, kunde han bli justitieråd! Kunde han bli regeringsråd!» Krångligare är inte saken. Jag har länge varit föredragande i högsta domstolen, och jag tyckte, att ledamöterna kunde vara även bräckliga människor, såsom de föredragande också voro. Det är inte alls något märkvärdigt. Men högsta domstolen har ju, det får jag erkänna, det stora ansvaret att vara sista instans, och det tvingar människan till att försöka vara ännu mera rättvis än hon i vanliga fall mäktar. I hovrätterna blir risken mindre att döma formellt efter summum jus, som ju ofta blir summa injuria. Därför kan man få höra även bland den för tillfället »moderna» rättegångsreformens målsman en undran, om inte hovrätterna borde avskaffas. Domarna där ha i varje fall en högre rang än i underrätterna. Herr Örne trodde i går, att om en högre instans godkänner en dom, visar det, att domaren i underinstansen varit en god domare, men om det blir en ändring visar det, att han varit en dålig domare. Så tokroligt är det i alla fall inte ställt här i världen, herr talman, som det påståendet innebär.

Jag får således avstyrka, att det nu göres ett separat undantag för högsta domstolen och regeringsrätten. De personer, det där gäller, komma i alla fall dit så sent, att de sitta inne med erfarenhet, en mycket stor erfarenhet. De äro inte några nykomlingar på domarbanan. Och det kan kanske vara rent av bra att även där likaväl som på andra ställen inte behålla dem alltför länge. Ty i sista instans framför allt fordras det väl, att vederbörande ha kontakt med den tid, i vilken de leva.

Vad jag däremot haft svårt att förlika mig med — det kommer jag nog aldrig att förlika mig med, fastän jag nödgas rösta för det — är, att förslaget här skall förenas med en *arbetslöshetsförsäkring*.

Staten kommer ju på det sättet att bränna sitt ljus i båda ändarna. Det kostar mera för staten, då den skall pensionera innehavarna av en mängd tjänster vid en lägre ålder och samtidigt tillsätta nya befattningshavare, som skola ha sin fulla avlöning. Finge de äldre sitta litet längre, sluppe ju staten en del av konstnaderna. Hur den saken skall klaras upp, ha vi inte fått någon förklaring på. Därom har, såvitt jag funnit, ingenting talats eller skrivits. Det här förslaget innebär bara, att man anslår mer pengar till pensioners beviljande och nya platser tillsättande för att därigenom bereda arbete åt yngre personer i verken. Men dessa pengar kunde ha använts på ett bättre sätt till de yngres förmån än genom att taga bort erfarenheten, som dock är en god tillgång i livets skola även den. Här är erfarenheten underskattad, visserligen inte principiellt men i praktiken. Jag tycker, att det resonemang, som här sätter arbetslöshetsfrågan främst och förbinder den med en sänkning av pensionsåldern, är alldeles oriktigt.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Vi komma också i slutet på föredragningslistan fram till de stackars kvinnorna, som gå och gifta sig men inte kunna undvara sina inkomster. De skola nu också kastas ut för att yngre personer med, som herr ordföranden i bankoutskottet sade, korta kjolar och lättsinniga fasoner skola få komma upp på det högre planet. Nåja, han menade inte så illa, men det är ett uttryck för den maskulina renässansens känslotänkande. När man uttrycker sig så, tror man, att man har herrarna med sig. Var och en får försöka att vara rolig på sitt sätt, annars blir det för trist här, och detta var således inte alls någon anmärkning mot herr Åkerberg.

En sänkning av pensionsåldern strider ju mot statistiken, som ofta har föga betydelse men i detta fall verkligen visat, att *folket har blivit friskare och livskraftigare*. Det har sina orsaker och är en vidlyftig historia. Men att under sådana förhållanden sänka pensionsåldern är ju att tydligt ange, att det här bara är fråga om ett rent mekaniskt affärsföretag, som man sätter i gång med åsidosättande av vederbörliga synpunkter. Jag tycker, att det ligger gongonting i herr Reuterskiölds yttrande, att man snarare borde höja pensionsåldern med stöd av en sådan statistik.

Nu kommer det således att inträffa, just då levnadsförmågan stiger, att pensionsåldern sänkes och man skall avskeda en del arbetsföra krafter. Det är inte så, att ungdomen kommer att bli en alltmer borttynande klass. *Vår inre ungdom lever kvar och växer allt mera i livslängd*. I Sverige — till skillnad från i England, där man aldrig lär fira födelsedagar, därför att man tycker det vara en struntsak — dömes med förkärlek Grönköpingsvis efter almanackan. Nej, är han så gammal; då måste han bort, det är vår levnads-konst.

Det är inte på det sättet man skall resonera. Man får döma efter livsdugligheten. När statistiken visar, att vi blivit livsdugligare, skola vi väl rätteligen få åtminstone sitta kvar vid de gamla pensionsåldrarna. Men alla sorgliga perioder ha sina offer, och då få tjänstemännen också underkasta sig att vara ett av dem.

Det slår inte i spann heller detta utmotande av kvinnorna från sina platser om de gifta sig officiellt. De utmotas genom moraliskt tvång, i sin bästa ålder.

Det slår sålunda inte i spann varken på det ena eller andra konstgjorda sättet. Den stora arbetslöshetens arméer bli därigenom föga hjälpta. Det kan också hända, att det inte slår i spann i det lilla, som man hoppats. Dessa levnadsdugliga människor, som bli i förtid pensionerade, finna sig ej i att sitta med två armar i kors. Då gå de under och lätt även deras ännu ej slut-uppfostrade barn. De komma att göra allt för att få en annan anställning, bredvid statens pensionskaka. Då gäller det de enskilda anställningarna, och där kommer det an på relationerna. Det finns bolag och enskilda, till vilka de ha relationer. De få sådana platser och undantränga därifrån ungdomar, som eljest skulle kommit fram på den vägen. Med militärerna är det alldeles på tok. Officerarna skola avgå, de flesta tror jag, med pension vid femtio års ålder i sin allra största livskraft. Det bildas till och med organisationer för att förbehålla lediga platser åt pensionerade militärer. Det lyckas också i avsevärd utsträckning. Då undanträngas unga.

Nu har jag som sagt resignerat, och vad beträffar de små gaddar, som förslaget riktar särskilt mot *kvinnorna*, har fröken Hesselgren talangfullt lagt dem till beskådande på kammarens bord, och jag har instämt med henne. Jag bara förvånar mig över att jag nödgas bli ensam, herr talman, i det instämmandet. Men så är det ju i den maskulina renässansens tid, som en gång invigdes av professor Trygger med ett stort tal i andra kammaren. Sedan

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

dess har det gått utför med favörerna för kvinnorna. Då fingo nämligen männen sin ledare i kampen mot den kvinnliga konkurrensen.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag begärde ordet endast för att bli i tillfälle att tacka herr Ernfors för att han fäste ett så stort avseende vid vad jag sade, att han ansåg sig böra varna kammaren för att släppa in flera av min sort här!

Herr Johansson, Johan Bernhard: Det förefaller mig, som om tidpunkten just nu med de ekonomiska förhållanden, i vilka vi leva, vore den sämsta tänkbara, när det gäller att genomföra ett förslag sådant som det föreliggande med de därav följande ekonomiska konsekvenserna. Vi få ju dagligen påminnelser om de bekymmer, som statens finanser bereda, i form av både höjda skatter och ökad upplåning. Här ligger ändå på bordet nu ett förslag, som än ytterligare ökar den årliga utgiftssumman högst avsevärt. I den motion, som jag tillsammans med några andra kammarledamöter har väckt i detta spörsmål, ha vi också alldeles särskilt velat bringa just de ekonomiska konsekvenserna på tal.

Jag vill i detta sammanhang säga, att det hade varit önskvärt, att ämbetsverken fått yttra sig över både Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, ty det skiljer sig ju i vissa avseenden från 1930 års pensionssakkunnigas betänkande. Det hade varit önskvärt att få klarlagt, huruvida den genom den lägre avgångsåldern åstadkomna föryngringen av personalen och den därav vunna stegringen i arbetseffektiviteten verkligen motsvara de ökade kostnader, som anordningen medför, och det hade också varit välbetänkt, att man därvid tillgodogjort sig erfarenheterna från enskilda, med statens verk jämförbara företag. Jag kan tillika erinra om, att lönekommitténs betänkande rörande reglering av statstjänarnas löner lades för något år sedan åt sidan just av ekonomiska skäl, och det förefaller, som om även denna dyrbara omreglering av pensionsförhållandena kunde ha fått vila, tills vi kommit in i lugnare ekonomiska förhållanden.

När därtill kommer, att i denna fråga åtskilliga moment föreligga, om vilka man tvistar — och det med full rätt — såsom frågan om tjänstemännens oavsättlighet, utgör det ytterligare ett skäl att vara betänksam.

Jag har med anledning av den motion, som jag väckte, både fått brev och blivit uppvaktad av vissa befattningshavare, även i lägre grader, som ha framfört sina stora bekymmer med hänsyn till vad man här står i beredskap att genomföra. De ha ordnat med egna hem och för dessa tagit lån, på vilka amorteringarna beräknats skola vara fullgjorda, när vederbörande normalt skulle blivit pensionsmässiga. De ha tagit livförsäkringar, som falla ut vid den tiden. De ha barn i skolåldern, för vilka de ordnat på särskilt sätt med hänsyn till sina inkomster av den tjänst de trodde, att de skulle få behålla. Det kan inte undvikas, att sådana rubbningar komma att uppstå, om förslaget går igenom, och det förefaller mig, som om man har anledning att ställa sig ganska betänksam inför att på detta sätt ganska oförberett göra ett sådant ingrepp i de enskildas förhållanden.

Det är ju en allmänt känd sak, enligt vad vetenskapen numera säger, att levnadsåldern ökas och därmed också vitaliteten, arbetsförmågan och arbetsskickligheten, i jämförelse med vad förhållandet varit tidigare. Kan det vara riktigt, att i en tid, då arbetsintensiteten och levnadsåldern ökas, sänka pensionsåldern och göra vederbörande till gubbar, om jag får använda ett sådant ord, några år tidigare? Nu säger man, att en sådan åtgärd motiveras av arbetslösheten och att man därigenom skall få möjligheter att tidigare släppa

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

fram de unga. Jag är mycket skeptisk beträffande det föreliggande förslagens verkningar med avseende på arbetslösheten. Personer i sextiotre- eller sextioårsåldern äro icke arbetsoförmögna, och en given följd av att de pensioneras är, att de söka sig in på arbetsmarknadens olika områden och taga den anställning de kunna få, för den lägre betalning, som de kunna nöja sig med, därför att de få pension ifrån staten. Det förefaller mig, som om detta argument icke kan förbises och som om det förhållandet skulle motverka själva syftet med det framlagda förslaget, när det gäller ungdomsarbetslösheten.

Det har redan talats om det brytande av kontinuiteten, särskilt inom domarkåren och alldeles speciellt inom högsta domstolen, som förslaget skulle medföra. Jag ber för min del att i det avseendet få instämma i den kritik, som på den punkten har framkommit.

Man ställer sig också undrande inför frågan, om det är välbetänkt att vid en pensionsreglering sänka pensionsåldrarna så här rent generellt. Det är inte omöjligt, att en litet noggrannare prövning inom de olika verken och befattningshavarna emellan, skulle ge till resultat, att pensionsåldern för ett visst slags befattningar kanske behövde sänkas, men att det måhända rent av finnes de tjänster, där man kunde ha en högre pensionsålder än nu. Man borde också företaga en omprövning, när det gäller förhållandet mellan kvinnliga och manliga befattningshavare i detta avseende. En ny utredning på dessa punkter synes mig vara önskvärd, liksom att ämbetsverken finge tillfälle att avge sina yttranden, då de inte fått tillfälle att uttala sig om Kungl. Maj:ts förslag.

Vi kunna indela samhällsmedlemmarna i tre grupper i detta sammanhang, nämligen skolgungdom, åldringar, som pensionerats, och det skikt, som ligger däremellan. Vi veta ju, att ungdomens fostran och skolutbildning medföra utgifter för samhället och enskilda, och därom är ju ingenting att säga. På samma sätt belastas samhället av de pensioner, som utgå, och nu reses krav på att de äldre skola pensioneras tidigare än vad fallet är för närvarande. Det blir då de åldersklasser i samhället, som ligga mellan skolgungdomen och pensionärerna, som med sitt arbete skola bilda den ekonomiska ryggraden i samhället och uppbära kostnaderna. Jag tror, att man får vara mycket försiktig, så att man inte pålägger denna grupp en alltför tung börda. Herr Åkerberg nämnde i sitt första anförande något om att det var en pensionär på var tredje invånare, och herr Åkerberg var optimist — som alltid i ekonomiska ting — och sade, att vi i dag hade att taga ställning till frågan, sådan den ter sig just nu. Jag förmodar, att tanken på framtiden inte bekymrade honom så värst mycket. Jag tror emellertid, att vi måste tänka på framtiden i ekonomiskt avseende, även när det gäller den här frågan, så att vi icke belasta statsverket med alltför stora årligen återkommande utgifter. Det gäller också att taga vara på den arbetskraft och den arbetsduglighet, som dock finnes även i de högre åldersgrupperna. Det intresserade mig att se i det för någon tid sedan avlämnade folkpensioneringsbetänkandet — jag har inte haft tillfälle att taga del av det annat än genom referat i tidningarna — att de sakkunniga uttalat mycket starka betänkligheter, när det gällde en sänkning av pensionsåldern.

Det förefaller mig egendomligt, att man i en tid av ekonomiska bekymmer som den nuvarande skall öka kåren av pensionärer på det sätt, som här föreslås och som binder statsverket för mycket lång tid framåt. Härtill kommer, att ett genomförande av förslaget i vissa avseenden kan få återverknings särskilt för kommuner och landsting. Det är en sak, som jag för min del måste ställa mig betänksam emot.

Jag ber, herr förste vice talman, att med dessa ord få hemställa om bifall

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

till herrar Lindgrens och Ernfors' m. fl. reservation, varom yrkande tidigare framställt av herr Ernfors.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag har begärt ordet för några repliker.

Vad den senaste talaren beträffar, förefaller det mig, som om han polemiserade huvudsakligen mot Kungl. Maj:ts proposition och inte hade lagt märke till att utskottet har gjort åtskilliga genomgripande förändringar och uppmjukningar i propositionen, som inte drabbas av de anmärkningar, som herr J. B. Johansson har framställt.

Herr Johanson i Vännäs talade om lokomotivförarna, och det hör kanske mera till detaljerna, men jag skulle vilja säga, att i propositionen hade i lokomotivförarnas pensionsunderlag inräknats även de s. k. lokomotivtjänstpengarna. När meddelande om detta förslag kom till allmänhetens kännedom, blevo vi uppvaktade av åtskilliga kårer, som framställde anspråk på att motsvarande förmåner skulle tillerkännas dem. Jag måste för min egen del deklarera, att jag anser, att det ligger något berättigat i det förslag, som Kungl. Maj:t har kommit med, men när utskottet inte kunde överskåda räckvidden av de konsekvenser, som skulle inställa sig, om detta förslag bifölls, och å andra sidan menade, att denna förbättring för lokomotivförarnas del snarare hör mera till en blivande lönereglering än till ett pensionsreglemente, har utskottet funnit lämpligast att i detta stycke avstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Silfverstolpe anmärkte på att det inte fanns några kostnadsberäkningar för det hela. Det är riktigt i så måtto, som utskottet inte har ansett det nödvändigt att ge sig in på omfattande kostnadsberäkningar, men i den kungl. propositionen finns det ändock ganska genomgående sifferuppgifter rörande dessa saker. Utskottet har ju i väsentlig grad prutat ned det kungl. förslaget. Man kan kanske till och med säga, att vi under det närmaste årtiondet ha prutat ned 75 procent. Då kan herr Silfverstolpe ganska lätt räkna ut den ekonomiska innebörden av utskottsförslaget.

Fröken Hesselgren tycktes mena, att jag skulle ha beskyllt henne och hennes kön för lättfärdiga maner. Jag måste upplysa, att jag talade inte särskilt om kvinnorna. Jag sade, att den höjning av vitaliteten, som man tror sig kunna konstatera hos människor i vår tid, är i vissa avseenden mer en förändring i det yttre skicket, och som exempel nämnde jag damernas kortare kjolar och kortare hår. Det är ju inte uteslutet, att det finns liknande yttre omständigheter hos männen, som markera en förändring, ehuru mer till det yttre än till det inre, som t. ex. att vi herrar numera huvudsakligen äro slätrakade, medan man förr i världen satte en ära i att ha ett så långt skägg som möjligt. Det betyder ju inte nödvändigt, att vi äro mera livskraftiga än de gamla skäggiga bussarna voro.

Kvinnornas lägre pensionsunderlag gjorde fröken Hesselgren anmärkning på. Det lägre pensionsunderlaget beror ju på att kvinnorna ha lägre slutlön. Om denna slutlön kan höjas, så följer därmed automatiskt att även pensionsunderlaget höjes. Utskottet har för sin del inte ansett, att den behandlat frågan om löneberäkningen och har därför inte kunnat ställa sig på den ståndpunkten, att kvinnornas pensionsunderlag skall likställas med männens. Jag gillar själv principen: lika lön för lika arbete, men när inte lika lön finns, blir det naturligtvis inte heller lika pension.

Fröken Hesselgren anmärkte på att den förmån, som finns i propositionen och utskottsförslaget, att man hade rätt till de pensionsavgifter, som man har betalat, även om man avgick vid tidigare tidpunkt, inte gällde för de oreglerade verken och inte heller för dem, som komma i pensionsåldern nästa år. Ja, hela detta reglemente gäller ju endast för de nyreglerade verken och bortser

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

från de oreglerade verken. Då kunna naturligtvis inte heller dessa andra för-
måner följa med och för dem, som bli pensionerade nästa år, har det ju inte
någon större betydelse, om det gäller för dem eller inte.

Herr Granath talade om lantbrevbärarna. Det är ju ett ganska svårt kapitel.
Flertalet av dessa lantbrevbärare får väl anses vara människor, som ha detta
arbete som en biförtjänst. Det går inte att skapa generella pensionsbestäm-
melser för denna kår. Utskottet har åtminstone inte varit redo att skaka så-
dana generella bestämmelser ur armen. Man får väl hoppas i likhet med herr
Granath, att den kommitté, som är tillsatt att utreda denna kårs förhållanden,
även kan ges tillfälle att taga hand om dess pensionsfråga.

Herr Reuterskiöld var, måste jag säga, mera resignerad än jag hade räknat
med att han skulle vara. Jag tycker inte, att jag fick något starkt intryck av
hans långa utredning. Han talade om pensionens karaktär. Han ansåg, att
åldersunderstöd och uppskjuten lön var pensionen inte. Sådana definitioner,
sade han, kunde gälla för arbetarpensionering, men inte för tjänstemannapen-
sionering. Jag vet inte, om det finns någon anledning att draga upp en sådan
där strikt gräns mellan tjänstemäns och arbetares pensionering. Samhällets
syfte med pensionering är väl dock densamma, nämligen att skapa möjlighe-
ter för de anställda, sedan de inte längre kunna användas i samhällets tjänst,
att kunna draga sig fram. Om jag förstod herr Reuterskiöld rätt, menade
han, att pension var ersättning åt tjänstemannen därför att hans oavsätlighet
kränktes genom att staten nödgade honom att frånträda sin tjänst. Jag tror,
att det är uteslutande en rent teoretisk ståndpunkt, som naturligtvis kan, om
man sätter sig ned att göra distinktioner, godtas i en församling av lärda, men
som har mycken liten betydelse för staten. Överhuvud taget har ju herr Reu-
terskiöld en förbluffande förmåga att anlägga renodlade teoretiska stånd-
punkter. Han tycks ha den uppfattningen, att verkligheten rättar sig efter
hans teorier i stället för tvärtom. Han erinrade om den gamle filosofen Hegel,
som när någon en gång upplyste honom om att verkligheten inte stämde med
hans teorier, sade: så mycket värre för verkligheten!

Herr Reuterskiöld har rätt i att alla kunna inte ha statstjänst och staten
kan inte skapa möjlighet för alla att få arbete vare sig i statstjänst eller på
annat håll. Ja, men det utesluter ju inte, att staten kan anse sig ha rätt att
anordna sina tjänster så, att de samhälleligt leda till den största möjliga nytta.
Jag vill erinra i detta sammanhang också om att 1907 års pensionslag genom-
förde en höjning av pensionsåldern från 65 till 67 år. Det skedde då utan
protest. Jag tycker, att det skulle vara ganska egendomligt, om staten, om
den anser, att det var ett missgrepp, som skedde den gången, inte skulle ha
rätt att göra en korrigerings på den punkten. För övrigt vill jag upplysa om
att det infördes ett ganska viktigt prejudikat den gången, som alldeles strider
mot herr Reuterskiölds teori. Då infördes nämligen för första gången regler
rörande förtidspensionering. Om herr Reuterskiöld har rätt i sin ståndpunkt,
borde riksdagen redan då ha gjort sig skyldig till en grundlagskränkning.

Herr Trygger framhöll, att livet inte har något värde, om man inte får ar-
beta, och det instämmer jag uti, men jag vill fråga herr Trygger, om inte detta
gäller i lika hög grad för ungdomen som det gäller för de gamla. I det här
fallet har man ju att välja mellan det ena eller det andra. Vilka är det, som
skola arbeta, och vilka är det, som skola gå utan arbete? Jag tror, att om
samhället får välja, det är bättre, att en person i 65-årsåldern lägger ned sina
redskap, om samhället kan sörja för att han har sin anständiga försörjning.
än att en ung människa, som brinner av verksamhetslusta, skall hindras att
arbeta.

Jag har för min del för övrigt aldrig tänkt, att de gamla pensionerade skul-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

le upphöra att arbeta. En människa, som vill göra något nyttigt i sitt samhälle, upphör säkerligen inte att göra detta, utan fortsätter därmed, även när hon blir pensionerad. Jag tror, att det är många människor, som kanske göra sin största insats i livet, sedan de trätt in i pensionsåldern, och jag tror, att många, kanske de allra flesta, ha större möjlighet att finna uttryck för den samlade erfarenhet, som här har talats så mycket om, sedan de ha befriats från det ganska pressande och krävande rutinarbete, som statstjänsten dock är på de flesta områden.

Herr Trygger sade vidare, att om detta förslag antas, innebär det, att vårt land resignerar i kampen med andra för höjande av den andliga och materiella kulturen. Jag vill hävda, att förslaget har en alldeles motsatt innebörd, nämligen att vårt land rustar sig för en skarpare konkurrens, en skarpare tävlan med andra länder både på den andliga och den materiella odlingens område. Jag frågar, om det är en nation på dekadans, som verkligen inriktar sig på att ungdomen skall komma i arbete.

Det är riktigt, att man kan peka på många lysande undantag ifrån den regeln, att en person i äldre år har minskade krafter, minskad förmåga att göra sig gällande, men genomsnittligt gäller det nog, att en tjänsteman, som har passerat 65-årsåldern, har givit sitt bästa och har rätt till vila.

Herr Trygger propulerade, att man skulle göra ett särskilt undantag för justitieråden. De skulle helt och hållet uteslutas från reglementets bestämmelser. Han menade, att om man inte gjorde detta, skulle det uppstå svårigheter att på ett värdigt sätt rekrytera högsta domstolen. Jag tycker att den ståndpunkten bygger på en alltför pessimistisk uppfattning av våra möjligheter här i landet att få fram människor, som kunna bära upp både den rättsliga och den allmänna kulturen. Det finns helt säkert inte något skäl för en sådan pessimism. För övrigt: även med allt erkännande av herr Tryggers vördnad för de insatser, som dessa gamla kunna vara i tillfälle att göra, undrar jag ändå, om det inte är så att även i högsta domstolen är det män i medelåldern, som göra den bärande insatsen.

Jag tycker, herr talman, alltjämt, att den tanken är orimlig, att staten inte skulle ha möjlighet att anpassa pensionssystemet efter de nya förhållanden, som ha inträtt och alltjämt råda i samhället. Jag instämmer i att största möjliga hänsyn mänskligt och ekonomiskt skall tas till befattningshavarna, men jag hävdar också bestämt, att dessa både mänskliga och ekonomiska hänsyn ha tagits i utskottets förslag till reglemente och övergångsbestämmelser, och med hänsyn till detta vidhåller jag min hemställan om bifall till den föredragna paragrafen.

Herr Bagge: Herr förste vice talman! Jag begärde ordet med anledning av finansministerns hänsyftning på en motion, som jag väckte vid förra årets riksdag angående underlättande av den frivilliga pensioneringen av gamla arbetare för att därigenom kunna underlätta ungdomsarbetslösheten. Jag vill nämligen framhålla, att det är en helt annan historia än den sak, som här föreligger, och att man inte kan draga några paralleller mellan de två sakerna. Vad jag föreslog, var en rent tillfällig åtgärd. Jag tillät mig föreslå, vill jag minnas, att ett belopp av tio miljoner kronor skulle ställas till förfogande för att under ett par år underlätta, att en del gamla arbetare avfördes från arbetsmarknaden för att på det sättet få in ungdomen. Det var, som sagt, en ren tillfällig åtgärd, och i motiveringen strök jag under detta mycket kraftigt. Om jag inte missminner mig allt för mycket, framlade jag också en utförlig argumentering, varför sådana här åtgärder måste vara av *engångskaraktär* för att få något inflytande på arbetslösheten. De kunna eventuellt upprepas och

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

tagas i anspråk vid något extra ordinärt tillfälle, men man skall inte tro, att om man gör en sådan här pensionsåtgärd, som är avsedd kanske för decennier framåt, den på något sätt kan ställas i paritet med det förslag, som jag framställde förra året. Det får enligt min uppfattning inte någon inverkan på den framtida arbetslösheten på något sätt och vis, och den får inte ens någon inverkan på den nutida arbetslösheten med de övergångsbestämmelser, som utskottet, ur andra synpunkter mycket riktigt enligt min mening, har föreslagit.

Jag skall således be att få understryka, att ur arbetslöshetssynpunkt tror jag inte, att den här åtgärden har någon betydelse att tala om, utan den bör bedömas ur andra synpunkter, om man anser det lämpligt med en förnygring av tjänstemannastocken eller vad det nu kan vara för anledningar. För min del har jag den uppfattningen, som andra talare givit uttryck åt här i dag, att den föreslagna åtgärden är för dyrbar och har för stora nackdelar för att dessa på något sätt skulle kunna uppväga de eventuella fördelar, som man skulle kunna få av en sådan här nedsättning av tjänsteåldern.

Jag kan, herr förste vice talman, emellertid inte yrka avslag — ehuru jag är på avslagslinjen — därför att jag vill begagna tillfället att taga upp herr Tryggers alternativa yrkande, att i den föreliggande paragrafens första moment orden »justitieråd, regeringsråd och» skola uteslutas, och det gör jag i syfte att detta yrkande måtte kunna komma under proposition.

Herr Norman: Herr talman! Då nu diskussionen i princip väl är till större delen genomförd, skall jag be att få med några ord ta upp ett spørsmål, som ligger litet vid sidan av de allmänna principiella frågor, som här ha diskuterats.

Det har framburits två lika lydande motioner i bägge kamrarna, som anknyta sig till den föreliggande propositionen i anledning av ett departementschefens yttrande. Det är ett yttrande i samband med vad departementschefen haft att säga rörande förslaget om tjänstepensionsreglemente för arbetare. Departementschefen framhåller där, att det föreslagna reglementet icke är avsett att bli gällande för den kontraktsanställda personalen vid post- och telegrafverken. För denna personal är nämligen anordnad en särskild understödsverksamhet genom statsverkets försorg, och frågan, huruvida denna understödsverksamhet och grunderna för densamma behöva undergå någon revision, kan, det menar departementschefen, inte lämpligen prövas i det här föreliggande sammanhanget. I anslutning till detta departementschefens yttrande har jag tillsammans med herr Anton Pettersson och Allan Holstenson i denna kammare framlagt en motion med hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t upptager inte bara frågan om detta understödsförfarande utan också hela frågan om vederbörande tjänstemannagrupperns pensionering överhuvud taget.

Det gäller då närmast lantpoststationsföreståndarna. Det är en kår, som undan för undan växer till i antal, och som allmänheten och statsmakterna ställa allt större fordringar på såväl beträffande arbetstid som beträffande det ansvar, som åvilar den under dess arbete. Jag erinrar bara om sådana nya uppgifter, som ha tillkommit på detta område, som pensionsutbetalning, kronoskatteuppbörd, utvidgning av postsparbanksverksamheten och postgirorelsens utveckling. Allt detta har lagt en ökad arbetsbörda på denna kår. Det föreligger hos denna kår ett mycket stort intresse att få den nuvarande understödsverksamheten ändrad till ordnade pensionsförhållanden. Man önskar att få vara med och betala sina pensionsavgifter för att få en ordnad pension och även en familjepension. Nu har utskottet vid handläggningen av den mo-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

tion, som det här är fråga om, framhållit, att visst fog synes föreligga för en revision av grunderna för den understödsverksamhet, som för närvarande är anordnad för dessa befattningshavare. Utskottet anser inte, att riksdagen skall behöva skriva om saken, utan förmenar att spørgsmålet i varje fall kommer upp till övervägande.

Jag vill helt kort understryka behovet av att en grundlig utredning verkställes på detta område, men att denna utredning inte stannar vid att undersöka möjligheterna för ändrade grunder för den nuvarande understödsverksamheten, som nu är baserad på behovsprincipen och således blir ett slags välgörenhetsanslag i varje särskilt fall till vederbörande, utan att också frågan om en ordnad pensionering kommer upp till behandling vid denna utredning. Det är visserligen ett mycket svårt problem, det förstår man därutav, att dessa tjänsteinnehavares arbetsförhållanden äro så olika. De ha olika lång arbets-tid per dag och de ha vitt skilda löneförmåner, beroende på de olika krav, som ställas på dem. Jag tror, att de äro uppdelade i inte mindre än 17 olika löne-klasser, och dessa äro inte fixt och fast bestämda, utan regleras vart tredje år.

Nu har lantpoststationsföreståndarnas organisation gjort en utredning, som tycks visa, att trots de besvärliga förhållandena i löneavseende, som råda, det skulle finnas möjligheter att komma fram till ett ordnat pensionsförfarande för dessa tjänsteinnehavare. I samband med att Kungl. Maj:t har givit vattenfallsstyrelsen fullmakt att träffa avtal med en enskild pensionskassa, svenska personal-pensionskassan, beträffande ett provisoriskt ordnande av familjepension för extra och extra ordinarie tjänstemän inom vattenfallsstyrelsens område, har samma kassa, på uppdrag av de befattningshavare, som det här är fråga om, utarbetat ett preliminärt förslag till en ordnad pensionering för poststationsföreståndarna. Det kan ju tänkas, att det skulle kunna finnas en möjlighet, om inte på annat sätt, att deras pensionsfråga skulle kunna ordnas genom ett dylikt avtalsförfarande.

Jag har intet yrkande, herr förste vice talman, men jag vill i anslutning till utskottets antagande, att den nuvarande understödsverksamhetens grunder skola i en snar framtid underkastas en revision uttala den förhoppningen att vid denna revision statsmakterna också komma att beakta denna kårs särskilda intressen att få ordnade pensionsförhållanden. Det har mycket klart och tydligt uttalats, att de själva äro villiga att bära den del av bördan, som kan komma i fråga. Det har gjorts en enquête inom denna kår, som visar, att bortåt 80 procent av densamma förklarat sig villiga att betala pensionsavgifter för att komma in under ordnade pensionsförhållanden.

Jag uttalar således den förhoppningen, att detta deras önskemål skall på allvar beaktas och att frågan överhuvud taget om understödsverksamhetens grunder eller ett ordnat pensionsförfarande för denna tjänstemannagrupp skall komma till ett allvarligt övervägande inom en snar framtid av statsmakterna.

Herr Hammar skjöld: Herr talman! Det har sagts, och säkerligen med rätta, att kärnpunkten i det föreliggande förslaget är frågan om en sänkning av pensionsåldern. Då jag för min del sedan länge funnit, att det snarare föreligger anledning till en höjning av pensionsåldern än till en sänkning av densamma, har jag givetvis varit intresserad av att se vilka skäl, som kunna anföras för en sådan sänkning. Dessa skäl äro, kan man säga, två: ett socialt skäl, en strävan att bereda sysselsättning åt arbetslös ungdom, och ett effektivitetsskäl, en önskan att bereda större effektivitet åt statstjänsten.

Vad då det sociala skälet angår, vill jag erinra därom, att det vid många tillfällen har uttalats starka konstitutionella och legala betänkligheter mot att rubba ämbetsmännens oavsättlighet. Dessa betänkligheter ha vid före-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

gående tillfällen vunnit första kammarens beaktande. Betänkligheterna äro så mycket starkare, när det skäl, som anföres, icke har något sammanhang med själva statstjänsten, utan är ett helt och hållet utanför liggande. Då jag emellertid har kommit till den uppfattningen, att resonemang om de konstitutionella och legala betänkligheterna icke ha någon större resonans i kammaren, skall jag avstå från att vidare ingå på dessa frågor.

Vad då angår inverkan på ungdomsarbetslösheten, är den ju synnerligen indirekt. Särskilt har jag med mina dåliga ögon ganska svårt att se sammanhanget mellan nedsättningen av justitierådens och regeringsrådets pensionsålder å ena sidan och ungdomsarbetslösheten å den andra sidan. Man kan också uttrycka det så, att ett avskedande i förtid av regeringsråd och justitieråd icke, såvitt jag förmår skönja, kan ha någon nämnvärd inverkan på ungdomsarbetslösheten.

Vad nu inverkan på ungdomsarbetslösheten i övrigt angår, beror den ju helt och hållet på hur de pensionerade egentligen komma att förhålla sig. Om de pensionerade komma att konkurrera om arbetstillfällen — låt vara icke arbetstillfällen i statstjänst, det är ju omöjligt, men om andra arbetstillfällen — då bortfaller ju den väntade förmånen helt och hållet. Om man åter genom att beteckna en strävan efter arbete från dessa gamla herrars sida såsom illojal eller rent av genom att lägga alla möjliga hinder i vägen för deras verksamhet åstadkommer, att även fullt arbetsföra gamla avstängas från arbete, komma de ju i själva verket att utgöra någonting mycket liknande arbetslösa med kontantunderstöd.

Dessutom vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att detta är en mycket dyrbar form för att avhjälpa ungdomsarbetslösheten. Jag vågar icke komma med några siffror, särskilt efter de ändringar, som utskottet har föreslagit, men jag hemställer till var och en av herrarna att dividera merkostnaden för staten med antalet unga, som skola kunna bli sysselsatta, och då komma vi helt säkert till en kostnad för att avhjälpa dessa ungas arbetslöshet, som för varje arbetslös går upp till mycket höga belopp — till tusental kronor årligen.

Går jag sedan över till effektivitetssynpunkten, är det just ur effektivitetssynpunkten, som jag för min del i årtal har funnit anledning att snarare höja än sänka pensionsåldern. Jag hade ändå icke tagit hänsyn till statistiken, utan bara dömt av vad man ser för ögonen, nämligen hur mycket arbetskraftigare och vitalare äldre personer nu äro mot vad de voro förr i världen. Grunden är ju icke heller svår att förstå. Grunden består däri, att man för närvarande lyckligtvis i allmänhet för ett vida sundare levnadssätt än förut. Vi ha en stegrad utövning av idrott, vi ha en stegrad benägenhet för friluftsliv och, vad som icke minst ett visst parti i kammaren bör lägga märke till, vi ha också en stor och märklig förändring i fråga om förhållandet till spritdrycker. De herrar, som anse, att spritdrycker äro så fördärliga, borde väl också erkänna, att med den ändring, som har inträtt med avseende på förhållandet till spritdryckerna, *måste* en ändring ha inträtt i nationens fysiska och psykiska valör.

Dessa gamla ämbetsmän, som äro fullt vitala, lida nu en minskning i inkomsten genom att de få sin lön utbytt mot pension. Men det är icke bara detta. De äro vana vid visst regelbundet arbete, och om någonting skall kunna nedbryta en äldre person i förtid, så är det saken av arbete och särskilt regelbundet arbete. Här finnas dock alltså åtskilliga, som anse arbete icke vara en börda, som det är en fördel att komma ifrån, utan vilka tvärtom anse arbetet vara en välsignelse, som befordrar *även* hälsan, enligt den gamla utsagan. Det är således efter mitt förmenande så, att om man lyckas i de strävanden, som man tydligen hoppas skola lyckas, nämligen att dessa gamla

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

pensionerade men arbetsföra skola hålla sig lugna och endast vegetera, bli de snart nog förstörda genom sysslolöshet — icke förstörda, men försvagade genom sysslolöshet. Då uppnås också det resultat, som herr Trygger antydde, att den samlade effektiva arbetskraften inom nationen blir mindre.

Utom nu dessa skäl har jag även ett annat skäl för att önska avslag. Här har åberopats, att ett bifall till den föreliggande propositionen är nödvändigt och brådskande för att därigenom bereda grundval för en hel del andra vittgående förslag. Ja, detta låter ju något så när, men det låter icke lika bra, ifall man översätter det på det sätt, som jag vill göra, nämligen att det beslut, som skulle fattas i dag, är prejudicerande, bestämmande för en hel mängd stora frågor, som för närvarande icke äro utredda och över vilka vi i alla händelser icke ha någon översikt.

Herr talman! Jag förenar mig i herr Tryggers yrkande.

Herr statsrådet **Wigforss**: Det var bara ett enda ord, som herr Hammarskjöld sade, som föranleder mig att erinra om, att i propositionens motivering finns inte ett ord om arbetslöshet, när det gäller frågan om justitieråd och regeringsråd. Detta gäller först, när man kommer över till den stora gruppen statsanställda, fastän jag mycket villigt skall erkänna, att det förekommer en arbetslöshetsfråga i vår stora medelklass, där det finns mängder av ungt folk, som önska komma in i ställningar, som komma att i större utsträckning bli öppnade, om det blir en tidigare avgång även i dessa höga ställningar. Vad de lägre lönegraderna beträffar, tror jag, att det är en mycket stor överdrift, om herr Hammarskjöld skulle vilja göra gällande, att en stationskarl, som går omkring och slår om växlar och överhuvud taget har arbete på bangårdarna, blir mera effektiv, när han kommer över 60 år, än han var förut. Det är klart, att i fråga om bedömandet av effektiviteten kommer ingen längre än till sina personliga omdömen, och dessa måste utfalla i hög grad olika.

Om kammaren tillåter det, skall jag erinra om den gamla kända historien ifrån den pikareska romanen *Gil Blas*, där den unge landstrykaren under en kort period av sitt liv blir upptagen hos en mycket framstående vältalare, som är kardinal. Han har nämligen visat sig uppskatta kardinalens vältalighet, och kardinalen får en mycket hög tanke om hans goda förstånd. Han säger därför: Nu skall du stanna hos mig och leva gott, så länge du vill. Men jag fordrar en tjänst av dig, och det är, att första gången du märker, att mina tal inte äro lika utmärkta som förut, skall du tala om det för mig, därför att jag vill inte höra till de gamla, som åldras utan att veta det. Den unge mannen var tillräckligt oerfaren att ta kardinalen på orden, och när han efter ett antal år fick höra ett tal av denne kardinal, vari han tyckte sig märka någon avmattning i kardinalens vältalighet och själsförmögenheter, talade han om det. Kardinalen sade: Du är en otacksam varelse. Jag har misstagit mig på ditt förstånd. Ut ur mitt hus!

Herr **Hansén**: Herr förste vice talman! Jag skall endast med några ord beröra det av herr Trygger först framställda och sedan av herr Hammarskjöld understödda yrkandet rörande högsta domstolen och regeringsrätten. Jag vill då erinra om att jag i en reservation i anslutning till övergångsbestämmelserna helt och fullt i detta avseende infriat, vad högsta domstolen själv i sin skrivelse till departementschefen — en skrivelse, som sedermera remitterats till utskottet — uttalat såsom sitt önskemål. Vad däremot beträffar pensionsåldern vill jag erinra kammaren om att det dock i den kungl. propositionen föreslagits 67 år, och det bör vara en tillräckligt hög pensionsålder även för ledamöter av högsta domstolen och regeringsrätten. Att undantag finnas

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

veta vi alla. Vi ha i denna kammare framstående och lysande undantag i män på 70 eller över 70 år, som besitta en sådan både kroppslig och andlig vitalitet, vilken vi alla erkänna och beundra. Men detta kan inte läggas till grund för ett generellt omdöme om människorna. Det är en betydlig överdrift, om man tror, att de olika faktorer, som man har åberopat, skulle ha gett vårt folk ett så stort framsteg, att vi i regel besitta nödig vitalitet intill 70 år. Så är tyvärr inte fallet. Jag kan inte komma ifrån, att 67 års pensionsålder är fullt försvarlig jämväl för högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter.

Det har vidare sagts en hel del om verkningarna av denna reform och den överskattning, vi skulle ha gjort oss skyldiga till rörande den sänkta pensionsålderns verkan på ungdomsarbetslösheten. Man har rent av ställt frågan: menar man, att denna därmed skulle upphöra? Nej, svarar jag, det mena vi visst inte, men vi mena, att det är en både psykologisk och faktisk realitet att man i så måtto uppmärksammar och beaktar ungdomens bekymmer, att man vid lösandet av denna fråga fastställer de pensionsåldrar, som äro förenliga med statsnyttans och tjänsteinnehavarens intressen, och samtidigt beaktar ungdomens krav. Det är ju likväl så, att ingenting är sakrosankt, och så äro inte heller de pensionsåldrar, som tidigare fastställts, liksom säkerligen inte heller de, vi fastställa i dag, om det föreliggande förslaget blir bifallet. Men detta öppnar en möjlighet, som inte får underskattas. En talare yttrade här på förmiddagen, att resultatet i många fall skulle bli indragningar, i samma mån som tjänstemän pensionerades. Ja, det är en sanning med mycket stor modifikation. I verkligheten är det ju så, att i varje verk finnes både ordinarie och extra personal, och den indragning, som påkallats av rationaliseringen har man redan verkställt genom att avskeda extra personal. Kvar står det faktum, att för alla de statens verk och inrättningar, som skola bedriva sin fortsatta verksamhet med samma personalbestånd som nu, betyder ett bifall till det föreliggande förslaget ökade rekryteringsmöjligheter för de unga.

Man tycks från vissa håll uteslutande tänka på den vanliga arbetslösheten bland unga arbetare i egentlig mening. För min del vill jag i lika grad beakta den studerade ungdomens arbetslöshet, som nu är föremål för uppmärksamhet i alla kretsar. Därom skrives sida upp och sida ned i våra tidningar och man diskuterar frågan i radio och annorstädes. Hur skall den intellektuellt utbildade ungdomen få anställning och försörjning? Det är inte minst den ungdomen, som gör sig påmint i detta sammanhang och vars intressen i betydande grad bli beaktade vid ett bifall till det nu föreliggande förslaget.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! De stora svårigheter, som möta för en lagstiftning på detta område, äro ju inte lätta att övervinna. Det är svårigheter, icke minst beroende på de skiftande förhållanden, varunder de olika befattningshavarna arbeta. På grund härav ställas ju också olika krav i såväl fysiskt som psykiskt avseende på innehavarna, och detta torde vara anledningen till de olika meningar, som framföras rörande de olika förslagen. Man får väl i varje fall se detta förslag såväl från statsnyttans som från den enskilde befattningshavarens synpunkt: från statsnyttans synpunkt i det avseendet, att befattningshavaren bör utnyttjas så länge som hans fysiska och andliga krafter äro obrutna. Utbildningen, särskilt för vissa befattningar, kostar såväl staten som den enskilde befattningshavaren pengar. De böra därför inte avskedas vid en tidpunkt, då deras krafter och arbetsförmåga ännu befinna sig på ett sådant stadium, att de kunna tillfredsställande sköta sina befattningar. Även från den enskildes synpunkt bör man låta dem stanna

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

kvar, så länge de kunna utföra sina åligganden, ty det är inte tilltalande för en person, som ännu är vid god arbetsvigör, att gå utan sysselsättning men ej heller att vid de åren gå ut och trängas på arbetsmarknaden tillsammans med andra arbetssökande. Det är emellertid sannolikt att dessa personer, som ännu hava sina krafter i behåll, icke komma att bli overksamma, utan komma att söka sig annat arbete och därigenom på arbetsmarknaden komma att konkurrera med andra arbetssökande om de arbetstillfällen, som passa dem.

Det bör alltså inte råda några större meningsskiljaktigheter om huruvida man skall anta det föreliggande pensionsreglementet utan fastmer i bestämmandet av pensionsåldern. Vad som än säges emot att arbetsförmåga och hälsotillstånd ha förbättrats under senare årtionden hos vårt folk i allmänhet, så kan det ändå inte bestridas, att så varit förhållandet och att till följd av bättre levnadsförhållanden jämte åtskilligt annat har även arbetsförmågan förbättrats. En generell sänkning till 60 år av pensionsåldern för den stora mängden befattningshavare upp till tolfte löneklassen synes mig därför vara att gå för långt. De sociala skäl, som man vill motivera detta med, synas mig heller inte tillräckligt bärande, ty det antal människor, som kan beredas arbete i stället för de avgående, tidigare pensionerade befattningshavarna, blir förhållandevis så pass litet, att det inte kommer att i stort lätta arbetsmarknaden, och man borde inte låta de sociala kraven ha sådan inverkan, att man inte objektivt och sakligt vill bedöma hithörande frågor.

Under en tidsperiod, då vi inte kunde sänka pensionsåldern för den stora mängden av landets befolkning — den är för närvarande 67 år — synes det mig ej finnas skäl för att gå så långt ned som till 60 år för statens befattningshavare. I det betänkande, som 1928 års pensionskommitté för några dagar sedan avlämnade för en förbättrad folkpensionering av landets befolkning, har man på grund av statsekonomiska skäl inte vågat föreslå en sänkning av pensionsåldern, utan förordat densammas bibehållande vid 67 år.

När alltså den största delen av landets befolkning fortfarande får nöja sig med att bli pensionerad först vid 67 års ålder, synes det mig inte, att här föreligga tillräckligt bärande skäl för att minska pensionsåldern ned till 60 år för statens befattningshavare i dessa lägre lönegrader. Flertalet av befattningshavarna i dessa klasser skulle såväl enligt Kungl. Maj:ts förslag som även enligt det föreliggande utskottsförslaget flyttas ned till 60-årsgränsen. Här föreligger ju även ett annat förslag, i den av herrar Bodin och Ryberg avgivna reservationen, där man har tänkt sig kunna gå en medelväg, så att pensionsåldern för befattningshavare i stort sett inom dessa löneklasser skulle sättas till 63 år. Man har dock gjort undantag för de fysiskt krävande befattningarna, där man har tänkt sig en pensionsålder av 60 år, och det är intet litet antal som omfattas av dessa de mera krävande befattningarna, nämligen inom kommunikationsverken och även andra statens verksamhetsområden. När vi nu skola företaga en övergång, torde försiktigheten bjuda, att man inte går längre än vad som föreslås uti denna reservation. Jag skall, herr talman, när vi komma till den 19 paragrafen, vid vilken avgivits en reservation för fastställandet av pensionsåldern, framställa ett yrkande därom.

Beträffande den nu föredragna paragrafen har jag intet emot att densamma antages.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talman, att i avseende på den nu föredragna paragrafen yrkats 1:o) att densamma skulle godkännas; 2:o) att paragrafen skulle avslås; samt 3:o), av herr Bagge, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att de i mom. 1 b) förekommande orden »justitieråd, regeringsråd och» utelämnades.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Herr förste vice talmannen anförde vidare, att med anledning av vad sålunda yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande mom. 1 a) av förevarande paragraf, särskilt angående mom. 1 b) och särskilt rörande paragrafen i övrigt.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen enligt de i fråga om mom. 1 a) förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av nämnda moment samt vidare därpå att förslaget i denna del skulle avslås; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på momentets godkännande, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernfors* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 1 § mom. 1 a) av bankoutskottets i utlåtande nr 60 punkten A 1 framställda förslag till tjänstepensionsreglemente, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås förslaget i denna del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter, de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Efter det i anledning härav avslagsyrkandet såvitt det anginge återstoden av paragrafen ansetts hava förfallit, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de beträffande mom. 1 b) förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av detta moment samt vidare därpå att momentet skulle godkännas med den av herr *Bagge* påyrkade ändringen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bagge* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § mom. 1 b) av bankoutskottets i utlåtande nr 60 punkten A 1 framställda förslag till tjänstepensionsreglemente, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes förslaget i denna del med den av herr *Bagge* påyrkade ändringen, att orden »justitieråd, regeringsråd och» utelämnas.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Då herr förste vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningsresultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 51.

Slutligen godkändes på gjord proposition återstående delar av ifrågavarande paragraf.

2—13 §§, 14 § jämte den till 14 § 1 mom. hörande förteckningen (Bilaga A) samt 15—17 §§.

Godkändes.

'18 §.

Denna paragraf innehöll bestämmelser angående pensionsunderlag och pensionsavdrag för vissa ordinarie befattningar. I paragrafen var 2 mom. första stycket av följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

För följande befattningar skola, oavsett vilken lönegrad befattningen tillhör, tillämpas de pensionsunderlag och pensionsavdrag, som enligt 1 mom. gälla för nedan angivna lönegrader, nämligen:

för överläkare av 1:a klass vid statens sinnessjukhus	30:e	lönegraden
» » » 2:a » » » »	29:e	»
» » » 3:e » » » »	28:e	»

dock att för överläkare, som tillika är professor i psykiatri vid universitet eller vid karolinska mediko-kirurgiska institutet, pensionsunderlaget skall utgöra 7.500 kronor och pensionsavdraget 450 kronor,

för lantbruksingenjör	26:e lönegraden
» länsveterinär	22:a »
» lokomotivförare 13:e lönegraden	
» lokomotiveldare 8:e lönegraden.	

Enligt en vid förevarande paragraf afgiven reservation hade herrar *Berling*, *Bäcklund*, *Lovén* och *Severin* ansett, att pensionsunderlagen borde i enlighet med vad som föreslagits i motionerna II: 602 och II: 608 fastställas till två tredjedelar av slutlönen å B-ort inom vederbörande lönegrader samt att pensionsavdragen borde omräknas till de högre belopp, som svarade mot de sålunda förhöjda underlagen, och vilka i anslutning härtill yrkat, att riksdagen, i anledning av motionerna II: 602 och II: 608, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning och för riksdagen framlägga förslag rörande pensionsunderlagens beräkning på grundval av lönen å B-ort samt pensionsavdragens omräkning i anslutning härtill.

Herr Berling: Herr talman! Vid denna paragraf har jag jämte tre ledamöter i andra kammaren reserverat mig till förmån för tvenne därstädes väckta motioner, av herr Lundqvist i Rotebro m. fl. samt av herr Jacobsson i Mjölby m. fl.

Dessa motioner gå ut på, att pensionen skall beräknas efter B-ort i stället för, som nu gäller, efter A-ort. Jag skall i korthet angiva de skäl, som enligt mitt förmenande tala för ett bifall till motionerna.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Nuvarande bestämmelser äro uppenbart missgynnande för de befattningshavare, som ha sin verksamhet förlagd till de högre dyrorterna, och i många fall blir det så, att vederbörande i pension endast får cirka 50 % av slutlönen. Det är ju alldeles klart att många av dessa, särskilt i de lägre lönegraderna, få svårt att draga sig fram på en så liten pension. Pensionssakkunniga ha därför uttalat sig för en höjning av pensionen och uttalat som sin mening, att medeldyrorten skulle läggas till grund för pensionsunderlaget. Även departementschefen har erkänt, att skäl föreligga för en förändring i nu gällande bestämmelse, men har ansett, att det viktigaste för närvarande är att få ändrade pensionsbestämmelser, och har därför inte velat röra vid själva pensionen. Även utskottet har välvilligt omnämnt de väckta motionerna, men har på i huvudsak samma skäl som departementschefen inte ansett sig kunna gå in för desamma, bl. a. av det skäl, att man anser sig inte böra föregripa en tänkt förändring i avlöningsbestämmelserna. Dessa skäl må gälla för vad de kunna. Jag för min del kan emellertid icke anse, att, om det är något berättigat i kravet på att få en högre dyrort lagd till grund för pensionsunderlaget, ett bifall härtill skulle bereda svårigheter i framtiden, då man går att införa ändrade avlöningsbestämmelser.

Ett annat skäl, som också synes mig böra beaktas vid denna frågas avgörande, är de sänkta pensionsåldrar, som av utskottet har föreslagits. Det är ju klart, att då pensionen för en del befattningshavare redan nu är i knappaste laget, så betyder den sänkta pensionsåldern i viss mån ökade svårigheter för vederbörande att draga sig fram. Ett bifall till motionen skulle således kunna bli en liten kompensation för de minskade inkomsterna vid pensionsålderns inträdande. Det bör också beaktas, att om man har tagit A-orten som grund för pensionen, så har man tagit den typ, som har det minsta antalet befattningshavare. Det är en mycket ringa procent, som äro placerade i denna ortsgrupp, som likväl skall vara normerande för samtliga övriga befattningshavare.

De ekonomiska konsekvenserna av ett bifall till motionen ha tydligtvis också i någon mån föresvävat såväl departementschefen som utskottet. I vilken uträkning skulle det då bli ökade utgifter för staten? Ja, några siffror härom kan det ju vara skäl att lämna. Enligt de upplysningar, som vi ha erhållit i utskottet, skulle ett bifall till motionerna betyda en ökad utgift under budgetåret 1935—36 på cirka 110,000 kronor. Efter 5 år skulle den ha ökats till 550,000, efter 10 år till 1 miljon och efter 15 år till 1½ miljon. Jag vill visst inte bagatellisera denna ökade utgift, men så mycket är ju ändå klart, att det under de närmaste bekymmersamma åren inte kommer att betyda så mycket för statskassan.

Herr talman, jag skall inte ytterligare uppehålla kammarledamöternas tid med att framdraga de ytterligare skäl, som skulle kunna anföras till förmån för reservationen, då jag förmodar, att den långa principdebatten redan har i viss mån uttröttat kammarledamöterna. Jag ber att med det anförda, herr talman, få yrka bifall till den vid paragrafen fogade reservationen.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Utskottets ärade ordförande har medgivit, att det ligger ett visst berättigande i Kungl. Maj:ts förslag om att lokförare och lokeldare placeras i 13:de resp. 8:de löneklassen, men att detta närmast skulle ligga under en lönereglering. Då så för närvarande inte kan ske, uttalar jag den förhoppningen, att kammaren måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Med hänvisning till detta utskottsordförandens uttalande och vad jag själv tidigare anført hemställer jag om bifall till Kungl. Maj:ts för-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

slag under § 18 mom. 2 samt om avslag på utskottets förslag. Dessutom ber jag att få instämma i det yrkande, som framställts av herr Berling.

Herr Åkerberg: Som herr Berling redan har påpekat, så har det inom utskottet funnits vissa sympatier för förslaget om att pensionsunderlaget skulle avpassas efter en högre dyrort än den billigaste. För egen del delar jag den uppfattningen, att det nuvarande systemet i det avseendet är bristfälligt. Man resonerar i allmänhet så, att en pensionär kan bo var som helst. Han behöver ju inte vara tvungen att bo på en dyrort, även om han har tillbringat sin tjänstetid på en sådan. Men det resonemanget är i alltför hög grad teoretiskt. Det är åtminstone bara mänskligt, om en pensionär anser sig vilja bo kvar på det ställe, där han har levat sitt liv, där han har sina vänner och kanske också av ekonomiska förhållanden tvingas att kvarstanna. Å andra sidan har finansministern inte vågat sig på detta spörsmål i det här sammanhanget. Propositionen har ju siktat till en formell omarbetning av pensionssystemet och en förändring beträffande pensionsåldrarna. Finansministern har antagligen räknat med, att om man skulle draga in hela den stora frågan om pensionernas storlek, så skulle det hela svälla ut till alltför stora proportioner. Utskottet har för sin del inte varit modigare än finansministern. Det har ej heller vågat engagera sig för detta spörsmål, detta krav, som ju kan ha ett visst fog för sig.

Detsamma gäller, som jag nyss nämnde, beträffande lokförarna. Det finnes många goda skäl anförda i den kungl. propositionen för en förbättring av deras pensionsunderlag, men då konsekvenserna ha förefallit utskottet vara sådana, att män för närvarande inte kan överblicka dem, så har utskottet ansett sig böra avstyrka Kungl. Maj:ts förslag beträffande lokförarna. Propositionen upptager ju inte några andra befattningshavares krav på förbättring i pensionsunderlaget, så att då torde även lokförarna få vänta till dess det spörsmålet kan upptagas i hela sitt sammanhang. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att därunder yrkats 1:o) att den under behandling varande paragrafen skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse Kungl. Maj:ts föreslagit; samt 3:o), av herr Berling, att kammaren skulle bifalla den av honom m. fl. vid paragrafen anförda reservationen.

Herr förste vice talmannen anförde vidare, att propositioner komme att göras särskilt beträffande de båda förstnämnda yrkandena och särskilt angående herr Berlings yrkande.

Sedermera gjordes till en början propositioner enligt de under 1:o) och 2:o) upptagna yrkandena; och förklarades propositionen på den föredragna paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till herr Berlings yrkande samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

19 §.

Denna paragraf lydde:

Där ej för viss befattning annan pensionsålder anges i den såsom bilaga B till detta reglemente fogade åldersförteckningen, inträder pensionsåldern

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

utan ha fått reservera oss. Då vi inte kunna förebringa en fullständig utredning om hur ett beslut i enlighet med reservationen skulle verka i tillämpningen, så har jag förspott, att talmannen icke tillåter ett yrkande om bifall till reservationen, och jag kommer följaktligen inte att göra något sådant, utan har endast med dessa ord velat visa min sympati för motionärernas synpunkter.

I detta anförande instämde herr *Berling*.

Herr **Bodin, Gunnar**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ryberg och mig vid denna paragraf avgivna reservationen.

Herr **Åkerberg**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: I valet mellan utskottets förslag samt herrar Bodins och Rybergs reservation förefaller det mig som om det vore lämpligast att följa reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå, att densamma skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herrar Bodin och Ryberg vid paragrafen anförda reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bodin, Gunnar*, och herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 19 § av bankoutskottets i utlåtande nr 60 punkten A 1 framställda förslag till tjänstepensionsreglemente, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som förordats i den av herrar Bodin och Ryberg vid paragrafen anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Åkerberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 56.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 308, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående handel med farmaceutiska specialiteter m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 143, i anledning av väckt motion om anslag till förlängd värnplikts-tjänstgöring för vissa till linjetjänst uttagna värnpliktiga och f. d. stamanställda;

nr 144, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till folkhögskolor ävensom till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag för bestridande av kostnader för gråbergsbrytning;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare stöd från statens sida åt Kalix träindustriaktiebolag;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning angående anslag för utvidgning av tvångsarbetsanstalten i Landskrona m. m.;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning angående anslag till byggnader för statens bakteriologiska laboratorium; samt

nr 151, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning och i propositionen nr 118 gjorda framställningar angående anslag till byggnadsarbeten, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet, jämte i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1934—1935 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner;

andra lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dels dyrtidstillägg åt föreståndare och lärare vid lantmannaskolor, lantbruksskolor och lantbruksskolor, dels ock tillskott till dyrtidstillägg till vissa lantmätare;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar dels om ökat understöd åt lantmannaskolor, dels ock om understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter; samt

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående nionde huvudtiteln anslag till tryckningskostnader m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.57 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 2 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Fortsattes föredragningen av bankoutskottets i utlåtande nr 60 under punkten A 1 framställda förslag till civilt tjänstepensionsreglemente.

*Förslag till
tjänstepen-
sionsregle-
menten m. m.
(Forts.)*

Den till 19 § i reglementsförslaget hörande åldersförteckningen (Bilaga B).

Denna förteckning innehöll bestämmelse därom, att för innehavare av i förteckningen upptagna ordinarie befattningar pensionsåldern skulle inträda vid utgången av den månad, under vilken vederbörande uppnådde i förteckningen angivet antal levnadsår.

Herr förste vice talmannen yttrade, att med hänsyn till de yrkanden, som att döma av den föregående diskussionen syntes vara att vänta, förevarande åldersförteckning komme att företagas till avgörande icke i ett sammanhang utan på det sätt, att först föredroges avdelningen 1. Civila verk i allmänhet samt därefter var för sig de under rubrikerna 2. Allmänna civilförvaltningen och 3. Affärsdrivande verk upptagna delar av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid de särskilda i förteckningen angivna verken.

I enlighet härmed föredrogos nu

Avdelningen 1. Civila verk i allmänhet samt de delar av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid fängvårdsstaten, statens uppfostringsanstalt å Bona, utrikesdepartementet, sjökarteverket, yrkesinspektionen, statens tvångsarbetsanstalter, statens alkoholistanstalt å Venngarn, medicinalstyrelsen och statens bakteriologiska laboratorium.

Godkändes.

Den del av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid statens sinnessjukhus.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Denna del av åldersförteckningen var så lydande:

Verk och befattningar	Levnadsår
<i>Statens sinnessjukhus.</i>	
Kontorspersonal:	
Kassör	63
Kameralbiträde	63
Sjukvårdspersonal:	
Uppsyningsman av 1:a klass	60
Förestånderska av 1:a klass	55
Förestånderska av 2:a klass	55
Översköterska	55
Sköterska	55
Ekonomipersonal:	
Maskinmästare av 1:a klass	63
Maskinmästare av 2:a klass	63

Herrar *Ström, Berling, Lovén* och *Paulsen* hade enligt avgiven reservation ansett, att för kvinnlig ekonomipersonal vid sinnessjukhusen borde, såsom i motionerna I: 347 och II: 605 föreslagits, bibehållas den nu gällande pensionsåldern av 55 år, samt i enlighet härmed yrkat, att Bilagan B till civila tjänstepensionsreglementet måtte i vad anginge statens sinnessjukhus erhålla följande lydelse:

Verk och befattningar	Levnadsår
<i>Statens sinnessjukhus.</i>	
Kontorspersonal:	
— — — (lika med utskottets förslag) — — —	—
Sjukvårdspersonal:	
— — — (lika med utskottets förslag) — — —	—
Ekonomipersonal:	
Maskinmästare av 1:a klass	63
Maskinmästare av 2:a klass	63
Köksförestånderska av 1:a klass	55
Arbetsförestånderska	55
Bageriförestånderska	55
Köksförestånderska av 2:a klass	55
Tvättförestånderska av 1:a klass	55
Närmaste biträde till köksförestånderska	55
Närmaste biträde till bageriförestånderska	55
Tvättförestånderska av 2:a klass	55
Närmaste biträde till tvättförestånderska	55
Sömmerska eller väverska	55

Herr **Berling**: Herr talman! Jämte herr Ström har jag och ett par andra ledamöter av utskottet reserverat oss mot förslaget om att höja pensionsåldern för den kvinnliga ekonomipersonalen vid sinnessjukhusen från 55 till 60 år. I en motion ha herrar Granath och Petrén yrkat, att den nuvarande pensions-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

åldern skall bibehållas, och de ha enligt min mening angivit fullgoda skäl härför. Men utöver det, som anförts i motionen, skulle jag vilja tillfoga, att man bör komma ihåg, att denna personal i mycket stor utsträckning som sina biträden nödgas anlita en del av de lättare sinnessjuka. Att det arbete, som denna personal har sig ålagt, är både fysiskt och psykiskt ansträngande, torde därför ligga i öppen dag. Det förefaller mig, som om det icke har funnits tillräckliga skäl för en höjning av pensionsåldern för denna personal.

Jag kan också nämna — det är en uppgift, som lämnades i utskottet — att den kår, som här beröres, själv haft tillfälle att genom omröstning uttröna sympatierna för en höjning av pensionsåldern, och av de cirka 400 personer, som deltagit i denna omröstning, är det över 95 procent, som röstat för bibehållande av den nuvarande pensionsåldern på 55 år. Man kan alltså fastslå, att vederbörande själva så gott som enhälligt ha uttalat sig för den nuvarande pensionsåldern.

Jag kan mycket väl förstå, att, om man skall omarbeta ett pensionsreglemente, och syftet i huvudsak är att söka sänka pensionsåldern, det mycket väl kan tänkas, att man på någon punkt dock får göra en höjning, varför jag principiellt icke skulle ha något att invända däremot, men i fråga om den kår det här gäller anser jag det omotiverat och olämpligt att gå till en höjning upp till 60 år, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den avgivna reservationen.

Herr Hansén: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petré: Herr talman! Jag skall be att få stryka under vad den förste ärade talaren yttrade på denna punkt. Det förhåller sig nämligen så, att den kvinnliga ekonomipersonalen får i ganska stor utsträckning även taga hand om patienter på sinnessjukhusen, i det man försöker låta så många av de sinnessjuka som möjligt arbeta utanför avdelningarna. Arbetsförestånderskor, sömmerskor och väverskor ha sålunda hela dagarna hand om patienter, och även i köken och tvättinrättningarna vill man så långt som möjligt låta patienterna biträda.

När man nu låtit den kvinnliga sköterskepersonalen bibehålla sin pensionsålder på 55 år på grund av det nervpåfrestande arbete, som de ha genom att hava hand om de sinnessjuka, så gäller detta i rätt så stor utsträckning även om den kvinnliga ekonomipersonalen. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på att under senare år har man ju börjat lägga allt större vikt vid arbetsterapien i fråga om behandlingen av de sinnessjuka, och man söker därför att i största möjliga utsträckning sysselsätta de sinnessjuka.

Jag tror därför, att det finns synnerligen goda skäl för att låta även den kvinnliga ekonomipersonalen ha kvar den pensionsålder, som den nu har, nämligen 55 år, liksom den kvinnliga sjuksköterskepersonalen, och jag ber att på de skäl, jag nu anført, på denna punkt få yrka bifall till den av herr Ström m. fl. anförda reservationen.

I herr Petréns yttrande instämde herr *Granath*.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende på den nu föredragna delen av åldersförteckningen yrkats dels att densamma skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Ström m. fl. därom anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på godkännande av utskottets förslag i nu ifrågavarande del vara med övervägande ja besvarad.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Herr *Berling* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner den till bankoutskottets förslag till civilt tjänstepensionsreglemente hörande åldersförteckningen (Bilaga B), såvitt angår befattningshavare vid statens sinnessjukhus, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr *Ström* m. fl. vid utskottets utlåtande nr 60 därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

De delar av åldersförteckningen, som rörde väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vägorganisationen i länen, statistiska centralbyrån och riksräkenskapsverket.

Godkändes.

Den del av åldersförteckningen, som rörde tullstaten.

Denna del av förteckningen hade följande avfattning:

V e r k o c h b e f a t t n i n g a r	Levnadsår
<i>Tullstaten.</i>	
Tullkontorist	63
Tullöveruppsyningsman	63
Tulluppsyningsman	63
Tillsyningsman	63

Enligt avgiven reservation hade herrar *Ström*, *Berling*, *Bäcklund*, *Lovén*, *Paulsen* och *Severin* ansett, utom annat, att pensionsåldern för tillsyningsmän vid tullverket borde fastställas till 60 år och fördenskull yrkat, att Bilagan B till reglementet måtte i nedan angivna del erhålla följande lydelse:

V e r k o c h b e f a t t n i n g a r	Levnadsår
<i>Tullstaten.</i>	
Tullkontorist	63
Tullöveruppsyningsman	63
Tulluppsyningsman	63

Herr *Ström*, *Torsten*: Herr talman! När utskottet gick att gruppera upp de olika befattningshavarna, uppdrog det åt en delegation på fyra personer att utforma ett förslag. Detta förslag avlämnades så till utskottet, men sedan utskottet hade fått detsamma till behandling, gjordes vissa underhandsunder-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

sökningar, och dessa underhandsundersökningar resulterade i att från tullverkets chef avgavs svar, att det var olämpligt att sätta tillsyningsmännen i en annan grupp än tullvakterna, och att man borde ha dessa befattningshavare i samma grupp. Jag och några andra utskottsledamöter ha alltså reserverat oss för att tillsyningsmännen i tullverket skola placeras i den grupp, som har en pensionsålder av 60 år. Det finns ett förslag, som åtföljer reservationen, enligt vilket under rubriken tullstaten skulle upptagas tre kategorier, nämligen tullkontorist, tullöveruppsyningsman och tulluppsyningsman i 63-årsgruppen, medan tillsyningsmän skulle flyttas till 60-årsgruppen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Berling*.

Herr **Hansén**: Gentemot den siste ärade talaren ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan, i vad det gäller tillsyningsmännen. Emellertid finns det en inadvartens på denna punkt, som jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på. Sedan detta betänkande blivit justerat, har det kommit till utskottets kännedom, att vi missuppfattat den sysselsättning, som den personal har, som tillhör kategorien tullvakter. Det har nämligen upplysts, att de äro fullt jämställda i sitt arbete med tillsyningsmännen, och på grund härav vill jag ställa det yrkandet, att i bilaga B under rubriken »tullstaten» omedelbart efter befattningen »tillsyningsman» upptages befattningen *tullvakt* med en pensionsålder av 63 år. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr **Wohlin**: De uppgifter, som tillkomma tullvakterna och tillsyningsmännen i tullverket, äro praktiskt taget sammanfallande. Det finns ingen som helst anledning att göra någon differentiering mellan dessa båda kategorier av befattningshavare i det föreslagna reglementet. Vare sig kammaren beslutar sig för att gå den av herr Ström anvisade vägen eller den av herr Hansén anvisade vägen, har kammaren rättat till en uppenbar inadvartens i utskottsutlåtandet, som icke bör stå kvar i detsamma. För egen del tillåter jag mig instämma i det yrkande, som herr Hansén framställde. Därigenom komma dessa kategorier av befattningshavare, nämligen tulluppsyningsmän, tillsyningsmän och tullvakter, som i det väsentliga ha samma tjänsteuppgifter, att i avseende å pensionsåldern bli behandlade lika.

Herr **Åkerberg**: Jag omnämnde denna sak redan i principdebatten, och jag uttalade då, att man skulle kunna tänka sig den utvägen, att Kungl. Maj:t till nästa år kom in med förslag till de jämkningar, som kunna vara erforderliga. Då nu här förslag har framställts om att riksdagen omedelbart skulle genomföra de jämkningar, som äro betingade av vad man redan nu vet beträffande dessa saker, har jag ingenting däremot.

Beträffande tullstaten kan man, som den senaste ärade talaren anmärkte, åstadkomma jämvikt, vare sig man går på den av herr Ström förordade vägen att flytta ned tillsyningsmännen eller den av herr Hansén förordade vägen att flytta upp tullvakterna. Med hänsyn till hela läggningen av denna uppställning anser också jag i likhet med herr Wohlin, att man uppnår det bästa och mest smärtfria resultatet genom att flytta upp tullvakterna, varför jag ber att få yrka bifall till herr Hanséns förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste talmannen, att därunder yrkats dels, av herr *Hansén*, att den under behandling varande delen av åldersförteckningen skulle godkännas med det tillägg, att omedelbart efter befattningen »tillsyningsman» upptoges befattningen »tull-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)
vakt» med en pensionsålder av 63 år, dels ock att kammaren skulle godkänna motsvarande del av den av herr Ström m. fl. vid utlåandet sist anförda reservationen.

Därefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i nu föredragna del samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Hanséns yrkande vara med övervägande ja besvarad.

De delar av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid riksarkivet, naturhistoriska riksmuseet, akademien för de fria konsterna, musikaliska akademien, Uppsala universitet, Lunds universitet, Karolinska mediko-kirurgiska institutet, tekniska högskolan, Chalmers tekniska institut, gymnastiska centralinstitutet, statens biografbyrå, statens växtskyddsanstalt, lantbrukshögskolan, lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitutet vid Alnarp, Flyinge hingst-depå och stuteri, Strömsholms hingstdepå, veterinärhögskolan, statens veterinärbakteriologiska anstalt, statens centrala frökontrollanstalt, skogshögskolan, statens skogsförsöksanstalt, lantmäteristyrelsen, rikets allmänna kartverk, lotsstyrelsen, lots- och fyrstaten, patent- och registreringsverket samt statens provningsanstalt.

Godkändes.

Den del av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid postverket.

Denna del av förteckningen lydde:

V e r k o c h b e f a t t n i n g a r	Levnadsår
<i>Postverket.</i>	
Förrådsmästare	63
Förste postexpeditör	63
Stationsmästare av klass 6	63
Transportmästare	63
Postexpeditör	63
Bokbinderiförman	63
Tryckeriförman	63
Brevbärförman	63
Stationsmästare av klass 7	63
Stationsmästare av klass 8	63

Enligt den förut omnämnda, av herrar *Ström, Berling, Bäcklund, Lovén, Paulsen* och *Severin* anförda reservationen hade reservanterna ansett, att pensionsåldern för brevbärförmän vid postverket borde fastställas till 60 år och fördenskull yrkat, att Bilagan B till reglementet måtte i nedan angivna del erhålla följande lydelse:

V e r k o c h b e f a t t n i n g a r	Levnadsår
<i>Postverket.</i>	
Förrådsmästare	63
Förste postexpeditör	63
Stationsmästare av klass 6	63
Transportmästare	63

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Verk och befattningar	Levnadsår
Postexpeditör	63
Bokbinderiförman	63
Tryckeriförman	63
Stationsmästare av klass 7	63
Stationsmästare av klass 8	63

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Åberopande de synpunkter jag anförde vid behandlingen av tullverkets personal, får jag här yttra några ord angående brevbärförmännen. Det förhåller sig precis på samma sätt, då det gäller dessa, att här har begåtts ett misstag, då de blivit placerade i en annan grupp än brevbärarna. Dessa tjänstemän ha ju åligganden av samma natur, som brevbärarna ha, och borde följaktligen placeras i samma pensionsgrupp.

Jag vet, att chefen för postverket, generaldirektör Örne, kommer att närmare utveckla dessa synpunkter, när han nu efter mig tar till orda. Jag inskränker mig alltså till att helt kort yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! Såsom en av reservanterna nu framhållit, har det på denna punkt insmugit sig ett uppenbart misstag. Utskottet har tydligen låtit förläda sig av titeln »brevbärförman» till att placera denna sorts funktionärer i samma grupp som exempelvis trädgårdsförmän vid statens järnvägar och en hel del andra förmän. Förhållandet är i själva verket det, att en brevbärförman helt enkelt är en brevbärare. Han fullgör samma brevbäringsskyldighet som sina kamrater i brevbärlaget. Den enda skillnaden är den, att han har ansvaret för laget. Han skall se till, att all posten verkligen är med när brevbärarna utgå, han skall skriva på tidningar, han får då och då taga sig för att sortera posten åt nykomlingar, som ej kunna distriktet. Han har sålunda ett betydligt hårdare arbete än sina kamrater i laget, och det är betecknande, att de brevbärförmän, som ha nyss avgivna tjänstgöring, i allmänhet ej stå ut till ens 60 år, utan när de komma upp mot de åren, begära att få bli överflyttade till värdebrevbäringen — värdebrevbärarna stå i samma lönegrad som de, den sjunde.

Nu har utskottet placerat värdebrevbärarna, eftersom de icke ha förmäns-titel, i den grupp, som skall avgå vid 60 år. Det är ju orimligt att ställa det så, att en grupp, som går över till att bli värdebrevbärare för att få det lindrigare, skulle stå kvar till 63 år, men om de söka sig över på den räddningsväg, som de hittills haft, när det blir för tungt i deras egentliga yrke, avgå redan vid 60 år. Jag förmodar, att från utskottets sida kommer att yrkas, att titeln brevbärförman skall utgå.

Ja, en sak till, herr talman! Vi ha också ett annat slags brevbärförmän, som icke äro egentliga förmän, utan verkställa sortering. De ha placerats under denna titel, därför att lönegraden passar, och det ej finns någon annan titel. De fullgöra emellertid samma sysslor som förste postiljoner, och förste postiljonerna skola avgå vid 60 år. Då böra även dessa, som så att säga tituleras brevbärförmän men som i själva verket fullgöra ett sorteringsarbete, avgå vid 60 år.

Sedan förekommer ett par steg högre upp under denna rubrik postexpeditörer. Jag tillåter mig, herr talman, att sätta i fråga, huruvida det var riktigt att beträffande ens kassatjänstemännen frågå Kungl. Maj:ts förslag.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Generalpoststyrelsen har visserligen en gång föreslagit 63 år för de kvinnliga postexpeditörerna såsom avgångsålder. Men då tänkte man sig, att den allmänna avgångsåldern skulle vara 65 år, och det vore givetvis i strid med det dåvarande förslaget i dess helhet att flytta ned hela kategorien till sextioårsgruppen. Herrarna kanske känna till, att bankerna i allmänhet bruka pensionera sina kvinnliga kassatjänstemän vid en betydligt tidigare ålder än 60 år. De anses icke stå ut med det hetsande arbetet att räkna penningar, och postexpeditörer, som sitta i kassorna i postverket, ha numera minst samma ansvar och krav på sig som banktjänstemännen. Deras huvudsakliga uppgift består i att taga emot och lämna ut pengar. Således skulle det finnas skäl att sänka pensionsåldern för hela gruppen till 60 år. Jag anser emellertid, att det ej låter sig göra. Det är en grupp på ungefär 400 personer, och det skulle ju i hög grad oroa utskottet.

Däremot finns det en annan sorts postexpeditörer, som jag tror, att utskottet skulle kunna vara med på att sätta i 60-årsgruppen. Det är nämligen på det viset, att för några år sedan delades postkupéerna upp i olika klasser med avseende på arbetets svårighet och ansvar. Förut fanns det bara postassistent, överpostiljoner i tionde lönegraden och förste postiljoner såsom föreståndare för postkupéer, men sedan inrättades det en mellangrad, postexpeditör i elfte graden. Till chefskapet för sådana postkupéer befordras uteslutande folk ur postiljonsgraden, som inte förut ha genomgått någon kurs. Dessa personer äro ej kompetenta att fullgöra något arbete i sin egen grad på fasta postanstalter. Skillnaden mellan dessa och överpostiljonerna, från vilken grad de äro befordrade, är helt enkelt den, att de tjänstgöra i kupéer, som gå på längre sträckor med mera nattarbete, med större personal och med större ansvar. Det har varit vårt stora bekymmer i postverket, var vi skulle göra av denna grupp — det har varit fullt befogat att befordra dem till denna befattning — när de bli gamla. Det är givet, att de icke ha någon större förmåga att stå ut med arbetet, därför att de blivit befordrade från 10:e till 11:e lönegraden, från överpostiljoner till postexpeditörer, än de hade som överpostiljoner, och följaktligen böra, om man räknar med att överpostiljonerna äro utslitna vid 60 år och måste pensioneras då, även denna sorts postexpeditörer ovillkorligen pensioneras vid samma ålder. Jag vill nämna, att till denna grad befordras endast mycket förtjänta personer ur överpostiljonsgraden och någon gång ur förste postiljonsgraden, förtjänta på grund av sitt praktiska arbete inom postkupéerna. Denna grupp, som uppgår till ungefär 60 personer för närvarande, borde således ha brutits ut ur gruppen postexpeditörer, om man nu icke vill låta hela gruppen få en avgångsålder på 60 år. Och det är inte så konstigt, att skilja ut dem. Det gäller att karakterisera dem helt enkelt såsom sådana i järnvägsposten till postexpeditörer befordrade tjänstemän ur överpostiljons- och förste postiljonsgraderna, vilka icke ha genomgått någon särskild postexpeditörskurs. Därmed äro de fullt klart angivna.

Jag vågar emellertid ej begära, att man från utskottets sida skall kunna utan vidare vara med på ett sådant yrkande. Jag ville emellertid gärna hemställa till Kungl. Maj:t att taga denna sak under förnyat övervägande, och det är för närvarande åtminstone min avsikt att hemställa till Kungl. Maj:t att ingå till nästa års riksdag med en framställning på denna punkt.

Förhållandet är ganska likartat beträffande de s. k. expeditionsvakterna. Det har redan beslutats angående dem, herr talman, men jag tager mig friheten nämna ett par ord ändå om dem. De stå på sid. 69 och skäras alla över en kam. Nu är det naturligtvis så, att expeditionsvakterna i generalpoststyrelsen ha exakt samma uppgifter som expeditionsvakter i Kungl. Maj:ts kansli eller vilket annat ämbetsverk som helst och böra icke få någon särställning.

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Men vi ha också expeditionsvakter på postkontoren i 5:e lönegraden, således densamma som brevbärarna ha. Det händer mycket ofta, att man flyttar personer från att tjänstgöra som brevbärare till den befattning, som kallas expeditionsvakt, men på postkontoren finns det en grupp av sådana expeditionsvakter, på vilkas kroppskrafter och skicklighet det ställes mycket stora krav. De användas nämligen till att sköta posttransporter, lossning och lastning av post, och där hänger det ju, som herrarna kunnat iakttaga i tidningarnas insändaravdelningar under denna omlägningsperiod när det gäller postens befordran, på minuten, om man skall kunna tillfredsställa både järnvägen och allmänheten.

Vi ha också ett slags expeditionsvakter i lokalförvaltningen, som uträtta annat än sådant tungt arbete men som ofta utgöras av brevbärare, vilka vi ha flyttat in dit, och de böra givetvis stå i precis samma ställning som brevbärarna. Här skulle således egentligen behövas ett förtydligande i form av en not angående dessa expeditionsvakter, av innehåll, att expeditionsvakter i postens lokalförvaltning skola behandlas såsom brevbärare, med vilka de äro närmast jämförliga. Något yrkande på den punkten kan emellertid inte framställas. Jag har här endast velat förbereda kammaren på att man möjligen till en kommande riksdag kan behöva göra en justering på denna punkt. Det gäller inte någon större grupp, men det är ganska viktigt att inte skilja två personalgrupper, som äro så jämställda som brevbärare och expeditionsvakter i lokalförvaltningen, från varandra.

Vad jag nu emellertid ber utskottets vederbörande representanter ha vänligheten att omedelbart göra, det är att hjälpa mig att få frågan angående brevbärförmännen tillrättalagd.

Herr Hansén: Herr förste vice talman! Herr Örnes antagande, att titeln brevbärförman »förlett» utskottet, som han uttryckte sig, är riktigt. Vi ha nämligen gått efter den principen, att vi ansett oss i 63-årsgruppen böra uppföra alla dem, som stå i förmansställning och om vilka det inte var bekant, att de hade någon alldeles särskilt ansträngande arbetsuppgift. Då vi sedan stötte på brevbärförmännen, kunde vi inte gärna tänka oss, att de voro brevbärare, som gå omkring med posten. Sedan emellertid denna upplysning lämnats och man enligt min mening på goda skäl ställt brevbärarna i 60-årsgruppen, ber jag nu få göra yrkande om att »brevbärförmän» måtte utgå under rubriken Postverket i bil. B.

I anledning av vad herr Örne sedan anförde om de övriga grupperna ber jag få påpeka, att postexpeditörer, manliga, nu ha en pensionsålder av 67 år, och som jag redan i förmiddags nämnde, ansåg sig utskottet inte kunna vara med om att på en gång sänka pensionsåldern med så mycket som sju år vadan hela 67-årsgruppen överfördes till 63 år. Det finnes emellertid under samma rubrik en del tjänstemän, bl. a. kvinnor, som ha kassatjänst och tidigare haft en pensionsålder av 64 år och som på grund av likställighet i övrigt komma med här. Inom en hel del av verken finnas tjänster, som stundom besättas med män och stundom med kvinnor. Det finnes med andra ord tjänstinnehavare av båda könen i samma grupp, och där ha vi inte ansett att vi kunde ge oss in på att differentiera, även om vissa skäl talat därför.

Jag vill erinra om, att redan pensionssakkunniga yttrade, att de hade undersökt problemet och funnit, att en för långt driven differentiering skulle leda till mycket besvärliga konsekvenser, och då vi gingo att pröva detta fall, förbisågo vi inte, att det strängt taget ej var önskvärt att göra en uppdelning. Detta förslag bygger ju på lika pensionsålder för män och kvinnor,

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)
och då de ha samma tjänsteställning, ha vi inte kunnat göra någon åtskillnad.

Herr Örne har ju heller inte framställt något yrkande, utan ämnar måhända föra saken inför Kungl. Maj:t, i vilket fall den kan bli föremål för prövning i annan ordning.

Herr Åkerberg: Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till herr Ströms yrkande i fråga om brevbärförmännen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende på den nu förevarande delen av åldersförteckningen annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle godkänna motsvarande del av den av herr Ström m. fl. vid utlåtandet sist anförda reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i nu ifrågavarande del samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

De delar av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

Godkändes.

Den del av åldersförteckningen, som rörde befattningshavare vid domänverket.

Denna del av förteckningen hade följande lydelse:

V e r k o c h b e f a t t n i n g a r		Levnadsår
<i>Domänverket.</i>		
Överjägmästare		63
Byrådirektör		63
Jägmästare		63
Skogsskolföreståndare		63
Skogsingenjör		63
Skogstaxator		63
Assistent		60

Herr Ernfors: Herr talman! Som synes har utskottet i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition föreslagit riksdagen att besluta, att jägmästare skola bli pensionsmässiga vid 63 år. Då Kungl. Maj:ts proposition angående domänverkets omorganisation förelades riksdagen för godkännande, föreslog Kungl. Maj:t, att de tre nuvarande byråjägmästarna skulle ersättas med tre vanliga jägmästare, som skulle ha sin tjänst i domänverket. Genom den bestämmelse, som här föreslås, komma även de att få avgå vid 63 års ålder, under det att de i annat fall skulle fått avgå vid 67 års ålder. Dessa jägmästare bli inte i likhet med andra pliktiga att utföra sitt arbete ute i skog och mark utan komma att i anseende till sin arbetsuppgift bli jämställda med sekreterare, kamrerare, revisorer m. fl. inom domänverket. Därför anser jag för min del, att det vore en gärd av rättvisa, om dessa finge sin pensionsålder fastställd till 65 år.

Jag ber därför vördsamt, att kammaren ville biträda det yrkande, som jag här kommer att framställa, om ett så lydande tillägg: »För sådan jägmästare,

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

som tjänstgör i domänstyrelsen, inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken vederbörande uppnår 65 år.»

Som ytterligare motivering för detta yrkande vill jag påvisa, att dessa jägmästare hos utskottet anhållit om ändring härutinnan, och utskottet har för sin del på sid. 32, längst ned, sagt: »Utskottet har, om ock med viss tvekan, på grund av vad domänstyrelsens majoritet anfört funnit sig sakna tillräcklig anledning att på denna punkt föreslå ändring av Kungl. Maj:ts förslag.» Denna majoritet i domänverket var mycket liten. Det var tre, som reserverade sig: en överdirektör och två byråchefer.

På grund av vad jag nu anfört, herr talman, hemställer jag om bifall till det av mig gjorda yrkandet.

Herr Åkerberg: Herr talman! Ja, domänstyrelsen har ju för sin del gått in för att alla jägmästare skulle stå i samma klass och ha en pensionsålder av 63 år, men enligt vad som framgått torde det finnas vissa skäl för den av herr Ernfors föreslagna rationella klyvningen av gruppen i tvenne: en med 63 år och en annan med 65 år som pensionsålder.

Jag hemställer om bifall till herr Ernfors yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att därunder endast yrkats, av herr *Ernfors*, att den nu föredragna delen av åldersförteckningen skulle godkännas med tillägg vid befattningen »jägmästare» av en not av följande lydelse: »För sådan jägmästare, som tjänstgör i domänstyrelsen, inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken vederbörande uppnår 65 år.»

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i nu förevarande del samt vidare enligt herr Ernfors yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

20—34 §§ samt promulgationsstadgandet.

Godkändes.

Övergångsbestämmelserna.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att dessa bestämmelser, som omfattade tio särskilda med 1—10 betecknade punkter, skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Godkändes.

Punkten 2.

Denna punkt var så lydande:

Innehavare av domarämbete, vilken på grund av stadgandet i 12 § 1 mom. a) är skyldig att avgå från tjänsten före den 1 juli 1938, äger utan hinder av nämnda stadgande kvarstå i tjänst intill fyllda sextionio år.

Innehavare av domarämbete, vilken på grund av omförmälda stadgande är skyldig att avgå från tjänsten under tiden 1 juli 1938—30 juni 1939, äger utan hinder av stadgandet kvarstå i tjänst intill fyllda sextioåtta år.

Vid övergångsbestämmelserna hade reservation avgivits av herrar *Hansén*, *Bodin*, *Laurén* och *Wikström*, vilka på anförda skäl hemställt, att punkt 2 i övergångsbestämmelserna måtte erhålla följande lydelse:

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

Justitieråd och regeringsråd äger utan hinder av stadgandet i 12 § 1 mom. a) kvarstå i tjänst, om han vid reglementets ikraftträdande fyllt sextiofem år intill fyllda sjuttio år, om han vid nämnda tidpunkt fyllt sextio men ej sextiofem år intill fyllda sextionio år och om han vid samma tidpunkt fyllt femtiofem men ej sextio år intill fyllda sextioåtta år.

Annan innehavare av domarämbete, vilken på grund av stadgandet i 12 § 1 mom. a) är skyldig att avgå från tjänsten före den 1 juli 1938, äger utan hinder av nämnda stadgande kvarstå i tjänst intill fyllda sextionio år.

Är innehavare av domarämbete, som ej är justitieråd eller regeringsråd, på grund av omförmälda stadgande skyldig att avgå från tjänsten under tiden 1 juli 1938—30 juni 1939, äger han utan hinder av stadgandet kvarstå i tjänst intill fyllda sextioåtta år.

Herr Hansén: Herr förste vice talman! Som herrarna behagade finna, har jag jämte tre andra ledamöter av utskottet vid denna punkt avgivit en reservation. Det gäller övergångsbestämmelserna för högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter.

Jag vill till en början erinra om att det föreligger en motion, som väckts i denna kammare av herr Bismark m. fl., vari man särskilt påtalat den risk för rättssäkerheten samt den brist på kontinuitet i arbetet, som man kan befara, om Kungl. Maj:ts proposition oförändrad skulle bifallas. Nu har utskottet visserligen modifierat detta i sitt förslag till övergångsbestämmelser, men även utskottets förslag innebär en rätt så snabb omsättning i högsta domstolen under de närmaste åren. Motionärerna yttra i sin motion bl. a., att under åren efter 1929 »ha tillkommit ej mindre än 12 nya ledamöter, eller hälften av högsta domstolens hela ledamotsantal. Om härtill lägges den nyrekrytering av 6 ledamöter under år 1935, som skulle bli en följd av förslaget, skulle av domstolens 24 ledamöter 18 tillträtt sina ämbeten efter 1929 års ingång och alltså under mindre än sju år. Att en så genomgripande förändring i högsta domstolens sammansättning icke kan vara till fromma för rättsskipningen ligger i öppen dag.»

Jag ber genast få säga, att jag inte avgivit denna reservation av samma skäl som då det gällt befattningshavare eller tjänstemän i annan ordning, där billighetskravet varit bestämmande. Billighetskravet är tillgodosett genom den ståndpunkt, som utskottet intagit. Jag har jämte mina medreservanter framställt detta yrkande, därför att jag ansett det vara av allmänt intresse, att kontinuiteten och fastheten i högsta domstolens arbete icke på något sätt störes. Det är lätt att se skillnaden; om herrarna se på sid. 98, finnes där en tabell, som visar resultatet av ett bifall till dels det yrkande, som ligger i reservationen, och dels utskottsförslaget. Därav finner man, att enligt utskottsförslaget skulle med utgången av 1937 6 ledamöter av högsta domstolen ha nödgats avgå, men enligt den reservation, som jag och mina medreservanter ha avgivit, blir det endast 4. Även under de närmast därpå följande åren blir avgången jämnare fördelad efter reservanternas förslag. Vårt yrkande sammanfaller, som jag också nämnde i förmiddags, med högsta domstolens egen syn på denna fråga. Reservanterna ha nämligen tagit upp högsta domstolens egen, i skrivelse till finansministern gjorda hemställan i sådant syfte.

För de ledamöter av kammaren, som vid förmiddagens votering röstade för att ställa justitieråden och regeringsråden utanför tillämpningen av detta reglemente, vill jag fästa uppmärksamheten på, att ett bifall till reservationen tillgodoser övergången till det nya reglementet för dessa två domarkärer

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

på ett bättre sätt än utskottsförslaget. Jag ber därför att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Trygger, Hamrin, Petrén, Silfverstolpe, Bergman, Johan Larsson, Lindgren* och *Gunnar Bodin*.

Herr Öhman: Herr talman! Genom en övergångsbestämmelse i utskottsmajoritetens förslag, avseende domare i allmänhet, har den fråga, som nu föreligger, reglerats på ett sätt, som tar större hänsyn till billighetens krav än den kungl. propositionen. Men ser man på frågan från allmän synpunkt, från synpunkten av statsnyttan och rättsskipningens intresse, så förefaller det mig, som om icke heller utskottsmajoriteten tillräckligt beaktat den stora betydelsen av justitierådens arbete och särskilt den stora betydelsen av att bevara kontinuiteten i detta arbete. Jag vet ej, om propositionens standpunkt i denna del är fullt aktuell längre, sedan herr finansministern förklarat — om jag fattade honom rätt — att han ej hade något att erinra emot utskottsmajoritetens förslag, men det kan i alla fall vara av ett visst intresse att med några ord få erinra om effekten av den kungl. propositionens standpunkt i denna del, fast herr Hansén redan sagt åtskilligt därom.

I propositionen har den ålder, då justitieråden skola vara skyldiga att avgå och som nu är 70 år, sänkts till 67 år. Bestämmelsen härom skall tillämpas från och med den 1 juli 1935, då reglementet träder i kraft. Till följd härav måste inom ett halvt år efter reglementets ikraftträdande utnämnas icke mindre än 6 nya justitieråd, således en fjärdedel av hela antalet, som är 24. Denna plötsliga och stora nyrekrytering måste ju vara betänkelig ur arbetssynpunkt, och den synes ännu mera allvarlig, när man får veta — och detta berörde även herr Hansén — att under de senaste fem åren utnämnts icke mindre än 15 nya justitieråd, av vilka 12 ännu tillhöra högsta domstolen. Således skulle sedan 1929 av högsta domstolens 24 ledamöter 18 ha tillträtt sina ämbeten — alltså inom kortare tid än 7 år — och av dessa skulle 6 ha utnämnts under senare halvåret 1935. Det är klart, såsom herr Hansén också framhöll, att en så genomgripande förändring av högsta domstolens sammansättning ej kan vara av godo. Nu har emellertid utskottsmajoriteten föreslagit övergångsbestämmelser, som göra, att förändringarna i högsta domstolens sammansättning skulle bli mindre plötsliga och mindre genomgripande än enligt propositionen, men vad utskottet föreslagit är ändå enligt mitt förmenande ej tillräckligt.

För min del har jag — herr Hansén berörde också den saken något — jämte ett antal andra ledamöter av kammaren, herrar *Eliel Löfgren, Bissmark, Westman, Hamrin, Per Gustafsson* och *Sam Larsson*, väckt en motion med hemställan om ett tillägg till pensionsreglementet av innehåll, att hittills gällande bestämmelser i fråga om avgångsåldern fortfarande skulle tillämpas för de justitieråd och regeringsråd, som blivit utnämnda före den 1 juli 1934.

Redan förut i dag har högsta domstolens stora betydelse framhållits, men med hänsyn till förevarande frågas vikt skall jag be att få säga några ytterligare ord härom och om den särskilda karaktären av arbetet i högsta domstolen. Själv har jag en viss erfarenhet härom, eftersom jag, innan jag blev lantdomare, under en del år var föredragande i högsta domstolen. Det påpekas i sagda motion, att departementschefen som skäl för en sänkning av pensionsåldern särskilt för förvaltningens chefsposter betonat, att det är önskvärt, att de viktigare befattningarna inom administrationen ej innehas av personer med sådan ålder, att deras bästa arbetskraft merendels är förbrukad. Detta är naturligtvis riktigt, i allmänhet sett, men man måste dock skilja mel-

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

lan administrationens chefsposter och domarbefattningar. Departementschefen har lagt huvudvikten på dessa administrativa chefers förmåga av initiativ och handlingskraft, men just sådana egenskaper äro icke särskilt betydelsefulla för en domares verksamhet. I denna verksamhet kommer det mera an på den grundliga erfarenheten och det mogna omdömet, såsom framhålles i motionen, och med hänsyn härtill har i allmänhet en senare avgångsålder från tjänsten bestämts för domare än för andra ämbetsmän, i utlandet liksom hos oss.

Man får vidare betänka, att domares och administrativa chefsämbetsmäns arbete är väsentligt olikartat. I de administrativa verken har ju chefen i regel ensam beslutanderätt, medan besluten i en överrätt och särskilt i högsta domstolen fattas av ett domarkollegium, där varje ledamot har en röst. På det sättet uppstår emellertid mellan äldre och yngre ledamöter en samverkan, som är av mycket stor betydelse för rättsskipningen och dess kontinuitet.

För bevarandet av denna kontinuitet och för bevarandet av högsta domstolens utmärkta traditioner i övrigt är det, anser jag, av en synnerlig vikt, att domstolen icke förnyas alltför snabbt. Man måste besinna, vilken utomordentligt värdefull tillgång vårt land äger i Konungens högsta domstol. Det förslag, som framlagts i den av herr Hansén m. fl. avgivna reservationen, tillgodoser i högre grad än utskottsmajoritetens förslag önskemålet att till rättsskipningens gagn bevara högsta domstolens nuvarande ledamöter under en något längre tid.

Helst hade jag naturligen önskat yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen, som ju går längre än herr Hanséns reservation, men denna har mera karaktär av ett medlingsförslag och kan således, hoppas jag, ha utsikter att bli en samlande linje. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Hansén m. fl. avgivna reservationen.

I herr Öhmans yttrande instämde herrar *Borell, Löfgren, Björkman* och *Johan August Larsson*.

Herr Ernfors: Herr talman! Av den reservation, som jag sökt förfäktat i dag, har tydligt framgått, att jag haft en helt annan mening än de flesta här rörande pensionsåldern. Då denna reservation icke vunnit kammarens bifall är det klart, att jag gärna biträder ett förslag, som i någon mån kan tillmötesgå mina önsknings. Jag ansåg mig inte kunna biträda herr Hanséns reservation i utskottet, då jag i min egen reservation helt och hållet yrkat avslag. Men då kammaren, som sagt, icke har bifallit denna min reservation och jag anser den andra innebära en förbättring, jämfört med utskottets förslag, hemställer jag, herr talman, att få biträda herr Hanséns yrkande.

Herr Åkerberg: Herr talman! Efter det yrkande, som har framställts, förmodar jag att saken är klar, framför allt sedan herr Ernfors, som, om jag inte minnes fel, röstade mot herr Hanséns förslag i utskottet, här med liv och själ gått in för detsamma. Men jag vill i alla fall rädda min själ. Jag anser fortfarande, att det inte finns någon anledning att ställa en viss grupp i undantagsställning, så mycket mindre som de skäl, som anförts för denna undantagsställning, enligt min mening inte äro hållbara. Man har påpekat, att det skulle bli en så livlig omsättning i högsta domstolen. Jag upprepar, vad jag sade i principdebatten, att omsättningen blir lika livlig med den regel, som är föreslagen i reservationen, som i utskottets förslag, endast med den skillnaden, att omsättningen uppskjutes ett år. Jag vill erinra om att enligt utskottets övergångsbestämmelser kommer år 1935 att avgå ett justitieråd, 1936 tre, 1937

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

två, 1938 intet och 1939 två justitieråd. Enligt de alternativa förslag — både det, som framställts i utskottet och det i reservationen, vilka något skilja sig åt — skulle 1935 intet justitieråd avgå, medan 1936 skulle avgå ett justitieråd, 1937 tre, 1938 två och 1939 ett justitieråd. Man kan ju inte säga, att detta är någon så revolutionerande omsättning ens i en korporation med den begränsade omsättning, som högsta domstolen har.

Jag vill i det sammanhanget lämna en upplysning, som jag fått ifrån sakkunnigt och initierat håll, nämligen att det för närvarande finnes inte mindre än tre justitieråd, sysselsatta med lagarbete, som bara vänta på att få återinträda i högsta domstolen. Om man räknar med att åtta justitieråd av den nuvarande uppsättningen skulle komma att avgå under de närmaste åren, komma i alla fall tre gamla justitieråd tillbaka. Det blir alltså inte mer än fem, som komma att nyrekrytera denna enligt min mening högt förnämliga institution. Jag instämmer i att det är av största vikt, att man har de mest kvalificerade personer, som nationen kan åstadkomma, inom högsta domstolen; men jag är i alla fall inte så pessimistisk som de andra talare, som här yttrat sig beträffande nationens förmåga att åstadkomma sådana kvalitetspersoner.

Jag tror inte, att det är någon fara, även om vi gå med på utskottets förslag, vartill jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Häri instämde herr *Björck, Wilhelm*.

Herr **Westman**: Herr talman! Ett lands högsta domstol är ett så ömtåligt instrument, att man alldeles särskilt noga bör akta sig för att rubba på densamma. Jag tror, att alla kulturstater ha den uppfattningen, att man bör vara mycket försiktig, när det gäller att göra ingrepp i högsta domstolens verksamhet. Jag vill för min del därför hemställa, huruvida inte kammaren skulle vilja biträda herr Hanséns reservation, som mindre än utskottets förslag är ägnad att verka störande i den kontinuerliga gången av högsta domstolens arbete.

Som den sista ärade talaren sade, är det ju så, att några justitieråd för närvarande äro upptagna med lagarbete, men jag förmodar, att så alltid kommer att vara fallet, och därför kan man inte i detta sammanhang åberopa den saken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Hansén m. fl. avgivna reservationen.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den under behandling varande punkten enligt utskottets förslag samt vidare på punktens godkännande med den lydelse, som förordats i den av herr Hansén m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Första stycket i förevarande punkt hade följande avfattning:

Har annan ordinarie tjänsteman än i punkt 2 här ovan avses genom reglementets bestämmelser fått den för honom omedelbart före reglementets ikraftträdande gällande pensionsåldern nedsatt med två år eller mera och är han skyldig att avgå från tjänsten före den 1 juli 1938, skall för honom gälla en pensionsålder, som med följande antal år överstiger den i reglementet stadgade pensionsåldern, nämligen

med ett år, om den förutvarande pensionsåldern nedsatts med två år,

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)
med två år, om pensionsåldern nedsatts med tre år,
med tre år, om pensionsåldern nedsatts med fyra år, samt
med fyra år, om pensionsåldern nedsatts med fem år eller mera.

Herr Stendahl: Herr förste vice talman! Det har för mig från åtskilliga håll påpekats, att om man läser detta moment enbart, kan det råda tvekan om vilket av reglementena som här avses, det gamla eller det nya. För min del läser jag ju bestämmelsen på det sättet, att om man går till utskottets motivering, där det hänvisas till tabellen på sidan 86, är det alldeles tydligt, att det nya reglementet avses.

Då det emellertid är en fördel, om man kan läsa de olika paragraferna var för sig, utan att någon som helst tvekan kan uppstå om vad man åsyftar, skall jag be att få hemställa, att tredje raden i moment 3 utgår och att i stället på sjunde raden mellan orden »han» och »skyldig» inskjutas orden »enligt detta reglemente». Därigenom undviker man nämligen all tvetydighet.

Jag tillåter mig därför, herr förste vice talman, att göra ett dylikt yrkande.

Herr Norling: I fråga om övergångsbestämmelserna har jag tillåtit mig väcka en motion, som närmast torde böra anknytas till den nu föredragna punkten.

Under hänvisning till de svårigheter i ekonomiskt hänseende, som skulle uppstå för stora grupper av befattningshavare i händelse av en för dem oväntad tidig pensionering, har jag nämligen föreslagit, att riksdagen, vid bifall i huvudsak till Kungl. Maj:ts förslag om pensionsålderns sänkning till 60 år, i vad gäller 1—12 lönegraderna vid affärsdrivande verk, måtte i övergångsbestämmelse stadga rätt för nu i tjänst varande befattningshavare inom nämnda lönegrader att under ytterligare 5 å 10 år fram i tiden bibehålla sina tjänster även i sådana fall, då de enligt de nya bestämmelserna skulle vara skyldiga avgå under loppet av sålunda ifrågasatt övergångstid, dock att ingen därigenom må berättigas att i tjänst kvarstå utöver tid, som i nu gällande bestämmelser stadgas.

Nu har ju utskottet föreslagit en helt annan och mera invecklad anordning, som delvis — men också endast delvis — tillgodoser samma syfte, som jag hade avsett att främja. Jag har alltså den uppfattningen, att den av mig ifrågasatta anordningen eller, rättare sagt, den av mig föreslagna innebörden av övergångsbestämmelserna skulle betydligt bättre tillgodose rättvisans krav än den anordning, som utskottet har föreslagit. Dessutom hade ju den av mig föreslagna metoden den förtjänsten, att den var synnerligen enkel och lättbegriplig. Såvitt jag förstår, tjänar utskottets förslag i främsta rummet den uppgiften att onödigtvis krångla till en sak, som lämpligen kunde arrangeras på ett vida enklare sätt.

Emellertid är jag såsom motionär i frågan ändå belåten med att kravet på en rimlig övergångstid överhuvud taget har vunnit beaktande, vilket ju innebär, att de svårigheter, varom jag talade i min motion, väsentligen ha reducerats. Under dessa förhållanden har jag, herr talman, inte något yrkande att framställa.

Herr Åkerberg: Vad herr Stendahls yrkande beträffar, har jag ingen invändning att göra däremot, men jag tror inte, att det med hänsyn till begripligheten av bestämmelserna är behövt. Det innebär ju inte någon saklig ändring utan endast ett förtydligande. Om man jämför stadgandet med bilagorna och andra förefintliga bestämmelser och med motiveringen i utskottets utlåtande, framstår ju meningen klar ändå. Men om det anses erforderligt, att

Förslag till tjänstepensionsreglementen m. m. (Forts.)

man skriver själva bestämmelsen så, att den kan läsas fullt klart i själva lagtexten av allom och envar, har jag ingen erinran att göra mot det av herr Stendahl föreslagna tillägget.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten endast yrkats, av herr Stendahl, att densamma skulle godkännas med den ändring, att dels orden å tredje raden »genom reglementets bestämmelser» utelämnades, dels ock näst efter det å sjunde raden förekommande ordet »han» tillades »enligt detta reglemente».

Därefter gjordes propositioner, först därpå att punkten skulle godkännas oförändrad samt vidare enligt herr Stendahls yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Aterstående delar av övergångsbestämmelserna.

Godkändes.

Rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1).

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

*Punkten A 2).**Utskottets förslag till tjänstepensionsreglemente för arbetare.*

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 2)

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om reglementsförslaget.

Punkterna A 3)—A 10), B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänst innehavares rätt till pension m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa ändringar i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckningen;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa bestämmelser i fråga om rätt till pension för överdirektören och chefen för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande bestämmelser i fråga om rätt till pension för ordinarie tjänstemän vid domänverket; samt

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt överassistenten å övergångsstat vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet E. I. Haglund.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang. statlig
exportkredit-
garanti m. m.*

Föredrogs ånyo sammansatta stats-, bevillnings- och bankoutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig exportkreditgaranti m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 16 mars 1934 avlåten proposition, nr 256, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen *dels* medgiva, att svenska staten finge, i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser, under tiden till och med utgången av budgetåret 1934/1935 till belopp av högst 25 miljoner kronor — däri inberäknat de belopp, vartill garantier beviljats eller kunde komma att före utgången av nu löpande budgetår beviljas — iklädas betalningsansvar för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, *dels* — för disponerande såsom lån till vissa främmande stater för beredande av likvid, i den ordning och enligt de grunder, som av Kungl. Maj:t kunde bestämmas, för till vederbörande land levererade inhemska varor — för budgetåret 1934/1935 under Utgifter för kapitalökning och rubriken Fonden för förslag till statsverket, avdelning D. Övriga anslag anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, å 10,000,000 kronor, *dels ock*, vid bifall härtill, höja den i förslaget till riksstat för budgetåret 1934/1935 under rubriken F. Lånemedel upptagna inkomstiteln Övriga lånemedel med motsvarande belopp.

Ifrågavarande proposition hade hänvisats till statsutskottet. Efter överenskommelse mellan stats-, bevillnings- och bankoutskotten hade propositionen behandlats av sammansatt stats-, bevillnings- och bankoutskott.

I motionen nr 333 i första kammaren, av herrar *Joh. Larsson* i Örbyhus och *Elof B. Andersson* i Fältenborg, hade hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 253, besluta att det i proposition nr 256 angivna belopp, 25 miljoner kronor, intill vilket svenska staten finge iklädas betalningsansvar för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, skulle höjas till 40 miljoner kronor, att härav skulle intill en totalsumma av högst 15 miljoner kronor statsgaranti kunna beviljas och förskott å köpesumman lämnas för lantbruksprodukter såsom fläsk, nötkreatur (avelsdjur och andra), svin, hästar, utsäde och andra dylika inhemska varor, vilka försåts till de Socialistiska Rådsrepublikernas Union, samt att för disposition av sagda 15 miljoner kronor skulle gälla vad i förordningen angående statsgaranti för exportkredit m. m. den 26 juni 1933 stadgades om statsgaranti för exportkredit och förskott å köpesumman lämnad vid försäljning till utlandet av i förordningen omförmälda alster av jordbruk.

I motionen nr 585 i andra kammaren, av herr *O. E. Nylander*, hade hemställts,

1) att riksdagen måtte besluta, att villkoren för beviljande av exportkreditgaranti skulle så ändras, att exportkreditnämnden skulle, där speciella skäl därtill föreläge och efter prövning i de särskilda fallen, äga rättighet att bevilja exportkreditgaranti, innebärande, att ett belopp, uppgående till högst 75 procent av den av exportören lämnade krediten, komme att inflyta;

2) att för den händelse Kungl. Maj:ts proposition nr 253 icke skulle av riksdagen bifallas, besluta, att det belopp, för vilket svenska staten i hu-

'Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

vudsaklig överensstämmelse med nu gällande bestämmelser, dock med den i motionen föreslagna ändringen, under tiden t. o. m. utgången av budgetåret 1934/1935 finge iklädas betalningsansvar för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, skulle bestämmas till 35,000,000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om fortsatt statlig exportkreditgaranti samt motionerna I: 333 samt II: 585 (motionen I: 333 i vad den avsåge höjning av det i propositionen föreslagna kreditgarantibeloppet) *dels* medgiva, att svenska staten finge under tiden till och med utgången av budgetåret 1934/1935 till belopp av högst 35 miljoner kronor — däri inberäknat de belopp, vartill garantier beviljats eller kunde komma att före utgången av nu löpande budgetår beviljas — iklädas betalningsansvar för till utlandet levererade inhemska alster av industri, jordbruk och fiske, *dels ock* besluta, att för ifrågavarande exportkreditgarantier nuvarande bestämmelser skulle i huvudsak oförändrade gälla, dock med beaktande av vad utskottet förut i utlåtandet anfört rörande garantis maximibegränsning;

b) avslå motionen I: 333, i vad motionen avsåge beslut om ett särskilt exportgarantibelopp för leveranser till de Socialistiska Rådsrepublikernas Union av lantbruksprodukter;

II. att Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett anslag å 10 miljoner kronor för lån till främmande stater för viss export ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Hamrin, Strindlund, Olsson* i Golvasta och *Bodin*, vilka ansett, att utskottets motivering bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

Herr Hamrin: Herr talman! Sedan medkammaren godkänt det sammansatta utskottets både kläm och motivering, finns det inte någon anledning att framställa det yrkande, som jag eljest haft för avsikt att här komma med. Men jag kan i alla fall inte underlåta att säga några ord i anknytning till den reservation, som jag och tre andra ledamöter av det sammansatta utskottet fogat till utskottsbetänkandet.

Jag erinrar kammaren därom, att vid förra årets riksdag beslöts, att i de 75 miljoner kronor, som Kungl. Maj:t då befullmäktigades att teckna garanti för vid export till främmande länder av svenska exportvaror, inrymdes ett belopp av 6 miljoner kronor, varmed avsågs att finansiera exporten av jordbruksprodukter. Sedan Kungl. Maj:t i år framlagt proposition om ett lån på 100 miljoner kronor till Sovjetunionen och denna proposition av kända skäl sedan av Kungl. Maj:t blivit återkallad, finns det ingen anledning för mig, som eljest skulle ha talat för en av mina meningsfränder väckt motion om höjning av beloppet från 6 till 15 miljoner, att tala för den motionen. Men däremot tillåter jag mig här upprepa vad jag förra året framhöll i det sammansatta utskottet i samband just med de 6 miljoner, som skulle komma till användning för export av jordbruksprodukter, att därest det skulle vara möjligt att helt eller delvis utnyttja dessa 6 miljoner kronor, måste det ske en samverkan emellan industriens folk och jordbrukets. Det är ju så, som herrarna väl känna till, att industrien har sin särskilda organisation både här hemma och världen runt. Den är ganska fulländad, och den befinner sig ständigt och jämt i verksamhet för att bevaka industriens intressen. Någon motsvarighet

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)
härtill finns icke på jordbrukets område, men jag skall i detta sammanhang icke upptaga den frågan till närmare skärskådande. När riksdagen nu emellertid icke blott skall bemyndiga Kungl. Maj:t att låta teckna garanti till ett högre belopp än handelsministern förutsatt, utan jämväl reserverar 6 miljoner kronor till exportgaranti för jordbruksprodukter och därtill ger exportkreditnämnden möjlighet att höja statsgarantien till 75 procent, så menar jag, att det inte vore för mycket begärt, att man vid särskilda tillfällen, då detta visar sig vara möjligt, ser till, att jämväl jordbrukets intressen bli tillgodosedda med biträde av industriens organisationer. Jag hyser, herr talman, inte så värst stora förhoppningar, att det skall kunna ske i någon större omfattning, men jag är livligt övertygad därom, att om exportkreditnämnden med intresse följer denna fråga, skall nämnden komma i tillfälle att förmå industriens folk och organisationer att göra en liten insats för att främja exporten av jordbruksprodukter. Det är detta önskemål, som vi reservanter hade velat, att riksdagen särskilt strök under, för att det skulle bli det allvar i ett sådant påpekande, som är nödvändigt, för att något resultat skall vinnas.

Jag har som sagt, herr talman, icke för avsikt att nu framställa något särskilt yrkande, men jag har velat fästa uppmärksamheten på reservationen, ty den pekar dock i någon mån på en möjlighet att tillgodose just de intressen och fylla de uppgifter, som avsågos med beviljandet av de 6 miljonerna. Jag ser, att handelsministern skakar på huvudet, men jag tillåter mig i alla fall att vädja till handelsministern, att någonting måtte göras, och det bör gå, om man sätter makt bakom ordet vid vissa tillfällen. Det är dock så, att vi tillverka vissa produkter, som utlandet och särskilt ett visst land måste köpa av oss, och vi ha vissa industrier, som icke sälja utan att de få den högsta möjliga kreditgarantien tecknad. Jag menar, att det då går att sätta vissa villkor för att främja lantbrukets intressen. För övrigt vill jag framhålla, att när vår stora granne i öster kunde förmås att köpa omedelbart för 15 miljoner kronor enligt det avtal, som var ifrågasatt, skall det väl icke vara utsiktslöst att få sälja låt mig säga för en tiondel av samma belopp på de vägar, som jag här anvisar.

Jag hoppas således, att de nu framförda synpunkterna verkligen beaktas och att man söker främja dessa intressen, så att det blir någon mening med de 6 miljoner kronor, som riksdagen befullmäktigar Kungl. Maj:t att använda för export av jordbruksprodukter.

I detta anförande instämde herrar *Johan Larsson, Elof Andersson, Gunnar Bodin, Johan August Larsson* och *Holstenson*.

Herr Bärge, Anders: Herr Hamrins anförande föranleder mig att besvära kammaren med några få ord.

Vad som i reservationen framhålles, kan kanske betraktas som ett uttryck för en starkt avvikande mening från den, som utskottsmajoriteten hyst i denna fråga. Det tillkommer inte mig att försvara utskottets ståndpunkt. Jag är övertygad om att utskottets ärade vice ordförande kommer att sköta den saken. Jag vill bara ha sagt ifrån, att om vi inom utskottet hade beretts tillfälle att i tid taga del av de synpunkter, som anläggas i reservationen, är det tänkbart, att den hade vunnit anslutning från flera utskottsledamöter än de nu synliga reservanterna. Förhållandet var ju, att vi först vid betänkandets justering närmare fingo grepp om vad man önskade få såsom ett villkor fäst vid beviljandet av exportkrediten.

Nu kan jag i motsats till herr Hamrin inte med säkerhet bedöma, om det är möjligt att åstadkomma något på de vägar, som reservanterna här förorda.

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

Men jag kan icke finna annat än att det är berättigat, att man tar under omprövning, huruvida man kan bereda någon större avsättning för jordbrukets produkter än som, utan de av reservanternas föreslagna åtgärderna, skulle kunna låta sig göra. Man kan ju säga, att det inte är riktigt att belasta industrien med en sådan skyldighet. Därpå vill jag svara, att då såväl industriens talesmän som jordbrukets avstodo från de möjligheter, som på annan väg höllos öppna för beredande av större avsättning för såväl industrialster som jordbruksprodukter, kan det icke vara orimligt, att de få hjälpas åt, även när det gäller att lägga till rätta användningen av den nu föreslagna exportkrediten på det sätt, som för båda parterna är mest gagneligt.

Att jag icke anslutit mig till reservationen beror således uteslutande på att jag icke hade fått tillfälle att i god tid taga del av vad reservationen skulle komma att innehålla. Jag har med dessa ord velat uttrycka min sympati för det syfte, som reservationen velat främja.

Herr Bagge: Herr förste vice talman! När jag icke biträtt den föreliggande reservationen i utskottet, beror det på att det, som reservanternas ville ha in i motiveringen, icke föreföll mig ha någon praktisk betydelse eller tjäna något till. Jag har hört, att i andra kammaren exportföreningens direktör lär ha uttalat, att föreningen, oavsett om det blir den ena motiveringen eller den andra, kommer att göra allt för att ordna ett sådant samarbete, om den kan.

Jag har rakt ingenting att invända, herr förste vice talman, om kammaren finner, att reservationen bör föredragas framför utskottets förslag.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Jag vill endast deklarera, att det förhåller sig så, som herr Bärge i Katrineholm meddelade, att först när förslaget till utskottets betänkande förelåg, gjordes ett yrkande i det syfte, som reservationen ger uttryck för. Vid behandlingen av yrkandet inom utskottet röstade jag för detsamma, men då det inte vann majoritet, tyckte jag, att det inte var av så stor betydelse, att man genom en reservation behövde särskilt understryka ifrågavarande synpunkter. Reservationen har emellertid kommit till, men jag har inte blivit i tillfälle att ansluta mig till densamma. Jag instämmer givetvis gärna i dess syfte, ehuru jag dock vill säga, att den vänlighet, som man här viftar med emot jordbruket, bör man inte fästa alltför stort avseende vid. Jag förbiser naturligtvis inte, att det vore bra, om man kunde ordna på det sätt, som i reservationen åsyftas, men jag förmenar, att jordbruket dock skall kunna bevaka sina möjligheter att finna avsättning för sina produkter på utlandsmarknaden. Jordbruket blir naturligtvis liksom andra näringsgrenar företrätt av den representation, som vi ha i utlandet, och i somliga länder ha vi särskilda lantbruksråd, som skola bevaka jordbrukets intressen, vilket vi få förutsätta att de också göra. Dessutom finnas också affärsorganisationer inom jordbrukets område, som givetvis anstränga sig för att öka avsättningen i utlandet i den mån det är möjligt. Men vi känna också till, hur svårt det är att på detta område vinna exportmöjligheter, och det är tydligt, att detta har varit anledningen till att den kredit, som under det gångna året stått till förfogande, inte har kunnat utnyttjas.

Jag är förvissad om att de, som representera jordbrukets intressen, inte komma att underlåta att göra allt vad de kunna för att bereda avsättning för jordbruksprodukter. Men om industrien kan hjälpa till härmed, böra jordbrukets målsmän givetvis vara tacksamma för det.

Jag har velat säga dessa ord såsom en förklaring, dels till att de anförda

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)
synpunkterna icke kommit till uttryck i utskottets utlåtande och dels till att jag inte anslutit mig till reservationen.

Herr Westman: Herr talman! Det förefaller mig, som om samtliga talare, som uppträtt här i debatten, vore vänner, mer eller mindre ljumma, av tanken på en samverkan mellan industriens och jordbrukets målsmän, vilken skulle vara till gagn, när det gäller att skaffa vårt jordbruks produkter avsättning på främmande marknader. Jag har icke riktigt förstått, varför någon, som intar en sådan ståndpunkt, skulle vilja sätta sig emot att det i utskottets motivering gjordes ett uttalande till förmån för en sådan samverkan. Visserligen är det ju sant, att andra kammaren har avslagit reservationen, men i andra kammaren uttalades också från alla möjliga håll, att den tanke, som framförts i reservationen, är riktig och att det kan vara skäl att pröva, om icke den anordning, som reservationen förordar, kunde bli till nytta och gagn.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, som det icke kunde skada, att första kammaren genom ett beslut i denna riktning gav uttryck för sin mening, och jag ber därför, herr talman, att få hemställa, att kammaren måtte bifalla den reservation, som är avgiven av herr Hamrin m. fl.

I herr Westmans yttrande instämde herrar *Tjällgren, Per Andersson och von Heland*.

Herr statsrådet **Ekman:** Jag hyser lika väl som alla andra, vilka yttrat sig i debatten, det största intresse för att jordbruket skall kunna i andra länder avsätta sitt överskott av produkter av skilda slag. Men jag kan icke fästa så stort avseende vid reservationen, som någon talare synes göra. Mycket beror nämligen på, vilken mening som inlägges i reservationen.

Är det så, att vad som står i reservationen skall vara ett villkor, då exportkreditnämnden skall pröva inkomna ansökningar om exportkreditgaranti för industriprodukter, synes det mig, som om det villkoret skulle komma att omöjliggöra affärer med industriprodukter, utan att man därför får sälja något av vårt överskott av jordbruksprodukter. Är det däremot så, att det här bara är fråga om ett allmänt önskemål, bakom vilket ligger, att man vill understryka behovet av ett samarbete mellan industriens och jordbrukets målsmän, men att vad som står i reservationen till intet förpliktar, tror jag inte, att ett bifall till reservationen kommer att leda till ett bättre resultat än det, som exportföreningen och någon sammanslutning på jordbrukarhåll frivilligt skola kunna åstadkomma.

Jag vill gärna ha en förklaring på hur det skall gå till, om kammaren bifaller reservationen och vad som däri föreslås betraktas som ett villkor. Låt oss säga, att man exempelvis skall sälja för några miljoner kronor kullager till det land på andra sidan Östersjön, som den förste ärade talaren i debatten åsyftade. Om nu kullagerfabriken i konkurrens med säljare från andra länder, vilka lika väl som vi ha sina exportkrediter, lämnar ett anbud, får den stå för detta. Den svenska firman räknar ut, hur stor exportkreditgaranti den behöver, för att affären skall kunna göras. Så inlämnar den en ansökan om en sådan exportkreditgaranti. Då säger exportkreditnämnden, om det, som föreslås i reservationen, skall vara ett villkor: »Hur mycket ha ni sålt av jordbruksprodukter?» Kullagerfabriken säger: »Det har varit svårt att få den här affären att gå igenom även utan att hänga på något ovidkommande. Vi äro inte fackmän på området och ha inte möjligheter att sälja jordbruksprodukter.» För att kunna göra affären behövs emellertid den garanti på 60 procent, som riksdagens föreskrifter angående exportkreditgarantien med-

'Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)

ge. Då säger exportkreditnämnden, om detta skall vara ett villkor: »Vi kunna med hänsyn till vad riksdagen sagt inte ge er mer än 45 procent.» Det blir under sådana förhållanden ingen affär vare sig med kullager eller med jordbruksprodukter.

Jag har tagit detta exempel, därför att den förste ärade talaren sade, att om man bara satte makt bakom orden, skulle det komma att gå så väldigt lätt. Ett sådant uttalande gjordes icke, då andra kammaren diskuterade saken, utan där underströks det ifrån jordbrukets talesmän, att det var fråga om ett önskemål, och då den synpunkten betonades, vann reservationen icke andra kammarens bifall, ty den tyckte väl, att ett så allmänt önskemål, som kanske inte förpliktar till så särdeles mycket, fanns det inte någon större anledning att besluta om.

Jag ber också, herr talman, att få säga, att jag inte tror, att man kan jämställa affärer i allmänhet med den speciella affär, som den förste ärade talaren omnämnde. I det fallet skulle vi göra en insats. Vi skulle nämligen lämna en kredit, och såsom villkor därför kunde vi bestämma hur krediten skulle användas. Jag tror inte, att den enskilde företagaren — inom jordbruksbranschen, den kemiska industrien, en annan gång inom den mekaniska verks- stadsindustrien — när han kommer ut och skall underhandla för att få affärer till stånd, kan uppställa samma villkor, som den svenska staten i det åsyftade fallet kunde göra.

Herr talman! Jag tror, att om det här är fråga om ett önskemål, får ett beslut i den riktningen icke den betydelse, man föreställer sig, utan lika stor nytta skulle åstadkommas genom ett frivilligt resonemang mellan exportföreningen och någon lämplig organisation bland jordbrukarna. Är det där- emot så, att man vill uppställa ett villkor för beviljande av exportkredit- garantien, tror jag, att det skulle omöjliggöra även de affärer med industri- produkter, som eljest skulle komma till stånd.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag beklagar, att jag nödgas korrigera herr handelsministern i olika avseenden. Jag har uttalat mig på det sättet: »Jag hyser icke så värst stora förhoppningar, att det skall kunna ske i någon större omfattning», varefter jag utvecklade detta resonemang. Herr handelsmini- stern tillåter sig att tolka mitt uttalande på det sättet, att jag skulle ha för- klarat, att det ginge »väldigt lätt». Jag har litet svårt att förstå en sådan polemik, herr statsråd.

Vidare vill jag påpeka, att vad vi här föreslagit icke är något besynnerli- gare än att Kungl. Maj:t lånar Sovjetunionen 100 miljoner kronor på det villkoret, att denna köper för 15 miljoner kronor lantmannaprodukter. Huru- dant är läget här? Kungl. Maj:t får fullmakt att teckna garanti för ett visst belopp, av vilket 6 miljoner skola användas till finansiering av export av jord- bruksprodukter. Exportkreditnämnden har en ganska bred marginal, inom vilken den kan röra sig. Den kan praktiskt taget gå ned till 10 procents ga- ranti och den kan gå upp till 75 procent. De firmor, som ha, låt mig säga med det nyssnämnda landet att göra, ha sina förbindelser där. Affärerna skötas ifrån köparens sida av en enda institution, vilken, såsom känt är, har hand om hela importen. Den svenska säljaren säger till exportkreditnämnden: »Jag kan göra upp den här affären, om ni beviljar mig den högsta garantien, 75 procent.» Och till köparen säger han: »Jag kan göra affären med er un- der förbehåll, att ni hjälper oss av med den och den kvantiteten jordbruks- produkter.» Jag måste säga, att jag icke alls tycker, att detta är märkvär- digare, än när Kungl. Maj:t begär 100 miljoner kronor till kredit och däri inrymmer 15 miljoner för jordbruksprodukter. Det är precis samma köpare

Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)
i båda fallen, såväl när det gäller lantmanna- som industriprodukter, det är ostridigt. Säljaren är också precis densamme i båda fallen, skillnaden är endast, att staten i det återopade fallet skulle sörja för att lantmannaprodukterna blevo hopsamlade och exporterade. Jag menar, att man skulle kunna i vissa fall, för att använda ett milt uttryck, söka genomföra något sådant. Och det är inte så, som herr statsrådet gör gällande, att det här skulle uppställas några villkor. Det står ju tvärtom i detta förslag till uttalande, att detta lämpligen torde »kunna ske genom att vid bestämmande av statsgarantiens storlek beträffande export av industrivaror hänsyn i varje särskilt fall toges till huruvida och i vad mån exporten är förbunden med utförsel av jordbruksprodukter». Det gäller alltså en prövning från fall till fall och en undersökning, i vad mån detta kan ske. Jag tror inte, att vi behöva vara tveksamma, om det är fråga om ett villkor eller inte. Ha vi bara den goda viljan, bör försöket göras och denna utväg undersökas.

Nu skulle jag naturligtvis uttala min tacksamhet till herr Westman, som framställde ett formligt yrkande i enlighet med den av mig och tre andra ledamöter avgivna reservationen. Men jag vet icke, om herr Westman har observerat, att om första kammaren bifaller reservationen, bortfaller det stycke av motiveringen på sid. 9, som börjar med ordet »Vad» och slutar med orden »statsmedel förskötteras», och då finnes, såvitt jag förstår, inte det ringaste sympatiuttalande för den tanke, som där kommer till uttryck beträffande jordbruksprodukterna. Jag tror, att det är en ganska farlig väg, och det var anledningen till, herr talman, att jag icke ville besvara med något yrkande.

Herr statsrådet **Ekman**: Jag tillåter mig framhålla, att det är en väsentlig skillnad emellan de affärer, varom underhandlingar i fortsättningen eventuellt komma att upptagas, även när det gäller den stat med en centraliserad inköpsorganisation, som herr Hamrin omnämnde, och den affär, som det påtänkta kreditavtalet utgjorde. I det fallet hade förhandlingar redan pågått och en överenskommelse träffats, i vilken ingingo vissa villkor — jag kan ju inte närmare redogöra för dem här. Det är en sak. En helt annan sak är, när den enskilde skall förhandla. Herr Hamrins resonemang håller, så länge man har att göra med stater, som ha en centraliserad uppköpsorganisation. Där skulle man kunna med framgång ställa vissa villkor enligt hans argumentation. Jag för min del är inte så optimistisk i det fallet. Men det är ju påtagligt, att om man kommer till en stat, som inte har en centraliserad uppköpsorganisation, utan där affärerna skola göras emellan låt mig säga ett kommunalt verk, som behöver en elektricitetsanläggning, och en firma här i Sverige, som tillverkar sådana anläggningar, kan man inte gärna uppställa något dylikt villkor. Om affären skall göras mellan ett järnverk i det främmande landet och en verkstad här, som tillverkar maskiner för järnverk, blir utvecklingen av affären densamma. Möjligheten för den svenska säljaren att få en exportkreditgaranti skulle i båda fallen i mycket stor utsträckning bli beroende av hur det köpande landet har sina inköp ordnade. När det gäller ett land med centraliserad inköpsorganisation, skulle man ha utsikt att genomföra villkoret och därigenom måhända erhålla 75 procents kreditgaranti. I ett land, där inköpen icke äro centraliserade, skulle man däremot icke kunna uppställa något villkor och därför få en nedsättning av garantiprocenten, vilket ju vore en orättvisa mot industriföretaget i fråga. Jag tycker inte, att man, när det gäller att lämna ett stöd från statens sida till den svenska industrien, gärna kan införa bestämmelser, som föra med sig en sådan olika behandling.

[Ang. statlig exportkreditgaranti m. m. (Forts.)]

Herr Westman: Herr talman! Jag förstår inte, att herr statsrådet tar så hårt på denna sak. Den har ju inte alls en sådan renodlad konstruktion, som herr statsrådet vill göra gällande. Det har bara uttalats ett önskemål, att man skall utnyttja våra handelsorganisationer och industriens representanter i främmande länder för att lättare bringa konsumenter och säljare i beröring med varandra. Det är inte alls meningen, att man skall ställa upp några villkor. Jag förstår inte, att herr statsrådet har kunnat läsa ut något sådant. Det förefaller, som om herr statsrådet från början med misstänksamhet gått till läsningen av reservationen, ty annars tror jag inte, att man kan komma till det resultatet, att några villkor uppställts för åtnjutande av statsanslag.

Herr Hamrin har sagt, att jag inte observerat, att mitt yrkande om bifall till reservationen kan medföra en icke önskvärd konsekvens. Jag vill erkänna, att herr Hamrin nog har rätt däruti. I lagutskotten göra vi ofta på det sättet, att när kamrarna fattat olika beslut om motiveringen, underrätta vi Kungl. Maj:t, att den ena kammaren beslutat så och den andra så. Så skedde exempelvis vid processreformen. Men det är ju en gammal praxis i statsutskottet att låta hela motiveringen falla bort, när olika beslut ha fattats, och då skulle sista punkten i det omtvistade stycket i majoritetens uttalande på sid. 9 bortfalla, vilket vore en förlust, som jag icke önskar utsätta mig för.

Jag ber därför, herr talman, att få återtaga mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 46, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för galvaniserade järnrör;

nr 47, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för signalklockor till velocipeder;

nr 48, i anledning av väckt motion om ändring av tulltaxans bestämmelser angående ackumulatorer;

nr 49, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för torrelement och torrbatterier;

nr 50, i anledning av väckt motion om höjning av tullen å säkerhetständstickor; samt

nr 51, i anledning av väckta motioner om höjning av tullen å vissa slag av hästar.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 65, i anledning av väckt motion om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

Om upphävande av den s. k. Åkarpslagen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 303, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Brädefors* och *Hagberg* i Luleå föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att andra stycket av »23 §» i 15 kap. strafflagen skulle utgå tillika med den del av 24 § i samma kapitel, som började med orden »eller ock» och slutade med orden »erbjudet arbete».

Av motiveringen till motionärernas yrkande framgick, att de åsyftade upphävande av andra stycket av 22 §, i stället för 23 §, i 15 kap. strafflagen.

Om upphävande av den s. k. Åkarpslagen. (Forts.)

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd för-
anleda.

Reservation hade anförts av, utom andra, herrar *Åkerman, Klefbeck, Branting, Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Sjögren* och *Olsson* i Mellerud, vilka under åberopande av de skäl, som anförts i den av herr Åkerman m. fl. vid utskottets utlåtande i frågan år 1933 fogade reservationen, yrkat, att riksdagen måtte för sin del besluta, att andra stycket av 15 kap. 22 § strafflagen skulle utgå samt att därjämte ur 24 § samma kapitel skulle uteslutas den del, som började med orden »eller och» och slutade med orden »erbjudet arbete».

Herr Branting: Herr talman! Jag vill inskränka mig till att yrka bifall till den av herr Åkerman m. fl. avgivna reservationen och hemställer alltså, att kammaren måtte för sin del antaga det förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen, vilket finnes intaget i herr Åkermans m. fl. reservation vid första lagutskottets utlåtande nr 22 ifrån år 1933.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet endast yrkats, av herr *Branting*, att kammaren skulle på det sätt bifalla den av herr Åkerman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, att kammaren för sin del antoge det förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen, som förordats i den av herr Åkerman m. fl. vid första lagutskottets utlåtande nr 22 av år 1933 avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa beslut rörande ändring av bolagsordning för aktiebolag m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Anslag till
statsbeställ-
ningar.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 jämte i ämnet väckta motioner.

I den till riksdagen den 3 januari 1934 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t under Utgifter för kapitalökning, rubriken »Fonden för förslag till statsverket», föreslagit riksdagen att för statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor.

I förevarande ämne hade väckts följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

inom *första kammaren*:

nr 14, av herr *N. Wohlin* m. fl., vilka hemställt, att riksdagen måtte besluta, att anslaget till statsbeställningar skulle bestämmas till 15,000,000 kronor samt att av detta anslag ett belopp av 4,357,000 kronor skulle användas för anskaffning av medeltunga bombflygplan m. m. i enlighet med en i motionen intagen specifikation avseende budgetåret 1934/1935;

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

nr 42, av herr *K. G. Westman* m. fl., vilka hemställt, att riksdagen måtte för budgetåret 1934/1935 för statsbeställningar anvisa ett reservationsanslag av 14,000,000 kronor;

nr 76, av herr *N. Wohlin*, vilken hemställt, att det i motionerna nr 14 i första kammaren och nr 12 i andra kammaren till 15,000,000 kronor föreslagna anslaget till statsbeställningar måtte ökas med 10,000,000 kronor och sålunda bestämmas till 25,000,000 kronor samt att av detta anslag måtte användas: för påbörjande av ett pansarskepp (ersättningsbyggnad för Oscar II) enligt angiven plan 6,643,000 kronor, för byggande av två vedettbåtar 1,890,000 kronor, för anordnande av oljeeldning i viss utsträckning å pansarskeppet Drottning Victoria 750,000 kronor samt för uppförande av 8 oljecisterner för flottan 700,000 kronor;

inom *andra kammaren*:

nr 12, av herr *A. Heiding* m. fl., vilka gjort enahanda hemställan som i motionen nr 14 i första kammaren;

nr 102, av herr *I. Österström* m. fl., vilka gjort enahanda hemställan som i motionen nr 42 i första kammaren;

nr 210, av herr *C. P. Ossbahr*, vilken hemställt, att riksdagen måtte besluta att för statsbeställningar för försvarsändamål för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av minst 22,000,000 kronor;

nr 218, av herr *G. Svedman*, vilken hemställt, att riksdagen måtte besluta, att av det utav Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition åskade anslaget till statsbeställningar ett belopp av 112,000 kronor skulle användas för modernisering av Sverige-skeppens artilleriammunition; samt

nr 396, av herr *T. V. Lundell*, vilken gjort enahanda hemställan som i motionen nr 76 i första kammaren.

Vidare hade utskottet ansett sig i detta sammanhang böra till behandling upptaga följande inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

nr 33, av herr *C. P. Ossbahr*, vilken hemställt, bland annat, att riksdagen ville för motorisering av Gotlands infanterikår för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra reservationsanslag av 56,400 kronor och för garagebyggnad vid samma infanterikår för nämnda budgetår ett extra reservationsanslag av 90,000 kronor;

nr 93, av herr *B. Holmgren*, vilken hemställt, att riksdagen ville till byggandet av ett nytt utsjölodningsfartyg bevilja ett belopp av 870,000 kronor;

nr 191, av herr *N. Holmström* m. fl., vilka hemställt, att riksdagen måtte besluta att för bestridande av engångskostnader för anskaffning av flygmateriel m. m. för budgetåret 1934/1935 — utöver vad i årets statsverksproposition upptagits — anvisa ett extra reservationsanslag av 6,500,000 kronor för anskaffning av medeltunga bombförband; samt

nr 209, likaledes av herr *B. Holmgren*, vilken hemställt, att det måtte beslutas, att ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel omfattande — förutom de två jagare och två undervattensbåtar, för vilkas påbörjande medel redan anvisats — ett pansarskepp, fyra vedettbåtar och två undervattensbåtar skulle äga rum under budgetåren 1934/1935—1937/1938, samt att fördenskull för budgetåret 1934/1935, utöver av Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln i årets statsverksproposition åskade medel till flottans ersättningsbyggnad, ett belopp av 9,263,000 kronor måtte anvisas för påbörjande under instundande budgetår av ersättningsbyggnad för pansarskeppet Oscar II och två vedettbåtar.

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

a) med anledning av herr Westmans m. fl. och herr Österströms m. fl. motioner (I: 42 och II: 102) samt herr Wohlins och herr Lundells motioner (I: 76 och II: 396) ävensom med avslag å herr Svedmans motion (II: 218), herr Wohlins m. fl. och herr Heidings m. fl. motioner (I: 14 och II: 12 samt herr Ossbahrs motion (II: 210) i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag bland Utgifter för kapitalökning, fonden för förslag till statsverket, till statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, att användas i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utlåtandet angivits;

b) avslå herr Ossbahrs motion (II: 33), i vad den avsåge anslag till motorisering m. m. av Gotlands infanterikår;

c) avslå herr Holmgrens motion (II: 93) om byggande av nytt utsjölodningsfartyg;

d) avslå herr Holmströms m. fl. motion (II: 191) om anslag till medeltunga bombförband;

e) avslå herr Holmgrens motion (II: 209) rörande ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Bergqvist, Svensson* i Kompersmåla, *Borell, Nylander, Persson* i Fritorp och *Persson* i Falla, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till herr Svedmans motion (II: 218), herr Ossbahrs motion (II: 33), i vad den avsåge anslag till motorisering m. m. av Gotlands infanterikår, och herr Holmgrens motion (II: 93) ävensom i anledning av herr Wohlins m. fl. och herr Heidings m. fl. motioner (I: 14 och II: 12), herr Westmans m. fl. och herr Österströms m. fl. motioner (I: 42 och II: 102), herr Wohlins och herr Lundells motioner (I: 76 och II: 396), herr Holmgrens motion (II: 209), herr Ossbahrs motion (II: 210) samt herr Holmströms m. fl. motion (II: 191) bland Utgifter för kapitalökning, fonden för förslag till statsverket, till statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av 14,000,000 kronor;

2) av herr *Holmgren*, som ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte med bifall till herr Svedmans motion (II: 218), herr Ossbahrs motion (II: 33), i vad den senare avsåge anslag till motorisering m. m. av Gotlands infanterikår, herr Holmgrens motioner (II: 93 och 209), herr Wohlins och herr Lundells motioner (I: 76 och II: 396) samt herr Holmströms m. fl. motion (II: 191) ävensom i anledning av herr Wohlins m. fl. och herr Heidings m. fl. motioner (I: 14 och II: 12), herr Ossbahrs motion (II: 210) samt herr Westmans m. fl. och herr Österströms m. fl. motioner (I: 42 och II: 102) bland Utgifter för kapitalökning, fonden för förslag till statsverket, till statsbeställningar för budgetåret 1934/1935 anvisa ett reservationsanslag av 28,573,000 kronor.

Herr Wohlin: Herr talman! Egentligen borde någon representant för reservanterna främst ha begärt ordet vid detta tillfälle, men måhända må det tillåtas mig att med några ord motivera, varför jag finner utskottsutlåtandet mindre tillfredsställande och varför jag i det läge, vari frågan på grund av omständigheterna kommit, nödgas ansluta mig till reservanternas från min ståndpunkt ej heller tillfredsställande förslag.

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

Detta ärende föreligger ju så till vida i ett föga tillfredsställande skick till kammarens bedömande, som förevarande anslag till statsbeställningar utbrutits från statsutskottets behandling av övriga låneanslag till arbetslöshetens bekämpande och möjligheter icke föreligga för en ledamot av kammaren att avgöra, huruvida den ena eller den andra av de föreslagna slutsummorna står i överensstämmelse med de principer, han kan komma att vilja hävda med avseende å den sammanlagda upplåningen och dess finansiering. Det hade varit rimligt, att man vid detta enligt min uppfattning viktiga tillfälle sett den plan för lånebudgeten i dess helhet framför sig, som såväl utskottet — förmodar jag — å ena sidan som reservanterna å den andra komma att förorda om några dagar. Man borde redan nu hava fått tillfälle att bedöma, huru stort utrymme som anslaget till statsbeställningar enligt vars och ens uppfattning bör få inom de senare framkommande olika totalkostnaderna i fråga om lånebudgeten. När så icke är fallet, kan ju ingen enskild riksdagsman säga, att det tiomiljoner kronorsanslag, som utskottet stannat vid, eller det fjortonmiljoner kronorsanslag, som reservanterna förordat, är det rimliga och riktiga i den givna situationen. Det förefaller mig, som hade man inom utskottet yxat till detta anslag tämligen oberoende av huru man tänkt sig den sammanlagda upplåningens storlek vid avslutningen av statsutskottets arbete.

I vilket som helst fall står det emellertid för mig klart, att vårt svenska försvarsväsen befinner sig i ett tillstånd, som ovillkorligen kräver, att de mest betydande materialbristerna så långt möjligt är bliva undanröjda. Jag fäster uppmärksamheten på att vi, sedan vi för ett par månader sedan diskuterade samma ärende, fått bevitna nedrustningsfrågans i Genève utveckling i ännu mindre gynnsam riktning. Visserligen har den svenske utrikesministern i ett uppmärksammat anförande alldeles nyss i Genève å vårt lands och ett mindre antal andra smärre nationers vägnar, framlagt ett förslag till nedrustningsfrågans återupptagande, men även om man har den allra största sympati och respekt för och de livligaste förhoppningar om framgång för excellensen Sandersträvanden i detta avseende, anser jag likväl, att utsikterna för en nedrustningskonvention i verklig mening äro minimala och att världen under senare tid, såsom så många gånger sagts under vår försvarsfrågas behandling på sista tiden, företer många drag, som äro ägnade att inge varje svensk medborgare allvarliga bekymmer med hänsyn till vårt lands säkerhet. Det går vid sådant förhållande icke an att eftersätta det svenska försvarets livsfrågor på sådant sätt, som dess värre under ett antal år hittills ägt rum, och det måste enligt min uppfattning vara angeläget för alla ansvarsmedvetna riktingar inom den svenska riksdagen att söka efter förmåga bidraga till att vi här komma till ett bättre sakernas tillstånd. Det är med utgångspunkt från denna allmänna känsla, som — enligt vad jag påpekade för ett par månader tillbaka — nu gör sig allt starkare gällande inom allt bredare kretsar av vårt folk, som de motioner från skilda håll inom riksdagen böra betraktas, vilka finnas omnämnda i detta statsutskottets betänkande. Dessa motioner utgå uppenbarligen från de begränsade möjligheter man har att på den ordinarie försvarshuvudtiteln nå några mera effektiva resultat med avseende å ersättning och nyanskaffning av materiel för vårt försvarsväsende. Jag erinrar om den ur försvarets synpunkt ledsamma utgång, som ett antal rätt blygsamma förslag för ett par månader sedan om ökningar på den ordinarie försvarstiteln erhö, och jag finner det vid sådant förhållande så mycket naturligare, att man nu, när man rör sig med lånebudgeten, söker att på denna väg, som ju också står öppen, vinna något i den riktning, som man åsyftar.

Nu har från utskottets sida endast ett anslag på 10 miljoner kronor i en-

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

lighet med Kungl. Maj:ts proposition föreslagits för statsbeställningar. Visserligen har utskottet så till vida gjort frågan en tjänst som utskottet bestämt sagt ifrån, att hela detta anslag skall komma försvarsväsendet till godo, samt att 4 miljoner kronor av denna summa skola komma till användning för flygvapnet, varjämte den svenska marinen får ett speciellt önskemål tillgodosett, nämligen medel för vissa arbeten på pansarskeppet Drottning Victoria. Men jag kan från mina utgångspunkter likväl icke finna, att detta utskottets förslag tillfredsställer de krav, som ovillkorligen måste ställas på förnyelse och utveckling av vår försvarsmateriel. Jag känner, som sagt, icke vad de övriga stora belopp skola användas till, som statsutskottet kommer att föreslå för arbetslöshetens bekämpande, men jag kan ju hålla för antagligt, att det till väsentlig del kommer att bli sådana arbeten, som under fjolåret upptogo huvudutrymmet vid dispositionen av det då förevarande låneanslaget. Jag håller nu liksom då alltjämt före, att de arbeten, om vilka det här är tal, såväl ur synpunkten av bekämpandet av arbetslösheten inom landet som med hänsyn till det värde, de ha för nationen i dess helhet, stå i främsta planet bland de anslag, som under denna lånebudget kunna komma i fråga. Det kan dock knappast ens i tider som dessa försvaras, att man använder en så övervägande del av de anslag, som avses för arbetslöshetens bekämpande, på uppgifter, som visserligen kunna anses lämpliga ur arbetssynpunkt, men vilka ur statsnyttans synpunkt mången gång äro tvivelaktiga och vilka i fråga om sitt värde för Sverige som helhet komma långt efter de ändamål, som avses med de nu ifrågakommande materielkraven. Att det bygges en oändlig massa vägar i olika avkrokar av vårt land må ur arbetslöshetssynpunkt ha sitt värde, men för landets framtid ha ju dessa otaliga vägar och andra liknande arbeten en långt mindre betydelse än att landets försvarsanstalter i en tid, som karakteriseras av en kapprustning stora nationer emellan, hålles någorlunda vid makt. Man får icke glömma den oerhörda betydelse, som våra försvarsmedel äga för bevarandet av vår neutralitet och vår fred under krigiska förvecklingar, med vilka vi såsom nation ha föga eller intet att skaffa. Jag tycker att det ur dessa synpunkter är högeligen angeläget, att man nu tillgodoser de mest trängande försvarsbehoven. Utan att vid detta tillfälle vilja gå djupare in i ämnet och ehuru jag icke på detta område äger den ingående sakkunskap, som exempelvis ledamöterna av den sittande försvarskommissionen och andra äga, så vill jag likväl som min personliga mening understryka, att det svenska flygvapnet och den svenska marinen i händelse av krigiska förvecklingar utgöra de försvarsgrenar, som få taga första stöten, när det kommer att gälla, och att deras materielbehov äro att beteckna som i högsta grad angelägna sådana. Därmed har jag naturligtvis på intet sätt undervärderat de synnerligen viktiga materielbehov, som även lantförsvaret för sin del ha ouppfyllda i närvarande stund, och jag ger min livliga anslutning även till de önskemål och krav, som även från lantförsvarets sida resas i detta sammanhang.

Utskottet har föreslagit, att de ifrågavarande 10 miljonerna skola disponeras för fullföljandet av de ersättningsbyggnader, varom beslut fattades vid föregående riksdag, om vilken sak självfallet ingenting är att erinra, samt vidare att 4 miljoner kronor skola användas till beställningar av flygmateriel, varvid utskottet emellertid tillfogar, att härvid i främsta rummet synas böra komma till användning jakt- och spaningsplan av modernaste och starkaste typ. Med tanke på ett anförande, som vid det förra tillfället hölls av en ärad ledamot av denna kammare angående bombflygplanens bedömande ur såväl försvarspolitiska som mera allmänna synpunkter, måste jag emellertid även vid detta tillfälle understryka och upprepa, att bombflygplanen ha en de-

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

fensiv betydelse av allra största värde och att det är en fullkomlig missuppfattning, om man föreställer sig, att bombflygplanen ha en sådan offensiv karaktär, att de icke äga sin plats inom en försvarsorganisation som den, vilken i likhet med den svenska är inriktad på landets försvar. Jag behöver väl icke taga kammarens tid i anspråk med någon ytterligare utveckling av detta enligt min uppfattning självklara förhållande, och jag kan för min del icke annat än uttrycka det önskemålet, att vid tillgodoseendet av flygvapnets livsintressen det program för vårt flygvapens förseende med moderna bombflygplan, som är upplagt i den av mig m. fl. väckta motionen I: 14, måtte vinna vederbörligt beaktande av vårt lands ansvariga regering. Då herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet är här närvarande, vill jag till honom rikta en varm och samtidigt bestämd vädjan att låta sig angeläget vara att se till, att vårt flygvapen skyndsammast möjligt blir försett med sådana medeltunga bombflygplan, varom i denna motion närmare förmäles, och att allt vad herr statsrådet kan göra också blir gjort för att bringa denna fråga — vilken veterligen varit förenad med vissa svårigheter, på vilka jag här icke närmare skall ingå — i ett sådant läge, att arbetet på anskaffning av dessa medeltunga bombflygplan fortast möjligt kan påbörjas. Jag har fått den uppfattningen, som jag tillät mig uttrycka förra gången, att herr statsrådet är besjälad av en levande insikt och en uppriktig vilja att göra vad han kan för vårt lands flygvapen, och jag begagnar nu ånyo detta tillfälle att till mitt erkännande för hans intentioner foga denna bestämda förväntan, att han kommer att i sådan anda handlägga de spörsmål, som knyta sig till det här föreslagna beloppet.

Det är emellertid på en annan punkt, som jag måste uttrycka mitt livliga beklagande icke blott över utskottets ståndpunkt men även i viss mån över reservanternas ställning, ehuru jag beträffande reservanternas självfallet erkänner, att de ha sett på frågan på ett ur alla synpunkter mera förståendefullt sätt än vad som blivit fallet från utskottets sida. Det gäller, som alla förstå, det visserligen omstridda men dock enligt min uppfattning utomordentligt viktiga kravet på att reorganisera vår svenska marin med pansarskepp. Tiden och tillfället äro ju icke lämpliga att här upprulla denna fråga till någon vidlyftigare diskussion. Jag vill endast i korthet slå fast, att enligt min livliga övertygelse en svensk flotta, som icke äger stöd i pansarskepp såsom moderfartyg, får alltför liten betydelse för vårt lands försvar till sjöss. Jag tror, att det är en fullständig missuppfattning från deras sida, som förmena, att en flotta, bestående av mindre fartyg och företrädesvis torpedbåtar och undervattensbåtar, kan, när det verkligen gäller, med utsikt till framgång upptaga striden med en fientlig marin, försedd med sådana större fartyg. Jag beklagar för min del på det livligaste, att det flottbygge, varom år 1927 så stor enighet rådde riksdagens olika partier emellan, skall ha kommit i den återvändsgränd, vari det faktiskt kommit genom de därefter förflutna årens flottpolitik. Jag tror, att det finns de allra starkaste skäl att understryka vad reservanternas på tal om denna punkt anföra i reservationen, nämligen att man icke får glömma den utomordentliga betydelsen av 1927 års flottbyggnadsplan, och jag uttrycker vid detta tillfälle min personliga förhoppning, att pansarskeppsfrågan icke skall vara avförd från diskussionen genom det beslut, som riksdagen sannolikt i enlighet med utskottets ståndpunkt går att fatta i nu föreliggande ärende. Enligt den av 1927 års riksdag, skriver herr Holmgren i sin reservation, beslutade planen för flottans ersättningsbyggnad skulle under andra periodens byggnadsprogram vissa fartyg, däribland ett pansarskepp, för viss angiven kostnad komma till utförande. Detta program, fortsattes det, har icke fastställts beträffande pansarskeppet i

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

fråga, och reservanten understryker i ett tillägg den utomordentliga betydelsen av detta pansarbåtsbygge. Det är givet, att jag för min del skulle vilja på den punkten instämma i herr Holmgrens reservation, men reservationen får ju närmast betraktas som ett sympatiskt principuttalande, som dess värre icke har några utsikter till att vinna kammarens bifall.

Herr talman! Jag skall icke bli alltför mångordig. Men jag vill vid detta tillfälle ånyo anføra vad jag så många gånger tidigare tillåtit mig säga, att om icke den svenska demokratin — vars bestånd ju enligt de flestas uppfattning i denna kammare är ett livsvillkor för vårt lands lugna utveckling i folklig och fredlig riktning — under de tider som komma, rätt förstår vårt försvarsväsens betydelse och om icke den svenska demokratiens olika meningsriktningar kunna förena sig om tillräckligt starka och positiva åtgärder för våra försvarsanstalters upprätthållande och icke minst för försvarsmaterielens ersättning och förnyelse, då är det risker för denna svenska demokrati, som kunna komma att bli ganska farliga i framtiden. En framstående representant för det stora socialdemokratiska arbetarpartiet anförde vid föregående tillfälle, då försvarsfrågan var under behandling, just denna synpunkt, och jag kan icke förstå annat än att den uppfattning, han företräder, uti allt vidare kretsar av den svenska arbetarbefolkningen måste vinna allt större insteg, om det fria folkstyret överhuvud taget skall kunna bestå i vårt land. Denna försvarsvänligare uppfattning måste bryta fram i folkets breda lager under ledning av ansvarskännande representanter för dessa partier och folkgrupper, därest dessa folklager skola kunna få sin gamla svenska frihet bevarad under de årtionden och generationer, som följa.

Jag har den uppfattningen, som uttalades för många år sedan av en framstående kännare av Sveriges historia uti, om jag minns rätt, denna kammare, att sociala reformer, som på ett ansvarsmedvetet sätt syfta till att hjälpa de fattigare folklagren i deras mången gång svåra ställning — sociala reformer på bostadsfrågans område, åtgärder för avhjälpandet av de arbetslösas ofrivilliga bekymmer och överhuvud taget vad som kan göras för de icke alltid på livets ljusa sidor levande folklagrens bästa — att en sådan reformpolitik måste gå hand i hand med en positivt försvarsvänlig politik, för att vi skola kunna föra vårt land till en lycklig framtid.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till den av herr Bergqvist m. fl. vid detta utlåtande fogade reservationen.

Herr Hamrin: Herr talman! Redan det sakförhållandet, att vid behandlingen av detta ärende, vars beskaffenhet jag strax skall belysa, en försvarsdiskussion på bred bas kan uppstå, ger belägg för mitt så ofta gjorda påstående, att vi beträffande finansieringen av vad som sammanhänger med den normala budgeten, ha slagit in på vägar, som äro avskräckande, ty, herr talman, vad vi här i dag diskutera, är ju i själva verket ett arbetslöshetsanslag. Det framgår ju redan av försvarsministerns uttalande till statsrådsprotokollet, att det i själva verket rör sig om ett rent arbetslöshetsanslag. Av propositionen framgår också på vilka vägar vi för närvarande befinna oss, då jag erinrar därom, att vad som sammanhänger med vårt militära försvar nu behandlas på tre olika ställen i riksstaten: dels upptagas anslag under fjärde huvudtiteln, dels vill man tillgodose krav, som framkommit ifrån de militära myndigheterna, under form av statliga reservarbeten, beredskapsarbeten o. dyl., dels slutligen upptar man en del anslag till försvarsväsendet under rubriken statsbeställningar. Jag instämmer också med den föregående ärade talaren i hans kritik av bristen på klarhet över situationen, ehuru vi nu befinnas oss i slutet på riksdagen, men därom få vi väl tillfälle att tala en annan gång.

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

Vad nu beträffar den skiljaktighet, som uppstått inom statsutskottet, så erinrar jag därom, att regeringen begär 10 miljoner kronor för s. k. statsbeställningar och därav endast redovisat 4.4 miljoner, varmed kostnaderna för ersättningsbyggnad för flottan skulle bestridas. Departementschefen anser, att användningen av det återstående anslaget sedan skall ligga i Kungl. Maj:ts händer, och han slutar det yttrande, som citeras i statsutskottets utlåtande, med att framhålla, att anslaget skulle i avsevärt ökad omfattning kunna tillgodose civila myndigheters och institutioners behov av materielanskaffning. Nu har majoriteten i statsutskottet gjort den ändringen i försvarsministrarnas framställning, att hela detta belopp 10 miljoner kronor skulle oavkortat komma försvaret tillgodo. Det förefaller mig, som om man från det håll, där man anser, att statsutskottets majoritet behandlat försvaret alldeles för knappt och varit alltför njuggt gent emot de framställda kraven, skulle kunna kosta på sig det erkännandet, att statsutskottet dock gått ett bra stycke längre än Kungl. Maj:t och chefen för försvarsdepartementet i detta avseende gjort. Jag vill också erinra därom, att en grupp av reservanter önskar höja dessa 10 miljoner kronor med 4 miljoner, alltså till 14 miljoner, men detta i och för sig tillgodose ju inte försvaret mera än Kungl. Maj:ts förslag, därest man icke hade gjort såsom majoriteten utan föreskrivit, att vad som återstår, sedan kostnaderna för ersättningsbyggnad för flottan blivit bestridda, skulle gå till ändamål, som av Kungl. Maj:t här föreslås. Jag menar med andra ord, att dessa motionärer tillgodose i själva verket, såvitt jag förstår, icke försvaret mera än majoriteten av statsutskottet gör.

Om jag sedan får yttra några ord om herr Holmgrens reservation, så slutar den på ett belopp av 28½ miljon kronor, alltså 18½ miljon kronor mer än Kungl. Maj:t föreslagit till statsbeställningar och 18½ miljon mer än statsutskottet föreslagit till försvaret. Ja, herr talman, jag förmenar, att sådana krav och sådana yrkanden kunna i själva verket aldrig i dessa tider, med kännedom om stämningen i landet, främja verkliga försvarsändamål. När jag talar härom, herr talman, så kommer i mitt minne ett par uttalanden, som jag för fyra, fem år sedan gjorde i andra kammaren, och då jag nu erinrar mig desamma, skall jag tillåta mig att låta anteckna dessa ord jämväl till första kammarens protokoll. Jag erinrar mig ett uttryck, som 1912 eller 1913 fölls av den dåvarande statschefen i Tyskland, kejsar Wilhelm. Han sade ungefär följande: de tyska vapnen skola trygga freden, men om denna fred brytes, så skola de tyska vapnen tillse, att freden återställs. Nå, det gick några år. Nederlaget kom. Kejsaren var i landsflykt, och då lät han publicera ett uttalande, som sammanfattat i några ord innebar ungefär följande: det var inte tyska armén, som led nederlaget, utan det var upplösningen inom armén och ibland trupperna, som var orsaken till Tysklands fall.

Jag menar, herr talman, att det primära i försvarsfrågan i vårt land såväl som i alla andra länder är, att man ser till att samla nationen i denna fråga framför alla andra. Söker man inte göra detta, så hjälper det inte med vare sig pansarfartyg, artilleri, flygvapen m. m. sådant. Det går inte att bara *demonstrera* fram försvarsviljan, den måste skapas, genom att man hyser förtroende för varandras åsikter och uppfattningar. Jag vågar göra gällande, herr talman, att jag anser mig såsom lika god försvarsvän som dessa herrar, vilka kasta fram motioner i demonstrationssyfte, med vetskap om att det ifrån alla synpunkter, finansiella och politiska, är omöjligt att få desamma bifallna av riksdagen. Det är denna demonstration från vissa grupper och ifrån visst håll, som jag på det bestämdaste reagerar emot, och framför allt, då man sedan ifrån samma håll betecknar oss, som se mera på försvaret i sin helhet och ifrån alla synpunkter, såsom mindre försvarsvänliga.

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

Hur är det nu, mina herrar, med det krav, som här har framställts vid årets riksdag? Från samma håll, där man ständigt och jämt talar om den ansträngda budgeten, våra väldiga lånetransaktioner m. m. — synpunkter, som herrarna veta, att jag i mycket stor utsträckning delar — från samma håll begär man, att man inte blott skall låna de tio miljoner kronor, som Kungl. Maj:t begär för försvarsändamål, utan man skall utöka detta belopp, ända upp emot 30 miljoner kronor. Från samma håll, där man söker att pruta på en hel del mindre anslag, lägger man fram en önskelista, som sammanlagt upptar 37 miljoner kronor mer än Kungl. Maj:t ifrågasatt. Jag frågar, herr talman: menar man allvar med sådana krav? Ja, då skall man naturligtvis driva desamma. Men jag frågar också: är det någon av dessa motionärer, som tror, att man därigenom gagnar försvaret och stärker försvarsviljan bland vårt folk? Jag svarar bestämt nej till en sådan fråga. Men här kommer den ena motionären efter den andra och förmenar, att man, utan system, utan planläggning och knappast med någon sakkunskap bakom framställningarna, skall begära, att riksdagen utan vidare skall anslå miljoner hit och miljoner dit, blott därför att saken faller under fjärde huvudtiteln eller kallas för försvarsändamål.

Det finnes, herr talman, otvivelaktigt djupt ned i vårt folk en vaknande insikt om läget ute i världen; en uppfattning och en känsla, som jag för min del glädes åt. Men värdet av detta är så stort, att det inte får förspillas och raseras genom meningslösa demonstrationer.

De båda främsta männen i regeringen ha beträffande vårt lands försvar hävdad en uppfattning som vi få vara tack samma och glada över. De vittna om en positiv vilja att stärka vårt försvar. Det är regeringen, som har att taga initiativ i det hänseendet; det är den militära sakkunskapen, som skall konstatera bristerna och förrätta inventeringen, och det är regeringens skyldighet och uppgift att efter måttet av vår ekonomiska bärkraft tillgodose de berättigade kraven på detta område.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Hansén, John Björck, Johan Larsson, Elof Andersson* och *Löfgren*.

Herr von Heland: Herr talman! Herr Hamrin yttrade i debatten den 11 april i år, att den uppfattning angående systematisering av våra försvarsanslag jag då gav till känna, icke skulle ha nämnvärt stöd inom den militära sakkunskapen och att den åtminstone inte skulle omfattas av den militära sakkunskapen i försvarskommissionen. Jag förmodar, att herr Hamrin under mellantiden fått klarhet om att den anmärkningen emot mig inte var befogad, utan att den uppfattning, som jag vid det tillfället gav till känna, tydligen delas av många. Jag vill dock ännu en gång beklaga den strid, som på vissa håll pågår mellan våra försvarsgrenar, varvid i mitt tycke särskilt flottans män synas i alltför hög grad endast tänka på sitt vapens tillgodoseende, ehuru man bör förstå, att en dylik strid mellan försvarsgrenarna inte gagnar vårt försvarsväsen utan snarare tvärtom. Det är ju rätt belysande för förhållandena på detta område, att det faktiskt inte, åtminstone inte i samma grad, förekommer dylika stridigheter mellan exempelvis armén och vårt flygvapen.

Inom utskottet har man i år, vilket jag kan uttrycka min glädje över, tydligen sett rätt klart och tidsenligt på försvarsfrågan. Man framhåller nämligen, att vid bestämmandet av statsbeställningar av krigsmateriel synes i främsta rummet behovet av att stärka luftstridskrafterna böra beaktas. Jag måste dock säga, att jag tycker, att utskottet uttrycker sig något otydligt

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

beträffande flygplansanskaffningen, och jag skulle för min del helst hava velat få bort ur den tredje meningen i utskottets utlåtande de ord, där man preciserat, att i främsta rummet jakt- och spaningsflygplan skola anskaffas. Att man dock vid denna precisering avser även bombflygplansanskaffning framgår av utskottets motivering längre fram, där utskottet talar om bombflygplan och avstyrker ett i en motion framställt yrkande om ett särskilt anslag av 6,500,000 kronor för anskaffning av medeltunga bombflygplan, varefter utskottet säger att »i någon mån har dock detta yrkande tillgodosetts genom vad utskottet här ovan föreslagit». För övrigt kunna lätta bombflygplan benämnas spaningsflygplan. Men jag tycker, att det är oklokt av utskottet att göra den begränsning, som faktiskt har gjorts i andra meningen i utskottets uttalande, och att göra denna begränsning för regeringen, som dock i första hand är ansvarig för vilka flygplan som skola anskaffas.

Även om armén vid tidigare anslagstilldelningar har blivit bättre tillgodosedd än flyget, kan man inte säga, att så blir fallet i år, vilket jag, med den uppfattning jag har om flygvapnets betydelse, naturligtvis inte kan klandra. Jag vill dock uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t vid fördelningen av de tio miljonernas restbelopp, alltså cirka 1 $\frac{1}{4}$ miljon kronor, skall beakta utskottets hänvisning, att hänsyn särskilt bör tagas till materielanskaffningar för lantförsvaret.

Vad sedan de båda reservationerna beträffar, önskar även jag deklarerera, att jag gärna hade sett, att riksdagen i år för ifrågavarande ändamål hade kunnat bevilja ett högre anslag än det nu av utskottet föreslagna. Jag är nämligen av samma uppfattning som herr Wohlin, att hela världen för närvarande befinner sig i en sådan orosstämning, att man även i vårt land borde förstå, hur bekymmersamt det är. Jag har redan beklagat den stridsiver, som man på flottisthåll visar, när det gäller avvägningen mellan de olika försvarsgrenarna. Jag tror exempelvis, i likhet med herr Hamrin, att en sådan reservation som herr Holmgrens icke kan gagna vårt försvar. Och eftersom herr Wohlin försvarede denna reservation och talade för ett dyrbart pansarbåtsbygge, må det tillåtas mig att kortfattat ännu en gång deklarerera min åsikt därvidlag.

Min uppfattning är sålunda alltså, att man bättre gagnar vårt försvar, om man lägger ned de 27 miljoner kronor, som detta pansarskepp kostar att bygga, på andra försvarsmedel, och jag får för min del ideligen denna min uppfattning styrkt. Nu senast får jag den styrkt genom en artikel i The Illustrated London News för den 19 maj 1934. Det finns många belägg för min åsikt, men jag skall bara taga detta, därför att det är så färskt, och jag skall i översättning återgiva delar av nyssnämnda tidningsartikel. Man påpekar där, hurusom »med hänsyn till den pågående diskussionen om vårt eget flygvapens vitala problem, dess betydelse för sjö- och lantförsvaret, är den överlägsna roll, som U. S. A:s marinflyg spelat under de nyligen avhållna manövrerna vid båda utloppen av Panamakanalen och i Karibiska havet, en sak av utomordentlig intresse för England». Jag ämnar nu bara citera det viktigaste: »Vid det stora fingerade slaget i Karibiska havet delades flottan i två styrkor, de 'grå', vilka utgjorde B-styrkan med tagna baser i Västindiska arkipelagen, och de 'blå', vilka framryckte mot B från Panamakanalen. Blå styrka, vilken var överlägsen i fråga om flygstridskrafter, disponerade sammanlagt 230 flygplan, av vilka vissa voro baserade på land, andra på hangarfartygen 'Langley' och 'Saratoga' som rymma 8 maskiner. 'Macon', världens största styrbara luftskepp, som har 4 små flygplan, startbara med en slunganordning, var baserad på Guantanamo. — Grå styrka hade 125 flygplan, alla baserade till sjöss, däribland 80 på hangarfartyget 'Lexington'.» Så kommer slutligen följande: »Med dessa och undervattensbåtar sänkte grå

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

styrka såväl slagskepp som kryssare. Resultatet av femdagarsslaget blev ett konstaterande av sjöstridskrafterns sårbarhet under moderna förhållanden och flygstridskrafternas ofantliga förstörelseförmåga. Flottans chef, amiral Sellers, vilken tjänstgjorde som stridsdomare, ansåg, att icke mindre än en fjärdedel av de deltagande fartygen hade blivit nedkämpade från luften. Även luftskeppet 'Macon' nedsköts genom angrepp av flygplan.»

Då ett sådant uttalande fällts ifrån ledande maritimt håll i Amerika och återgivits i den konservativa, marinvänliga London News, torde det säkerligen icke innebära något överdrivet favoriserande av flygvapnet.

Jag skall icke längre uppehålla kammaren i denna debatt utan till slut endast upprepa min gamla förhoppning, att man inom vårt stora socialdemokratiska parti i allt större utsträckning med välvilja skall omfatta vårt försvarsväsen. Jag tror nämligen i likhet med herr Hamrin, att man måste i första hand skapa förtroende för vårt försvarsväsen i hela vårt land. Ty folkets försvarsvilja blir dock alltid det väsentligaste för försvarets styrka. Och då jag är fullständigt på det klara med, hur en votering — om det ens blir någon sådan — kommer att utfalla i denna kammare — i andra kammaren gick nämligen utskottets förslag igenom utan votering — förstår jag, att det är lönlöst att försöka genom att exempelvis yrka bifall till herr Bergqvists reservation få någon ändring, och därför, herr talman, kommer jag att rösta med utskottets förslag.

Herr Borell: Herr talman, mina herrar! Jag instämmer till fullo med herr Wohlin i hans allmänna uttalanden angående den bakgrund, mot vilken hela denna fråga måste ses. Förhållandena i världen äro sådana, att vi enligt min mening icke stå till svars med att ej vidtaga snara, snabba och kraftiga anstalter för att bättra vår försvarsberedskap, som ju nu är behäftad med allvarliga brister beträffande alla vapengrenar. Det redogjordes i andra kammaren i dag för ett uttalande, som gjorts av den ryske utrikesministern Litvinov i Genève så sent som den 29 maj 1934, och jag tror, att det kan vara lämpligt att upprepa detta även i denna kammare. Det utgör ett talande bevis för vad man tänker och känner på lyhört håll i världen, och denne utrikesminister är säkerligen inte ensam om de farhågor, åt vilka han i detta anförande ger ett tydligt uttryck.

I sitt tal framhöll Litvinov bland annat, att Nationernas förbund i nuvarande form icke kunde anses motsvara de anspråk, som man ställde på det samma, dess sammansättning möjliggjorde icke lösandet av nutidens viktiga problem, Nationernas förbund vore alltför mycket bundet av Nationernas förbundspakts paragrafer. Ett bevis härför vore tillsättandet av den nu arbetande avrustningskonferensen. Hans ifrågavarande förslag rörde ännu viktigare problem. Det rörde ju skyddandet av den ständiga freden — och så fortsatte han ordagrant: »Mina herrar, jag ser ingen annan utväg. Avrustningskonferensen har blivit sammankallad vid ett tillfälle, då många ansågo kriget blott såsom en teoretisk eller historisk möjlighet. Kan eller bör avrustningskonferensen definitivt avslutas och upplösas utan att lämna spår efter sig? Kunna vi lugnt återvända hem, då vi veta, att vi icke löst vår uppgift? Kunna vi detta i dag, då risker för ett blodigt krig mellan alla eller snarare en serie sådana krig hotar alla kontinenter, ja, hela mänskligheten? Det finnes väl nu endast få stater, som kunna anse sig skyddade mot en dylik fara. Den kan träda i dagen tidigare för somliga, senare för andra, men ingen undgår den dock. Jag vet, att det finnes politiker, vilkas hela strävan går ut på att finna vägar, vilka skola ställa deras länder utanför denna fara, i förhoppning att, sedan en sådan bestämd kurs inslagits, krigsfaran aldrig

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

mera skall komma i deras väg. Huru fåfänga äro icke dessa förhoppningar! Historien känner icke några exempel på att imperialistiska stater med erövrings- och expansionsvilja härvid någonsin vänt sig endast åt ett håll på bekostnad av de övriga. Sedan de konsoliderat sig mot ett håll, hava de alltid vänt sina ökade och stärkta krafter till nya erövringar i andra riktningar och samtidigt åt flera håll.» Sådant är detta uttalande.

Jag beklagar också, liksom herr Wohlin, att föreliggande fråga om statsbeställningar icke kommit att behandlas i ett sammanhang med frågorna om anslag i övrigt beträffande arbetslösheten. Nu har jag åtminstone känt mig i ett visst tvångsläge. Jag har måst begränsa mig att yrka bifall till ett belopp, som utgör en anpart i en större upplagd plan, som i sig summerar alla anslag för arbetslöshetens bekämpande.

Herr Hamrin förklarade, att yrkandet i den reservation, som undertecknats av herr Bergqvist såsom första namn, icke tillgodoser försvaret mer än utskottets yrkande. Jag förstår ej detta uttalande. Visserligen är ju skillnaden i penningar icke avsevärt stor, men det kan väl inte förnekas att, då även dessa reservanter liksom utskottets majoritet avse hela det ifrågavarande beloppet för försvarsändamål, de ändock vilja ge mer — 4 miljoner kronor mer — för försvaret än utskottsmajoriteten, och jag hade verkligen, då jag anslöt mig till detta yrkande om 14 miljoner, trott, att det skulle ha utsikt att vinna bifall i båda kamrarna. Denna min förtröstan stödde jag på, att yrkandet om detta belopp ju väckts av representanter såväl för bondeförbundet som för de folkfrisinnade.

Nu förstår jag emellertid, att denna min förhoppning varit fåfäng, och detta måste jag beklaga.

Herr Hamrin angrep högern i häftiga ordalag, för att högern motverkade uppkomsten av en allmän försvarsvilja hos vårt folk. Jag ger honom alldeles rätt i hans principiella uttalande, att det för vårt försvar är viktigare än något annat att det skapas ett allmänt förtroende till försvarsväsendet, att det skapas en allmänt utbredd försvarsvilja inom vårt land, men jag måste på det bestämdaste tillbakavisa det påståendet, att högern härutinnan genom sina motioner skulle hava skadat en sådan strävan att stärka försvarsviljan. Det kan ju dock icke, om man vill uppamma en försvarsvilja, ligga något orätt i att man påvisar bristerna, även om man, när man gör detta, möjligen måste förstå och beklaga, att man av politiska och ekonomiska skäl ej i allo kan vänta sig att vinna bifall till de framställda yrkandena. Jag tycker tvärtom, att detta är en insats i skapandet av en försvarsvilja. Det lönar sig väl ej att såsom strutsen sticka huvudet bakom busken, utan det är väl ärligt och riktigt att säga ifrån och påvisa, vilka behov som föreligga. Då det sedan fjärde huvudtiteln redan är behandlad, nu blir fråga om att använda vissa lånemedel till komplettering av anstalterna för försvarets stärkande, ha ju även de reservanter, bland vilka jag intar en plats, begränsat sina krav med hänsyn till den ekonomiska nödvändighetens hårda tvång. Givetvis skulle jag enbart ur försvarssynpunkt ha velat använda vida större belopp av de medel, som kunna ställas till förfogande för bekämpande av arbetslösheten, än nu äro i fråga för försvarets ändamål, och jag instämmer också i herr Wohlins uttalande, att detta bort kunna ske, därest man hoparbetat samtliga arbetslöshetsfrågor i en gemensam plan, i all synnerhet som fullföljandet av de flesta av de ifrågasatta arbetena för försvaret ännu bättre än många av de andra arbeten, som igångsatts för arbetslöshetens bekämpande, tillgodose detta senare ändamål.

Det har under denna debatt talats åtskilligt om avvägningen emellan de olika vapenslagen. Senast har herr von Heland varit inne på den frågan. Den-

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

na avvägning är ett stort och vanskligt problem, som man för närvarande icke kan i detalj gå in på. Man kan överhuvud taget ej för närvarande draga upp några riktlinjer för den frågan. Det måste överlåtas åt försvarskommissionen och bero på det beslut, som statsmyndigheterna, sedan dess förslag framkommit, kunna komma att fatta. Redan nu torde man emellertid kunna uttala vissa allmänna synpunkter — jag är ense med herr von Heland och de övriga talarna — att då flygvapnet är den av de olika vapengrenarna, som är mest eftersatt, man nu i första hand måste tänka på detsamma. Den reservation, som jag har undertecknat, och utskottsmajoritetens förslag äro ju också i detta avseende likalydande. Skillnaden dem emellan i nämnda hänseende är endast den, att under det att majoriteten gjort ett visst uttalande beträffande sättet för användandet av dessa medel, jag för min del föreslagit, att avgörandet därvidlag skall lämnas åt Kungl. Maj:t. Jag gör det uttalandet huvudsakligen ur den synpunkten, att jag ej vill — helt naturligt i min ställning — på något sätt föregripa den sittande försvarskommissionens utredningar i organisationsfrågorna.

Herr von Heland tillät sig att påstå, att det är marinens målsmän, som föra ett krig, som icke är tillbörligt, beträffande sina speciella intressen. I rättvisans namn måste jag säga, att detta krig tyvärr föres från många håll och på många fronter. Jag beklagar det i hög grad, och jag uttalar den livliga förhoppningen, att försvarets målsmän i fortsättningen skola förstå, att de skada försvarsintresset genom detta och att de böra lägga sig vinn om att vid de frågor, som uppkomma om avvägning mellan de olika vapenslagen, se förhållandena endast ur saklig synpunkt. Men det är orättvist, herr von Heland, att rikta förebråelserna i det avseendet enbart åt ett håll — det vågar jag säga som hört så mycket av denna fejd.

Jag vill emellertid säga, att när man bedömer frågan om ersättningsbyggnaden för flottan, så får man icke se den ur den synpunkten, att det nu är fråga om att skapa något nytt. Här är det endast fråga om att upprätthålla vad som redan finnes — ja, egentligen är det endast fråga om en ringa ersättning för vad som borde finnas enligt den en gång uppgjorda flottplanen. Vi måste dock betänka, att av våra nuvarande pansarfartyg ett inte längre har något stridsvärde i första linjen och ett av de tre övriga sjösattes redan 1914 eller 1915, och således snart uppnått den livslängd, varmed man bör räkna för ett sådant fartyg, samt att de två återstående icke heller äro några ungdomar. Visserligen har ju åtskilligt gjorts och stora kostnader nedlagts för modernisering av de tre Sverigeskeppen, men det är alldeles uppenbart, att dessa relativt gamla fartyg aldrig kunna få samma stridsstyrka som ett modernt fartyg. Särskilt komma de alltid att sakna det numera erforderliga tillräckliga skyddet emot den nya fienden i luften.

Jag har icke ifrån något håll hört bestridas, att vårt land ibland sina försvarsmedel måste ha en flotta, och jag är lika övertygad som herr Wohlin om att en flotta utan en kärna av artillerifartyg icke för vårt försvar får något större värde. Man kan ej i detta avseende jämföra vårt land med många andra länder, som ha öppna kuster. Här i vårt land kunna de olika utfartslederna lätt korkas igen genom minering. Kunna inte dessa rensas med stöd av artillerifartyg, bli våra mindre fartyg instängda i sina baser och kunna föga eller intet utträtta i försvarshänseende. Detta har icke bestritts, tror jag heller, från något håll, men man anser, att man dock bör nedlägga de största kostnaderna på andra försvarsmedel. För min del hyser jag den bestämda övertygelsen, att ett vidmakthållande av flottan åtminstone vid den styrka, som bestämdes enligt 1927 års flottplan, är av störst vikt för vårt försvarssändande.

'Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

Då herr Hamrin vidare uttalade sig om de allmänna synpunkterna på försvaret, skulle jag vilja till honom genmäla, att mot den reservation, som jag har biträtt, ingalunda de förebråelser kunna riktas, som, om jag förstod honom rätt, även riktades mot densamma, att reservanterna med hänsyn till det finansiella läget givit sig in på äventyrliga vägar eller drivit demonstrationspolitik. Jag vågar trots allt nu uttala den förhoppningen — och detta, som jag nyss sade, med stöd av, att från olika partier givits uttryck för den uppfattningen, att man skulle öka regeringsförslaget till åtminstone 14 miljoner kronor — att kammaren ville biträda den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåntagandet fogade reservationen, till vilken jag yrkar bifall.

I detta anförande instämde herr *Sandström*.

Herr statsrådet **Vennerström**: Herr talman! Den förste talaren i dagens debatt var generaldirektör Wohlin. Han erinrade i början av sitt anförande om diskussionen ett par månader tidigare, när, enligt vad herr Wohlin förklarade, man från riksdagens sida inte ville medverka till beviljande av relativt små militäranslag, och herr Wohlin tillade, att när det inte var möjligt att komma fram på den vanliga budgetvägen, var det, enligt herr Wohlins mening, naturligt — så föll sig orden — att slå in på den väg, som nu är angiven, nämligen den s. k. lånevägen. Jag kan, herr Wohlin, ingalunda underskriva herr Wohlins uttalande om det naturliga i att slå in på lånevägen i fråga om försvarsanslagen. Jag har verkligen den meningen, att skall man anlita lånevägen, när det gäller försvarsändamål, då skall man iakttaga synnerligen stor återhållsamhet, och det är detta, som jag förmenar, att regeringen har gjort i sitt äskande till årets riksdag.

Under en debatt, jag minns inte, om det var vid samma tillfälle, var herr Hamrin inne på samma spörsmål. Han erinrade om att inom vissa central-amerikanska folk hade man upplånat pengar för att klara sina försvarsbehov, och herr Hamrin erinrade, att vi hade klandrat sådana operationer synnerligen starkt och ansåg dem vara föga värdiga civiliserade folk. Han sade i samma sammanhang, att här kommer man nu i svenska riksdagen och framlägger från Kungl. Maj:ts sida förslag om att upplåna penningmedel för försvarsbehov. Jag ber att på den punkten få begagna tillfället att något korrigera vad herr Hamrin där yttrade. Som förmodligen de flesta känna till låg det så till förra året, att det ingalunda var regeringen, som då äskade pengar lånevägen för försvarsändamål, utan det var ju det bekanta krisutskottet, som herr Hamrin var ordförande i och som den gången framlade förslag om att lånevägen tillfredsställa vissa försvarsbehov. Därigenom blev man ju faktiskt bunden även för ett kommande år. Det var vissa anslagskrav i fråga om marinen, som följde med till årets budget och som tvang regeringen att fullfölja samma linje, och det var då naturligt, att vi för balansens skull även tillade vissa summor för de andra vapengrenarna och inte blott togo upp anslag för marinen, som väsentligen erhöll anslag under förra året. Emellertid måste jag, som sagt, ännu en gång här för min del erkänna, att gäller det penningmedel för försvarsbehov, då skall man begagna lånevägen med den största möjliga återhållsamhet, och inte minst gäller detta det parti, nämligen högern, som dagligen och stundligen klandrar den nuvarande regeringen för dess svindlande låneoperationer och att den lånevägen belastat det svenska statshushållet allt för hårt.

Herr Wohlin fällde också det uttalandet i sitt anförande, att den svenska marinen och det svenska flyget måste vid krigstillfällen taga den första stöten, och därför var enligt herr Wohlins mening deras materielbehov det vä-

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

sentliga, under det att återigen arméns materielbehov kom i en senare linje. Det kom som nummer tre, med marinen och flyget som de främsta i fråga om materielbehov. Jag vill inte i likhet med herr Wohlin gå in på ett avvägande av de olika vapengrenarnas värde och deras effektivitet. Jag vill så mycket mindre göra det, som den frågan kommer att behandlas och utredas synnerligen grundligt av försvarskommissionen, och det kan ju vara tämligen onödigt att gå dess utredningar i det spörsmålet i förväg. Dock vill jag be herr Wohlin observera faran av denna avvägning i förväg. Vi observerade den ögonblickligen. Han fick nämligen genast en ripost från en av kammarens ledamöter, herr von Heland, som, själv gammal arméofficer, fann det lämpligt att förklara, att armén och flyget var det väsentliga, under det att marinen borde göra sig åt sidan och intaga det sista, det tredje rummet.

I detta sammanhang må det vara mig tillåtet att instämma i de varningar, som uttalades särskilt från herr Borells sida, och jag tror även från någon annan talares sida, till talesmän för de olika vapengrenarna att, om de fullfölja den inbördeskamp, som de föra bakom kulisserna, in i de offentliga debatterna under sådana här former, gagnar det sannerligen inte det svenska försvaret och ingendera av de olika försvarsgrenarna. Då herr von Heland i det fallet utan ringaste omsvep sade, att de, som voro de värsta i denna inbördesstrid mellan vapengrenarna, voro herrarna från marinens sida eller flottisterna, som orden visst föllo, så är jag för min del ingalunda benägen att utan vidare underskriva det omdömet. Jag vill inte fälla något omdöme alls, men om man från arméns och flygets sida säger, att vi skola ha starka bombflygplan, men på bekostnad av pansarbåtar, så finner jag det ganska mänskligt — det måste jag erkänna — om herrarna från marinens sida resa borst. Jag vill emellertid ingalunda lägga mig i den inbördesstriden. Jag beklagar den och vill, liksom jag gjort tidigare inför vissa militära sammanslutningar, här offentligen för min del säga ifrån, att denna kampanj är inte till gagn för vare sig försvaret i dess helhet eller för de olika vapengrenarna och kan ingalunda bibringa den svenska allmänheten någon övertygelse om att den militära sakkunskapen är av större värde vare sig på det ena eller andra hållet.

För att återkomma till herr Wohlins uttalande om att marinens och flygets materielbehov är det väsentliga och det främsta, ber jag att få understryka, att herr Wohlins uppfattning har erhållit riksdagens insegl. Vid förra årets riksdag tillgodosåg man huvudsakligen marinens materielbehov. Som herrarna veta, beviljade man den gången marinen ganska väsentliga anslag av statsbeställningsmedel, och nu vid årets riksdag är man i föreliggande utskottsbetänkande beredd att ge flyget det väsentliga av dess anslagsbehov, i vad det gäller materiel av olika slag. Jag finner även detta fördelande av anslaget naturligt, och jag kan inskränka mig till att säga, att när man från utskottets sida här kommer fram till en summa på fyra miljoner kronor till flygmateriel, överensstämmer den summan synnerligen nära med det belopp, som jag anser lämpligt, och jag meddelade, om jag inte misstar mig, vid årets remissdebatt som min mening, att den väsentliga delen av statsbeställningarna borde komma flyget och dess materielbehov till del.

Sedan ber jag bara, då jag inte vill förlänga debatten allt för mycket, att få knyta an några reflexioner till den senare delen av herr Wohlins stora anförande i början av dagens debatt. Där förde herr Wohlin med en flykt, som är ganska karakteristisk för den wohlinska våltaligheten, oss in på sammanhanget mellan det svenska försvaret och den svenska demokratin, och då jag själv räknar mig som en av talesmännen för den svenska demokratin och därjämte nu har ställningen som försvarsminister, är det kanhända naturligt,

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

att jag fattar den wohlinska tanken i vingen ett ögonblick och försöker följa med på hans färd genom rymderna. Jag är för min del liksom herr Wohlin särskilt känslig för demokratiens och den demokratiska statens farliga läge i den tid, i vilken vi nu befinna oss. Ser man, hur händelserna ute i världen te sig, får man ovillkorligen den uppfattningen, att det måste finnas ett inre samband mellan demokratien och försvaret, mellan den demokratiska statsordningen och dess försvar, för såvida inte de olika demokratiska staterna skola falla i den grop, där redan tidigare åtskilliga och till och med ganska nära liggande stater redan befinna sig. Jag har den meningen — det vill jag öppet deklarerat — att den klyfta, som onekligen finns mellan demokratien och försvaret och som har ganska naturliga historiska förklaringsgrunder, inte minst från de tider, då den svenska arbetarvärlden befann sig utanför det svenska samhället, behöver fyllas, och på samma gång behöver Sveriges arbetarklass, som nu har trängt in alltmera i samhället och övertagit mer och mer av ansvaret, knytas an till de nationella värdena och de nationella instinkterna — jag ber kammaren observera, att jag säger inte nationalistiska värden och nationalistiska instinkter — mer än vad som tidigare varit fallet. Det må kanske här tilläggas, att när det är fråga om de anställda inom försvarsväsendet — inte bara officerarna, utan även menige man, d. v. s. de vanliga militäranställda — bör även på den punkten observeras, att vilja vi kräva lojalitet gentemot demokratien och den demokratiska staten, då böra vi också behandla dessa medborgare inte såsom en kast utanför folket. De skola inte behandlas med klemighet och inte heller med smicker och köpenskap, utan behandlas fullt lojalt liksom övriga svenska medborgare och yrkesmän, ty så länge det svenska försvaret anses vara en av grenarna av den svenska staten, böra givetvis dess tjänare behandlas på fullkomligt samma sätt och enligt samma metoder som övriga statstjänare. Ännu ett ord i detta sammanhang! Herr Hamrin var några steg före mig i sitt anförande så till vida, att han sade, att man inte bör på något håll begagna försvarsfrågan ur den ena eller andra synpunkten som politiskt vapen, utan se på den som en rent saklig fråga. Med andra ord: att från ena hållet begagna viljan till upprustning och från andra hållet viljan till avrustning som vapen i den politiska striden för att tillkämpa sig själv den ena eller andra politiska fördelen, anser jag för min del i längden vara att undergräva och inte att stärka den svenska demokratien.

Till sist, efter denna personliga och på grund av herr Wohlins anförande föranledda demokratiska deklaration, ber jag för min del att få uttala mitt accepterande utan några större betänkligheter av det utlåtande, som här föreligger till behandling. Jag hade måhända i vissa delar velat ha Kungl. Maj:ts händer mindre bundna, då jag finner det vara en ganska praktisk väg, att man, när det gäller fördelning av anslag, gör det i samråd med cheferna för de olika vapengrenarna. Man kommer fram till det bästa resultatet, om man inte från ett utskotts sida i förväg allt för hårt binder Kungl. Maj:t. Jag vill å andra sidan säga, att banden äro i detta fall inte hårdare, än att jag för min del kan bära dem, och jag är därför utan vidare villig att även för min del hemställa om bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr Westman: Herr talman! Eftersom jag är en av de motionärer, vilkas förslag behandlas här i dag, må det tillåtas mig att säga några ord.

Jag har en lika livlig känsla som någon av de talare, som förut uppträtt, av det allmänna politiska lägets faror. Möjligheten av att en politisk explosion kan inträffa i ett eller annat land är ju ingalunda utesluten, och som vi veta, finns det till och med i vårt land många, som väl veta, att en ändring i ett

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

eller annat grannlands politiska styrelsesätt endast kan ske på revolutionens väg, men som likväl önska, att en sådan revolution skall inträffa. Man får hoppas, att under alla omständigheter de fredliga och goda krafter, som äro verksamma i världen, skola lyckas att inskränka verkningarna av de våldsamma kriser, som kunna inträffa i ett eller annat land så att de få någon internationell betydelse. Detta är emellertid förhoppningar, och man vet inte, huruvida de komma att förverkligas.

Utan tvivel finns det hos vårt folk en alltmera ökad känsla för att lika väl i vårt lands utrikespolitiska problem som i, låt mig säga, Frankrikes, *säkerheten* skall ställas främst och bör göras till härskarinna. När vi på grund av tidsläget med ökat intresse betrakta frågan om vårt lands försvar, mötas vi onekligen av en stor svårighet, nämligen den, att vårt försvarsväsen befinner sig under utredning. Denna utredning har redan pågått under många år, och man vet inte hur många ytterligare års studier, som skola bli erforderliga, innan vi kunna få se något resultat. Faran är emellertid den, att de stora händelserna ute i världen inte anpassa sin takt efter försvarskommissionens, och det må därför tillåtas mig att uttala det önskemålet, att försvarskommissionens arbete måtte påskyndas, så att vi inte bli överraskade, medan den ännu arbetar.

Den fråga, som vi i dag behandla och som vi knyta en vittutseende försvarsdebatt till, är emellertid inte i främsta rummet en försvarsfråga utan en *arbetslöshetsfråga*. Jag ber att få erinra därom, att Kungl. Maj:t har ju föreslagit tio miljoner kronor till statsbeställningar, under betoning av att större delen av detta anslag skall gå till beställningar, som kunna gagna försvaret, men samtidigt under framhållande därav, om jag fattade propositionen rätt, att ett maximibelopp av inemot tre miljoner kronor skulle kunna användas till beställningar till gagn för civila verk och inrättningar. Jag tillät mig tillsammans med en del andra ledamöter av denna kammare att väcka en motion, vari jag föreslog, att man skulle till de ändamål, som Kungl. Maj:t avsåg att tillgodose, lägga flygvapnets materielanskaffning, och jag föreslog därför, att man skulle öka detta belopp från tio miljoner till fjorton miljoner kronor, men väl att märka, herr Borell, utan att det samtidigt i denna motion gjordes något uttalande om att de civila beställningarna skulle gå ut ur anslaget. Detta var för mig en fullständigt medveten sak, ty på detta sätt lämnade man ju den möjligheten öppen, att såväl vissa civila krav skulle kunna tillgodoses som även flygvapnets behov. Sedermera har emellertid utskottet valt en annan väg, den vägen nämligen, att man tillgodoser flygets behov av fyra miljoner kronor, men samtidigt utesluter de civila beställningarna. Om jag ser saken från försvarets synpunkt, har jag naturligtvis ingen anledning att motsätta mig en sådan lösning, och jag förstår inte, att herr Borell ansåg sig lämpligen kunna satirisera över vår hållning, som väckt motionen, ifall vi inte skulle rösta för de fjorton miljoner kronorna.

Det kan vara sant, att såväl jag som många andra ledamöter av denna kammare skulle ha önskat, att försvaret kunde ha blivit mera tillgodosett än vad det blivit vid denna riksdag, och jag tänker då inte främst på detta anslag utan på anslagen till försvarsväsendet i dess helhet. Det är emellertid alltid så i det politiska livet, att det inom alla områden råder en motsättning mellan de personliga önskingarna och möjligheterna, och det är därför inte överraskande, att man även här, när det gäller försvaret, har att brottas med en sådan motsats. Vi måste också komma ihåg, att det med nödvändighet måste finnas olika omdömen här i denna kammare om vad man kan vinna genom att framgå på den ena eller andra vägen. Jag respekterar dem, som ha långt gående krav, vare sig det gäller försvaret eller sociala reformfrågor, och som

'Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

framföra dessa sina önskemål, men det måste också i det politiska livet finnas män av en annan typ, en kanske mindre lysande och briljant typ, män som försöka att bärga in i ladorna så mycket, som kan ernås i olika situationer och under olika lägen. För min del tillhör jag denna anspråkslösa typ. Jag är uppriktigt sagt mycket glad, om den motion, som jag tillsammans med några kamrater har väckt, kunnat vara en yttre anledning till att statsutskottets majoritet på denna punkt framlagt ett förslag, som för försvaret är fördelaktigare än den kungl. propositionen, och det har också glatt mig, att det i statsutskottet inte finns någon reservation, som motsätter sig det framsteg, som utskottets betänkande innebär ur försvarssynpunkt. Jag ser häri ett glädjande tecken, ett tecken på att det yttre trycket, som alltmera ökas, sammangjuter vårt folk i en känsla, att vi måste uppbära detta yttre tryck med samlade krafter. Det är lyckligt för ett folk, om det ökade yttre trycket har den verkan och om inte ett sådant yttre tryck endast verkar på det sättet, att ett folk splittras sönder åt olika håll. Så olycksbringande har ett yttre tryck verkat många gånger i forna tider i vårt land. För mig är det en glädje, om vårt folk kan lita på att alla var och en i sin stad ha det sinnelaget, att vi inför denna tids faror ställa oss fastare sammanslutna, skuldra vid skuldra, än vi ha gjort tidigare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Jag begärde ordet, när jag hörde herr Hamrin yttra sig om de i ämnet väckta motionerna. Jag blev mycket förvånad och frågade mig vad som har hänt, när herr Hamrin anser sig böra göra ett sådant utfall. Herr Hamrin yttrade, att han är lika god försvarsvän som de, vilka kasta fram dessa motioner, som han betecknade såsom demonstrationer. Jag skall inte alls gå in på en diskussion om den större eller mindre graden av försvarsvänlighet. Herr Hamrin har dock säkerligen ingen anledning att mot någon här i kammaren rikta förebråelser, som herr Hamrin nyss gjorde. Vad vi här tvista om, är vad vårt försvarsväsende behöver för att kunna fylla sina uppgifter, och det kan man tvista om, även om man på båda håll är varm försvarsvän. Om det är högerens partimotioner i år, som herr Hamrin betecknade som demonstrationsvis framlagda förslag, ber jag att däremot få avge en bestämd gensaga. Dessa motioner äro uttryck för vad vi känna i fråga om vad som är mest nödvändigt att tillgodose inom vissa av försvarets grenar. De ha utarbetats med anlitande av den sakkunskap, som stått enskilda motionärer till buds, och de ha av personer, som stå till vänster om herr Hamrin, betecknats som mycket måttfullt avvägda förslag. Jag förmodar, att herr Hamrin inte har för avsikt att vilja förvägra olika ledamöter eller grupper att framföra sina synpunkter på vårt försvarsväsendes ordnande och ange de önskemål, som var och en kan ha, när det gäller att ordna dessa spörsmål.

Herr Hamrin yttrade, att de, som framföra dessa förslag, vilja spara på andra håll, medan de här kräva utgifter. Jag svarar på detta, att vi ha velat göra vissa omflyttningar av anslagen. Vi ha ansett, att vissa åtgärder för nationalförsvarets stärkande äro så nödvändiga, att man bör se till, om man inte kan spara på andra anslag för att få de mest nödvändiga behoven tillgodosedda inom försvarets område. Eftersom det här gäller åtgärder för arbetslöshetens bekämpande, förmenar jag, att de medel, som nedläggas å nationalförsvarets stärkande, äro lika väl använda arbetslöshetsmedel som några andra.

Jag instämmer fullt med herr Hamrin däri, att man bör förenas och hjälpas åt att stärka försvarsviljan, men skall man göra det, skall man inte öka mot-

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

sättningarna, och jag får säga, att det var därför, som jag beklagar, att herr Hamrin ansåg sig behöva fälla ett sådant yttrande, som han nyss gjorde.

Läget ute i världen säger oss åtskilligt om den tid, vi nu leva i. Var vi blicka omkring oss, finna vi oro och på sina håll gång efter annan krigiska förvecklingar. Nedrustningskonferensens arbete har inte lett till något resultat. Det torde väl inte vara för herr Hamrin åtminstone alldeles obekant, att de ansatser till konjunkturförbättring, som ha inträtt, till inte ringa grad bottna däri, att krigsindustrien i världen arbetar för fullt. Det säger oss åtskilligt om att rustningar pågå överallt, och det är naturligt, att det finns stora medborgargrupper i vårt land, som hysa en viss oro inför det faktum, att 1925 års försvarsordning inte helt och fullt har effektuerats, och man måste instämma med vissa militära myndigheter och vissa facktidskrifter däruti, att läget kräver skyndsamma åtgärder.

Det är visst inga stora »demonstrationsbelopp», som krävas i våra motioner, utan det är anslag, som måste betecknas såsom de mest nödvändiga för materialanskaffning och för åtskilligt, som står i sammanhang med försvarets upprätthållande. Det är viktigt, att sådana anslag tilltas och utmätas till sådana belopp, att det kan ges något åt försvarets olika grenar, även om utgifterna för försvarsväsendet röra sig om belopp, som äro betydande, men det är en sak, som vi inte komma ifrån.

Här har talats om flottans ersättningsbyggnad. I högerens motion har detta krav inte upptagits med den styrka, som kanske hade bort ske, men det har skett av finansiella skäl. Vi ha velat ta hänsyn till det ekonomiska läget för närvarande, men den omständigheten, att ett pansarskepp inte har upptagits, betyder inte, att vi ha frånträtt vår uppfattning om att flottans ersättningsbyggnader böra fullföljas enligt flottkommitténs program. Jag var ledamot av 1925 års flottkommitté, som den 17 december 1926 framlade sitt enhälliga betänkande, och jag beklagar livligt, att vad som där utlovades inte har blivit fullföljt. Ehuru frågan om ett pansarskepp inte är aktuell för ögonblicket, eftersom det inte är möjligt att få pengar därtill, vill jag säga, att ett pansarskepp enligt den fullkomligt enhälliga uppfattningen inom kommittén är nödvändigt såsom en bas för de mindre fartygen. Det är inte samma styrka att ha en flotta med en massa mindre fartyg, om man inte har en bas, vilken de vid hotande faror kunna söka sig till. Den typ, som har valts för våra pansarskepp, är för våra förhållanden synnerligen bra. Därom var kommittén ense. Denna typ är utrustad med ett artilleri, som till och med är överlägset de s. k. Washingtonkryssarnas. Detta har jag velat säga, därför att det får inte här uppfattas som om vi hade frånträtt kravet på vår flottas stärkande.

Vad som är viktigt är emellertid också vårt flygvapen och vårt lantförsvar. Lantförsvaret har i alla tider varit kärnan i vårt nationalförsvar och sidovapnen äro flottan och nu på senare tid flygvapnet. Flygvapnet är ju visserligen ett nytt vapen, men det har fått på senare tid en alldeles särskild betydelse, och därför instämmer jag livligt i det uttalade önskemålet om ett förstärkande av flygmaterialet.

Enbart den omständigheten, att det arbetar en kommitté, försvarsrevisionen, på omorganisation av vårt försvarsväsende, kan väl ändå inte få vara anledning till att man skall avfärda framkomna förslag till försvarets stärkande. Det råder oro ute i världen, och det kan inte hjälpas att det finns en viss oro, som griper omkring sig även inom vårt folk över vad som händer utomkring och vad som uppenbarligen sker inom vårt land, i det att försvarsmyndigheternas åskanden icke tillbörligt beaktas.

Vad hjälper oss för övrigt alla anordningar för vår sociala välfärd, våra

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

kulturella institutioner, vårt undervisningsväsen och allt vad vi göra för vårt folks välbefinnande och förkovran, om vi inte sörja för vårt nationella försvar, så att vi, om olyckan kommer, vilket vi hoppas aldrig måtte ske, åtminstone efter måttet av vår förmåga stå rustade att försvara våra gränser? Och vid förvecklingar emellan andra makter gäller det också att upprätthålla vårt neutralitetsförsvar vid en sådan styrka, att det kan fylla sin uppgift.

Jag måste därför beteckna de angrepp, som gjorts emot våra motioner, såsom obefogade, och jag och mina meningsfränder förbehålla oss rätten att framföra de önskemål, som vi anse vara grundade och befogade. Den uppgiften komma vi inte att frånsäga oss, och inte heller uppgiften att sörja för och vaka över även denna viktiga gren av vårt lands angelägenheter.

Jag förstår att det inte nu är möjligt att vinna gehör för de väckta motionerna. Men då det i den reservation, som herr Bergqvist m. fl. framburit, göres ett yrkande om en så måttlig höjning av anslaget som från tio till 14 miljoner, så biträder jag denna reservation och förordar den kraftigt. Ty därmed kan beredas åtminstone en något större möjlighet att tillgodose försvarets olika grenar, så att det inte blir föremål för en ensidig behandling. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till herr Bergqvists m. fl. reservation.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag skall be att få börja med att uttala min allra största förvåning över att högerens ledare i denna kammare icke observerat, att högern såsom parti inte har någon redovisad motion i denna punkt i samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 1. Att jag sålunda här skulle ha vänt mig mot högerpartiets motioner är ju alldeles omöjligt, då högern inte har någon motion i denna punkt. Däremot skall jag be att få erinra om, att det finns en redovisad motion från högerhåll på 22 miljoner, och trots alla protester betecknar jag sådant som demonstration. Jag erinrar vidare om att man i en annan motion från högerens sida, vilket jag tillät mig påpeka vid behandlingen av fjärde huvudtiteln, framfört en hel rad med krav och önskemål, som inte har någon annan motivering än att upprepa vad 1925 års försvarsbeslut innehöll. Jag menar att sådant icke är någon praktisk försvarspolitik i dessa dagar. Och jag frågar mig hur en person, en enskild man och för övrigt en nykommen riksdagsledamot, kan kasta fram ett helt program i försvarsfrågan och sedan bara summera ihop och förklara, att det hela kostar 22 miljoner kronor och att dessa pengar kunna vi också låna. Sedan vill man göra gällande att detta skulle vara något alldeles särskilt bevis på försvarsvilja — eller tillät mig vända på satsen och säga, att det skulle vara ett uttryck för ovilja mot försvaret, att man inte går med på sådant eller att man överhuvud taget betecknar det som rena demonstrationer.

Jag vidhåller det uttalandet, herr talman. Och jag gör gällande, att jag ser läget i världen för närvarande så, att vi ha anledning till oro, och att vi ha anledning att med största uppmärksamhet följa de tecken, som varsla om tilltagande oro. Men jag understryker ännu en gång, att det tillhör landets regering att observera dessa tecken och att beträffande försvarsfrågan se till, att vårt land i förhållande till våra ekonomiska möjligheter står färdigt för de situationer, som kunna komma att uppstå.

Jag förutsätter då också, att den ser försvarsfrågan ifrån dess egen synpunkt, med hänsyn till försvarsväsendets egna uppgifter, och inte blott kopplar in försvarsfrågan som ett led i en låt vara betydelsefull social utveckling från arbetslöshetens synpunkt sett.

Jag tillät mig under remissdebatten framhålla, att det tyvärr finns länder,

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

vilka smida vapen i stället för plogbillar. Jag tillstod, att ju mera man sysslar med försvarsfrågan, desto mera blir man övertygad om att vi ej ha det väl beställt. Jag stryker under samma synpunkt i dag, och, herr talman, om jag nu inte talade inför offentligheten, skulle jag framlägga skäl för att det finns åtskilligt, som borde göras, innan det göres, som herrarna från högerhåll och andra sidor här motionera om. Det är mycket enkla saker, men mycket viktiga saker också. Detta är endast en punkt, som vi här alla enats om, både höger, bondeförbundare, socialdemokrater och frisinnade, och det är att stärka den delen av vårt försvar, som vi alla äro ense om bör stärkas och moderniseras. Då skola vi med tacksamhet, såsom också herr Westman framhöll, acceptera förståelsen på denna punkt och sedan söka övertyga varandra om det berättigade i vidtagandet av åtgärder även på andra punkter. Men jag vill göra gällande, att detta icke går genom att enskilda personer kasta fram motioner endast därför att de möjligen hört en grupp militärer eller någon militär sakkunskap påyrka nödvändigheten därav.

Herr talman! Jag är till den grad oberörd av dessa protester mot mitt förra uttalande, att jag går ännu ett stycke längre och säger, att när jag finner önskelistor, som upptaga ett 20-tal punkter och som äro undertecknade av en partiledning, så fylla mig även sådana motioner med vemod. Ty jag tror inte att man kan avväga vad vårt land behöver på försvarets område genom att på detta sätt plocka ihop ifrån det ena området och det andra.

Vi behandla om en stund, herr talman, statsutskottets utlåtande nr 132, och jag vill bara därom uttala, att det är ett av de viktigaste problem på försvarsväsendets område, som vi ha att lösa. Men inte går ett sådant problem att lösa genom att man kastar fram en motion och bifaller densamma!

Herr Lindhagen: Herr talman! Den siste talaren vädjade till regeringen att noga observera tidens tecken, så att vi må stå rustade med ett tillräckligt starkt försvar.

Finns det icke något annat som också bör observeras uti tidens tecken just i detta sammanhang? Böra ej *de djupliggande orsakerna till ofreden* framför allt undersökas och beivras från grunden, samt mänskligheten på den vägen arbeta sig fram till ett förnuftigt resultat? Det räcker väl ej såsom i Genève att tala om *minskning i rustningarna, likställighet i rätt till rustningar samt säkerhet för Frankrike* genom garanti från andra stormakter, givetvis med vapenmakt, mot nya tyska invasioner? Hur kan dylikt uppnås med bibehållande av krigens orsaker? Det stannar ju företrädesvis vid ett spegelfäkeri utan avsevärd verkan.

Här talas sålunda blott om hur stora våra rustningar skola vara, men ej om mot vem de rikta sig. Om *vår kallelse* i denna stora tid säges ej ett ord. Den inskränkes i varje fall till att i Genève föreslå stormakterna små kompromisser, som kunna föga hjälpa. Småstaterna må gärna lirka mellan stormakterna. — Det är synd om de senare, ty de kunna inte få någon rätsida på sina maktproblem. Men först och sist äro väl småstaterna nu uppfordrade att föra en egen utrikespolitik.

Nu sade herr Johansson, att om vi vilja försvara vår kultur — jag förmodar dock icke dess skuggsidor, ty även sådana finnas — kunna vi inte göra det annat än genom en solid vapenmakt. Men skulle det inte ligga till lags för en kvantitativt liten nation, som ej betyder så mycket i rustningsavseende, att också börja tänka på att försvara sig och dessutom mänskligheten *med sanningens makt*? Nu tycker nog mången, att det är avskräckande obegåvat att säga så! Men skulle ändå inte sanningens makt kunna passa just en liten nation och skänka den en kallelse? Ty där två eller tre äro församlade i san-

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

ningens namn, där är den ju mitt ibland dem. Det står åtminstone skrivet i vår högsta grundlag.

Här stå vi nu som sagt och tala bara om att rusta och rusta. Vi hota att bli ruinerade, och detta är väl icke heller något försvar för en kultur! Jag frågar herr Johansson: Har talaren ej lagt märke till att vi nyss haft världskrig? Utbröt inte det därför, att alla stater voro så kolossalt rustade och inte bestod sig med andra ideal? De måste väl ha valuta för sina pengar och för de snöda avsikter, som lågo bakom pengarna. Därför ville de kriget, med eller mot sina inre önsknigar. Generalstaberna ville det i varje händelse. Och kriget kom. Det var en följd av väpningarna och av den högre politikens vägran, eller kanske vi böra kalla det oförmåga, att fördjupa sig i de reella orsakerna till militarismens skyhöga missförhållanden.

Och tänk om vi hade varit med i krigets sammanbrott! Det gick en böljegang genom nationen på de högre orterna för att vi skulle göra det. Vad hade då inträffat? Ja, det beror på, om vi hållit på den rätta hästen. Det var meningen, att vi skulle begå den där »modiga uppslutningen vid Tysklands sida». Hur hade det då gått för oss, herr Johansson? Då hade vi kanske blivit av med vår kultur, för en lång tid framåt! Och vad var det som räddade oss? Jo, vid sidan av de djupa ledens sunda förstånd var det vår ofullständiga beväpning, herr Fredriksson — förlåt, jag menar herr Johansson i Fredrikslund, det fredrika i hans namn överväldigade mig.

Vår neutralitet blev ju till sjöss kränkt våldsamt av tyskar och engelsmän, emot alla rättsregler. Ministären Hammarskjöld protesterade. Vår flotta låg färdig med utrustning, manskap och ångan uppe. Varför gingo vi inte ut på världshaven och slogos mot tyskar och engelsmän, helst med bägge två, men åtminstone sida vid sida med dem, med vilka vi ansågos böra alliera oss? Varför kommanderade inte Hammarskjöld ut vår flotta? Jo, därför att vi hade en för liten flotta, herr Johansson! Det räddade oss. Det var lyckligt för ett litet folk som vårt, att vi då hade en för liten flotta. Men om vi haft en stor flotta, mäktig som stormakternas, hade vi kanske haft det tjuvtjoekt i det här landet just nu.

Och hur hade det gått med Belgien, ifall det landet inte haft någon armé? Tyskland sade åt Belgien: »För Guds skull, släpp oss igenom, ty om en månad måste vi vara i Paris!» Om belgierna då inte haft någon armé, hade de, liksom Hammarskjöld, protesterat till den kraft och verkan det hava kunde. Men tyskarna hade lovat dem, att de skulle då garanteras sin självständighet och få skadestånd, bara tyskarna fingo marschera genom landet.

Men vad inträffade? Belgien hade en armé, och då måste de ju sätta sig till motstånd, och alltså inträffade landets ödeläggelse och dess självständighet hängde på slumpen. Jag befann mig i augusti 1915 på studieresa i Tyskland och förevisades där allt vad de höllo på med. Jag befann mig i tyska riksdagshuset, då man där diskuterade frågan om Belgiens annektering. »Sollen wir annectieren» var frågan för dagen. Jag satt utanför dörren, till det rum, där det största tyska partiet under tydligt oväsen diskuterade frågan. Morgonen därpå stod det att läsa i pressen, att partiet beslutat Belgiens inkorporering med Tyskland. Om nu inte England och framför allt Amerika kommit med i kriget, kanske det blivit på det sättet. Då hade väl Tyskland segrat. Och då hade Belgien i detta nu icke haft någon armé alls.

Jag har bara tagit detta som ett exempel. Det kan vara en välgärning att inte ha några vapen att slåss med. Då är man i alla fall pacificerad, och då är det heller ingenting att slåss emot. Det är bara när vapnen användas, som man får förevändning att slå, och slå till blods. Den som griper till svärd skall förgås med svärd.

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

Finnarna lyckades en gång göra revolution mot tsarväldet. Det var 1905, då de voro obeväpnade. De hade fått sin konstitution förintad, och de hade ingen armé. Tsarväldet vågade inte låta finnarna hålla några regementen. Vad gjorde finnarna? De proklamerade allmän storstrejk och släckte alla ljus i landet, så att det blev mörkt. Då blev verkligen tsarismen så rädd, att den återgav finnarna deras författning. Ryssarna voro engagerade i Japan och ville ej riskera mera. Men hade finnarna haft regementen och dirigerat dem mot Petersburg, hade det nog förr eller senare varit slut med dem i ett nafs. Då hade inte heller ifrågakommit något återställande av deras konstitution.

Detta ensidiga vilddjursvrål nu i alla länder, att man skall beväpna sig så mycket som möjligt, emedan detta främst skänker trygghet och säkerhet — jag tycker att vi genom erfarenhet och enligt förnuftets röst skulle kommit bort från sådana amsagor!

Vad skall nu vara *Sveriges kallelse*? Det var ju så, att genom världsfreden blevo fyra länder i hjärtat av Europa, de värsta historiska slagfälten, avväpnade. Och då tyckte vi, som ville börja i någon riktig uppslagsända: varför skulle de små exneutrala staterna icke bidra till värnande av denna vinning av världsfreden och sluta upp kring denna avrustning för att stärka den och bana väg för den stora avrustningen. Stormakterna hade ju lovat att följa efter. De ha ännu ej kunnat följa efter. De äro nämligen rädda för varandra, de sträva fortfarande efter landvinningar. Och så skola de hålla Asien och Afrika i tukt och förmaning. Annars göra de färgade raserna sig fria. De gå alla i väntans tider. Detta ligger främst bakom avrustningens svårigheter men det talar man icke om i Genève. Där talar man om att minska rustningarna, men man bibehåller rustningarnas orsaker. Vilket system, vilken utrikespolitik, vilken begåvning!

Nu upprustar ju Tyskland. England stöder det och även en del exneutrala stater synas småstödja, så gott de kunna där nere i Genève. Sålunda skola vi i vår militära ringhet erbjuda stormakterna en liten kompromiss emellan dem och bolla med det gamla konventionellt pacifistiska redskapet med »kontroll». Inte kan man kontrollera ett vilddjur, som vill slåss för sin makt. Det slåss ändå och skaffar sig de vapen det behöver. All dylik otymplig kontroll blir högeligen i behov att själv kontrolleras. Det blir en olöslig cirkelgång.

Skall detta vara en kallelse för oss? Vi skola väl föra en egen utrikespolitik, med något grepp om den verkliga fredens vägar. Därtill uppfordrar oss tidsläget. Jag har ock fått kammarens tillstånd att till utrikesministern framställa tre interpellationer om Nordens kallelse, antiaggressionspakter emellan de mindre ost- och västbaltiska staterna samt Sovjet och Tyskland med mera, inalles nitton frågor i aktuella ämnen. Det skulle alltså i riksdagen kunna äga rum en utrikespolitisk debatt. Det förekommer ju sällan. Vi intressera oss blott för neutralitet och rustningar. En interpellation i utrikesfrågor leder till att vederbörande statsråd svarar något vänligt och försiktigt samt i övrigt går förbi de verkliga realiteterna. I förenämnda fall äro emellertid frågorna så formulerade, att tillfälle ej kan undgås att komma in på viktiga dagspolitiska spörsmål.

Men nu har Sandler rest till Genève med mina tre interpellationer, och ovisst synes vara när han kommer tillbaka. Då kanske riksdagen inte är kvar. Därför har jag bett statsrådet Undén såsom hans ställföreträdare att svara, och han ställde i utsikt att tänka på saken.

Då nu Tyskland upprustar, är gärdet uppgivet. Den förenämnda uppslutningen till Tysklands med fleras avrustning, vartill den nuvarande svenska politiken ej velat lyssna, kan ej vidare äga rum. Tyskland hotar i stället

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

bland annat den danska gränsen och Litauens Memelområde. Jag förstår, att rustningshypnosen nu omtöcknar även svenskarna. Vilket resultat, som skall vinnas med en sådan ensidig inställning, besinna vi icke.

Jag skulle emellertid vilja sätta saken på sin spets genom att framlägga ett problem, som i den nuvarande upprustningsmiljön i landet kanske förefaller mången vansinnigt. Jag vill inte vara något fredsfår, utan vill gå till roten med hela fredsproblemet. Således inte bara ropa på avrustning med bibehållande av rustningarnas orsaker. *Detta förefaller mig vara en intetsägande politik eller uppriktigt sagt — bara smörja.* Med den saken befattar jag mig inte.

Tvingas jag att ensidigt syssla bara med rustningsfrågan, frigjord från sitt sammanhang, inställer sig följande uppslag. Tyskland har nu grusat drömmen om skandinavernas uppslutning till de fyra staternas avrustning. I denna tid, då resoluta lösningar ligga på språng, kunde svenskarna svara: Jaså, då avrusta vi ensamma. Det vore ett resolut svar. Skulle det inte vara även en tilldragelse i historien? Skulle det inte giva ett eko i rättsmedvetandet? Skulle det inte vara en väckelse för de folk, som äro plågade av sina styrelseras vansinniga rustningshistorier? Skulle icke ett sådant folk, som gick fram djärvt med sanningsens makt, mer än något annat folk genom en sådan för sig själv stiftad nonaggressionspakt bliva i världens rättsmedvetande tryggt mot militära angrepp? En sådan deklaration kommer ej att inträffa, jag medger det, men om den trots allt inträffade kunde den ej då bliva en insats i världshistorien?

Vad nu angår utskottsbetänkandet måste jag säga, att jag röstar inte i den här saken. I betänkandet finns ingenting som passar mig och ej heller svenskarna.

Här står redan i början av betänkandet på följande sätt: »Vid bestämmandet av statsbeställningar av krigsmateriel synes i främsta rummet behovet av att stärka luftstridskrafterna böra beaktas.»

Jag var häromdagen ombord på *den nyaste amerikanska kryssaren* på strömmen under sakkunnig svensk och amerikansk ledning. Det upplystes bland annat, att det stolta fartyget vida mindre utrustats med apparater till skydd mot luftangrepp än redan den svenska marinens äldre fartyg. Anledningen uppgavs vara, att amerikanerna betraktade den synnerliga faran av luftangrepp i sjökrig vara »en för dem övervunnen ståndpunkt». Det sades, att även inom den svenska marinen ansågs, att svenskarna bibragts en orimligt uppgjagad rädsla för luftangrepp. Nu föreslås svenskarna att förse sitt krigsflyg även med flygbomber. Det är Wohlin, som är särskilt anstiftare av en sådan dårskap enligt min uppfattning.

Det meddelades vid besöket vidare, att fartyget hörde till en kategori krigsfartyg, som man och man emellan kallades för en »*panikkryssare*». I vissa stormakters konvention om minskning av rustningarna till sjöss bestämdes nämligen, att det inte fick byggas större fartyg än 10,000-tonsfartyg. Då uppstod en panikartad kapprustning om byggandet av sådana kryssare. Förut hade motsvarande kryssare haft ett avsevärt mindre tontal. Man strävade att bygga en mängd kryssare, som allesammans höllo 10,000 ton i krigseffektivt tillstånd. Dessutom tillkom det 2,000 å 3,000 ton för civila ändamål. Det stod inte något förbud häremot i konventionen. Flottbegränsningen har därigenom blivit en mycket dyrare affär för nämnda stormakter. Det är således på det sättet stormakter »avrusta» och söka lura varandra genom avrustning. Skola vi nu lockas med även i »en sådan smörja»? I stället böra väl vi taga avstånd från alltihop, gå våra egna vägar och följa vår egen kallelse i världen, vi småstater.

Man kallar det förenämnda slaget kryssare också för »*ansjovisburkar*». Far-

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

tyget måste nämligen vara så lätt som möjligt. Det saknar därför bland annat pansar för skrovet. Ett amerikanskt handelsfartyg — namnet angavs, men jag har glömt det — rände på en sådan kryssare och gick igenom skrovet utan att självt taga någon skada. Den stora farten är för kryssaren en väsentlig egenskap. För ändamålet målas endast med aluminiumfärg, som är tre gånger så dyr som vanlig färg. Det är på det sättet det avrustas av stormakter, herr Johansson i Fredrikslund.

Herr talman, jag har tillåtit mig att varna oss svenskar för den här rustningshypnosen med sina äventyr och uppgivandet av vår — utan berömmelse — genom att inte ha något förstånd, kallelse. För min del röstar jag därför inte på något av »den här smörjan», på en svensk upprustning utan befruktande fredsidéer eller begripliga praktiska ändamål.

Herr Sandén: Herr talman! Utan att direkt vilja polemisera med herr Lindhagen vill jag dock med anledning av att han var den senaste talaren säga, att det föreföll mig, som hans besök på den amerikanska kryssaren haft till följd, att man där berättat en del skepparhistorier för honom. Jag hade också något att besöka kryssaren vid ett tillfälle, då det inte rådde folkträngsel, så att i det fallet åtnjöt jag samma förmån som herr Lindhagen, om nu detta från våra synpunkter kan betraktas som en förmån. (Herr Lindhagen: Jag var frågvisare!) Såå, jag är dock inte övertygad om att herr Lindhagen var det. Det föreföll mig, som om herr Lindhagen i sitt anförande bevisade alldeles för mycket, vilket inte kan vara till gagn för den sak han företräder. Herr Lindhagen lät oss veta, att han varit i Tyskland, då den tyska riksdagens största parti avgjorde frågan om huruvida Belgien skulle annekteras. Man hade fattat ett beslut, som stod i tidningarna följande morgon. Men så tillade herr Lindhagen något om Amerika. »Om Amerika inte varit», sade herr Lindhagen. Ja, om Amerika inte varit, herr Lindhagen, så kan man ju i den givna situationen fråga, hur det gått med Belgien. Amerika hade visst både pansarbåtar, u-båtar, kanoner och människor att slunga in i kriget, och detta var säkert av en viss betydelse för det land, som herr Lindhagen beklagade, nämligen Belgien. Herr Lindhagen får gärna interfoliera mig, det gör ingenting, men jag tror i alla fall, att jag rätt uppfattat herr Lindhagens yttrande.

Herr Lindhagen talade också om, att man på den amerikanska kryssaren gjort gällande, att rädslan för luftangrepp numera vore övervunnen i den amerikanska marinen. Man fruktade inte dem mera. Jag vet, och kommer till det senare, att man även bland vår flottas män numera inte hyser den fruktan för luftangrepp, som man tidigare hyste. Men tycker inte herr Lindhagen, att det var signifikativt, att man ombord på slagkryssaren New Orleans hade inte mindre än 4 aeroplan?

Emellertid var det, som sagt, inte för att polemisera med herr Lindhagen som jag begärde ordet, utan endast för att med några ord bestyrka riktigheten i den uppfattningen, som här framfördes av herrar Wohlin, Hamrin och tidigare av herr Rickard Lindström, att en förskjutning i tänkandet rörande landets försvar pågår bland de demokratiskt sinnade folklagen här i landet. Jag tror dock, att tanken behöver mogna och att det kräves en viss tid härför. Det borde därför vara av intresse för de av riksdagens ledamöter, som verkligen vilja gagna försvaret, att fara så pass varliga fram, att detta spirande intresse inte förkväves genom omöjliga och orimliga och i andra fall dåligt motiverade anspråk.

Herr von Heland har redan mött gensagor på grund av den karakteristik, han under debatten lämnade av flottans män och förespråkare. Jag önskar till

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

den kraft och verkan det hava kan understryka denna gensaga. Vi, som sitta på första avdelningen i statsutskottet och haft med dessa saker att skaffa, ha fått ett mycket gott intryck av flottans män, vilka på ett kunnigt men modest sätt fört sitt vapens talan. Man har nog under senare år i viss grad åsidosatt flottans behov, vilket kanske berott på, att flottans anspråk i stor utsträckning ha politiskt exploaterats av vissa grupper inom den svenska riksdagen.

Så länge vi nödgas ha ett militärt försvar, nödgas vi räkna med flottan som en viktig del av detta, i synnerhet om flygvapnets effektivitet överskattats. Senast i går hade jag och en del andra av riksdagens ledamöter samt ledamöter av försvarskommissionen tillfälle att på flottans pansarskepp bevittna, att flottan med utsikt till framgång kan möta luftangrepp. Bland de militärt sakkunniga råder numera icke en så deciderad uppfattning rörande flyget som man från en del håll förut tidigare lanserat.

Utskottets förslag torde emellertid under nuvarande förhållanden vara det enda som är ekonomiskt utförbart, och det enda, som ur andra synpunkter är möjligt att nu realisera; jag ber för den skull, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Jag hade begärt ordet före herr Lindhagens anförande, och jag antar att det inte är synnerligen många som vänta att jag skall göra ett försök att bemöta detsamma i större eller mindre delar.

Det är emellertid några saker, som jag anser mig skyldig att säga. Jag må väl då framhålla, att det är *icke* riktigt, att Sverige under den del av världskriget, då jag tillhörde ministären, inskränkte sig till protester. Jag vill inte tala i egen sak, men jag vill understryka, att ett sådant yttrande innebär en grov orättvisa mot försvarsväsendet, speciellt mot flottans män. Vidare vill jag säga, att det *icke* berodde på vår svaghet, att vi inte kommo med i kriget, utan *det berodde på annat*.

Slutligen skall jag tillåta mig att i anledning av vad herr Lindhagen anförde om Belgien citera ett för mig oförlömligt yttrande, som den belgiske statsministern fällde den 4 augusti 1914. Han yttrade: »Ett land, som försvarar sig, kan bli besegrat, men ett sådant land kan aldrig bli underkuvat.»

För att nu övergå till det, som är föremål för överläggningarna, så beklagar jag i likhet med herr Wohlin det sammanhang eller rättare den brist på sammanhang, vari denna fråga kommit under kammarens behandling. Här är ju inte fråga om annat än att på det ena eller andra sättet avväga fördelningen av de anslag, som äro avsedda för arbetslöshetens bekämpande. Det är rätt förvånande, att en stor försvarsdebatt har uppstått, under vilken man har inlåtit sig på åtskilligt, som till och med inte står i vidare nära samband med försvarsfrågan. Detta må nu så vara, men i avseende på vad som där förekommit, vill jag endast säga, att det är nog en, låt mig säga överdrift att påstå, att försvarsviljan försvagas genom att man påpekar vilka brister som vidlåda försvaret. Om man inte påpekar dessa brister, kommer den *teoretiska* försvarsviljan säkerligen att vara mycket stark, men den *handlingskraftiga* försvarsviljan kommer i ännu högre grad än vad hittills varit fallet att utebli.

Vad det således är fråga om är egentligen ett avvägande av olika ändamål, för vilka de till arbetslöshetens bekämpande avsedda medlen skola användas, och det är i hög grad att beklaga, att här, även från statsrådsbänken, använts uttrycket, att nu gäller det att låna för försvarsändamål. Här är det

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

inte fråga om att låna för försvarsändamål, utan här är det fråga om att låna för arbetslöshetsändamål, sedan må dessa medel användas på det ena eller på det andra sättet. Är det upprörande i sig själv och påkallande den största försiktighet att använda upplånade medel för försvarsändamål, så är det inte mindre irreguljärt och påfordrar inte mindre varsamhet att använda lånemedel för materialutrustning åt civila ämbetsverk, såsom Kungl. Maj:t ifrågasätter, eller för vägar, som inte ge någon avkastning, eller för byggnader, som man under normala förhållanden inte skulle ha ifrågasatt att uppföra annat än med skattemedel. Det var egentligen för att uttala en protest mot att detta kallas »att låna för försvarsändamål» som jag begärde ordet. Om, som jag bör antaga, behovet av medel för arbetslöshetens bekämpande är riktigt avvägt, så kommer, om inskränkning sker i den del därav som användes för försvarsändamål, detta inte att medföra någon minskning av upplåningen, utan upplåningen blir lika stor ändå, och skillnaden är endast den, att medlen användas för någonting annat, som under normala förhållanden ovillkorligen skulle betalas av skattemedel.

Vad som här egentligen hade varit behövt med avseende på den i själva verket föreliggande frågan hade varit att ge en allmän bakgrund till behovet av medel för försvarsändamål. Sådana behövas minst lika bra för försvarsändamål som för åtskilliga civila ändamål, som dels redan ha blivit fyllda, och dels äro avsedda att fyllas. Den översikten hade nog inte varit svår att åstadkomma, så talrika och stora brister, som — enligt vad väl tämligen allmänt vitsordas — vidlåder vårt försvarsväsen. För min del skulle jag inte ha haft någonting emot att besluta en rätt stor summa och överlämna fördelningen åt Kungl. Maj:t med ledning av de sakkunniga myndigheterna. Så ligger emellertid saken inte nu till.

Med avseende på den allmänna utrikespolitiska bakgrunden kan jag hänvisa till herr Wohllins värtaliga anförande, och jag vill endast tillägga, att det inte blott är stormakterna som rusta i dessa dagar, utan även t. ex. Schweiz, som väl ingen kan misstänka för aggressiva tendenser, har anslagit en mycket stor summa till stärkande av försvaret, bland annat även genom utökande av värnpliktsövningarna.

I sakens nuvarande läge finner jag mig föranlåten att yrka bifall till herr Bergqvists reservation.

Herr von Heland: Herr talman! Jag vill först påpeka, att herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet tydligen har missuppfattat mitt förra anförande. Jag yttrade inte alls, att jag ansåg flyget och armén vara det viktigaste, och att marinen borde komma i andra hand. Jag yttrade mig överhuvud taget inte och har aldrig yttrat mig om avvägningen mellan flyg och armé eller mellan armé och marin. Jag har endast påpekat vid flera tillfällen här i kammaren, att jag för närvarande anser det viktigaste vara, att vi sätta i stånd vårt flygvapen, och jag anser fortfarande, att viktigare än att bygga pansarskepp är att använda dessa penningmedel till andra försvarsändamål. Det är alltså mot pansarbåtsbygget, som jag ställer mig skeptisk för närvarande.

Flera talare ha varit inne på samma sak som herr Borell, nämligen att en flotta utan artillerifartyg är av föga värde. Herr Borell citerade i sitt anförande en ryss, och jag kan då lämpligen hänvisa till en annan ryss, nämligen Vorosjilov, som vid partikongressen detta år uttalade sig på följande sätt om Sovjetunionens sjömilitära läge i Fjärran östern: »Vi hava icke slagskepp och flygplankryssare. Sådana äro stridsmedel för anfall till sjöss. Och som bekant hava vi lika liten avsikt att anfalla till sjöss som till lands. Vi

Anslag till statsbeställningar. (Forts.)

vilja endast försvara våra kuster och gränser och äro förvissade om, att de lätta sjöstridskrafter och det kustförsvar, som vi nu hava, och framförallt våra flygstridskrafter och undervattensbåtar skola kunna grundligt förgöra den fiende som anfaller.» Detta yttrande stämmer ju inte med vad herr Borell och andra ha anfört i denna debatt.

Till slut vill jag påpeka, att det är en viss risk för oss, som vilja gå längre än utskottet, att driva en sådan försvarspolitik alltför bröstgänges. Vi få ta med i beräkningen, att i andra kammaren yrkades exempelvis rent avslag från socialdemokratiskt håll. Skulle vi alltså i denna kammare, där kanske de ivrigaste försvarsvännerna befinna sig i större antal, gå bröstgänges till väga, så löpa vi alltid den risken, att den andra parten går åt motsatt håll. Även av den anledningen anser jag det klokast av dem, som se rent sakligt på dessa försvarsfrågor, att om möjligt försöka få en medellinje med det stora socialdemokratiska partiet, särskilt då vi höra att man alltmåra på det hållet omfattar försvarsfrågan med större intresse.

Av denna anledning, herr talman, vidhåller jag mitt förra yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr andre vice talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepade propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Borell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 128, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergqvist m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 129, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar jämte väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för nya byggnader för Stockholms tygstation m. m.; samt

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för modernisering av vissa marinrättningar vid marinen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om tillgodo-
seende av
Gotlands för-
svarsbehov.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av väckta motioner rörande vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av ön Gotlands försvarsbehov.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr J. B. Johansson m. fl. (nr 110) och den andra inom andra kammaren av herr A. Lindman m. fl. (nr 221), hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte besluta, att åtgärder snarast skulle vidtagas för tillgodoseende av ön Gotlands försvarsbehov.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr C. P. Ossbahr väckt motion (nr 33) hemställts, bland annat, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan skyndsam utredning rörande Gotlands behov av försvarskrafter, att ett på denna utredning grundat förslag kunde föreläggas 1935 års riksdag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att herr J. B. Johanssons m. fl. och herr A. Lindmans m. fl. motioner (I: 110 och II: 221) samt herr Ossbahrs motion (II: 33), i vad dessa motioner avsåge vidtagande av åtgärder för tillgodoseende av ön Gotlands försvarsbehov, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Roos: Herr talman! De år 1929 tillkallade sakkunniga för utredning i fråga om höjandet av försvarsväsendets effektivitet avgåvo ett utlåtande, som inom vida kretsar blivit grundläggande i fråga om uppfattningen beträffande Gotlands betydelse för landets försvar. Dessa sakkunniga framhöllo, att om basering av fientliga flygplan kunde äga rum å Gotland, alla orter i Sverige söder om en ungefärlig linje Örnsköldsvik—Dalarna kunde utsättas för flyganfall. Alla kustorter från Stockholm till Karlskrona kunde nås på en tid av sextio minuter eller mindre. Jaktplan kunde deltaga i anfall över kustområdet Stockholm—Kalmar, och anfallen kunde utföras tätare, då Östersjön i hela dess bredd icke behövde passeras. Härtill komme att bomb-lasterna vid varje enskilt anfall kunde ökas proportionellt till minskningen av bränslelasten.

Om en fiende bemäktigade sig ön och där upprättade en bas för sjö- och flygstridskrafter, bleve vårt strategiska läge i mycket hög grad försämrat. Fienden vore oss då närmare in på livet och kunde från den mot vår Östersjö-kust framskjutna hjälpbasen utlägga och bevaka mineringar, i hög grad inskränkande vår flottas operationsfrihet, förbereda och hastigt verkställa landstigningsföretag mot den närbelägna svenska fastlandskusten och helt avskära sjöförbindelserna icke blott öster om Gotland utan även utefter kusten söder om Stockholms skärgård.

Det vore sålunda ur försvarssynpunkt av synnerlig vikt, att Gotland icke fölle i en fiendes hand. Försvaret av Gotland bleve ett koncentrerat och framskjutet försvar av viktiga delar av riket särskilt mot anfall utgående från orter norr och öster om Rigaviken.

I en av de motioner, som behandlats i föreliggande betänkande, anføres, hurusom det vore uppenbart, att Sveriges försvar i händelse av en fientlig ockupation av ön Gotland skulle väsentligen försvåras och gentemot luftangrepp från en på ön upprättad bas kanske helt omöjliggöras. Öns nuvarande försvarsanstalter vore — enligt vad som från auktoritativt håll med skärpa framhållits — icke av den art eller omfattning, att ett framgångsrikt skyddande av denna vår försvarslinjes utanverk tedde sig möjligt.

Statsutskottet delar uppenbarligen den uppfattning härutinnan, som tagit sig uttryck i försvarssakkunnigas utlåtande och herr J. B. Johanssons motion: »Utskottet inser till fullo», heter det, »Gotlands betydelse ur militär-

Om tillgodoseende av Gotlands försvarsbehov. (Forts.)

politisk och strategisk synpunkt och att ett tillgodoseende av öns försvarskrafter är i hög grad påkallat.»

Vi må väl alla vara ense om att världssituationen för närvarande är allvarlig och hotande. Möjligt är ju, att de pågående väldiga kapprustningarna *icke* komma att leda till blodiga sammanstötningar, men det är också möjligt, att det nya världskrig, varom många sia, inom kort blir en fasansfull verklighet.

Här talades för en stund sedan om rustningshypnos, men det är intet försök till hypnos eller något överord, då jag säger, att skyldighet åligger oss att i tid vidtaga skyddsåtgärder emot de faror, av vilka vårt folks frihet och självständighet kunna komma att hotas.

Men, invänder man, det blir försvarskommissionens sak att i första hand ordna denna fråga, vilken icke lämpligen bör utbrytas ur sitt organiska sammanhang med försvarsfrågan i övrigt, utan bör vinna sin lösning i samband med denna. Härvidlag är att märka, att Gotland i många hänseenden intager och kommer att intaga en särställning med avseende å försvarsanordningar. Jag erinrar om den redan år 1811 fastställda principen om hela den stridbara folkkraftens å Gotland insättande gentemot ett fientligt anfall och om besluten år 1925, att Gotland skall vara undantaget från kategoriklyvningen, att dess värnpliktiga skola uttagas endast till linjetjänst, och att Konungen för inkallande av beväringens andra uppbåd och landstormen inom Gotlands inskrivningsområde skall äga samma frihet som för inkallande av beväringens första uppbåd. Inom militära kretsar torde också den uppfattningen vara allmän, att Gotlands försvar i stora delar, särskilt beträffande materialanskaffning, kan utan olägenhet och med fördel ordnas oberoende av den övriga försvarsorganisationen.

Om man emellertid skulle uppskjuta frågan om ordnande av Gotlands för-svar till dess att förslag av försvarskommissionen kan underställas riksdagens prövning, får man vara beredd att vänta, som det säges i herr J. B. Johanssons motion, minst tre å fyra år, en tidrymd under vilken mycket kan inträffa. En av de i ämnet väckta motionerna innehåller förslag om en skrivelse rörande påskyndande av den gotländska försvarsfrågas lösning. Till detta förslag hade jag ämnat yrka bifall. Emellertid har det blivit upplyst, att denna fråga för närvarande är under utredning inom försvarskommissionen, som snart torde ha slutbehandlat densamma. Vid sådant förhållande har jag icke något yrkande att framställa men förnyar den hemställan jag år 1932 gjorde i denna kammare. Denna hemställan gällde, att regeringen — utan avvaktan av frågans utredning i dess helhet — ville till behandling upptaga den gotländska försvarsfrågan. Försvarskommissionen lär säkerligen kunna lämna material och motivering till en proposition i ämnet till nästa riksdag.

I herr Roos yttrande instämde herr *Bodin, Gunnar*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Jag skall inte förlänga debatten, utan endast i egenskap av motionär i ämnet inskränka mig till att understryka vad herr Roos nyss yttrade i sitt anförande, nämligen att frågan om Gotlands försvar skyndsamt bör upptagas till behandling och avgörande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 223, gjorda framställning angående provisorisk avlöningsförbättring i vissa fall för lärare vid de allmänna läroverken m. fl.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 36, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt de för religiös och social verksamhet bland svenskar i vissa utländska hamnstäder anställda präster;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 197, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning; samt

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 227, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Samman-
jämnings-
förslag ang.
ändringar i
läroverks-
stadgan.*

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial nr 137, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 119, gjorda framställning angående arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken jämte i ämnet väckta motioner.

I den till riksdagen avlätna, den 3 januari 1934 dagtecknade propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1934/1935 hade Kungl. Maj:t under punkten 119 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra anslag av 1,231,400 kronor.

I samband härmed hade statsutskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr *Olof Olsson* m. fl. väckt motion (I: 91), vari hemställts, att riksdagen måtte dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att den av riksdagen påkallade utredningen rörande omläggning av skolarbetets inre organisation och de därmed förbundna ekonomiska kostnaderna måtte snarast möjligt föreläggas riksdagen, dels i avvidan på sagda utredning besluta att minska det under punkten 119 av åttonde huvudtiteln äskade extra anslaget till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 med 51,000 kronor, dels ock uttala, att gymnasiets organisation, i vad det gällde det fasta främmande levande språket samt reallinjens bildningsmål, skulle anordnas i enlighet med de av riksdagen godkända grunderna, dock med den jämkning i förstnämnda avseende — till förmån för franska språket — som i motionen angivits;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *A. Thelin* och *G. Bagge* (I: 92) och den andra inom andra kammaren av herrar *C. Lindskog* och *I. Sefve* (II: 194), i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte vid beviljandet av anslag till extralärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 hemställa, att Kungl. Maj:t måtte skyndsammast vidtaga åtgärder, lämpade att i möjligaste mån undanröja de missförhållanden, som utformningen av 1933 års läroverksstadga i vissa i motionen berörda avseenden medfört;

dels ock en inom andra kammaren av herr *I. Anderson* i Norrköping väckt motion (II: 219), vari hemställts, att riksdagen måtte vid anslaget till extra

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 knyta det villkoret, dels att i latingymnasiets två högsta ringar engelska skulle kunna väljas som fast ämne i stället för franska, om minst fem lärjungar därtill anmälde sig, dels att till realgymnasiets sex ämneskombinationer skulle fogas en sjunde, omfattande ämnena tyska, fysik och kemi.

I sitt utlåtande nr 103 hade statsutskottet under punkten 1:o) på återopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag samt med avslag ej mindre å herr Olof Olssons berörda motion (I: 91), i vad densamma avsåge minskning av här förevarande anslag, än även å herr Andersons i Norrköping motion (II: 219), i vad densamma avsåge knytande av vissa villkor vid här ifrågavarande anslag, till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 anvisa ett extra anslag av 1,181,400 kronor;

b) att riksdagen måtte, i anledning av herr Olof Olssons och herr Andersons i Norrköping motioner (I: 91 och II: 219), i vad dessa motioner avsåge det fasta språket å latinlinjen, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av sådana jämkningar i gällande läroverksstadga, att dels i latingymnasiets två högsta ringar engelska språket skulle kunna väljas som fast ämne i stället för franska språket, dels ock i realgymnasiets två högsta ringar franska språket skulle kunna väljas som fast ämne i stället för engelska språket, allt under förutsättning att i varje fall minst fem lärjungar därtill anmälde sig;

c) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, efter vederbörlig utredning, vidtaga sådana jämkningar i gällande läroverksstadga med tillhörande kurs- och timplaner med avseende å matematikundervisningen å realgymnasiet, som kunde befinnas erforderliga med hänsyn till vad utskottet i det föregående anfört;

d) att herr Olof Olssons, herrar Thelins och Bagges ävensom herrar Lindskogs och Sefves samt herr Andersons i Norrköping motioner (I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219) — i den mån de icke innefattades i vad utskottet i det föregående hemställt — måtte anses besvarade med vad utskottet i det föregående anfört.

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hade herr *Lindblad* m. fl. förklarat sig anse, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen — — — 1,181,400 kronor;

b) att herr Olof Olssons, herrar Thelins och Bagges ävensom herrar Lindskogs och Sefves samt herr Andersons i Norrköping motioner (I: 91, I: 92 och II: 194 samt II: 219) måtte — motionerna I: 91 och II: 219 i den mån de icke innefattades i vad utskottet under a) hemställt — anses besvarade med vad utskottet i det föregående anfört.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade första kammaren bifallit vad utskottet hemställt, under det andra kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande memorialet anfört:

»Kamrarna hava sålunda fattat samstämmade beslut i fråga om anslaget till arvoden till extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken. Beträffande de i ämnet väckta motionerna, i vad dessa avse änd-

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
ringar i 1933 års läroverksstadga, hava kamrarna däremot stannat i skiljaktiga beslut såväl beträffande vissa delar av motiveringen som i fråga om utskottets hemställan. I anledning av de olika meningar, som sålunda framkommit, finner sig utskottet böra hemställa, att första kammaren må, med frånträdande av sitt i förevarande fråga tidigare fattade beslut, biträda andra kammarens beslut i vad detsamma avser såväl utskottets yttrande som dess hemställan.»

Reservation hade anförts av, utom annan, herrar *Lindblad, Pauli, Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Andersson* i Höör och *Högström*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Kamrarna hava — — — utskottets hemställan. Då de skiljaktiga meningar, vari kamrarna sålunda stannat, icke synas kunna sammanjämkas och gemensam votering icke kan äga rum, har frågan i denna del för denna riksdag förfallit, vilket utskottet härmed skolat för riksdagen anmäla.»

Herr Lindblad: Herr talman! När denna fråga behandlades första gången i statsutskottet, var jag mycket starkt inställd på att yrka rent avslag, enär jag ansåg, att man här kom in på Kungl. Maj:ts administrativa rättighet på ett sätt som riksdagen inte borde göra. Emellertid avstod jag från att yrka avslag och anslöt mig till en reservation, som avgavs av några ledamöter i utskottet och det var denna reservation som blev av andra kammaren antagen, medan första kammaren följde utskottets majoritet. Nu hemställer utskottet, att första kammaren måtte frånträda sitt beslut och i stället ansluta sig till andra kammarens beslut. Det är ett försök till sammanjämkning, som jag emellertid inte har kunnat vara med om. Jämte några kamrater i utskottet har jag avgivit en reservation, som går ut på att avslå förslaget om sammanjämkning.

Det är riktigt att sammanjämkningar tidigare förekommit genom att ena kammaren hemställt till den andra om att fatta beslut i enlighet med dess eget beslut, men i dessa fall har riksdagen haft att besluta i ärendet i sak. Det är ingalunda fallet här. Här skulle en sammanjämkning äga rum på ett område, där kamrarna inte ha att fatta beslut i sak, utan där Kungl. Maj:t har att fatta beslut. Det är Kungl. Maj:ts administrativa befogenhet, som riksdagen här skulle tränga in på genom en sammanjämkning. Detta har föranlett mig att reservera mig mot sammanjämkningen, ty var skall det ta vägen, om sammanjämkning skall kunna äga rum på det sätt som här är föreslaget? Resultatet måste bli, att om man väl börjar så glider man så småningom in på att undergräva Kungl. Maj:ts administrativa rättighet, och en sådan utveckling kan ju inte vara lycklig. Därför bör man enligt mitt förmenande i detta fall, som torde vara det första, sätta stopp och avböja en sammanjämkning. Hade det gällt en sammanjämkning, där riksdagen hade haft att i sak besluta, så hade frågan legat annorlunda till, men i detta fall är det tvärtom så, att riksdagen kommer in på ett område, där den i sak inte har beslutanderätt. Därför har jag som sagt inte ansett mig kunna vara med om en sammanjämkning, och jag yrkar således avslag på utskottets framställning.

Herr Bergqvist: Enligt grundlagen skall ett utskott, när kamrarna stannat i olika beslut, göra försök till sammanjämkning. Förutsättningen för att en sammanjämkning skall kunna ske är naturligtvis, att den ena kammarens beslut icke är en fullständig negation av den andra kammarens beslut. Det måste finnas något gemensamt i besluten, båda måste vara positiva. Den-

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
na förutsättning föreligger här. Båda kamrarna ha haft ungefär liknande motivering. Enda skillnaden är, att den ena kammaren har låtit sin motivering utlöpa i ett förslag till skrivelse, och den andra kammaren har sagt, att motiveringen skall utgöra svar på de motioner som äro väckta. Sammanjämningsinstitutet innebär väl, att när båda kamrarna visserligen stannat i olika beslut, men deras beslut i alla fall ha något positivt gemensamt, så skall detta positiva komma till synes, och saken inte helt och hållet förfalla, vilket sker, därest en sammanjämkning icke äger rum. I detta fall finnas som sagt gemensamma önskningar uttalade av båda kamrarna, och därför har utskottet ansett det riktigt att sörja för, att saken inte helt och hållet annulleras genom att man förklarar, att en sammanjämkning icke kan ske.

Vad herr Lindblad anfört om att riksdagen här inte har haft att fatta beslut i sak, kan jag inte riktigt förstå, ty ingendera av kamrarna har fattat något bindande och avgörande beslut i de frågor det gäller, utan det har snarare varit en hemställan, en petition till Kungl. Maj:t, däri vissa önskningar uttryckas. Och jag förstår herr Lindblad så mycket mindre som herr Lindblad själv har varit med om det förslag, som har blivit andra kammarens beslut och då inte funnit det vara något ingripande i Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning. Då tycker jag att herr Lindblad skulle vara särskilt belåten från saklig synpunkt, att den mening som han har företrätt och som blev andra kammarens beslut också skall bli första kammarens. Ifall det blir en sammanjämkning i enlighet med utskottets förslag, sker ju ingenting annat än vad som skulle ha inträffat, ifall båda kamrarna från början tagit den reservation, som fanns vid utskottsutlåtandet. Att precedensfall för det föreslagna sättet att sammanjämka förelegat har herr Lindblad själv erkänt, och det kan konstateras.

Jag ber därför att få yrka bifall till det förslag som framlagts av utskottet med den motivering som där föreligger.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är sant, att det åtskilliga gånger har förekommit, att statsutskottet har inbjudit den ena kammaren att biträda den andra kammarens beslut, när kamrarna ha fattat skiljaktiga beslut, såvida man inte har funnit någon annan form för sammanjämkning, men ansett sammanjämkning vara möjlig och lämplig. Men det är inte sant, att denna form har använts i fall som det föreliggande. Den siste ärade talaren erkände mycket riktigt och gick ut ifrån, att positiva och negativa beslut icke kunna sammanjämkas. Felet i den slutledning som han gjorde var, att han ansåg riksdagens beslut omfatta motiveringen. Det ha de aldrig gjort. Jag tillåter mig erinra därom, att när herr talmannen gör proposition, gör han det på utskottets hemställan. Motiveringarna ha aldrig varit föremål för vare sig votering eller beslut. Då frågar jag mig: gäller det här ett positivt och ett negativt beslut, eller gäller det två positiva beslut? Utskottet har punkterna a, b, c och d, reservationen hade punkterna a och d och uteslöt punkterna b och c. Då den ena kammaren biträdde utskottet, fattade den beslut i fyra punkter, då den andra kammaren biträdde reservationen, fattade den beslut i två punkter. Dessa båda punkter, första och sista punkterna i utskottets hemställan samt de två punkterna i reservationens, äro lika. Men med avseende på de mellanliggande punkterna i utskottsförslaget föreligger ett positivt beslut i den ena kammaren och ett negativt beslut i den andra kammaren. Det är dessa beslut som skola sammanjämkas, men hittills har man aldrig sammanjämkat ett positivt och ett negativt beslut. Med beslutet följer därtill hörande motivering, och det är en allmän regel, att när ett positivt och ett negativt beslut inte kunna sammanjämkas, så faller motiveringen.

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

Ja, det är en så allmän regel, att när det blir olika motiveringar till det beslut, som kamrarna fatta, så förfaller motiveringen, även om beslutet är lika.

Jag tillåter mig, herr talman, erinra om, att tidigare i kväll herr Westman framställde ett yrkande angående motiveringen till det sammansatta utskottets utlåtande nr 2, varpå herr Hamrin erinrade, att om kammaren följde herr Westmans förslag, så skulle motiveringen falla bort. Reservationens motivering skilde sig i vissa punkter från utskottets, precis som i nu föreliggande fall: där var utskottets motivering en, reservanternas en annan. I vissa punkter voro de samstämmiga, men det skulle falla bort alltihop. Herr Westman erkände, att det var riktigt, och återtog sitt yrkande. Jag kan inte finna, att det föreligger någon som helst skillnad mellan dessa fall, när man ser på deras innehåll, bortsett från de olika saker, som de behandla. När motiveringarna falla bort i det ena fallet, falla de bort i det andra fallet, och detta så mycket mer som besluten nu äro skiljaktiga.

Skall nu kammaren gå in på en helt ny praxis, inleda en ny era i fråga om sammanjämnningar på ett så ömtåligt område som det, som behärskas av statsutskottet, och där en ganska fast praxis har utbildat sig, då tycker jag, att kammaren åtminstone bör vara fullt medveten om de konsekvenser, som detta leder till. Men de kunna i denna stund icke överblickas. Jag är ganska säker om att när nu några förorda denna sammanjämnning, icke i fråga om ett beslut, utan i fråga om en motivering till ett beslut, som inte finns i den ena kammaren, då vill man bara göra det för denna gång. Men konsekvensen blir den, att man sedermera kan sammanjämka alla motiveringar, och hela den gamla regeln om bortfallandet av statsutskottets motiveringar, när de beslutats olika i de båda kamrarna, är i och med detsamma död och begraven. Det är konsekvensen. Jag tror inte, att vi kunna riktigt överblicka, vad denna konsekvens kommer att medföra. Men jag tror, att när man rubbar en mångtioårig hävd beträffande statsutskottet, så kommer det in ett element av bristande balans; man får sedan en lång tid kämpa för att komma till nya, rättare och säkrare linjer. Är det, herr talman, verkligen skäl att gå in på en sådan väg, som leder till så betänkliga konsekvenser?

Ja, det finns ett skäl, som gör, att man kanske skulle kunna säga: i det här fallet får man väl ändå lov att göra ett undantag. Det skälet utgöres därav, att i punkten d) av utskottets ursprungliga betänkande — som första kammaren antog — och i punkten b) i den reservation, som andra kammaren antog, heter det om vissa där uppräknade motioner, att det skola »i den mån de icke innefattas i vad utskottet under a) hemställt — anses besvarade med vad utskottet i det föregående anför». Då kan man ju göra den invändningen: om nu motiveringen faller bort, har hemställan ingen betydelse, då har ju ingenting blivit anförd. — Ja, det är alldeles riktigt, men att ingenting är anförd, är också ett svar. Härtill kommer, att de likartade motiveringarna icke avse punkten d, utan i utskottsförslaget väsentligen punkterna b och c. Och dessutom finns den rimliga möjligheten, att eftersom nu utskottet föreslagit en sammanjämnning och reservanterna önskat, att man skall anmäla, att en sammanjämnning inte kunde ske, så äro både reservanter och utskott ense därom, att följden av ett avslag på sammanjämnningen blir, att frågan har förfallit, och då är det rakt ingenting som hindrar, att man i utskottsbetänkandet sätter in: Beträffande dessa motioner har genom kamrarnas olika beslut frågan förfallit. Det är ett svar likafullt möjligt på motioner som på en kunglig proposition. När den kungliga propositionen angående statsråds tillträde till utskott behandlades för några dagar sedan, varvid den ena kammaren antog den och den andra avslag förslaget, anmälades i riksdag-

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
gens skrivelse — som är godkänd och expedierad — att frågan förfallit. Det var det svar, som Kungl. Maj:t fick av riksdagen. Frågan har förfallit. Samma svar skulle komma här med avseende å motionerna. Kungl. Maj:t får underrättelse om att frågan förfallit. Det är den naturliga utvecklingen av den regel, som hittills obesträtt har härskat.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *'Åkerberg*.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Herr Reuterskiöld slutade sitt anförande med att visa, att det inte blir någon ny era med förfärliga konsekvenser, som äro svåra att överblicka. Han påpekade själv, att andra kammaren dock hade fattat ett positivt beslut på det sättet, att andra kammaren i sitt beslut hade hänvisat till någonting, som stod i motiveringen. Sedan förklarade han ytterligare, att naturligtvis måste Kungl. Maj:t få ett svar, och det svaret måste nu kammaren ge. Då säger han, att det i så fall är bättre, att första kammaren ger ett svar, som första kammaren inte vill ge, än att första kammaren ger det svar, som första kammaren verkligen vill ge i denna fråga och som första kammaren egentligen redan har gett.

Jag tycker ändå, att det får vara måtta på de formella petitesseer, som anföras här för att få kammaren in på sådana vägar. Saken ligger nu så till, att första kammaren i sitt beslut har sagt ifrån, att första kammaren vill allt det, som andra kammaren vill, fastän första kammaren vill ännu något mer. Nu vill herr Reuterskiöld, att första kammaren skall säga: Vi tycka, att frågan har förfallit, då andra kammaren inte har gett oss allt, vad vi ville ha. — Jag tycker, att det rimliga här är, att första kammaren här säger ifrån, som kammaren har gjort många gånger, att kammaren frånträder sitt beslut och biträder andra kammarens. Och motiveringen är tydlig, motiveringen är: Eftersom första kammaren vill allt, vad andra kammaren har beslutat, så säger första kammaren ifrån det, fastän första kammaren inte därutöver kan få vad den vill.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Jag kan inte instämma i herr Reuterskiölds uppfattning om att andra kammarens beslut är negativt. Andra kammaren har antagit en motivering och beslutat, att den motiveringen skall anses som svar på de motioner, som ha väckts i frågan. Det är väl inte negativt, det är väl tvärtom någonting positivt. Hade vi fattat det så i utskottet, att andra kammarens beslut varit negativt, hade vi naturligtvis aldrig försökt oss på en sammanjämkning, men vi utgingo inom utskottet från att även andra kammarens beslut var positivt, och jag kan inte förstå annat än att utskottet har rätt häri.

Det är emellertid riktigt, att det här i själva verket blir en sammanjämkning mellan motiveringar. Såvitt jag förstod herr Reuterskiöld rätt, menar han, att vi därmed slå in på en alldeles ny väg. Men det är inte fallet. Det har förekommit förut, att man har sammanjämkat motiveringar. Jag skall nämna ett exempel ifrån år 1925. Då förelåg frågan om en definitiv löne-reglering för landshövdingarna, och bland annat förekom i utskottets motivering ett uttalande, att de dåvarande landshövdingarna i viss omfattning skulle få inneha privata extra uppdrag. Mot detta var en reservation given med en motivering, som gick ut på att de i fortsättningen icke skulle få ha sådana privata uppdrag. Kamrarna fattade olika beslut. Statsutskottet föreslog då, att riksdagen måtte, »vardera kammaren med frånträdande av

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.) sitt i nu förevarande avseende tidigare fattade beslut, godkänna följande motivering i det hänseende, varom fråga är», och så anfördes den motivering, som utskottet föreslog såsom en sammanjämkning kamrarna emellan. Detta är alltså inte någonting nytt, utan det har förekommit tidigare. (Herr Reuterskiöld ruskar på huvudet.) — Ja, här ha vi panper på det! Om det sedan är fråga om en kunglig proposition eller en motion, tror jag inte har någon betydelse, ty en motion är ju lika legalt väckt i riksdagen som en kunglig proposition.

Jag tror därför inte, att det är så farligt med de där nya vägarna och de farliga konsekvenserna, som herr Reuterskiöld har utmålrat. För resten är riksdagen ju inte i alla tider bunden av vad som har förekommit, utan det kan inträffa nya fall, där man också kan få tillgripa nya utvägar. Jag får säga, att denna sammanjämkning inte ligger mig så nära om hjärtat, att jag tar illa vid mig, ifall kammaren avslår den, men jag har liksom utskottet ansett, att den erbjuder den lämpligaste och ändamålsenligaste lösningen på den skiljaktighet, som har förekommit i ärendet.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag saknar förutsättningar att bedöma denna fråga från konstitutionell synpunkt, men jag har grundat mitt votum i utskottet på den sakkunskap, som finns inom utskottet inklusive sekretariatet. Utom det exempel, herr Bergqvist nu anförde, blevo där anförda flera andra fall, som peka i samma riktning.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Jag tillåter mig i anledning av de två senaste yttrandena påpeka, att där hade kamrarna fattat samma beslut i själva klämman. Här föreligger det egendomliga förhållandet, eller rättare sagt det för *detta* fall egendomliga förhållandet, att utskottet i punkten b) och i punkten c) i sitt ursprungliga utlåtande hade föreslagit skrivelser till Kungl. Maj:t, två skilda skrivelser med visst innehåll. Reservationen gick ut på avslag på dessa skrivelser, och i följd därav var den motivering, som i reservationen var upptagen för reservationens kläm, där intet yrkande om skrivelser fanns, annorlunda formulerad än den motivering, som fanns i utskottsmajoritetens skrivelseförslag. Även om motiveringarna således i vissa punkter samstämma med sitt innehåll, äro de avfattade på olika sätt med hänsyn till det olika syftet att vara motivering för skrivelse, som ena sidan ville ha, och att vara motivering till avslag på skrivelse, som andra sidan icke ville ha. Däri ligger det negativa och det positiva. Andra kammaren har sagt nej till utskottsmajoritetens båda skrivelseförslag, och första kammaren har sagt ja till utskottsmajoritetens skrivelseförslag. Att motiveringen sedan i vissa punkter var tämligen likartad innebär icke att fallet blir annorlunda än det fall — vilket jag förut tillät mig påpeka — jag tror icke herr Hamrin då var närvarande — som herr Hamrin och herr Westman förut i dag berört. Det är inte större skiljaktighet mellan de två motiveringarna, men det var samma slut. När det faller bort, är konsekvensen — och det voro vi då alla ense om — att då faller också motiveringen bort.

Den ärade talesmannen för avdelningen sade, att han icke kunde se någon skillnad mellan en kungl. proposition och en motion med hänsyn till detta. Däri ger jag honom fullkomligt rätt — inte i och för sig, men då motionerna beröras i skrivelse till Kungl. Maj:t. Är det bara en motion, spelar det ingen roll vad det är för motivering. Men när man skriver till Kungl. Maj:t om saken, är det ju detsamma, om man svarar på en kungl. proposition eller om man tillika talar om vad i en motion har sagts. Men det blir en annan sak,

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)
om motionerna ha fått förfalla till följd av motsatta beslut, positivt på ena sidan och negativt å andra sidan, och det är där vi skilja oss. Allt vad som här är åberopat har gått ut ifrån, att det varit ett positivt beslut. Men jag bestrider på det allra bestämdaste, att ett *avslag* på ett skrivelseförslag är ett positivt beslut.

Herr Westman: Herr talman! Den siste ärade talaren citerade på ett icke alldeles exakt sätt vad jag sagt i ett föregående anförande. Han förklarade, att jag gillat statsutskottets handlingssätt såsom riktigt, när jag i det ärende, som han syftade på och som handlagts förut i dag, sade, att man kunde antaga, att statsutskottet skulle förklara, att om kamrarna fattade olika beslut i fråga om motiveringen, skulle motiveringen bortfalla. Jag sade inte att detta vore en riktig lösning, men jag utgick ifrån att så skulle ske i detta fall, och då ville jag icke, att en möjlighet för ett bortfall skulle uppkomma. Därför återtog jag mitt yrkande.

Men för min del är jag en varm anhängare av att man skall använda sammanjämningsinstitutet i den största möjliga utsträckning, som grundlagen medger. Ty det är oerhört viktigt att man ordnar riksdagsarbetet på det sättet, att kamrarna kunna komma fram till positiva beslut i så många frågor som möjligt, att man undviker, att riksdagen stannar vid det resultatet, att ingenting kan göras i ett ärende, emedan kamrarna vid dess behandling händelsevis blivit oense på en eller annan punkt. Riksdagens arbetsduglighet främjas naturligtvis och stegras i samma mån den utan formella hinder kan föra arbetet fram till positiva beslut.

Herr Reuterskiöld har ju en helt annan uppfattning än jag i dessa frågor. Jag vill erinra om att det icke är första gången vi framföra motsatta ståndpunkter. Jag vill bringa i åtanke hur förhållandet var, när den sociala arrendelagen behandlades i riksdagen år 1927. Då framlade andra lagutskottet ett sammanjämningsförslag. Kamrarna hade fattat olika beslut om ett lagförslag i en hel rad punkter, och då ville herr Reuterskiöld göra gällande, alldeles som nu, att om båda kamrarna i ett ärende fatta positiva beslut, vilka emellertid skilja sig genom bifall och avslag på vissa punkter, skulle till följd härav anses, att emedan på varje punkt förelåg dels ett positivt och dels ett negativt beslut, skulle det hela förfalla.

Så får man enligt min mening icke uppfatta saken. Man bör se kamrarnas beslut ur helhetens synpunkt. Det gjorde jag gällande vid det tillfället. Kammaren följde då icke herr Reuterskiölds mening utan ansåg, att positiva beslut förelågo. I enlighet därmed bör väl kammaren, om kammaren vill vara konsekvent, anse att även i detta fall, varom vi nu tala, två positiva beslut föreligga, fastän de skilja sig på vissa punkter.

Jag kan för min del icke finna, att här föreligger några konstitutionella hinder mot att bifalla sammanjämningsförslaget, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag vill endast understryka att herr Reuterskiöld här måste ha fel, då nämligen båda kamrarna fattat verkligt positiva beslut. Även andra kammarens beslut hade följts av en skrivelse till kungen och alltså blivit ett uttryck för riksdagens uppfattning i denna fråga. Därom råder inte någon som helst tvekan.

Herr Reuterskiöld: Att båda kamrarna fattat positiva beslut i punkterna a) och d) är det ingen som bestrider. Men i punkterna b) och c), där det föreslagits skrivelser, har den ena kammaren sagt ja, medan den andra avvisat

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.) skrivelserna. Där föreligger väl alltså ett positivt och ett negativt beslut? Alldeles otvivelaktigt!

Beträffande den av den näst föregående ärade talaren berörda frågan vill jag först och främst erinra om att det sammanhang, i vilket jag fällde uttrycket, var en belysning av statsutskottets praxis, och jag trodde att det också borde vara klart, att det var med hänsyn till statsutskottets praxis, som jag anförde vad herr Westman i föregående debatt sagt. Att han med avseende på lagutskottet har en annan mening och även hävdad den har jag inte yttrat mig om. Jag erinrar mig mycket väl det fall, som han här hänvisade till. Jag vidhåller emellertid min uppfattning, att när det föreligger motioner, som lika väl kunna behandlas var för sig och som då skulle ha föranlett ett beslut med hänsyn till det, som där är föreslaget, så kan den omständigheten, att man tar in dem i samband med ett annat beslut och behandlar dem i ett betänkande såsom särskilda punkter, inte medföra att de skola gå upp i detta beslut såsom en detalj, så att det blir två positiva beslut, men av skiljaktigt innehåll just i fråga om de punkter, där det gäller ja eller nej till samma motioner.

Jag erinrar ytterligare därom, att i en av dessa motioner har man haft två punkter, nämligen i herr Andersons i Norrköping motion, av vilka den ena gällde de bekanta villkoren, och den andra hade annat innehåll. Den ena har utskottet tagit upp i punkten a) och avvisat, den andra kommer upp i det följande, och då stannar majoriteten vid att föreslå en skrivelse, medan minoriteten avvisar förslaget om en skrivelse.

Frågan är nu huruvida man vill ha en annan praxis, och det har herr Westman i sitt anförande också klart betonat att han vill. Han vill ha en så stor utsträckning av sammanjämningsinstitutet som möjligt även för statsutskottets del. Jag tror inte att man klarare kan understryka, sett mot bakgrunden av vad som tidigare i dag inträffat, att det här verkligen är en förändring, som blir följden av ett bifall till utskottets hemställan. Jag har ingen anledning att frångå den ståndpunkt jag hävdad, och jag tror att den är fullkomligt riktig, om man bara vill se saken som den skall ses, det vill säga skild från det innehåll, varom nu är fråga.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Herr Reuterskiöld har fel! Just den sak, som herr Reuterskiöld talar om, har andra kammaren aldrig avslagit. Den saken har andra kammaren bett om i motiveringen. Första kammaren har bett om alldeles samma sak i skrivelseförslaget. Det är således alldeles samma sak, som båda kamrarna bett om, ehuru i olika form.

Hur mycket formella saker herr Reuterskiöld än kan rada upp, förhåller det sig *i sak* på det sätt, som vi säga. Andra kammarens kläm hänvisar till motiveringen, och andra kammaren ber i motiveringen om samma sak, som första kammaren ber om i form av ett skrivelseförslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande memorialet hemställt; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindblad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt memorial nr 137, röstar

Ja;

Sammanjämningsförslag ang. ändringar i läroverksstadgan. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 138, angående regleringen av tilläggsstaten till riksstaten för budgetåret 1933/1934.

Ang. tilläggsstaten till riksstaten för budgetåret 1933/1934.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr **Reuterskiöld** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Sedan kammaren nu har bifallit denna tilläggsstat, tillåter jag mig endast erinra därom, att jag förra året varnade för vad som då förelåg med hänsyn till den praxis att få tilläggsstater, som höll på att åter inrota sig. Det må tillåtas mig att uttala en stilla förhoppning, att någon tilläggsstat för nästa år icke må ifrågakomma! Skall det komma sådana varje år, äro vi inne i samma eländiga praxis som fanns strax efter krigsåren och som vi med mycken möda och stort besvär kommo ut ur, när vi ändrade om budgetåret.

Jag hemställer till Kungl. Maj:ts rådgivare att tillse, att någon tilläggsstat icke vidare behöver förekomma.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställningar angående bidrag till skattetyngda kommuner samt förstärkning av skatteutjämningsmedlens fond jämte en i ämnet väckt motion;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en tullverkets båtlånefond m. m.;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tullverket jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlöningsförbättring för lärare vid navigationsskolorna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för fickur samt vissa slag av boetter, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 66, i anledning av väckt motion om vissa förmåner i pensionshänseende åt förutvarande personal m. fl. vid Kävlinge—Barsebäcks m. fl. järnvägar;

nr 67, i anledning av väckta motioner om fyllnadspension åt förre stations-skrivaren vid Härnösand—Sollefteå järnväg K. V. Lindeberg; samt

nr 68, i anledning av väckta motioner om ändring av grunderna för dyrtidstillägg och pensionstillägg åt pensionärer hos vissa pensionskassor m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör pensionsväsendet.

Utskottets i utlåtandet gjorda anmälan.

Lades till handlingarna.

Utskottets hemställan.

Bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts under vissa punkter av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer samt åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst, i vad angår pensionsväsendet;

nr 72, angående provisoriskt dyrortstillägg under budgetåret 1934/1935 till befattningshavare vid riksdagens verk; samt

nr 73, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under budgetåret 1934/1935 för vissa befattningshavare vid Tumba bruk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1933 fattade beslut; och

nr 45, i anledning av väckta motioner angående påskyndande av pensionsutredningen m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr förste vice talmannen i riksdagens första kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 1 juni 1934.

Sedan herrar deputerade den 2 maj 1934 dels beviljat vaktmästaren hos kammaren J. E. Lundvall tjänstledighet tillsvidare så länge han vore av sjukdom hindrad att sköta sin befattning, dels ock antagit Bertil Eklöf till vikarie för Lundvall, anmälde nu, att Lundvall denna dag återinträtt i tjänstgöring.

Tillika anmälde att vaktmästaren hos kammaren M. J. Ericsson vore av sjukdom hindrad att sköta sin befattning; och beslöto med anledning härav herrar deputerade att för tjänstgöring tillsvidare såsom vikarie för Ericsson antaga ovanbemälde Eklöf med rätt för denne att åtnjuta samtliga med Ericssons vaktmästarebefattning förenade avlöningsförmåner.

Är och dag som ovan

In fidem
G. H. Berggren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.35 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 5 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 30 nästlidne maj.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 291, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avtal med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund jämte i ämnet väckta motioner;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 104, gjorda framställning angående anslag till inredningsarbeten i lokalerna för fackavdelningen för lantmäteri vid tekniska högskolan;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande; samt

nr 304, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t dels i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning, dels ock i propositionerna nr 47, 107 och 156 gjorda framställningar angående anslag till byggnadsarbeten, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 307, i anledning av riksdagens år 1933 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1932—30 juni 1933.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 310, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser om vissa beslut rörande ändring av bolagsordning för aktiebolag m. m.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 311, i anledning av väckta motioner rörande ändringar i arrendelagstiftningen m. m.; och

nr 312, i anledning av väckt motion rörande ändringar i förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor m. m.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 336, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för galvaniserade järnrör;

nr 337, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för signalklockor till velocipeder;

nr 338, i anledning av väckt motion om ändring av tulltaxans bestämmelser angående ackumulatorer;

nr 339, i anledning av väckt motion om ökat tullskydd för torrelement och torrbatterier; samt

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928, m. m.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för kapitalökning för jordförmedlingsfonden;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande av understöd åt vissa fiskare m. m.; samt

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för främjande av fiskarens avsättning av färsk strömming.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 143—151, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 3, första lagutskottets utlåtande nr 67, andra lagutskottets utlåtande nr 46 och jordbruksutskottets utlåtanden nr 96—98.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 11 § i de för riksdagen gällande reglementariska föreskrifter;

första lagutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av 21 kap. strafflagen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av väckta motioner angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m.;

nr 48, i anledning av väckt motion angående förbud för sammanslutningar att i politiskt eller därmed jämförligt syfte företaga aktioner mot utländsk stat; och

nr 49, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag angående förhållandena inom byggnadsindustrien.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Bergqvist* för tiden från och med den 8 innevarande månad till riksdagens slut.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 4.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.